

180

180-1111
2

56 (1-4)

Thurgood

HAMMONII HERMEAE IN PRAEDICAMENTA

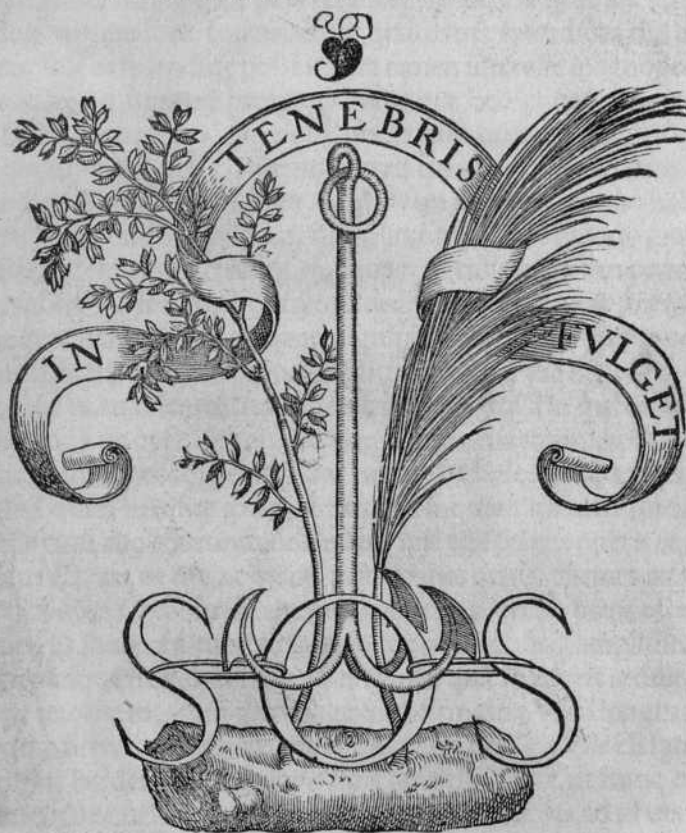
ARISTOTELIS COM-
MENTARII,

PER BARTHOLOMAEVM SYLVANIVM

SALONENSEM NVPER LATINE CONVERSI AD
REVEREN. OPTIMVMQVE PRINCIPEM

CHRISTOPHORVM MADRVTIVM

TRIDENTI EPISCOPVM.

Ne quis hunc usquam alius suæ ditionis locorum impune librum imprimat,
alibiue impressum uendat, & Pontificis Maximi, & Veneti
Senatus Illustrissimi decreto cautum est.

Venetys apud Hieronymum Scotum.

I 5 4 4.

HAMMOND THE REVEREND

IN THE MEDICAL ACADEMY

ARISTOTELIS COM

MENTARI

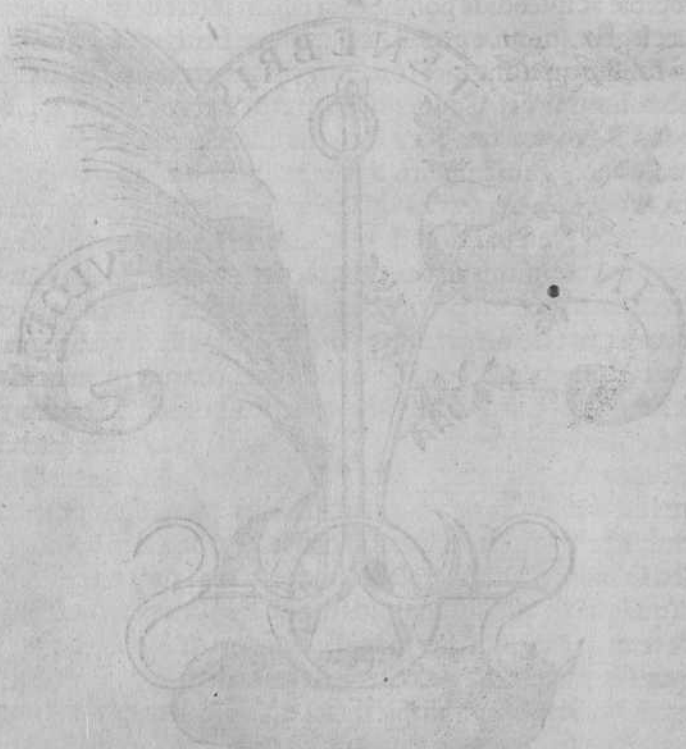
PER BARTHOLOMAEUM SYLVANIVM

SALONENSEM NUPER LATINE CONVERSI AD

REVERENDI OPTIMISQUE PRINCIPES

CHRISTOPHORVM MADERATVM

EPISCOPOVM

CHRISTOPHORO MADRVTIO TRIDENTI

EPISCOPO PRINCIPI ORNATISSIMO

Bartholomæus Syluanus

S. P. D.

HAMMONIVM Hermeam in Prædicamenta Aristotelis, locis à me nuper emen-
datum compluribus, ac latinitate donatum, cum is à sapientiæ studiosis idētidem ef-
flagitaretur, munus de mea suppellestile ad te defero, ac nomini tuo dicatum uolo
optime Princeps Christophore Madruti; ut secus in me accidisse intelligas quā in
multorum amicitiiis uenire usu soleat; quæ, nisi assiduus colantur officiis, sensim eua-
nescunt. Nam etsi ita casus tulit, ut à quo tempore à te discessi, nullus consuetudinis usus intercesse-
rit, tamē mea in te uetus obseruantia eo magis est aucta, quo maior in dies ea causa qua te obseruare
coeperam facta est. Non puto tibi memoria excidisse tempus illud cū tu mea opera in literis usus es.
tum me singularis quæ in te elucebat præstantissimæ uirtutis indoles commouit, ut te non solū di-
ligerem, sed uehementer etiam colerem. Ab ea indole cognoui quæ essent expectanda. eaq; expecta-
ui magna scilicet, atq; præclara. sed meam tamē expectationem ualde à te sentio esse superatam. Itaq;
meam in te uoluntatem tua uirtus quæ pepererat, eadem aluit, atq; auxit. Quo factum est, ut in te
colendo obseruandoq; nemini forte concedam: ac, quāuis nec fœcūdiora tibi desint ingenia quæ lau-
des tuas celebrare copiose ac splendide possint, mea tamen interesse magnopere existimem, ut testis
iis sim qui nostra hæc legent, summæ probitatis, sapientiæ, benignitatis tuæ, ac deniq; earum uirtu-
tum, quarum ope in sublimem hunc uirorum principum ordinem relatus es. Nunc genus nō pro-
fero familiæ tuæ nobilissimum. uel Gaudentii Patris tui integritatem, cuius hodie fidei ac pruden-
tiæ credit Ferdinandus Romanorum Rex inclytus quæ domi chariora habet. uel fratrum tuorū
tum singularem eruditionem, tum militaris disciplinæ peritiam. quando graue mihi his recēsendis
negocium facesserem, ac demum uererer ne, quāquam uerissimus essem prædicator, aliquam tamen
adulationis notam subirem. Non hanc tibi amplitudinem his fortunis præsertim comparatam esse
aio; tametsi eæ quoq; non minimum ad hanc dignitatem contulere, non, quod aliis uideo cōtigisse
quāplurimis, aut hæreditatis iure, aut pecuniæ adiumento: sed tua sapientia, quam plurimo litera-
rum studio consecutus es. tua clementi ac miti natura, qua nulla in quēquam maleuolētia suffusus,
neq; amicis, neq; alienioribus opera & consilio unquā dees. tua commemorāda quadam liberalitate,
qua allicis beneficiis homines, eosq; percupidos tui, ac studiosos reddis adeo, ut se tibi nō solum de-
uinctos fateantur, sed etiam mirifice gaudeant: tuæ te inquam uirtutis splendore illustratum: neq;
hanc tibi laudem esse cum alio cōmunicandam. tuis ipse tibi p̄claris operis & auctor & perfector ex-
titisti. Demū ea uirtus est tua, ut tibi ne etiam principatus quem obtines, an tu illi plus dignitatis af-
feras, mecū sapius dubitem. Quāobrem quæ ad hanc tibi gloriam uiam ostenderunt, eadē te nec ibi
diu esse patientur: sed iis innixus altius euolabis, honoribus qbusq; amplissimis perfuncturus: ut fa-
miliæ tuę ornamenti (quāquā sit nobilissima) plus multo quā acceperis redditurus quotidie sis. Hæc
est hoīum opinio de te: quæ magis in dies magisq; cōfirmatur. Verū longius me digressum sentio,
eāq; cōmemorare quæ silentio p̄terire decreuerā. At certe uerū necesse est fateri aliquādo, neq; id qd
faciunt inuidi, egregias laudes boni Principis intactas relinquere, ut hunc cæteri obseruent. hoīes,
oculosq; in eum intendant, uelut præcipuum probitatis exemplar, ad id uero unde oratio deflexit
redeo. Hammonium meum tibi omnium maxime nūcupatum uolo Princeps optime, exiguum id
munus quidem, si tuæ cōferre uelim amplitudini: permagnum uero, si uel nostrū in eo excolēdo la-
borem æstimes, uel rerum quas cōtinet dignitatē (eæ enim sunt decē amplissima rerum genera, quæ
ad totam Philosophiam, ob idq; ab bonas artes omnes aditum patefaciunt) simul ut, si quando à gra-
uioribus negociis te disiungis, refersq; ad Philosophiæ studia, quæ te semper à prima usq; ætate de-
lectarunt, grauissimū istic Philosophum habeas, cuius excellenti ac singulari doctrina uti commodè
possis: simul ut testis apud omnes sempiternus is sit meæ in te uoluntatis. Et uero tametsi nec tu in
me is esses qui es, neq; ego te unq; præsens nouissem, ea tamen ad nos tui nominis fama peruenit, ut
idem hoc faciendum mihi fuerit. Quare à te peto ut Hāmonium meū in te pietatis monimētum ita
excipias ut complectare, in tuisq; intimis habeas. quem ubi per te ipsum cognoueris, profecto nō in-
dignissimum tuo patrocinio, tuoq; hospitio iudicabis. Vale.

A ii

IOANNES MARIA CATANEVS SALONENSIS

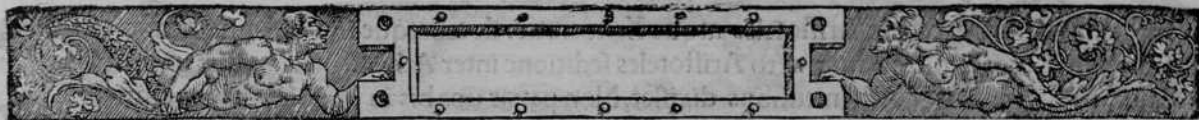
Medicus Bartholomæo Syluano Salonensi Medico. S. D.

RIDIE Non. Sept. cum apud Syluanum filium Mineruæ essem, à te mihi Tabularius noster literas reddidit, quibus me consulis an Hammonium Hermeam in Aristotelis Prædicamenta, quem dudum latinitate donaueras, mihi que legendum exhibueras, & eum quidem sub sacro nomine Reuerendiss. Tridentini Episcopi Mardrutii edere conueniat. Quid pro Deorum immortalium fidem, tam celebrem Commentatorem, tam expectatum, & antiquum, tam docte, tam fideliter per te, quo modo & Galenum nuper, & cætera plurima, quibus ætatem hanc ornas, ac commodas, interpretatum, in publicum dialecticorum commodum non prode? Quid & eum ipsum tam claro Principi, cui iam dicatæ sunt Gratia, & Virtutes omnes, bonæ literæ, bonæ artes omnes, non dicere conueniat? Authorem igitur grauissimum edito, Tanto numini fidenter uoueto, Atque in Deotionis nostræ, meæ scilicet & Syluani erga ipsum præcipue testimonium, hanc epistolam una cum Hermea publice cudendam curato. Vale. Mineruæ. Idib. Sep.

LECTORI.

QVONIAM Interpres in uertendo Hammonio ea tantum Aristotelis uerba, quæ in impresso Hammonii Græco exemplari nactus est, latina fecit, nos studiosorum utilitati consulentes, integram absolutamque Prædicamentorum dictionem ubique suis locis ex Boethii translatione adiiciendam curauimus, ne quid tibi præterea requirendum esset. Vale.

ARISTOTELIS GENVS ET VITA.

ARISTOTELES Fuit genere Macedo. ciuitate Stagiris oriundus. filius Nicomachi, Amyntæ Macedonum regis medici. Vnde & filium quem suscepit, patris memoriæ gratia commendandi, appellauit Nicomachum. ad quem & libros de moribus, quibus titulus est Nicomachea conscripsit. matre autem natus est Phæstide. Horum porro uterque & Nicomachus & Phæstis ab Aesculapio genus ducebāt. id quod dictum, in Aristotelem epigramma testatur hunc in modū habens. Nicomacho genitore satusque, & Phæstide matre Est Asclepiadis dius Aristoteles.

Post obitum uero Nicomachi & Phæstidis Aristoteles apud hospitem quendam Atarnensem educatur. cuius etiam nequaquam immemor officii, non eius filium modo uicissim aluit Nicanorem, omnique imbuit literarum genere, uerum ipsum sibi quoque filium adoptauit. uitaque decedens legauit ut nuptui Pythais eius filia Nicanori collocaretur. Aristoteles igitur per teneram adhuc ætatem liberalibus disciplinis erudiebatur: ut quæ ab eo de rebus poeticis, & aduersus poetas scripta sunt, necnon Homeri problemata, & Rhetoricæ artes declarant. Annum uero natus decimumseptimum, Pythia quoque ei Philosophari iubente, Athenas concedit. ubi Socrate utens præceptore, cum eo triennium agit. Cæterum extincto Socrate ad Platonem uenit: qui cum per uiginti annos uersatur, adeoque strenuam nauauit operam, ut Plato Aristotelis domū Anagnostæ, idest Lectoris domum uocaret. Non enim Aristoteles Lyceum uiuente adhuc Platone, ut quidam suspicantur, ad eius æmulationem aperuit. quomodo enim efficere id potuit, cum tunc potentes admodum essent Chabrias & Timotheus Athenis Imperatores, & Platoni genere coniuncti? Nonnulli sanè Aristotelem uiuq. etiamnum Platone Lyceum aduersus hunc aperuisse dicere ex eo conantur, quòd in pluribus Platoni refregetur. quibus respondendum, non contra Platonem simpliciter pronunciare, sed aduersus eos qui minus Platonica intellexere. Quod si uel Platoni ipsi reclamet, nihil esse absurdum: cum & in his Platoni consentiat. sunt enim ipsius Platonis uerba, ueritatē magis curare quàm aliud quidquam oportere. Nimirum hæc quoque ad uerbum inquit, amicus quidem est Socrates, sed ueritas amicissima. & alibi, paulum quidem Socratis habenda ratio est, ueritatis uero quamplurimum. Fecit hoc ergo & Aristoteles, tametsi nec quæ sunt à Platone dicta subuerterit. quippe & hic consentanea illi peregit, cum despiciere ueritatem nollet. Denique quod Platonem uidelicet magna beneuolentia persecutus Aristoteles fuerit, ex eo compertum est, quod aram Platoni dicauerit, in qua sic inscriptum reliquit.

Ipse Platonis Aristoteles hanc condidit aram,
Laude malis quem fas nec celebrare, uiri.

Vsus est Aristoteles Platonis familiaritate annos uiginti. uita autem defuncto Platone, scholæ succedit nepos ipsius ex sorore Speusippus (fuit enim is filius sororis eius Potones.) Aristoteles uero in urbem sese Macedonum contulit: ubi Alexandrum conditorem instituit bonis artibus. magnaue huius pars imperii fuit, nam plurimum apud regem ualuit, potentiaque opportune est usus, tum singulis priuatim, tum omnibus publice promerendis. Et quidem quæ beneficia priuatim in multos contulerit, declarabunt quæ eius commendatitiæ feruntur de quibusdam ad regem epistolæ. Quòd uero & publice iuuerit multos, perspicuum ex eo fit, quod Stagironum oppidum solo æquatum Alexandro ut de integro conderet suasset. unde & festum diem Stagiritæ celebrant Aristoteli, quem Aristotelem uocant. mensem uero in quo solemne id agunt, nominant Stagiritem. Quin Ereßum quoque Theophrasti ciuitatem cum ab rege Alexandro male tractanda esset, ab iniuria uindicauit. Ceterum post hæc cum diem suum obiisset Speusippus, accersunt Athenienses Aristotelem. duoque hi

scholam Platonis excepere Aristoteles atque Xenocrates. docebatque in Academia Xenocrates, Aristoteles in Lyceo. Postmodum uero Aristoteles seditione inter Athenienses contra, in Chalcidem secessit. utique cum hoc Atheniensibus dixisset, Non patiar uos bis in philosophiam peccare. etenim morte iam Socratem Athenienses dānarant. Significauit quoque Antipatro regi difficile esse Athenis agere. Porro & uersum illum dicebat Homericum.

Inque piro pira, fico ficus inque senescunt.

Quasi Atheniensium ex his calūnias arguens. Rursus uero in Macedoniam reuertitur Aristoteles: multumque apud eius tempestatis Reges Alexandrum, & Olympiadem eius matrem, & Antipatrum, ac Philippum ualuit. Scripsit uero unico Libro & ad Alexandrum de regno: quo ipsum quonam pacto regnum administrari conueniat docet. Denique cum eo uel usque intra Brachmanas penetrauit: ubi respublicas quinquagintaquinque supra ducentas conscripsit. Hunc comitatus est & in Persidem: unde bello confecto, atque Alexandro uita perfuncto, in patriam suam rediit. Fuit hic uir moribus plusquam satis moderatus. excessit in philosophia humanos limites, de ea nihil omittendo commentatus. Atqui ex eius ipsius ingenio ac solertia compluribus additis, totam philosophiam numeris omnibus absoluit. Nam logicæ quidem adiecit, cum regulas discreuerit à rebus, & demonstratiuam rationem ac uiam confecerit. Norant enim ueteres demonstrare: at demonstrationes facere haudquaquam sciebant. quibus idem cum iis accidit qui corii secandi artem exercere non possunt, uti uero calceis possunt. Physicæ quintam essentiam adiunxit. Theologiæ uero etsi nihil accreuit, nihil de ea tamen tractauit, in quo

quidquam desideres. Non enim ut arbitrantur nonnulli, sola ea quæ mundi ambitu continentur, sed & quæ supra mundum sunt norat: ut octauo quoque pa-

lām facit uolumine naturalis auscultationis: primam inquiens causam

neque per se mobilem, neque per accidens esse. ex hoc sanè indi-

cans, diuinitatem supremam ac moderatricem neque corpus

esse, neque obnoxiam affectibus. Vixit Aristoteles uni-

uerso tempore annos tres & sexaginta. Nāq; annum

agens decimumseptimum Socratem audit, eiq;

per triennium adharet. fuit & cum Plato

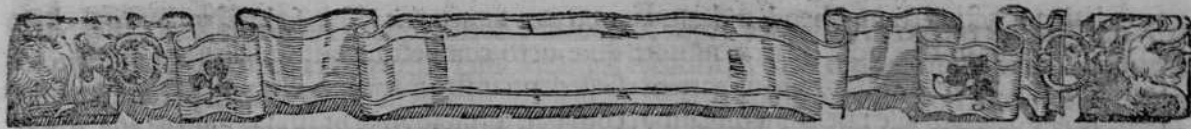
ne annos uiginti. uixit uero à Pla-

tonis interitu tres & uiginti.

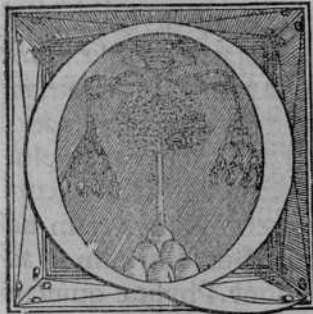
Hæc de uita Aristot-

telis habuimus

dicenda.

QVAESTIO VTRVM PARS AN INSTRVMEN-
TVM PHILOSOPHIAE SIT LOGICE.

VANDOQVIDEM Autem propositus Liber logicæ principiū est commentationis, ut in orationis serie explicabitur, necesse est utrū pars an instrumentum Logice philosophiæ sit disquiramus. Haud enim ignorandum est, philosophatos iam pridem viros, quosdam philosophiæ partem esse, qualis Stoicus chorus fuit uniuersus, alios instrumentum, ut Peripatetici omnes, Logicen pronunciaſſe. Plato autem Logicen partem simul atq; instrumentum dixit: partem quidem in Phædro, instrumentum uero in Parmenide: ubi iuuenes inquit, quoad iuuenili etate fruuntur, in garulitate præexerceri oportere, ut postmodum à falso discernere uerum possint. Ex quo igitur

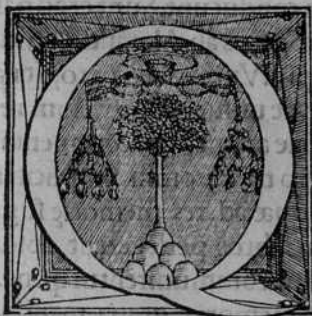
Logicen garulitatem uocauit, ex hoc instrumentum ab eo dictam coniciamus. non enim garulitatem appellare eam ausus fuisset, si partem putasset philosophiæ: ne philosophiæ garulitatem nominaret. Fieri uero potest ut idem pars instrumentumque sit, uerbi gratia manus. est enim hæc tum dandi tum accipiendi instrumentum. pars autem corporis uniuersi. Suam igitur opinionem Stoici duabus asserunt argumentationibus, quarum prima hunc in modum progreditur. Si omne id inquit quo utēs utitur neque pars alterius cuiusquam neque particula est, ipsius necessario utentis aut pars est aut particula. Sicuti & medicina præfinitrice uictus ratione utitur (græci hanc διαίτητικὴν uocant, quasi uictuariam latine appellaueris) quæ quoniam neque pars alterius neque particula est, ob id medicinæ pars est aut particula. uerum pars quidem curatricis, particula uero practices siue actiue existit. Porro additum orationi est si illud neque pars neque particula alterius est, ob astronomiam. hanc enim usurpat gubernatoria. ac quoniam prius philosophiæ pars & particula est astronomia, pars nimirum mathematicæ, contemplatricis uero particula, eam ob rem gubernatoriæ neque pars est neque particula. Quare si logicen usurpat philosophia, hæc autem scientiæ alterius pars aut particula non est, philosophiæ igitur est. Prima itaque ipsorum est huiusmodi quidem argumentatio, sed quam facile redarguas. nam ego quoque retorto dicam sermone, quoniam grammatica & rhetorica & medicina ratiocinandi utuntur facultate, alia ut suas ipsius regulas recte sese habere demonstret, alia ut placita sua constituat, ac neque pars neque particula alterius est artis, plane dictarum artium pars erit aut particula. Præterea sermonem quoque imperfecte protulerunt. siquidem dicere eos oportebat, Si id omne quo utens utitur, artis alterius uel scientiæ neque pars est neque particula neque instrumentum, ipsius uel pars uel particula uel instrumentum erit utentis. quoniam igitur philosophiæ neque pars est neque particula ratiocinandi facultas, eius necessario erit instrumentum. Nam quod uerbum hoc neque instrumentum addi sermoni opus sit, hinc datur intelligi. utitur enim medicina phlebotomo, quod alterius neque pars neque particula est artis, ergo medicinæ. At si uera sunt hæc, quandoquidem phlebotomum corpus est, erit & medicina corpus, quasi ex corpore quoque consistens: id quod absurdum est, cum habitus animæ sit ac scientia. Secunda uero ipsorum argumentatio id genus est. Nulla inquit ars proprium instrumentum molitur. si ergo Logicen facit philosophia, non eius instrumentum, uerum pars erit. Cæterum hanc quoque euertimus aggressionem ex euidentibus, dicimusque & artes alias suorum inuentrices instrumentorum esse complures, ut incudis excusoriam, quod ipsius instrumentum est. eodem modo & materiariam mallei. Quid ergo uel hic incommodum sit Logicen philosophiæ instrumentum esse dicere, tametsi eius opus effectusque est? At uero Peripatetici instrumentum ut supra dixi philosophiæ logicen esse uolunt. pluribusque utentes argumentis, partes non se mutuo complecti aiunt, uerbi causa non contineri in naribus manum. Quod si logicen quoque in con-

templatiua & actiua comprehendi uideamus, non pars tamen erit ipsius, sed instrumentum. Item si quæ parti insunt ea non Logicæ insunt; quæ uero competunt instrumento, ea logicæ quoque ipsi competunt, constat non ut partem esse, sed uti instrumentum. Est enim partis ob seipsam non ob aliud factam esse: ut contemplatiua, cum pars philosophiæ sit, sui, non alterius gratia facta est, perinde uero & actiua. At instrumento datum est, ut ad aliud, non ad se usu referendo fabricatum sit. Logicæ ergo non suiipsius, sed alterius causa conflatæ est, nempe ut in contemplatione uerum à falso, bonum autem à malo in rebus agendis discernat. Hæc porro si sic habent, instrumentum ergo philosophiæ logicæ est. Præterea si partem esse philosophiæ logicæ supposuerimus, quoniam pars omnis eandem toti materiam finemque obtinet, logicæ autem neque materiam eandem cum philosophia neque finem habet: eius igitur nequaquam pars erit. Nam res quidem, philosophiæ materia sunt: finis autem, similem sese deo præstare. At logicæ materia, uoces & propositiones: finis, demonstrationes conclusionesque. Item pars aliis coniuncta partibus totum complet: adempta diminuit. at logicæ horum efficit neutrum, non pars igitur, sed instrumentum. Atque hæc quidem Peripatetici: quibus minime est refragandum. Plato autem, ut ante diximus, & partem eius & instrumentum pronunciauit. Quemadmodum enim duplex inquit sexta: rursus est, alter quo metiris, alter quem metiris, ac metiens quidem, instrumentum metiendi est, quem autem metiris, totius is pars est humoris: eodem pacto & logicæ semota quidem à rebus, philosophiæ instrumentum: rebus uero accommodata, pars est philosophiæ.

HAMMONII HERMEA

COMMENTARIORVM IN PRAEDICA

MENTA ARISTOTELIS PRAEFATIO.

VEMA D M O D V M cum introductiones auspicaremuri ea dicebamus quæ ad omnem philosophiam spectarent, dein propositi nobis intentionem Libri definiebamus, ita nunc quoque exordientes, priusquam Aristotelis tractatum aggrediamur, dicamus ea quæ ad Aristotelicam omnem philosophiam pertinet, tum sic quem præ manibus habemus prædicamentorum libri intentionem decernemus. Decem autem sunt quæ præmitti debent capita. Primum, quot modis Philosophorum sectæ nominentur: ut qualis etiam fuerit sectæ Philosophus dignoscamus. Secundum, de Aristotelicorum operum diuisione. Tertium, unde Aristotelicorum operum sumendum initium sit. Quartum, quis finis

Aristotelis philosophiæ. Quintum, quæ perducatur ad finem uia, Sextum, quodnam genus sit Aristotelicæ elocutionis. Septimum, cur obscuritati studuerit. Octauum, qualis sit oporteat auditor. Nonum, qualem interpretem esse conueniat. Decimum, quot sint capita singulis Aristotelis commentationibus præfanda. Hæ itaque summæ sunt quæ queri debent. Causa uero etiam exploranda est, ob quam solas has, atque nec plures nec pauciores indagamus. E. nimvero eam planè didicerimus si sermonem ex diuisione complectamur. Itaque Philosophorum sectas septem modis dici sciendum est: aut à sectæ principe, ut Platonici, & Pythagorei. aut à principis patria, ut Cyrenaici ab Aristippo, & ab Euclide Megarici. aut à loco in quo comorabantur, ut Academici à Xenocrate, & Stoici à Citieo Zenone. aut à iudicio in philosophando, ut qui Ephectici id est Inhibitores, uel hæsitatores nominantur. aut à uitæ genere, ut Cynici, quibus præfuit Antisthenes. aut à fine philosophiæ, ut Hedonici hoc est Voluptuarii. qui Epicurei sunt, aut ab accedente, ut ab ambulatione Peripatetici, nimirum ab Aristotele deducti. Inhibitores ergo huiusmodi de causa dicebantur. Pyrrhosectæ Princeps indeprehensionē hoc est certitudinem nullam esse in rebus assererat: taliq; exemplo utebatur. Quemadmodum inquit fieri nequit ut in fluuium bis eundem introeas (ante enim elapsus es quam secundo irrueris), ita nec de rebus plane enunciare quidpiam licet, quippe cum earum quoque sit fluxilis natura, atque in eo quod fiat ac defiat, ipsum esse obtineat. quamobrem interrogati annuebant solum aut abnuebant, mutatas antea res esse quam responderent putantes. At uero discipulus eius Heraclitus absurditatem intendens, ne semel quidem licere in idem flumē ingredi affirmabat, prius enim quam totum sit demersum corpus, aqua præterfluxit iam plurima: ita sese habere & rerum naturam. habent enim esse in motu ac fluxu omnia. quare & Inhibitores nominabantur, quod responsiones de rebus inhiberent atque supprimerent. Plato autem cum hanc sententiā pluribus confutaret rationibus, post multa hoc quoque infert ipsis argumentum. Heus homines qui esse indeprehensionem dicitis, num indeprehensionem esse an non, deprehendistis? Nam si deprehendistis, est deprehensio. sin minus, habenda uobis fides non est, ut qui indeprehensionem esse non deprehendistis. Ceterum Cynici sic uocabantur ob loquendi fiduciam, ac reprehendendi. Nam cani philosophum quiddam inesse, ac discernendi uim quandam aiunt, quippe externos latrat, blanditur domesticis. sic ii quoque, uirtutes, quiq; uirtuti addicti uiuerent agnoscebant amplexabanturq;: uitia uero, atque eos qui obnoxiam uitis agerent uitā, uel si reges fuissent, insectabantur atque allatrabant. Voluptuarii ex eo nominabantur quod uoluptatem finem statuerent, uoluptatem autem non corporalem, sed tranquillum statum animi, & perturbationibus uacantem, ac studiosæ uitæ comitem. Porro ii male sentiebant cum accidens uirtutis siue umbram finem constituerent. Peripatetici autem eiusmodi de causa sic dicebantur. Plato enim exercitationis gratia deambulans, sodalibus sese ad docendum dabat. cui cum successisset Aristoteles, actionis siue accidentis cognomen adeptus est. Age ergo diuisionem quoque Aristotelicorum operum faciamus, quorum aliqua particularia sunt, ut Epistolæ, quædam uniuersalia, ut Physica, Liber de Ani-

D

opa. anis.

A

Particularia

vtra
moravtrum quada
cometaria E

uniformia

Varia
qda Syntagmatica
autoprosopa
dialogica

autoprosopoz qda

contemplatiua E

actiua
instrumentali

contemplatiua qda

theologica

naturalia

mathematica

Actiua qda

ethica

economica

politica

Instrumentali

qda methodi
methodi
qda methodi

ma, & alia nonnulla in medio sunt, ut Respublice, & Historia de Animalibus. Particularia igitur, & quae in medio sunt, ualeant. Vniuersalium uero alia sunt ordine accurateq; conscripta (syntagmatica Graeci uocant) alia commentaria, in quibus sola capita describuntur. Comentariorum alia sunt unifor-
mia, nimirum quaecumq; ei de uno scripta sunt speculamine. nonnulla uaria, quae scilicet de pluribus co-
fecit. At ordinariorum seu syntagmaticorum quaedam ex ipsius auctoris persona (auteprosopa Graeci appellant) & auscultatoria sunt, aliqua collocutoria (Graece dialogica) atq; extraria. Scripta autem
ea quae ex auctoris persona atq; auscultatoria dicuntur, partim contemplatiua habentur, partim acti-
ua, partim instrumentaria. Contemplatiuorum nonnulla physiologica, nempe in quibus de natura
tractatur, aliqua mathematica, alia theologica. Actiuorum quaedam ad mores colendos, quaedam ad
domus, nonnulla ad reipublice administrationem pertinent. Priora illa Graece Ethica, altera Politica.
Postrema Oeconomica nominantur. Instrumentaria tum in ea discernuntur quae methodum ante-
cedunt, tum quae de ipsa agunt methodo, tum quae aliter ad methodum conducunt. Sunt ergo par-
ticularia quae ad aliquem scripta priuatim sunt, ut Epistolae, & quaecumq; rogatus ab Alexandro Ma-
cedone de Regis officio, ac quo pacto colonias deducere oporteat, perscripsit. Vniuersalia uero, ut na-
turales tractatus, & de Anima, uel qui de Generatione atq; interitu docet, de uniuersalibus enim re-
bus in id genus differit libris. Media uero, ut Respublicae, & de Generatione animalium commenta-
tiones quatenus enim de animalibus agitur, uniuersale habent, quoad uero non de omni simpliciter
generatione, particulare sibi uendicant. Porro Comentariorum nominant illa, quae ad res memorie sug-
gerendas sibi annotabant. Consueuerunt enim ueteres cum antiquiorum libros perlegerent, ipso-
rum de quauis re sententias exscribere, & argumenta quibus ea assererentur communirenturq; ne-
q; id solum, sed quae ipsis quoq; legentibus placerent, scriptis saepenumero memoriae gratia manda-
bant, ut si quando de re aliqua scribendum esset, uetustiorum de ea opiniones in depromptu habe-
rent, ueluti priorum materiam. Ex Commentariis ea uniformia nuncupabant, in quibus de sola
re una obseruabatur, ut de Anima, de Caelo, uel quopiam alio. Varia autem in quibus de pluribus
collectum est rebus. Caeterum Syntagmatica ea dicunt, quae elocutionem habent erudito operi con-
sentaneam, & capitum diuisionem ordine decenti dispositam. At Syntagmatica tum collocutoria
sunt, tum auctoris ipsius personam referunt. Sunt ipsius personae ea, in quibus ex persona sua doce-
bat, quae & auscultatoria nominant, quod ad suos legitimosq; auditores uerba feceret. Collocutoria
autem, quae non ex propria persona conscripsit, uerum quemadmodum Plato aliorum personas in-
troducens, quae & extraria nuncupabant, quod ad uulgi utilitatem scripta essent. Plurimum uero dif-
ferunt ab Auctoris personam referentibus collocutoria. in illis enim quaequam ad iustos uerosq; audi-
tores sermonem faciens, & quae ipse sentiat dicit, & exquisitissimis fulcit argumentis, quae assequi uul-
gus non potest. In Collocutoriis autem, uelut ad communem ac multorum utilitatem scriptis, ea quibus
ipse assentitur pronunciat, idq; non per demonstratiua, sed simpliciora argumenta, quaeq; perci-
pi a pluribus ualeant. Diuiduntur quae ex Auctoris persona sunt, in Contemplatiua, & Actiua, & In-
strumentaria, quoniam in haec duo distincta est philosophia, Contemplatiua, atq; Actiua. Contem-
platiua sunt, in quibus de ueritate mendacioq; considerat. Actiua in quibus de bono & malo scriu-
tatur. At uero quoniam de bono & malo, & uero & falso non leuis est hominibus controuersia, aliq;
aliud bonum, & malum, & uerum, & falsum esse arbitrantur, instrumentum quo haec discernere
nobis oportuit traderet, id quod est demonstratio. Porro aliud nihil demonstratio est quam demon-
stratiuus syllogismus. Ut enim tignarius faber amussi utitur instrumento curuis ac rectis lignis, di-
scernendis, necnon aedificator perpendiculo quo rectos atq; obliquos dignoscat parietes, sic Philoso-
phi demonstrationem habent regulam rectam certamq; rerum diiudicandarum. Diuidunt Contem-
platiua in naturalia, & mathematica, & theologica. Sunt theologica quae ipsi post naturalem tracta-
tionem scripta sunt, eaq; sic τα μετα τα φυσικά, id est Postnaturalia nuncupauit. Omnia enim quae su-
pra naturam sunt, Theologiae docere proprium est. Naturalia uero, ut ea ipsae quae physicae uo-
cantur, & quae de Generatione & Corruptione infra scripta sunt, ac similia. Mathematica horum
media habentur, partimq; a materia separabilia sunt, partim separari non possunt, scripsit enim
& lineas quasdam. Actiua quoq; in moralia (habet enim moralem tractatum) & in Oeconomica,
ac ciuilia diducuntur. Instrumentariorum autem quaedam de ipsis methodi principiis sunt, ut
praedicamenta, & Liber de Interpretatione, & duo Priorum Resolutoriorum uolumina, alia de
ipsa pertractant methodo, ut Posteriora Resolutoria, in quibus de Demonstratione praecipit.
Loci uero, & sophistici Elenchi, & artes Rhetoricae, & ut placet nonnullis, quae de poetica predi-
dit, ex se quidem ad methodum nequaquam conferunt, faciunt tamen & ipsa aliter ad demonstra-
tionem, cum per ea methodos, secundum quas paralogismi hoc est mentitae ratiocinationes sunt, do-
ceamur.

ceamur. Tertium deinceps erat caput, unde Aristotelica opera auspicari conveniat. Itaq; Boëtus atq; 3 A
 Sidonius à naturali tractatu inchoandum putant, utpote familiariore ac noto. semper autem à ma-
 nifestioribus incipiendum ac cognitis. Huius uero præceptor Andronicus Rhodius diligentius ex-
 quirens, initium à Logica sumi oportere affirmabat, quæ circa demonstrationem uersatur. Quando
 igitur Philosophus in libris suis omnibus demonstratiua docendi ratione ac uia utitur, egregie no-
 bis hæc prius elaboranda est, ut scripta eius reliqua facile assequamur. Sunt qui à morali incipiendū
 arbitrentur, prius enim mores excolere, itaq; adire alios tractatus oportere, ne turbata ab affectibus
 ratione non exactas de rebus sententias feramus. Quod si qui à Logica malint, ut quæ nos ad princi-
 pia ducant, ac qualis uirtus id genus existat cum demonstratione intelligamus, dicimus primū recte
 opinando id scire nos, dein post etiam demonstratiue debere. Quare tametsi demonstrationes non in-
 tellectu percipimus, ipsa tamen prius opera moralis scientiæ edocti, uiuere secundum ea recta opi-
 nione conuenit, tum demonstratiuas dehinc aggredi methodos. Quis uero finis est Aristotelicæ phi- 4
 losophiæ? omnium inquam principium nosse, omnium opificem causam, sempiternam, atq; eodem se-
 modo habentem. omnium enim principium idemq; incorporeum demonstrat, deduci autem ex il- 5
 lo uniuersa. Sed quænam hunc nos ad finem perducunt? nempe doctrina eorum quæ in tempore ac
 mutatione consistunt. eiusmodi sunt generabilia corruptibiliaq;. ab his enim nos ipsi ad sempiterna
 perindeq; se habentia mathematicarum interuentu subducimus. id genus cælestia sunt. itaq; post in-
 corporeas substantias ad primam omnium causam transcendimus. Nam cum motus omnis aut ad
 substantiam, aut ad quantitatem, aut ad qualitatem, aut ad locum pertineat generationi internitio-
 niq; addicta motus genere omni, cælestia uero locali duntaxat ciuntur. Quamobrem decenti ordine
 pergendum est ab iis quæ multiplici genere ad ea quæ uno ac solo agitantur, atq; ita ad immobile,
 quodq; eodem pacto sese perpetuo habet principium, neq; in oraculo pes est transgressor mittendus. 3
 Si enim à corporibus ad primum omnium principium semel accedere uelimus, illud quoq; corpus
 esse arbitremur, ac figura descriptum. Qua de re tradenda inquit Plotinus iuuenibus mathemata
 sunt ut incorporeæ assuescant naturæ. Aristotelis autem scribendi genus ubiq; est elocutione exactū.
 fugit enim semper Phis rhetoricas exornationes, solum explicandæ ac ueluti oculis subiiciendæ re-
 rum naturæ intentus. sepe etiam compressum, atque obscure disertum, non ex scribentis natura, sed
 ipse data opera id egit, nam loca, meteora, aliaq; dilucide stilo est persecutus. Ergo obscuritatem af- 7
 fectauit, ut legentes ingeniosiores magisq; idoneos redderet iis quæ dicerentur composite audien-
 dis. utq; ignauos auditores ex primordiis auerteret. siquidem legitimi iusti q; auditores quo sunt ob-
 scuriora dicta, eo magis certando euincere atq; intima subire contendunt. Itaq; obscuritate propter
 profanos rerum inuoluēs dignitatem obscuritate perinde ac uelamine est usus. Auditor esse iustus 8
 debet, ingenio perspicaci, literarum studiosus, moderatione animi præditus, ac unde quaq; ornatus.
 Horum autem librorum enarrator neq; beneuolentia doctus conari debet quæ perperam dicuntur
 consentanea facere, ea ueluti à tripode excipere, neq; recte prodita paruo sensu per odium capere, sed
 eorum esse incorruptus iudex, atq; auctoris sensum aperire in primis, illiusq; placita interpretari, tum
 quid ipse sentiat afferre. Capita autem quæ libris Aristotelis omnibus antefari oportet hæc sunt, in-
 tentio scopusue. utilitas. inscriptionis ratio. an legitimus Philosophi liber sit. ordo lectionis. diuisio
 in partes. Intentio tractatus naturā detergit atq; dilucidat, & legenti quomodo intelligendū quidq;
 sit ueluti habitum præbet. nam quidquid dicitur, ad operis intentionem id parat dirigere. quā qui
 ignorat, similis cæco est, haud, quonam feratur, scienti. ac quæcunq; ad intentionem pertinent, ab
 auctore temere dici putabit. Utilitas studium alacritatemq; inuehit auditori. Qui enim inceptu-
 rus quidquam est, quem fructum ex ipsa illius utilitate accepturus sit prius oportet condiscat. Quo-
 2 3
 niam uero in libris quibusdam titulo minus dilucente à scopo aberramus, causam cur inscriptum
 ita sit quærere conuenit, ut in prædicamentis, ac libro de Interpretatione, atq; aliis. nam in commen-
 tatione de Cælo, uel de Anima, non est inscriptionis ratio scrutanda. quippe cum ex seipsa perspicui-
 tatem habeat. Quærimus etiam an suus legitimusq; sit Philosophi liber. tres enim causæ Aristotelis 4
 libris dignoscendis errorem fecerunt. una æqui-uocatio auctorum. fuere nāq; & Aristoteles alii, quorum
 scripta ob æqui-uocationem nonnulli huiusce Aristotelis esse existimauit. altera, librorum æqui-u-
 catio. Eudemus enim & Phaniās ac Theophrastus eius discipuli præceptoris exemplo prædicamen-
 ta, & de interpretatione, & resolutoria scripsere, tertia huiusmodi est, Ptolemæum Philadelphum
 Aristotelis conquirendorum operum perinde ac reliquorum perstudiosum fuisse tradunt, pecu-
 niasq; iis persoluisse qui Philosophi ad ipsum libros afferrent. quo factum est, ut quidam lucrispe li-
 bros Philosophi nomine inscribentes comportarent. sanè libros in magna bibliotheca Resolutorio-
 rum quadraginta, Prædicamentorum duos inuentos affirmant. suntq; hic Prædicamentorum, Re-

D solutoriorum autem quatuor ueri legitimiq; Aristotelis iudicati ab interpretibus, tum ex sententiis uerbisq; tum quod huiusce libri Philosophus alibi identidem meminerit. Lectionis ordinem exquirimus, ne maiora primum attingamus, atq; ea quibus cognoscendis alia præcedere anticipariq; oportet, ignari quæ nobis cognosci in primis debeant. Diuisionem uero in partes, quoniam totius discere exacte naturam uolenti, huius partes diligentius inspectandæ sunt. ut si hominem nosse exquisitus uelis, huius caput, & pedes, & manus, partesq; cæteras incognoscere perinde debes. sic ergo & operis partes cuiusq; prius in quot ac qualia diuidantur, operæ præcium est intelligas. Cæterum id sciendū, non ubiq; omnibus iis explorandis opus esse, uerum in quibus occulta est perspicuitas. sæpe enim cum intentione iuxta utilitas dilucescit, uerbi gratia in cōmentatione de Cælo uel de Anima manifesta intentio est, & utilitas, atq; inscriptio. in topis locis uero ne unum quidem ex iis conspicuum est. sed neq; illico simul quoq; utilitas cognita patet intentione, nam eius in Topicis intentio est dialecticam nobis tradere methodum. Est porro Dialectica, uti ipse definit, methodus quæ de proposito omni problemate ex opinabilibus ratiocinatur. quod si de omni proposito, non solum autem uera, sed falsa etiam in questionem uocantur, qualis hoc loco utilitas? methodum nosse qua falsa etiam colligamus. Itaq; pergens ipse utilitatem nobis detegit, commentationem ad tria utilem esse inquiring, ad exercitationem, ad uulgares disputationes colloquiaue, ad philosophiæ methodos. at in prædicamentis ac libro de interpretatione emicat simul cum intentione utilitas, ut deinceps ostendamus, atq; hæc quidem de Aristotelica omni philosophia prodita sint. Sed dicamus & de proposito Prædicamentorum libro quæ intentio, quæ utilitas, quæ inscriptionis ratio sit, quis ordo lectionis, utrum suus iustusq; Philosophi liber existat, quæ diuisio i capita. Hæc, uti diximus, Aristotelis tractatibus singulis præmitti oportet dicenda. Quidam de Prædicamentorum intentione in diuersas abiire sententias, atq; alii de uocibus solis intentionem esse prodiderunt, qualis fuit Alexander, nimirum ex Aristotelis dictiunculis decepti sic habentibus. Eorum quæ dicuntur alia per complexum dicuntur, alia sine complexu. quod si uoces sunt quæ dicuntur, patet esse ei de uocibus intentionem. Qui uero de solis rebus esse intentionem putarunt, qualis Eustathius fuit, de rebus à Philosopho diuisionem fieri aiunt dicente, Entium alia de subiecto dicuntur, quod si entia res sunt inquiring, ergo de rebus ipsi intentio est. At de solis conceptibus differere Philosophum rati, qualis fuit Porphyrius, de decem generibus sermonem esse affirmant. hæc autem considerari in multis, posteriusq; eē genita, quæ scilicet animo nostro inhærent. proinde hoc libro uerba de conceptibus ab Aristotele fieri. Cæterū falsus quorūque is est ex Aristotelis uerbis ad finem positus dicentis, De propositis ergo generibus hæc dicta sufficiant. genera autem ubiq; Aristoteles uocat quæ sunt in pluribus, ac mente cōcepta. Verū qui exactius loquuntur, inter quos uel Iamblichum censeas, neq; de solis ei conceptibus esse, neq; de uocibus solis, neq; de rebus dūtaxat sermonem ferunt, sed de uocibus res conceptuum interuentu significantibus prædicamentorum intentionem esse. Verū enim uero non recte priores definiuisse, sic licet prædicamus. Dicant ii qui de rebus ipm differere aiunt, quoniam rerum nonnullæ in sola cogitatione posite sunt, ut Centaurus, & Hircoceruus, quædam à natura producuntur, de quibus ei sermo est? de iis dicturi proculdubio sunt, quæ in natura existunt. Vtrum ergo capta harum notione nos ita per uoces de iis edocet? omnino sanè confitebuntur. fieri enim haud potest, quin à uocibus res per medios significantur conceptus. ergo & de omnibus disputabit. Dicant & qui tractare eum de uocibus solis, aut solis conceptibus perhibent. quoniam uoces conceptusq; partim aliquid significant, partim ipsum esse uoce tenus obtinent ac cogitatione, de quibus agere ipsum censebitis? nimirum de iis dicent quæ res significant. nullus enim Philosophis, uel de uocibus, uel de conceptibus sermo est significatu carentibus. ergo cum de uocibus res significantibus uerba faciat, res quoq; ipsas per medios conceptus attingit. cumq; de conceptibus agat res indicantibus, de ipsis per uoces conceptus interpretantes disputabit; nudi enim si animi essent, nec corporibus impedirentur, nudis inter se agerent conceptibus congregarenturq;. nunc coerciti corporibus nō aliter quā per uoces suos mutuo significare conceptus ualent. Quoniam uero res quædam simplices sunt, quædam compositæ (simplex res Socrates est, composita Socrates ambulans) eodem modo mentis quoq; conceptiones & uoces partim simplices, partim compositæ sunt. simplex enim uox est Socrates simpliciter. & conceptio simplex, de Socrate. composita autem uox, quæ dicit Socrates currit. & conceptio composita, de Socrate currente, utrum de simplicibus hoc loco differit rebus uocibusq;, an de cōpositis? atq; de simplicibus inquam. Iccirco prædicamentorum intentionem exquisite definientes hic disputari de simplicibus uocibus affirmamus, quæ simplices res per medios simplices conceptus significant. Verum ut luculentior sermo noster euadat, quædam nobis utilia ad eorum quæ dicturi sumus, dilucidam representationem assumamus. Quoniam enim Philosophiæ sicuti prodidimus pars altera contem-

platiua

eadē 6^a prædicamentis applicata

quid qing apud ovis
quom cōsumpling sequis h
eadē dē

platiua est, altera actiua, contemplatiua finis est ueritatis cognitio, actiuae boni adeptio. utriq; autem obstant contraria, ueritati falsitas, & bono malum, nosse uero animus, ut qui imperfectus est, saepe pro ueritate mendacium eligit, uerum id esse existimans, & pro bono malum, quod bonum esse id putet. Philosophis igitur aliquo instrumento opus fuit, quo ueritatem à falsitate, & bonum à malo discernere. Sed quodnam est hoc? demonstratio. quidquid enim bonum esse demonstratum fuerit, id ex necessitate est bonum, & quidquid malum probatum euidenter fuerit, id malum est. Similiter & uerum ac falsum. Quo enim pacto materiarius faber regula, aedificator perpendiculo rectis ac non rectis utitur discernendis, ita Philosophus demonstratione, ut ueritatem falsitatemq; & bonum & malum discernat. Porro demonstratio syllogismus est scientiam pariens. amplius enim scientiario syllogismo patet is qui simpliciter est syllogismus. nam simpliciter syllogismo accedens certa aptaq; materia eodem modo perpetuoq; se perinde habens demonstratiuum syllogismum constituit. Verum quoniam docere de demonstratione non poterat, nisi prius quid esset simpliciter syllogismus docuisset: quemadmodum nec rectam aut curuam figuram describere quisquam ualet, nisi scribere simpliciter prius didicerit: rursus uero simpliciter syllogismus sine propositionibus tradi non poterat, ex iis enim collectio quaedam constat orationum multarum, ut uel nomine ipso indicatur: propositiones autem sine nominibus ac uerbis, nam ex iis compositae sunt: at nomina & uerba citra simplices uoces, etenim significatiua uox est nomen & uerbum: de uocibus prius simplicibus iure differit. Vni uersaliter enim contemplationis finis fit actionis principium. contraq; actionis finis principium contemplationis. uerbi gratia aedificator domo proposita secum ait, domum institui fabricandam, quod operimentum est imbris aestibusq; arcendis. uerum hoc nisi tectum fiat edificari non potest. hinc igitur contemplationem inchoat, procedens uero inquit, sed hoc fieri nequit non extructis parietibus. neq; extrui possunt ii non iactis fundamentis. neq; haec rursus iaci non effossa terra. Hic contemplatio desit. inde ergo initium capit actio. nam primum terram defodit, tunc sic iacet fundamenta, dehinc parietes erigit, postremo fastigium imponit, quod finis est actionis. at actionis principium finis est contemplationis. Perinde igitur & Philosophus facit. Nam demonstrationem conficere cogitans secum inquit, libet de Demonstratione dicere, uerum quoniam demonstratio syllogismus est scientiae opifex, non potest is de eo uerba facere, qui antea, quid syllogismus sit, non prodiderit. neq; simpliciter syllogismum edocebimur, nisi quid propositio sit, didicerimus. propositiones enim orationes quaedam sunt, quarum collectio est syllogismus. Quare non cognitis propositionibus syllogismum perdiscas nequaquam licebit. siquidem ex iis constat. sed neq; propositionem sine nominibus ac uerbis, ex quibus omnis constituta est oratio. nomina autem & uerba sine uocibus simplicibus. siquidem horum quodlibet significatiua uox est. proinde ante de simplicibus est uocibus dicendum. Hic ergo cessauit contemplatio, fitq; hoc actionis initium. nam in Prædicamentis de simplicibus primum agit uocibus, tum ita in libello de Interpretatione, de Nominibus, Verbis, Propositionibusq;. Postea de syllogismo simpliciter in resolutoriis Prioribus. demum in Posterioribus Resolutoriis de Demonstratione. Hic ergo finis est actionis, quod erat contemplationis principium. Iure igitur primum hoc loco de simplicibus uocibus disputat. Homines enim uulgo congressi suum cuius rei nomen ex composito indiderunt, id solum nimirum curantes, ut res inter se per uoces significarent, non tamen dicerent quid nomen sit aut uerbum. De iis igitur in Prædicamentis edisserit. Sed quoniam non de uocibus agit significatu carentibus (neq; enim harum rationem habent Philosophi ullam) constat de uocibus conceptus significantibus haberi sermonem. necesse est enim ut si sit res, eius quoq; nomen existat, & ante hoc quam rei habemus notionem. ut Socratis nomen, est uox Socrates. res autem, Socrates ipse. notio quae in animo haeret, cognitio de Socrate. Est igitur intentio Aristoteli de simplicibus uocibus res simplices per medios simplices conceptus significantibus dicere. atq; haec quidem de intentione. Quod autem utilis Liber ad partem philosophiae contemplatiuam actiuamq; sit, ex praedictis dilucet, si demonstratio quoq; ut ostendimus citra simplices uoces nequit cognosci. ac quoniam de communitatibus in quas entia omnia diuiduntur edisserit: Causa uero inscriptionis id genus est: Prædicamenta, siue, ut graeci dicunt, Categoriae inscriptus est Liber. non quod de Categoriis hoc est accusationibus quae in foro agitantur disputet, non enim Rhetorem agere instituit. sed, uelut in introductionibus quoq; didicimus, duplex est generum differentia. nam quaedam generalissima sunt, & generaluntaxat. nonnulla subalterna, quae species genera q; dicuntur, superiorum quidem species, genera autem inferiorum. ac praedicantur solum quidem generalissima, subalterna uero Prioribus subiacent, de Posterioribus praedicantur. hic autem de decem generalissimis agit generibus, quae praedicantur tantum, subiacent nunquam. ob id igitur Categoriae idest Prædicamenta Librum inscripsit, quasi dixerit de generibus iis quae duntaxat praedicantur. Or

A

Actiois principium.
B Contemplationis
finem esse et contra

Catena Mirabilis.

C

Quid p pulcre & sidi
radum.

Z

3

D 4 do lectionis ex intentione clarescit. quoniam enim contemplatio huc uti diximus terminauit, inde inchoanda est actio. ac quoniam simpliciora oportet compositis anteire, simplicior autem est decem Prædicamentorum præceptio, si ut proditum est de decem uocibus tractat quæ simplices res conceptuum simplicium interuentu significant. Librum omnes Aristotelis legitimum esse testantur, id quod & locutio declarat, quodq; in aliis commentationibus Philosophus libri meminerit. Enim uero duobus inuentis ut dictum est Prædicamentorum uoluminibus, tum in cæteris, tum in exordio prope consimilibus (est enim alterius initium, Entium quædam æqui-uoca sunt, quædam Vni-uocat quod idem ferme est cum huiusce libri principio) hic uerus iustusq; esse Philosophi iudicatus est Liber ab interpretibus omnibus. Diuisio libri in capita tripartito distincta est, in Antepredicamenta, Prædicamenta, Postpredicamenta. In prima Sectione docet utilia ad Prædicamentorum doctrinam. Vt enim consueuerunt Geometre utilia speculaminibus tradendis quid punctum, quid linea, quid circulus sit prius docere, ne inter docendum aut peregrinis uti nominibus, aut de iis quidquam præcipientes digredi, ac propositi seriem abrumpere cogerentur, perinde quoq; hic Philosophus, quoniam futurum erat ut in Prædicamentorum doctrina dictiones quasdam aut uoces nobis ignotas commemoraret, eam ob rem de iis primum edocet, ne sermonem turbare ac confundere uideatur. In secundo segmento de ipsis docet Prædicamentis. In tertio rursus de quibusdam agit uocibus quarum in Prædicamentorum præceptione commemorat, ut de uerbo simul, prius, atq; habere. Ac quam ob causam ante Prædicamenta non unà de omnibus docuit? quoniam inquam uoces hæ partim incognitæ omnibus sunt, ut æqui-uocum, uni-uocum. (horum enim notionem nullam habet bona pars hominum) partim nota quidem ex usu, sed quæ aliqua tamen articulata declaratione egeant, ut simul, priusq;. Quæ ergo ignota plane sunt, ea doctrinæ prædicamentorum necessario præmisit. quando si ignorarentur illa, utiq; eramus ea quæ de Prædicamentis traduntur haudquaquam intellecturi. utitur enim iis ad Prædicamentorum præceptionem. reliqua uero, in articulatione inquam nobis cognita, post prædicamenta edocemur, ne longum faciat exordium, atq; instituto opere accessorium prolixius reddat. Porro adinuenta est in partes diuisio ad operis perspicuitatem. ubi enim quot libri capita sint, ac de quibus uerba fiant didicerimus, dicta assequemur facillime, nec ea confuse atq; indistincte capiemus.

DE AE Q V I V O C I S.

AEQVIVOCA dicuntur quorum nomen solum cōmune est, secundum nomen uero, substantiæ ratio diuersa. Vt animal, et homo, et quod pictum est. Horum enim solum nomen commune est, secundum nomen uero, substantiæ ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorum utrunq; quo animal est, propriam assignabit utriusq; rationem.

F
Tex. pri^m.

AEQVIVOCA dicuntur quorum nomen solum commune. }
SI nudi nostri essent solutiq; corporibus animi, res inter se significare per ipsos conceptus ualerent, uerum quoniam de uincti corporibus nebulæ instar intellectricem uiam suam obregunt, indiguere nominibus, quibus mutuo res indicarent. Sciendum itaq; est, nobis inuicem res uel per nomina uel per finitiones innotescere, uerbi gratia & per uocem homo, & per finitionem dicentem animal rationale mortale hominem declaramus. Sed cum per uocem homo designamus hominē, totam simul ipsius intelligi damus naturam. cum notamus finitionem, quæ particulatim homini adsunt contemplamur. Res igitur intra se aut cōicant nomine, de finitione uero differunt, uacanturq; æqui-uoca. aut communicant definitione, differunt nomine, quæ multiuoca nuncupantur, aut & nomine, & finitione conueniunt, hæc appellant uni-uoca. aut demum finitione ac nomine dissident, quæ diuersuoca nominantur. Cæterum aliud diuersum esse, aliud diuersuocum oportet intelligas. Sunt quidem diuersuoca, res quæ circa unum idemq; subiectum cōsiderantur, nomine autem impartiuntur diuerso, ut ascensus in scalis descensusq;. atq; aliter quidem ascensus definitur, aliter descensus. nomina quoq; diuersa sunt. ascensus enim atq; descensus. hæc igitur proprie diuersuoca nominant. diuersa autem quæ in omnibus alia sunt tum subiecto tum nomine, ut homo & equus. Porro de solis æqui-uocis ac uni-uocis præceptionem facit, quod solis iis in prædicamentorum explicatione egeat. nimirum in hoc quoq; æmulans geometricum genus docendum, nam & illi sola ea à quibus in proposito libro iuuantur, uel theoremate anticipare consueuerunt.

que dicuntur. æqui-uoca.
Multiuoca. Uni-uoca.
Diuersuoca.

Diuersi sunt et Diuersi sunt
tum.

Vel etiam aliter dixeris, nempe cū amator sit perpetuus breuitatis, per hæc de cæteris quoq; nos potest edocere. siquidem cognitis iis, manifesta & reliqua erunt, utpote opposita. est enim oppositum scientia eadem. Nam qui æquiucum quid sit nouit, huic quoq; oppositum nouerit, multiuocum inquam. si enim æquiucum id est quod communicat nomine, re autem est differens, ut mus, & marinus, & terrestris, ergo multiuocum est id quod huic exaduerso est positū, quod re scilicet idē est, nomine discrepat, ut ens, gladius, spatha. Similiter qui etiam quid uniuocum sit intelligit, nempe quod finitione consentit ac nomine, ut homo Socrates, & Plato, is etiam quid sit diuersiuocū callebit, nimirum quod finitione nomineq; discordat, ut ascensus ac descensus. etenim & nomine, & re distat, tamen si idem utriq; subiectum rei sit, ut enim esse aliud frumēto est, aliud semini, aut fructui, ita esse aliud scalæ est, aliud ascensui descensuiq; certum enim respectum circa scalas actionis hæc in dicant nomina. Præposuit autem in docendo Aristoteles æquiuoca, quoniam simpliciora sunt, communicantq; uno dūtaxat nomine. quodq; priora natura sint æquiuoca uniuocis. ens enim æquiucum de predicamentis dicitur, nec uniuoce. Cæterum nisi hæc conuenerint omnia nequit æquiucū fieri, idēitas nominis, toni, generis, casus, spiritus, terminationis. nam si aliud atq; aliud nomen sit, cōstat non esse æquiucum, quod si idem sit nomen, tonus autem diuersus, neq; id æquiucum est, ut *ἀργός* & *ἀργός*. primum enim penultimam acuit, & Vlyssis canē significat, alterum acuta ultima focorūdem designat. & si masculinum sit, significat uel canē Vlyssis uti diximus, uel Herois nomen. si neutrum, nomen ciuitatis. similiter *βίος* & *βίος*, *βίος* enim habēte tonum penultima, uita est. *βίος* autē est arcus si ultimam acuas. Et rursus si sint hæc, idem uero casus non sit, nō facit æquiucum, ut *ὁ ἐλάτης* & *τῆς ἐλάτης*, illud enim recti est, & aurigam significat, aut alium quēpiam agentem. hoc uero & *φοέμινι* generis est, cum illud masculini, & genitiui sit casus. nam *ἡ ἐλατκτῆς ἐλάτης*, estq; arboris nomē. Spiritum quoq; eūdem habeat oportet. si enim diuersus sit spiritus, non erit æquiucum, ut in uerbo *δῖος*. id enim qualis significat, sed & solus significat, ac cum qualem indicat, aspirationem habet. cū solum, tenuatur. Eadem quoq; opus est terminatione, id quod, perspicuum arbitror. *ἐλάτης* enim & *ἐλάτη* terminatione differentia, non sunt æquiuoca. Querunt uero nonnulli cur non æquiucum, sed æquiuoca dixerit. quoniam æquiucum inquam non est unum. nō enim ipsum sibiipsi quidquam esse æquiucum dicitur, uerum plura. nam aliud alii æquiucum est. quoniam ergo unum est nomen, res autem multas declarat, iccirco pluraliter dictum est. Sed rursus addubitant cur græce scriptum sit *ὁμώνυμα λέγεται*, idēst æquiuoca dicitur, non *λέγονται*, hoc est dicuntur, quoniam æquiuoca inquam & si multa sunt, quatenus tamen æquiuoca, sunt unum, unum enim est quod de multis p̄dicatur nomen. propterea dicitur singulariter protulit, plurale est enim dicuntur. Alia ratio. Græcis mos est in neutris nominibus si tertiæ persone uerbis iungantur, singularem numerum pro plurali usurpare, ut *τρέχει τὰ παιδία*, i. currit pueri. *σφαλταὶ τὰ βιβλία* hoc est libri deprauatus est. & *οὐκ ἐβλάστησε τὰ δένδρα*, non germinauit arbores. causam produnt grammatici, sic plurali quoq; hic recto quā est æquiuoca, singulare illatum est uerbum quod est, dicitur. Neq; uero nos prætereant tria hæc esse inter se differentia, æquiuoca, æquiuocatio, æquiuoce. Sunt æquiuoca, res ipsæ. æquocatio, respectus is secundum quem nomine communicant. æquoce, ipsa quæ de rebus est prædicatio. Illud quoq; intelligendum, statim declarata ex procemiis libri intentionem. ait enim æquiuoca dicuntur. nam per uerbum æquiuoca, res. per dicuntur, uoces significat. res autem à nobis per medios considerant conceptus. æquiucorum autem præceptionem per æquiucas uoces cōfecit. nam id ipsum quoq; æquiucum, æquiucum est: cum pluribus modis dicatur. Sūt enim equiuoca quædam à fortuna, nonnulla à consilio. A fortuna, ut cum in locis quidam diuersis idem nomen habētes fuerint, sūt Alexander Paris, & Alexander Macedo. A consilio, ut sicui libeat seruos quouis nomine appellare. Horum quæ à prælectione consilioq; proficiuntur, aliqua à memoria fiunt, uti cum quis filiū suum maiorum nomine uocauerit. Alia à spe, ueluti ubi filium suum Philosophum fore quisquam expectans Platonem nominauerit. Ac sæpenumero usu uenit ut quod factum à memoria est, indito à spe nomini concurrat: utiq; cum compertus Auus fuerit tale studij genus tractasse. Alia ab analogia, seu proportionē, cum ab alicuius rei proportionē quidquam nuncupabimus, ut pedem lecti, ac mōtis uerticem. quam enim pes ad hominem, eam quoq; pes lecti ad lectum rationem obtinet. Sunt etiam quæ ab uno dicantur, uerbi causa cum orsi ab aliquo, illius appellatione quæcunq; ab eo deducuntur uocabimus, ut medicum uolumen, medicum pharmacum. Sunt & quæ ad unum, sicuti quādo ad finem quēpiam futurum respicientes, ad illum ea nominabimus, ut salubris exercitatio, ac potio salubris. Cæterum differunt hæc ab iis quæ ab uno denominantur, quod ab aliquo principio dicatur illa, hæc ad finem aliquem spectent. Quæ autem ab uno proueniunt, partim ut ab exēplari causa appellantur, ut homo in tabula depictus ab aliquo uero homine: partim ab efficiente, ut medi-

A

ens de predicamentis
qui uoce prædicantur.

Quid

B

Quare equiuoca et
Uniuocum dixit

Cur in greco in singula
protulerit.

Quid sit equiuoca
C uocatio. et equiuoca

Equiuoca a fortuna
et a consilio.

D

cum scapellū. Por-
rō q̄rendū hoc loco
est quonā æquoco-
rum significatu de
æquocis doceat Ari-
stoteles. Itaq; eo di-
cimus qui ab uno
est. notatus enim pi-
ctus à uero est ho-
mine. Quidam au-
tem cur æquiucō à
proportiōe usus nō
sit, indagarunt, id
quod esse melius ui-
deretur. & inquā, quo-
niam quod in pro-
portionē est, id in q̄-
tuor minimum spe-
ctatur. Dicimus enī
si forte contingat, duo
ad octo proportio-
nem habere, ut decē
ad quadraginta. q̄-
druplā enim ratio-
nē utraq; obtinent.
æquiucō autē uel
in duobus. iure igitur
de æquiucis se-
cundum proportio-
nem non disputat.

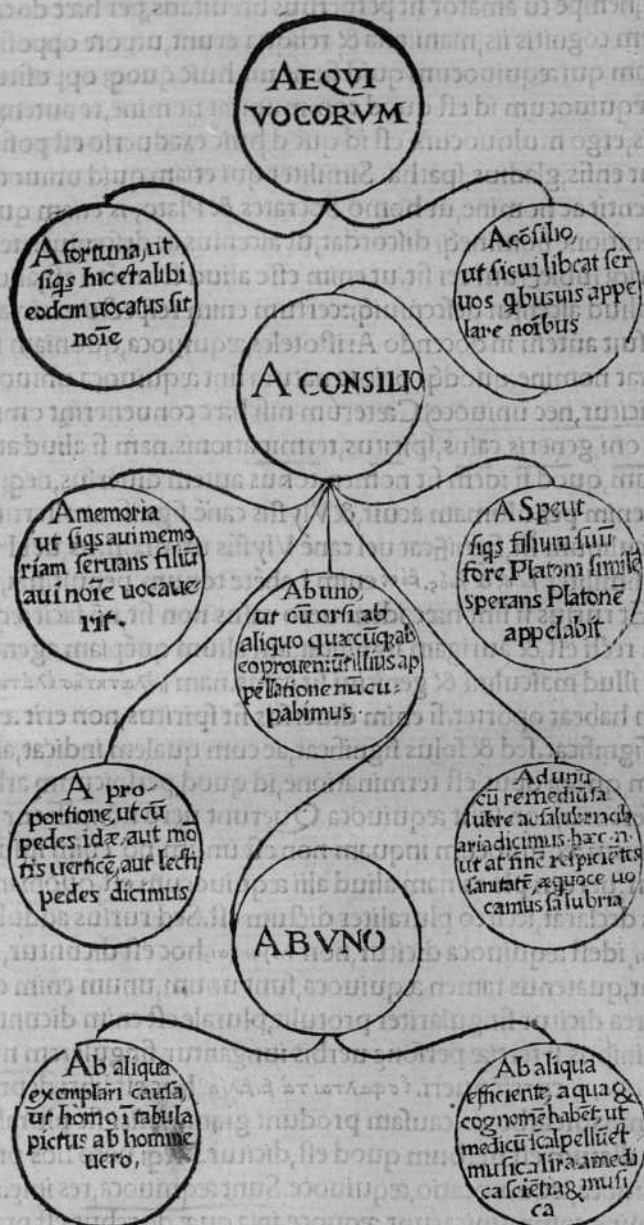
E

Sunt uero qui dicāt
multiuocorū men-
tionem non ideo fa-
ctam, quod eadē no-
mine æquiucō in-
ueniantur, definitio-
ne differant: con-
tra multiuoca. pro-
inde Philosophum
quasi de rebus disse-
rentem nomina ne-
glexisse, quippe cū

F

debimus ad hoc, dici dupliciter nomen: alterum ad uerbi distinctionem: alterum cōmuniter de om-
ni dictione appellatum, quo intellectu uox omnis significatiua nomen uocatur: ut in libro de inter-
pretatione, ipsa igitur, inquit, quæ per se dicuntur uerba, nomina sunt, atq; aliquid significant. Hic
ergo nomen dicit, non quod aduersus uerbum distinguitur, sed quod de uoce omnis significatiua
prædicatur communiter. Quamobrem fero, quod tum porto, tum dico significat, æquiucum est.
habet enim fero nomen commune, finitionem diuersam. Ergo & in uerbis æquiucatio est. { solum
commune. } Bisariam dicitur solum: uel unicum, ut cum solum dicimus solem, aut solam lunam:
uel qd̄ ediuerso à coniugato distinguit, uti cū dicimus relictū in prælio hastam solum habentem: tam-
etsi nihil prohibet quo minus & calceos habeat, & uestes: sed ad scuti, uel armorum aliorum differē-
tiam. & in prandio panem habebant solum: quāquam nil uetat & uestem habere: sed ad cōsoniorū
distinctionem. hic ergo ut ad cōiugatum, uerbum solum, reddidit, finitionem inquam. ¶ Dictio au-
tem Commune quatuor dicitur modis: uel ut id quod citra diuisionem impartitur, uti cum seruū
dicimus cōmunem. est enim hic substantia indiuisus, usu uero diuiduus: uel quod sectum in partes
à pluribus

Verba que p̄ se dicunt
ut Nomina sunt.

Quod factum est à memoria, sepe nomini à spe in-
dito concurre, ut ubi quis filium sperans auo-
similem fore, aut nomen ipsi imposuerit,
tum memoriæ causa, tum quod, ta-
lem ipsum speret futurum.

ea scrutari gram-
maticos deceat. Aliter
quoq; de solis agit
his in præsentia, id
quod iam dixi, quæ
ipsi ad prædicamē-
torū doctrinā sunt
utilia. { dicuntur }
Subaudiendum est
res: ut ita sit, æqui-
uocæ res dicūt qua-
rum nomen solum
commune. At cum
dici ea inquit, apud
ueteres quoq; circū-
ferri nomē indicat,
neq; suā eiusmodi
esse nominis impo-
sitionē. etenim Pla-
to quoq; eorū me-
minit. & Poeta de
Aiacebus dicens, æ-
quali nomine dicti. Vbi autem nomen
ipse imposuerit, ait
uoco, uel sit: ut in re
solutoriis, Terminū
autem uoco. & in li-
bro de interpretatione,
sitq; hoc contra-
dictio. { quorū solū
nomen cōe. } Nun-
quid igitur non est
in uerbis æquiucatio:
atq; est. dicimus
enim fero, signifi-
catq; hoc & porto,
& dico. Quonā pa-
cto ergo æquiucō
esse ea inquit, quæ
solum nomē cōmu-
ne obtinent? Respō-

Nota de
verbo dico
et uoco.

à pluribus habetur, ut cōmune prandium dicimus, & agrum communem. non enim sumus omnes totius participes, sed quilibet partis, uel quod est in anticipatione, ut in theatro locus cōmunis. praeoccupantis enim fit, uel quod simul a participibus ex æquo capitur, ut præconis uox cōmunis uocatur. hanc enim omnes pariter audiunt: neq; unus hanc syllabam, alius illam. humana etiam natura cōmunis participantium omnium est, eam siquidem promiscue particulares obtinemus homines. hic ergo cōmune accepit eo significatu quo uox æqualiter exauditur. & secundum nomen autem ratio substantiæ diuersa. } Cum ea exposuerit quæ insunt æquiucis, nūc quæ eis non competunt apponit: ut non ea solū ex cōmunitate ualeamus, sed ex differentia quoq; cognoscere. Cæterum quærendum est, cur non quorum nomen solum cōmune dixerit, ratio uero substantiæ diuersa, sed secundum nomen autem ratio substantiæ diuersa? Dicimus posse æquoca, alio etiam alioq; respectu esse uniuoca, quippe Aiaces in quo sunt homines, uniuoci sunt; siquidem hominis nomen finitionemq; ambo sibi uendicant. nam ipsorum uterq; animal est rationale mortale; qua uero Aiaces, æquiucis. ne ergo finitionem quālibet, sed nomini in quo conueniunt consentaneam capiamus, recte secundū nomen autem ratio dixit. Aiaces enim ipsum hoc nomen cōmune habent, rationem uero secundū idipsum, non etiam eandem, uerum alter ex Salamine, Telamonis filius, cum Hectore singulari certamine congressus; alter Oilei, ex Locride, pedes celer, Sagittarius } secundum nomen autem ratio. } Cur non, secundum nomen autem finitio, sed ratio dixit? Quoniam non in rebus (aiunt) omnibus suppetit nobis finitionum facultas; sed interdum descriptione utimur, ubi per finitionem res exponere non licet. Ergo generalissimorum generum assignari finitio minime potest, siquidem constat finitio omnis ex genere & constitutiuis differentiis, genus autem quod hæc superet nequaquam reperiatur, ut ex eo ac differentiis, ipsorum finitionem reddamus. quapropter necesse est ea, tametsi de descriptione, explicare. propterea igitur non dixit secundum nomen autem finitio, quoniam quæ per descriptionē designantur omisit. hanc enim usurpare in omnibus licet, quam ex iis quæ rebus per accidens insunt accipimus. illud tamen affirmauerim, superuacuum esse in quibus exponi res finitionibus ualent, eas descriptione declarare. Ac quamobrem igitur non dixit, secundum nomen autem de finitio uel descriptio; quoniam inquam breuitatis amator id quod de iis cōmuniter prædicatur, quod est ratio, protulit. ratio enim tum finitio tum descriptio substantiæ dicitur. Vtrum ergo nō est & in accidentibus æquiucatio; atqui hoc uidemus. Prædicatur nāq; acutum de sapore & uoce. dicimus enim acutū saporem, & uocē acutam, & acutā molem. non secus graue quoq; & de uoce prædicatur, & mole, & animi more, ut cū grauis homo dicimus. quō ergo substantiæ dixit? qm̄ duplex inquit Aristoteles significatū nouit substantiæ. unū quod ab accidentibus ex opposito distinguit, ac per se subsistit, illis esse in alio hñtibus, in substantia inquit. alterū penes qd̄ oēm simplr̄ eētiam subam uocat: in quo significatu usus est substantiæ noīe, accidentibus quoq; assumptis. Quid igit̄ tādē oīno adiecit substantiæ, nec dixit, fm̄ nomen autē ratio diuersa? Respōdemus ne quis finitione uocis de prompta dicat æquoca esse uniuoca. (licet, n. huius uocis Ajax finitionem uel descriptionē assignare, si dicamus, Ajax est uox dissyllaba, tenuis, masculini generis. atq; hæcenus uniuoci erunt Aiaces.) ob id subtili addidit, fm̄ nomen autē substantiæ, hoc est eius quæ a noīe indicatur. Quidā etiam sciscitant nū quādoq; & equiuoca sint uniuoca. cōmunicant enim inter se tum noīe æquoci tum finitione. nam prædicatur de Aiacibus & æquocum ipm̄, neq; id solū, sed finitio quoq; æquoci quippe uterq; eorū habere cū altero nomen cōmune perhibet, rōnem uerō substantiæ cōpetentē nomini diuersam. sic igitur ostensum est & equoca esse uniuoca. Quid ergo dicemus? primū, haud quaquā ab re esse si fm̄ aliud atq; aliud eadē æquoca sint & uniuoca: & uero magis necesse. Aiaces. n. qua hoīes, uniuoci sunt. qua Aiaces, equiuoci. sic & hoc loco quatenus Aiaces, equoci. cū. n. solam hanc uocē quæ est Ajax cōm habeant, finitione ei congrua differūt. quatenus autē equiuoci, uniuoci sunt: cū non equiuoci appellatio ne dūtaxat, sed finitione quoq; ei addicta cōueniāt. Alia solutio. Nō possunt hæc uniuoca nūcupari quādoq; uniuocorum tum cōmuniter nomē ac finitio, tum peculiariter de quouis per se atq; in nullo respectu prædicat: ut animal, & cōiter de subiectis ei dicit̄ oībus, & de quolibet priuatim. fertur enim Socrates esse animal, equus animal. sed & definitio, substantia animata sensu prædita, quæ finitio est animalis, prædicatur & de omnibus cōiter particularibus aīantibus, & seorsum de singulis. etenim Socrates, substantia animata sensus cōpos. & equus similr̄. in equiuocis autē non ita: non enim potest de quoq; singillatim citraq; respectum, nec nomen, nec finitio prædicari: nam equiuocus per se Ajax nō dicitur. sed neq; solum nomen habet cōmune, secundum nomen autem diuersam substantiæ rationē, uerum equiuocus alii dicitur, minimumq; de rebus duabus equiuoci prædicabitur appellatio, quoniam & ex eorum numero est quæ in respectu habetur. Secari uero æquiucōi potest non secundum diuisionem dūtaxat superius traditam, sed & magis uariæ, nimirum quo subiectum est modo.

Ham. in Predi.

A

B Degenerare generalissimo finitio assignari nō potest. sed descriptio.

In accidentibus quoq; æquiucationem esse.

quid sit etiam quæ per nomen significat.

C

DE AEQVIVOCIS

D

A fortuna, ut si qui
Athenis, & hic eo-
dem uocati sunt no-
mine.

AEQVIVOCA

A consilio, cum ad
quempiam respiciens
cogitatio nomina im-
ponit.

A quo denominatiua, inter se autem
aequiuoca, ut à medicina medica in-
strumenta. denominatiue enim ab ea
dicuntur.

Et à quo, et inter se aequiuoca, ue-
luti cum quis patris nomine filios
uel nepotes uocarit.

A causa quadam effi-
ciente. hæc ab uno di-
cuntur, ut à medici-
na medica instrumen-
ta. ab illa. n. denomina-
tiue dicuntur.

A fine. & dicuntur
ad unum, ut salubris
causa, & exercitatio,
et uictus. ad unum eni
finem s; eitant sanita-
tem.

Aequiua inter se, &
cum eo à quo.

Aequiua inter se, no-
cum eo à quo.

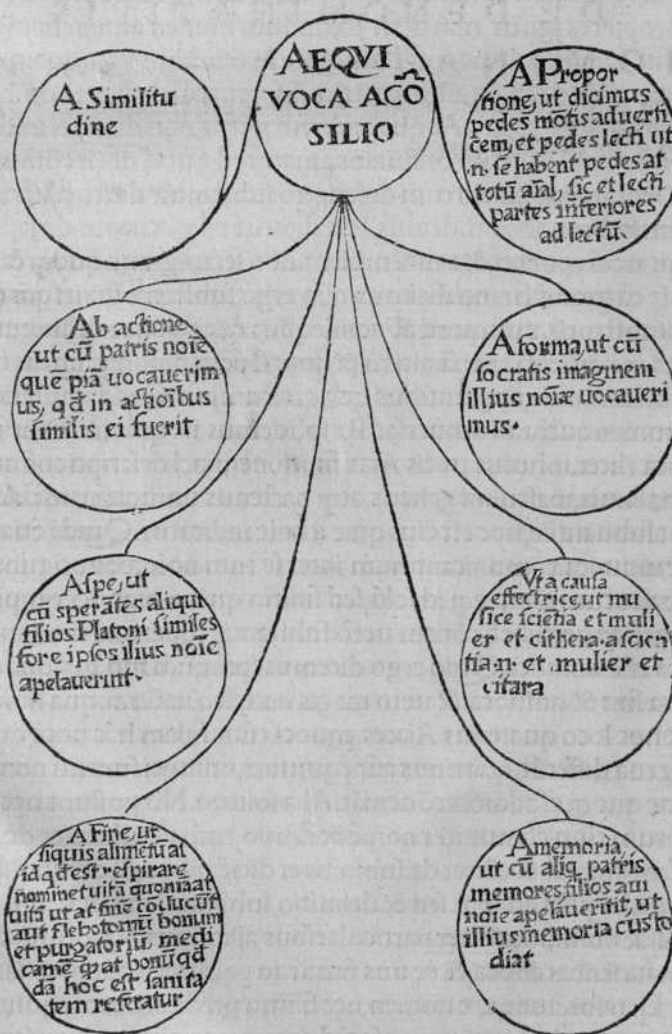
E

Qualem igitur hoc loco Aristoteles æquiuoci significationem assumit? nempe forma similem. qui-
dam eam putant quæ est ab uno. est enim ab homine, ut à causa imago. utrunq; autem uerum est.

{ Vt animal, & ho-
mo & id qd est pi-
ctum. } Horum enim
communis nomina-
tio est. nam utrūq;
animal dices, nō est
autem finitio eadē.
quandoquidem si
alterum definias, di-
ces substantiam ani-
matam sentientem.
alterum, simulacrū
substantiæ animatę
sentientis. { Si quis
enim assignet quid
eorum sit utrūq; eē
animali p; priā utri-
usq; rationē assigna-
bit. } Cum hæc tria

sint, materia & for-
ma & cōpositum, fi-
nitiones rerū quan-
doq; à materia cōfi-
cimus, nonnunquā
à forma, iterdum à
cōposito. atq; ex ma-
teria quidē, iram eē
dicimus, sanguinis
cor ambiētis feruo-
rem hic enim mate-
ria est iræ. à forma
autem appetitū di-

animalia. qui autem quatenus horum utrūq; animal dicatur exposuerit, propriam utriusq; assi-
gnabit rationem, ut supra diximus.

cimus ulciscendi. à
composito, sangui-
nis feruorē cor am-
bientis ob ulciscen-
di appetitum. Cete-
rum quæ p; priē ha-
betur finitio, à for-
ma defumitur, nam
societatis auctor est
rebus materia, for-
ma autem, differen-
tig. nos uero finitio-
nibus res à se disce-
nere mutuo uolu-
mus. Quāobré cū
hic etiam à forma ip-
sarum finitiōem p-
mere Aristoteles ue-
lit, nō quid sit eorū
utrūq; eē animal di-
xit. hoc enim cōpo-
situm significat, ni-
mirum materiā ac
formam. sed quid
eorum sit utrūq; eē
animali, hoc est qd
in utroq; eorum sit
i quo sunt animalia,
ut finitiōne ex for-
ma declararet. hu-
ius enim rōne sunt

Definitio sumit aliqui a ma-
et à forma, et à composi-
to: sed propria definitio a
forma sumenda est. ut
ostendit

VNIVOCA vero dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundum nomen eadem substantiæ ratio, ut animal, & homo atq; bos. communi enim nomine horum utrunq; animal nuncupatur, & est ratio substantiæ eadem. Siquis enim assignet utriusq; rationem, quid utrunq; est quo animal est, eandem assignabit rationem.

A

{ Vniuoca autem ea dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantiæ nomini conueniens eadem, ut animal, & homo & bos. etc. }

Absolute de æquiucis sermone deinceps de uniuocis disputat. Patet autem & uniuocorum præceptio ex æquiucis, eadem enim dicenda quæ & in æquiucis recensuimus, nempe quod non in nominibus tantum uniuocatio, sed in uerbis quoq; consistat. quod item sit uel in accidentibus uniuocatio. nam uerbum alterare uniuocum est. alterare enim dicitur & qui dealbat, & qui denigrat. eandem uero & finitionem admittunt. nam ipsum alterans. definientes, id esse dicimus quod in aliud mutandi, qua aliud est, in seipso principium obtinet. Hoc & in dealbante dicere, in denigrante conueniet. siquidem quoduis alterans, eorum in seipso principium habet quæ alterantur mutandorum, estq; aliud ab iis quæ alterantur. nam nisi aliud esset, ne alteraret quidem. iccirco, qua aliud, additum est. Porro exemplo eodem animalis data opera utitur, ut idem posse alia atq; alia ratione & æquiucum & uniuocum esse uideatur. in homine enim uero & picto æquiucum animal est, in homine autem & boue, uniuocum.

B

DE DENOMINATIVIS.

DENOMINATIVA vero dicuntur quæcunq; ab aliquo, differentia casu, secundum nomen habent appellationem. ut a grammatica grammaticus, & a fortitudine fortis.

{ Denominatiua uero dicuntur quæcunq; ab aliquo, differentia casu, secundum nomen appellationem habent. }

Postquam de æquiucis præcepit atq; Vniuocis, de Denominatiuis merito differit. siquidem hæc difficiliorem minusq; extricabilem habent complexum. cum enim solo nomine socientur æquiuca, finitione uero dissident: rursus uniuoca, & nomine, & finitione communicent, hæc nec semel conueniunt nomine nec plane dissentiunt. similiter & finitione partim communicant, partim differunt. Enimvero hæc sub quatuor coniugationum quas enumerauimus complexum haudquaquam re diguntur: æquiucorum inquam, & multiuocorum, & uniuocorum, & diuersiuocorum. nam illa cū uel in nominis ac finitionis societate, uel utriusq; differentia, uel unius communitate, alterius differentia propria notam sortiant, & nec utroq; oīno conspirant, nec penitus discrepāt. sed nec in altero exacte conueniunt, in altero dissident. uerū in utroq; aliquatenus congruūt, quadatenus diuariāt. Qui dam statuenda ea censent inter æquiuca & uniuoca. siquidem cum nomine solo concordent æquiuca, finitione discordent, uniuoca autem utroq; consociantur, hæc nec nomine simpliciter nec finitione consentiunt. uerum iis commodius inter uniuoca & diuersiuoca locum dabimus, cum enim in utroq; concurrant uniuoca, diuersiuoca in utroq; uariant, hæc modo quodam in medio sunt, atq; in utroq; partim communicant, partim diuersa sunt. Porro in Denominatiuis quatuor hæc adfint

Que ad
Denominatiua
requiruntur.

neceffe est, communitas rei, differentia rei, communitas nominis, circa finalem syllabam differentia. si enim horum unum aliquod desit, denominatiuum non erit amplius. Sit communitas circa nomen ac differentia, sit circa rem quoq; communitas, differentia ne sit, denominatiuum non esse aio. ut in πλάτανος & πλατάνιστος, id est platanus & παρθένος & παρθενική hoc est uirgo. res enī ab ambobus idicatur eadem. estq; παρθενική & πλατάνιστος poeticum, πλάτανος autem & παρθένος prosæ orationis. Rursus cetera omnia ordine sint, ne sit circa rem communitas. pariter quoq; Denominatiua non erunt, ut in Helena & Heleno. Sint iterum deinceps omnia, absit finalis differentia syllabæ, ut in musica & muliere. nam hæc sunt æquiuca, non denominatiua. Rursus alia sint, ne sit aliqua in nomine communitas, nec erunt Denominatiua, ut in uirtute & studioso. neq; enim à uirtute dicitur uirtuosus, siue ut græci dicunt enaretos. propterea q; huius ueteres ne in uestigio quidē somnii meminerunt. sed contra, nomen inauspicatum norunt poetæ. Quisnam alius te, sit iunior quanquam ille, iuuabit Inarete. hoc est compos in malam partem uirtutis. Sed neq; à studio deducitur studiosus, quod similiter de uitio ac uirtute dicitur. studiosus autem solus est uirtute præditus. quamobrem studiosus,

C
Æquiuca finitione
concordant. Et nomine.
concordant. Vniuoca
consonant.
Vtriusq; diuersiuoca
uariantur.

D quod ad uocem attinet, à studio deriuatum est, quod uero ad significatum, non item. sed à uirtute est detortum. Per id autem quod dixit: Secundum nomen appellationem habent: communitatem declarauit nominis. uel hoc modo. Cum quandam ea cum illo: quod dixit ab aliquo societatem habere prouinciauerit, penes rem communicationem ac diuersitatem aperuit. nam si ab aliquo, constat quandam ea cum illo, quatenus ab eo prodeunt, societatem obtinere. quod si omnino ab aliquo, ea quoque differre compertum est, nam nisi differrent, minime ab aliquo dicerentur. Cum dixit differentia casu, finalis syllabae transfigurationem indicauit. Docet autem de Denominatiuis Aristoteles, quod ea quoque ad doctrinam de Prædicamentis usum afferant.

DE IIS QVAE DICUNTUR.

EORVM quæ dicuntur alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia vero sine complexione. Ea igitur quæ secundum complexionem dicuntur, sunt / ut homo currit, homo vincit. Ea vero quæ sine complexione dicuntur, sunt / ut homo, bos, currit, vincit.

{ Eorum quæ dicuntur alia per complexionem dicuntur, alia sine complexione. }

Hinc ad doctrinam de Prædicamentis ingreditur. Verum quoniam Prædicamenti nomen, & de rebus, & de Conceptibus, & de Vocibus intelligitur (nam Prædicamentum, & res ipsa, & Conceptus de re, & ipsa uox dicitur) uocis prius diuisionem tradit. Quod si de Vocibus hoc loco disputat, & Vocibus non significatione carentibus, paulo post autem de rebus, cum ait, Entium alia de subiecto dicuntur, de conceptibus quoque qui in medio sunt, sermonem haberi perspectum est. quare uel ex ipsis auctoris dictis perspicua est libri intentio. Diuidit autem uoces in simplices atque compositas. simplices eas dicit, quæ rem simplicem declarant, uel substantiam, uel actionem, uel passionem. compositas, quæ compositum quidquid substantiæ, uel actioni, uel passioni significant, ut Socrates currit. hoc enim compositum est. & Socrates, uel bos. hæc enim simplicia. Porro non simplex uox omnis rem simplicem notat, nec composita duplicem. Composita uox est Areuspagus, idest Martiusuicus. &

Nomen prædicamenti
tripliciter intelligi.

A Nominibus compositis
res simplex signifi-
catur, et a simplicibus aliquando
composita.

Coruipetra, & Neapolis, hoc est Nouaciuitas, sed quod ab iis significatur est simplex. Vox autem simplex, ut curro curris, omniaque primæ ac secundæ personæ uerba, ac quæ tertiæ de certa persona feruntur, ut tonat, fulgurat, pluit, Iuppiter enim uidelicet, nam hæc omnia pronuntiatione simplicia, significato composita sunt. significant enim substantiam quandam actioni complexam. Enimvero aiunt in tertiis personis non admodum apparere substantiam, ob uerbi infinitudinem. proinde ea sola accepimus quæ præfinitam certamque personam indicarent. uerum tametsi non definitam substantiam tertiæ personæ uerborum designent, significant tamen prorsus aliquam agentem uel patientem substantiam. Quapropter indicatiuorum tertiæ uerborum personæ uoce omnino simplices sunt, significato compositæ. nam si quis dicat currit uel uincit, nimirum de aliquo prædicat id quod est uincere aut currere. Prorsus ergo & in tertiis personis, quanuis indefinite, substantia dilucet. at Aristoteles tamen eiusmodi personas assumpsit ueluti simplices, quoniam non distincte in iis appareret substantia. Proprie autem simplicia fuerint uerba quæ uel actionem solam uel passionem declarant circa id quod agit aut patitur, ut uerberare, uerberari. Ergo nec uocum compositione aut simplicitate res simplices aut compositas oportet, sed ex ipsis significatis æstimemus. Quin & uoces ipsæ tametsi compositæ sunt, si rem simplicem ostendant, simplices appellandæ. non secus & simplices compositæ si compositam declarent. si enim de solis ageremus uocibus, ac syllabarum quantitate, compositionem iuxta quantitatem iure definiremus, quomodo & grammatici faciunt. at si ceu de significantibus differimus, opus est uoces ad significatum iudicare. Eques enim non simplex quidquam designat. equum enim significat, insidentemque hominem, atque equitandi artem. non simplex ergo uox appellanda, sed composita, uti Neapolis quoque. quoniam unum quid non compositum, uerum simplex declarat. Porro uerbum & dicuntur, & in rebus, & conceptibus, & uocibus quadrat. nam & res dici perhibetur, sed quasi significantur. & conceptus dici, sed quasi enunciantur. uoces quoque dici aiunt, sed quasi proferantur. Quam ob causam igitur per complexionem dicta præponit complexione carentibus. Dicimusque humanæ naturæ ex uoto esse ab imperfectioribus atque compositis ad simpliciora perfectioraque progredi. nam composita familiaria nobis notioraque sunt. sic ergo & puer orationemnectere, ac dicere Socrates ambulat nouit: ceterum resolvere eam in nomen & uerbum, atque hæc in syllabas, tum illas in elementa, non etiam nouit. sic ergo nos quoque ambulantes intuentes hominem, prius totum hoc, hominem ambulante cognouimus, ipsumque ita in substantiam atque actionem resolu-

E

Non compositione vel
Vocis simplicitate. Iudicium
sumendum est
a significatione.

Verbum. dicitur.
tamen. rebus quæ concepti-
bus. Et uocibus quadrat.

mus.

mus. Ac quomodo ergo incipere à simplicioribus oportere superius pronuntiabamus, quasi futurū non sit, ut simplicibus non præcognitis cognoscantur composita: proinde opus esse ut simplicium uocum præceptio doctrinam antecedit syllogismorum? Dicimus igitur in quibus æq̃ simplicia cōposita; ignorantur, in iis incipere à simplicioribus oportere. illic enim syllogismus similiter ac simplices ignorabantur uoces. hic ea notiora quæ compositiora sunt. iccirco sumendū à simplicioribus docendi initium. Quamobrem illic propter docendi modum, à simplicioribus, hic à cōpositionibus, ob modum cognitionis exordiendum esse dicebamus. Est & alia causa cur hic anteposita simplicibus composita sint. Quoniam enim futurū est, ut complexione carētia diuidat, hæc ob id posterius cōmemorauit, ut de ipsis protinus doceat. est autem tum hæc diuisurus cum dicet. Eorum quæ cōtra complexionem dicuntur. Porro statuit in his de industria duo nomina duoq; deinceps uerba, nequis post error sequatur.

A
Præceptio ualde notanda

DE IIS QVAE SVNT.

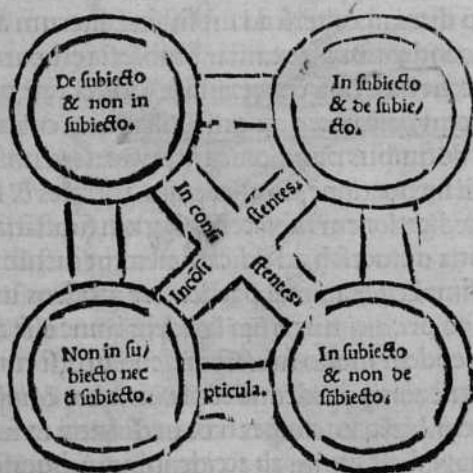

EORVM quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto vero nullo sunt, ut homo de subiecto quidem dicitur quodam homine, in subiecto vero nullo est. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto vero esse dico, quod cum in aliquo sit non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est, ut quædam grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto vero nullo dicitur. et hoc album in subiecto quidem est corpore. omnis enim color in corpore est, de subiecto autem nullo dicitur. Alia vero de subiecto dicuntur, et in subiecto sunt, ut scientia in subiecto quidem est in anima, de subiecto vero dicitur, ut de grammatica. Alia vero neq; in subiecto sunt, neq; de subiecto aliquo dicuntur, ut quidam homo, et quidam equus. Nihil enim talium, neq; in subiecto est, neq; de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem quæ sunt indiuidua, et vnum numero, de subiecto nullo dicuntur, in subiecto autem nihil aliqua prohibet esse, quædam enim grammatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

{ Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto autem nullo sunt, ut homo de subiecto quidem dicitur aliquo homine, in subiecto autem est nullo. }

Diuisionem rerum in decem nobis traditurus, harum prius consumptionē in quatuor exponit. tradita enim in duo prius uocum partitione, iure ad quaternariam hanc sectionem pergit. nam numerus duo in seipsum multiplicatus quatuor facit. post hanc uero, eam quæ in decem fit, distributionem docebit. ab unitate enim incipiens numerus, si ad quatuor usq; componatur, decem conficit, unum, duo, tria, quatuor, & decem fiunt. Aliter quoq; Complexam hic rerum diuisionem facit. copulat enim uniuersale substantiæ atq; accidētī; similiter iisdem & particulare. illic articulatim ac simplicissimā hanc facit sectio-

Substantia. Vniuersale. Accidens.

nem, nullum ulli coniungens, uerū quodlibet uti naturam obtinet docens, peculiariter de substantia, peculiariter nec cōmuniter de iis quæ unicuiq; accidunt. Cum igitur pro intentionibus diuersis fiat entium diuisio, merito & diuisionis segmēta diuersa extitere. Esto ergo id genus pposita diuisio entiu. Entium inquit nonnulla substantia sunt, nonnulla accidentia. Rursus sunt quædam entium uniuersalia quædam particularia.

Cum quatuor hæc itaq; sint entium segmenta, binæq; cōprehendatur, sex cōiugationes ex horū fiunt cōplexus: duæ incōsistentes, quæ iungunt cōtraria, consistentes quatuor reliquæ. nam entia partim uniuersalia substantiæ, partim uniuersalia sunt accidentia. & quædam particulares substantiæ, particularia quædam accidentia sunt, prout habet subiectæ tabellæ descriptio.

Verum si uocibus iis quibus nos, usus fuisset Aristoteles, atq; uniuersalem substantiā, uniuersale accidens,

D
accidens nō p se subsi-
sistere

Obiectio

E

proprie contraria que
medium obtinent,

Quomodo fiunt
Diuisiones.

E

Duplex subiectum

particularem substantiam, particulare accidens nominasset utiq; nobis non faceretur negotiū: q̄ si
perpicuum id esset quod traditur. at is ob quā diximus causam obscuritati studens, alia usurpauit
nomina, eorum quæ significantur naturæ accommodatiora quidem, cæterum à multitudinis usu re-
mota, ac proinde obscuriora. Accidens igitur, in subiecto uocat; substantiam, nō in subiecto: uniuersa-
le, de subiecto: particulare, non de subiecto. cōstatq; quāobrem accidens in subiecto nominet. id enī
per se subsistere non ualet: sed aliud, hoc est substantiam, ut existat requirit. substantiam autem, non
in subiecto appellat. neq; enim alio eget ut eē incipiat: uniuersale, de subiecto: quoniam particularia
non ad substantiam postulat, uerum ad p̄dicationem: nam nisi sint particularia, uniuersale de quo
prædicetur non habet. particulare, non de subiecto: quandoquidem particularia de nullo alio prædi-
cantur. Quāobrem uero non subiectum, sed non in subiecto uocauit substantiam, si ad substantiam
subiacet accidentibus? Ad hoc itaq; dicemus primum, substantiam nō omnem subiectum esse. nam
diuina substantia subiectum nequaquā est, cum in ipsa nihil accadat. ergo subiectum nō uocabitur.
quapropter si substantiam cōmuniter uocasset subiectum, diuinam substantiam non simul compre-
hendisset. Secundum, quæ per quam potissima rō est, quoniam cū in opposita diuisiones fiāt, q̄dam ui-
tabiles sunt, q̄dam inuitabiles. sunt uitabiles quæ in cōtraria, inuitabiles quæ per cōtradictionē fiūt.
Cum enim alia medio prædita contraria sint, alia careant, diuisionem quæ in cōtraria obitur inuita-
bilem nō esse in medio p̄ditis necesse est: sunt porro cōtraria medio prædita, ut album & nigrū, sani-
tas & morbus: sunt enim inter albū ac nigrū colores, fuscus, ruber, at cæteri omnes. inter sanitatem &
morbum, q̄d medici neutrum appellant. cōualescentias enim ex morbo neq; sanitates esse aiūt: cum
sanorū actionibus nō perfungant qui conualescunt, neq; morbos siq̄d à causa egrifica absoluti sunt
ii qui sanitati restituuntur. ergo inter sanitatem & morbū medium quoddam est conualescētia. Me-
dio carent par & impar, si hęc ut contraria sunt plane opposita: nam nos alibi ostendimus non eē cō-
traria. Rursus rationale & brutum opposita sunt sine medio, cum contraria nec ipsa sint. quare sunt
proprie contraria quæcūq; obtinent medium. Siquis igitur entia in contraria diuidat, atq; entia alia
alba esse dicat, alia nigra, colores eum mediū omnes fugiant necesse est, neq; uero solum ii, sed etia sub-
stantiæ quæ colores non admittūt, ut aer, angelus, anima. Verum nec ceteræ in species oppositorum
diuisiones inuitabile habent, iis dūtaxat exceptis quæ per cōtradictionem fiunt: uerbi causa si quis
dicat entia tum dextra eē, tum sinistra: uel partim dominos, partim seruos, alia patres, alia filios. sunt
enim quæ ex iis nullum existant. Verū enim uero nec si per priuationem & habitum fiat diuisio: ut
si quisquā entium dicat alia cæca esse, alia cernentia: & quædam docta, quædam indocta: habitus. n.
& priuatio in solis capacibus dicitur, quod autem habitum indipisci natura aptum nō est, neq; pri-
uatum eo esse perhibetur, quo circa non omnia quæ sunt, habitus & priuatio diuidit: nisi in q̄bus-
dam cum contradictione tātūdem ualeat, ut habet corpus & incorporeū: nihil enim inter hæc me-
dium est, siquidem incorporeum idem cum negatione potest quæ est non corpus. Ergo diuisio ea
dūtaxat quæ per contradictionem fit, ut siquis inquit eorum quæ sunt alia esse alba, alia non alba,
entia omnia cōphendit. nam & fuscum non album, flauum quoq; & rubrū similiter: sed & anima
non alba, & angelus nō albus: neq; enim colori suscipiendo aptitudinē naturę obtinent. Porro & Pla-
to uiam rationemq; diuidendi quæ per cōtradictionem efficitur effert laudibus, eam enim effugere
nihil inquit q̄d sit gloriabitur. Proinde igitur cum & Aristoteles accidens in subiecto appellauerit, p̄
huius negationem indicauit substantiam, quam nō in subiecto nominauit, ut omnem subam assume-
ret. Ad hęc duplex esse subiectū dicemus, alterū ad substantiam, alterum ad prædicationē, ad substan-
tiam q̄dem substantia: nā hæc accidentibus ut existant subiecta est, particularia uero ad prædicatio-
nem, uniuersalibus enim subiacent hæc, non quo existant subiecta est, particularia uero ad prædicatio-
nem, uniuersalibus enim subiacent hæc, non quo existāt illa. neq; enim uniuersalia ut subsistāt eget
particularibus) sed ut habeant de quibus prædicentur, contra uero uniuersalibus particularia nō ad
prædicationem, sed ad existendi inchoationē, nō esset enim Socrates & Plato nisi esset homo. simpli-
citer: eorum autem quæ ad prædicationem subiacent, alterum substantia, alterum accidens est. subdi-
ta enim est particularis substantia uniuersali ad p̄dicationem, ut dictum est: exempli gratia, Socrates
ei qui simpliciter homo est, & simpliciter animal, particulare accidens uniuersali, ut inhærens huic la-
pidi album, simpliciter albo, ac colori: dicimus enim lapidem hunc esse albū, & simpliciter albū, colo-
rem esse. Quoniam igitur utrūq; eodem modo subiectū nūcupatur, si entia alia in subiecto, alia subie-
cta esse dixisset, utiq; esset & particularia accidentia cōplexus, quæ & ipsa subiecta sunt, tæcti non ad
substantiam sed ad p̄dicationem. Vult autem per hæc uerba, non in subiecto, subiectam subam di-
cere, quæ ipsius esse initium suppeditat, eamq; ab accidentibus è diuerso distinguere. Harū porro di-
uisionum altera est à substantiæ, altera à p̄dicationis modo, illa Entium inquit alia in subiecto esse,

alia non in subiecto. hæc dicit Entium aliqua de subiecto, aliqua nō de subiecto dicuntur. q̄dam enim prædicari, quædam ad prædicationem subiici ait. atq; Aristotelis diligentiam cōtemplare, quomō in subsistendi modum significante est dixerit; uerbum autem dicif, pro eo quod est prædicatur, in ea quæ prædicationis modum indicat usurpauerit. & in subiecto autem nullo est. Pro non in alio inest. Ex quatuor autem conjugationibus uniuersalem substantiam ueluti digniorem præponit ac qm̄ particularium scientes per uniuersalia reddimur: in particularibus enim à brutis nihil differimus animantibus. nobis uero eorū nōnulla actioribus præstant sensibus, quibus particularia apprehendimus. deīn secundam ponit huic obiacetm: particulare id accidens est: oppositum enim substantiæ est accidens: uniuersali autē particulare: postea uniuersale accidēs particulari substantiæ prætulit, qm̄ de uniuersalibus est sermo Philosophis. & in subiecto autem id dico, qđ cum in aliquo non ceu pars isit, sine eo in quo est esse non pōt. Quoniam uocibus quibusdam nobis ex cōsuetudine ignotis usum sese Philosophus sensit: & sunt, de subiecto, & nō de subiecto, in subiecto, & nō in subiecto, uult deinceps nos de ipsis docere. cæterum non omnes exponit, sed duas dūtaxat, quæ sunt, in subiecto, & de subiecto: nam iis cognitis, reliquarū quoq; significatio constabit. qui enim quid sit in subiecto esse nouit, quid etiam nō esse in subiecto cognouerit. & qui de subiecto dici quid sit didicit, is etiam quid nō dici de subiecto intellexit. ac prius quid esse in subiecto sit præcipit, id quod facit finitione. nā finitiones, ut sæpe cōmemorauimus, naturam nobis exhibent rerum, ut quæ ex genere ac cōstitutiuis differētiis cōsistunt. Cum autē ex genere ac cōstitutiuis differētiis cōfletur finitio, hic qđ dicit in aliquo assumit Aristoteles qđ generi proportionē respōdeat: reliqua differentiis. Dicif enim in aliquo modis undecim, uel ut pars in toto, ut manus in toto corpore esse dicitur, & caput. uel ut totum in partibus, ut in capite, manibus, aliisq; esse corporis fertur integritas. Porro totum nō in parte, sed in partibus dicitur: quādoquidem non in parte una integritas, sed in omnibus cōsideratur. igitur una parte adempta, totū minutum uult mancūq; esse, nec poterit totum uocari, uel ut spēs in genere, ut hominem eē in aīali dicimus, uel ut genus in specie, ut in hoīe animal. hic uero genus in speciebus dicamus necesse non est, ut totū in partibus dicimus: non est enim à partibus exempta integritas, sed ipm̄ esse in iis obtinet. at genus exceptam habet essentiam, estq; in specie qualibet totū, uel ut in tempore, ueluti cum ita loquimur, flagrarūt ea tempestate Troiana bella, aut tāquā in loco, uti dicimus in Lyceo, uel in foro, aut tāquā in uase, ut uinum in dōlio, siue in modio triticum. Enī uero locus & uas eq̄li quodammodo conuersione cōmeant: nam locum uas quod moueri ac trāsferrī nequit, uas autem locum qui mouetur ac circūfertur appellabit: uel ut forma in materia, ut statuę forma in ære, aut ueluti res subditorum in Principe, ut quādo res ciuūm dicimus in Principe desitas. uel ut in causa finali, cum medicum uerbi gratia in medicina dicimus, aut militem in re militari spem collocare. uel tāquam in subiecto, ut accidens in substantia. Aristoteles igitur qđ dixit in aliquo, ceu genus accipit prædicatū de pluribus: quæ de hinc sequuntur, differentiarum loco adiicit, ut ab aliis ipm̄ discernat de quibus dictū in aliquo prædicatur. Atq; per uerba hæc, nō ceu pars isit, ab eo qđ tum ut pars in toto inest, tum ut species in genere, ipsum distinguit: nam hæc quoq; uti pars quodammodo eē totius ipsius animalis uidetur, & animal totū esse quidpiam. idq; Porphyrius in introductionibus affirmat, cum tria sint hæc inquit, generalissima genera, specialissima species, & subalterna, generalissimū, totum solummodo: specialissimū, pars est dūtaxat: subalternū & totum & pars, uerum pars alterius: totum, non alterius, sed in aliis. Per id uero quod dixit sine eo in quo est esse non potest, à cæteris seiunxit. Porro nonnulli finitionē, alii ex eo quod redundet, alii quod deficiat, uitiosam asseuerant. Finitionis enim uitium est, ad id quod definitur nequaquā reflecti, sed uel plura, uel pauciora assumere. Qui abū dare eam dicunt, non sola accidentia à finitione aiunt, sed corpora quoq; comprehendī. Cum enim (inquiūt) Socrates in loco ac tēpore sit, est in aliquo: nec ut pars in toto. nō enim loci pars est, aut tēporis. nec fieri potest ut sit à loco uel tempore seiunctus. Itaq; similem dicimus collationem non esse. accidens enim separatum esse ab eo in quo est nequit, sed simul ac sepatum est, etiam interiit. at corpora quanuis ab omni loco semota non sint, ab hoc tamen si disiuncta sint loco, sunt nihilominus. nam corpus qua corpus est, loco uel tempore quo ipsum subsistat non indiget, habet tamen hæc cōsequentia: quemadmodum is qui in luce ambulans umbram habet cōsectantem, qua nihil ad substantiam iuuatur. at accidenti ad ipsam subsistentiam conferunt corporat quando sine iis haudquam confisteret. Præterea nec corpus omne esse in loco est necesse. Sphæram enim minime uagantem Aristoteles in loco nō esse demonstrat, si locus terminus est ambientis quatenus id ambit quod continetur: ut seria locus est uini quod capit, nō se ipsa quidem tota, sed interiore superficie, qui eius est terminus. nimirum si foris exculpat, uinum nihilominus continet, quasi sola interiore superficie sit locus. Ergo si id ut diximus locus est, Aristoteles autem extra sphæram immobilem nihil esse

A

circum particularian
chil abutis differet

Quatuor voces inhūita
te quibus usus est notā

B Undecim modis
esse in aliquo.

3^a4^a5^a

8^a et 9^a
10^a

C

habere plus et minus de
finitio uitium est.

alias separatum est

Demonstrat, ut eius quoque sine claudat: non locus, non tps, nō corpus, non uacuū, neque aliud quodpiā. non est igitur sphaera immobilis in loco. Quare corpus omne esse in loco nō est necesse: uerum secta men magis corporum uti diximus est locus & tempus. Porro & illud in quaestionem uocant, quomodo & quod uelut totum in partibus est, finitio non comprehendat. nam & in aliquo est. in partibus enim. neque ut pars inest. ipsumque esse absque eo in quo est haudquaquam potest. Dicimus itaque de descriptionem quamuis in ceteris communicet, hac tamen in parte, quae est in aliquo, differre. totum enim in parte esse non dicitur. quippe non in parte totum, sed in quibusdam magis. nam in partibus perhibetur. sic Porphyrius quoque totum autem dicebat non alterius, sed in aliis. totum enim in partibus. Quod si inter eius significata quod in aliquo dicitur id etiam assumebamus quod uelut totum in partibus est, non quoad tamen est in uno. sed sola ea significatione, quae per se non subsistat, id ipsum quoque in aliquo esse dicebamus. Illam quoque praeter eas quas recensuimus difficultates in medium afferunt, nempe id etiam quod uelut forma est in materia a finitione comprehendit. formam enim alunt in aliquo esse, in materia. neque ut eius partem inesse. fierique non posse ut ipsa sine materia existat. Itaque formam etsi materiae non sit, tamen compositi partem esse affirmamus. sic ergo & manum non corporis totius, sed omnis partem esse arbitramur. Deinde uero formam asserimus cuiusque esse rei substantiae completiuam: sublataque forma subiectum tolli. at accidens neque substantiam complet subiecti, neque corrupto eo subiectum interiit. Aliter quoque, propositum esse hoc loco Aristoteli dicimus explicare de entibus, non qua ratione sunt entia, sed qua significantur ab hominum multitudine, neque esse de iis ex propria ipsius sententia disertum. idque uerum esse ostendit plane in sermone de substantia, primam substantiam eam esse inquit quae spectatur in indiuiduis: secundam quae in speciebus generibusque: cum res contra sese habeant. nam prima est ea quam in speciebus ac generibus otemplamur, ut quae indiuiduis causa est, atque incorporea, semperque, si eadem atque eodem pacto se habet. quae autem in indiuiduis cernitur, secunda est, ueluti ut ita dixerim causata. uerum quoniam huius notitiam obtinet hominum multitudo, ideo ex eorum opinione praeeptionem faciens primam ipsam appellauit. Quandoquidem igitur formae notio ac materiae uulgo nequaquam constat, sed solum ex iis compositum, idque ut unum, ea propter quamuis dicti in aliquo significata enumerasset Aristoteles, non eius tamen quod ceu forma in materia est meminisset: quasi non de entibus qua entia sunt, sed ut de iis uulgo placet, sermo habeatur. Sicut enim punctum definiens geometra, id ipsum esse ait cuius pars nulla est: nec punctum solum haec finitio, sed & unitatem, & ipsum nunc comprehendit (partibus enim nullis horum quodlibet constat) nec quisquam copulauerit geometram utpote finiendo puncto haec quoque amplectentem. prorsus enim dicit, quanquam unitas ac ipsum nunc partibus non distinguuntur, nulla tamen subiecta mihi res est praeter punctum quae partibus careat: sic Aristoteles quoque quod ad institutae ei doctrinae intentionem attinet, esse in aliquo id quod est ut forma in materia non nouit: siquidem huius notionem non habet bona pars hominum. uult autem uti diximus non de entibus qua entia sunt uerba facere, sed quatenus ab id genus uocibus secundum uulgi placita significantur. atque haec aduersus eos qui finitionem iusto ampliorem esse contendunt. Qui autem defectionem in ea accusarunt, non accidentia aiunt omnia, sed inseparabilia duntaxat comprehensa. dixit enim inquit absque eo in quo est esse non posse, nam separabilia aiunt non impossibile solum, sed necessarium quoque est separari. Quid igitur respondemus? nimirum probe a uobis dictum, si separari nequaquam posse pronunciasset. nunc uero dicit sine eo in quo est esse non posse, pro subsistere atque constare. nam separabilia etiam ut subsistant, nequit sine subiecta eis substantia fieri. Haerent item nonnulli atque aiunt, quomodo esse absque eo in quo est non posse accidens dixerit. Nam ecce odor est accidens, seiunctusque a subiecto etiam est. ponum enim saepe numero cum longe a nobis absit, huius ad nos suauis olentia peruenit. quare potest odor mali, cum ipsius accidens sit, absque mali esse substantia. nec secus in id genus uniuersis. Hoc itaque duplici ratione soluimus: Primum quod non in quo erat, sed in quo est, Aristoteles dixit. Non potest igitur odor mali in quo loco est absque eo esse: siquidem aut in malo est, aut in aere. Deinde quod mali fragrantia non sola. sed cum tenui quadam ipsius mali substantia ad nos redundat. id compertum ex illo est quod sepe foetidum locum transeuntes sudario circumseptis naribus, aerem quidem respiramus (haud enim hunc respirare non possumus) odoris uero foeditatem non percipimus. quasi substantia illa quae defluxit, si aeri conferatur, crassioribus partibus consistat, nec subire meatus sudarii possit. quippe aer ob tenuis sui partes ingreditur. Quod si, sudarium quamuis multo tempore adhæreat, odoris tamen grauitas sentitur, nihil est mirum: nam forte & ex sudarii positu id prouenit, cum praeter modum dimoueatur, atque aditum crassiori substantiae præbeat. quando uel si plurimum motu perturbetur illa, tenuatur magis, penetratque. Nimirum admodum uentilata partes quoque tenuiores adipiscitur.

Enimvero

E

*primum substantiam que
in speciebus et generibus
templamur et que in indiui
duis secundam esse*

F

*De odore quomodo
ad nos perueniat Quatio*

Enimuero emanare cum quadam substantia odorem argumento id maximo est, q̄ pomum temporis longiore spacio rugosius redditur, perinde quasi eius substantia in qua odoris gratia suberat, per halitum digeratur. Declarant id quoq̄ exhalantes ex incensis uapores, qui inde ob subiectæ substantiæ crassitudinem sub sensum cadunt. quo etiam fit ut aerem manibus sæpius mouentes ad nares pellamus, utiq̄ cū ex suffitu editus uapor crassioribus partibus cōstat, nec ad sensoriū facile peruenit. id quod factū opus non erat, si qualitates ex iis quæ adolentur in aerem citra corpus prodirent. Illud scitu dignum est, Platonem affirmare pomi fragrantiam ad nos cum quibusdam defluuiis eadem minime à subiecto disinctam. Aristotelem causam ad aerem referre, ut qui obsequio facilis sit, atq̄ odores transmittat siquidem qua ratione uisui ac sono, eadem quoq̄ est odori peruius. nam odoris suauitatem accipiens nobis impertit. Plotinum uero mutari partem aeris in odorabilem qualitatem arbitrari. nam manens in pomo suaueolentia partem inquit quam sentimus aeris immutat, ac similem aliam sibiipsi qualitatem gignit; ut in igne etiam caliditas non igne relicto frigido ad nos concedit, sed manens in igne, conformem aliam sibiipsi in aere caliditatem creat. Cæterum nulla harum per seipsam uera est opinio; neq̄ Platonis illa quæ odorem ad nos cum defluxu fatetur progressi. nam defluxus corpus est; omnis autem corporis secundum naturam est motus. nam aut leue est & petet superna; aut graue, & ad inferna declinabit. at odorem mali eque omnes sentimus, supra, infra, ante, pone, dextra, sinistra, patetq̄, ex hoc defluuia dumtaxat non satis esse dicere. Neq̄ sola Aristotelis est uera sententia. cōmentitiū enim est dicere aerem totum qui interiacet odore imbui, ut in uulturibus qui cadauera aliis in urbibus sentiunt inhumata. Sed nec uerum solum Plotini placitū est, aeris partem qualitate infici ac mutari. cōueniunt namq̄ altius porci effodiunt, quo maxime delibamentis potantur. at tres simul ueræ sunt. nam in hebetius olfacientibus cuiusmodi porci sunt, usus quoq̄ exposcitur delibamentorum. in his quæ sagaciter odorant, quod genus uultures habent, aer sufficit odoribus permeabilis. in iis uero qui mediocriter ualent olfactu quales nos sumus, satis aeris facit mutatio. Enimuero secundum opinionem ex iis, nullam qualitates à subiecto in subiectum demigrant. nam aut in instanti sunt eodem, tum in eo in quo sunt, tum in eo ex quo emanant, ipsaq̄ à sese qualitas diuelleretur; aut in alio atq̄ alio. ac qm̄ duorū instantium omnium tempus est medium, citra subiectum illo tempore qualitates erunt. Possumus & hoc obicere iis qui substantiam simul quandam migrare cum pomi qualitate arbitrantur; nempe motum quēdam unum hoc est in rectū à substantia fieri. nam uel sursum tendit, uel deorsum, uel prorsum, uel retrorū, uel dextrorsum, uel sinistrorsum. Quandoquidem igitur contingit tum à dextris stantes, tum à sinistris, tum à fronte, tum à tergo sentire odoris iucunditatem, penes motus hos cietur uniuersos. Afferenda igitur hoc pacto solutio est. Aer id genus potestate est cuiusmodi qualitas mali, quod qualitatū omnium accipiendarum, ut quarū expers ipse est, naturā obtineat, ergo à mali fragrantia talis actu fit, ac propterea qualitates omnes nobis excipiendas transmittit, ut pote carens ipse qualitate. Porro si quis dixerit quomodo pendentia pomā in arbore odorem nobis impertiantur, nec gracilescencia diminutionē sustinent; quoniam est hic inquam quod influit alitq̄, eo quod diffatur copiosius. est influxus uberior effluxu. { Alia uero & de subiecto dicuntur, & sunt in subiecto. } Cum particulare accidens declarauerit, quod in subiecto & non de subiecto appellabat, nunc eo uertitur, ut uniuersalis nobis accedens tradat exemplum, quod de subiecto & in subiecto nominat. { Alia neq̄ in subiecto sunt, neq̄ de subiecto quopiam dicuntur. } Vbiq̄ iis quæ ad uocē pertinent (ea sunt de subiecto & non de subiecto) uerbum dicitur assignat; est autem attribuit iis quæ ab ente proficiuntur, quæ sunt in subiecto & non in subiecto. Cæterum traditis accidentium particularium atq̄ uniuersalium exemplis, nunc particularis exemplum profert substantiæ. Non de subiecto autem est imprædicabile. utiq̄ prædicatione de subiecto. non enim simpliciter imprædicabile. siquidem & particulare prædicatione in subiecto prædicari potest, ut grāmatica quædam de Aristarcho. idq̄ uel ipse pergens docebit uerbis illis, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. Quod si indiuidua quoq̄ prædicantur de subiecto, ut homo is qui aduenit, Socrates est, prædicatio est præter naturam, ut quæ particulare de uniuersali prædicat; quomodo & substantia si de accidente prædicet, cum dicimus, hoc album est Socrates. Prædicantur enim secundum naturam uniuersalia de particularibus, & accidentia de substantiis; particularia uero de uniuersalibus, ut in exemplo quod diximus, & substantiæ de accidentibus, præter naturam, ut album accedens, est Socrates. Non de subiecto igitur est imprædicabile prædicatione de subiecto, ea secundum naturam sese habente. { Simpliciter autem indiuidua & unum numero de nullo subiecto dicuntur, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. } Quoniam proxime particularium meminit substantiarum, ut quæ non de subiecto dicuntur, inquit, alia uero neq̄ in subiecto sunt, neq̄ de quoq̄ dicuntur subiecto, ut aliquis homo, uel aliquis equus; minime uero so-

A

Solutio questionis

B

Solutio

C

DE PRAEDICANDI RATIONE

D

*Simpliciter quot capit
modis*

idem et diuersim.

leae particulares substantiae non de subiecto dicuntur, sed particularia quoque accidentia, ob id uniuersalem hoc loco sermonem conficit aitque, Simpliciter autem, hoc est, uniuersali uero quodam sermone indiuidua omnia, quae & unum numero sunt, siue substantiae siue accidentia existant, de nullo dicuntur subiecto. Verbum autem simpliciter tribus dicitur modis; uel uniuersaliter, uelut cum ita loquimur, simpliciter omnis homo, pro in uniuersum; uel unice, ut simplex ueritatis est uerbum, id est non uarium; uel proprie, ut cum simpliciter uirtus dicimus pro eo quod est proprie uirtus. Tribus modis quoque appellatur unum, atque in summa identitas ac diuersitas. dicimus enim uel genere unum, ut hominem & equum; uel specie unum, ut Socratem ac Platonem; uel numero, ut Platonem. unum enim quiddam Plato est numero. Sed diuersa quoque similiter uel genere nuncupamus, ut equum & ficum; uel specie, ut equum & hominem; uel numero, ut Platonem Socratemque. numero igitur unum hoc loco accipit. Caeterum sciendum est, quae sunt numero diuersa, ea posse unum specie esse ac genere, ut Socrates & Plato; quae autem diuersa specie sunt, prorsus quidem, & numero diuersa, genere autem non prorsus, sed eadem quandoque esse ut equum & hominem; atque differunt genere, omnino & specie & numero discrepabunt, ut equus ficusque, uel homo & album. { in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. } Postquam uniuersalem sermonem confecit, cum dixit nullum ex indiuiduis, quae & unum numero sunt, de subiecto esse, non solae autem particulares substantiae, sed particularia quoque accidentia sunt indiuidua, ueluti quaedam, ut ipse inquit, grammatica, hoc subiunxit, in subiecto autem esse nihil prohibet, id est accidens. atque ut semel dicam, quae unum sunt numero, de nullo subiecto dicuntur, sunt autem in subiecto.

E

DE PRAEDICANDI RATIONE.

Vando alterum de altero praedicatur, ut de subiecto, quaecumque de eo quod praedicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur. Vt homo de homine quodam praedicatur, animal uero de homine; ergo et de quodam homine animal praedicabitur. quidam enim homo et homo est, et animal.

{ Quando alterum de altero praedicatur, ut de subiecto, quaecumque dicuntur de praedicato, de subiecto quoque omnia dicuntur. }

F

Absoluta de eo disputatione quod est in subiecto esse, nunc ad docendum de subiecto ingreditur: ac modo quodam hoc inquit, aliud esse praedicari de aliquo, aliud ut de subiecto praedicari. huic quod praedicatur ut de subiecto, id consequens est, quaecumque de praedicato dicuntur, ea quoque de huic subiecto nuncupari: ut praedicatur de Socrate, ut de subiecto, simpliciter homo. animal autem de homine simpliciter. hoc ergo & de Socrate praedicabitur. nam simpliciter homo, per medium seipsum, animalis praedicationem traducit ad Socratem. Sed quid sibi uolunt haec uerba ut de subiecto? nepe essentialiter, atque re ipsa. siquid enim de praedicato per accidens dicitur, non id quoque de subiecto dici est necesse. uerbi gratia praedicatur re ipsa homo de Agamemnone, atque ut de subiecto de homine animal essentialiter, per accidens uero dissyllabum. iccirco de Agamemnone praedicatur animal, dissyllabum non praedicatur. Rursus animatum ac sentiens de animali, ut de subiecto atque ut de re dicitur, per accidens uero & in respectu, genus, uel trissyllabum. Perinde quoque se habet res in accidentibus. praedicatur enim exempli causa de tribus uti de re numerus de numero ut de re, quantum per accidens uero trissyllabum. ob id praedicatur numerus de tribus, trissyllabum non item. Vt ea igitur quae essentialiter & ut de rebus praedicantur indicaret, ut de subiecto dixit, trissyllabum enim de animali non ut de subiecto praedicatur, uerum ut de uoce ac syllabarum quantitate; & genus de respectu. Quae igitur, inquit, dicuntur de altero ut de subiecto, hoc est ut de re subsistente, quaecumque de praedicato dicuntur (est autem hic quoque, ut de subiecto subaudiendum,) omnia & de subiecto dicuntur. Praedicamenta latitudinem profunditatemque obtinent. profunditatem inquam, progressum eorum in particularia. latitudinem, discessum in latera, uerbi causa, ut sic profunditatem capias, substantiam, corpus, animatum, animal, atque ita deinceps. latitudinem, cum substantiam in corpus & incorporeum secueris. Regulam igitur nobis Aristoteles tum latitudinis, tum profunditatis depromit. nunc profunditatis, dehinc latitudinis. est porro haec regula. Quando primum de secundo de subiecto praedicatur, & secundum de tertio de subiecto, tunc primum quoque de tertio de subiecto praedicabitur. praedicatur exempli gratia animatum de animali, animal de homine. animatum quoque de animali praedicabitur. Quod autem de subiecto dixit, regulae recte adiectum est. nam si uera esse debeat, utraque de subiecto sit oportet propositio, siue enim in subiecto sint ambae, nihil ueri concluditur, siue una de subiecto, reliqua in subiecto, sitque haec uel prima uel secunda: nec ita quoque ueri quidquam colligitur. ambae igitur

Regula Notanda

igitur in subiecto sumatur, ut Socrates albus, albū disyllabum. accidit enim albo disyllabū. si conclusum ita sit, mendacium est id qđ conficis: nam Socrates non est disyllabum. Rursus primam in subiecto capere alteram de subiecto: ut homo albū: album, color: talsum cōminisceris. neq; enī homo est color. Sumatur iterum prima de subiecto, secūda in subiecto: ut homo animal: animal, trisyllabū: neq; hoc modo ueri quicq; congeritur. Habemusq; per hoc regulæ uicem cōuersam, quomodo sub decē prædicamenta quacūq; sunt omnia queant referri: ut enim regula primum secūdo, & secūdo tertio inesse monstrabat, sic cōtra sub prima redigi posteriora ac secūda ostendere eadem pōt. ut homo sub animal confertur, animal sub aiatum, animatum sub corpus, corpus sub ipsam substantiam, & hō ad substantiam reuocabitur. in p̄dicamentis quoq; aliis eodem pacto. Sunt uero qui temere dici querantur, ex quatuor p̄positis, uniuersali, & particulari, substantia, & accidente, duo sola ab Aristotele describi, eaq; deteriora, accidens, & particulare: cū hic & quid sit de subiecto definiat, uniuersale inquit, cum ait, si competit primum secūdo, & secundum tertio, tertio quoq; primum cōpetere. sed & quid nō in subiecto, substantiam inquit, cum propria substantiæ enumerat: nam descriptiones ex propriis desumūtur. Atq; ad hæc dubia respondemus, regulam esse quę recitata est, nō finitionem aut descriptionem: quippe in nullam descriptionem finitionem uel finitionis nomē accersiri: nemo enim homo inquit est homo animal rōnale mortale etc. neq; animal est animal substantia aiata sensu ualens. nunc uero sæpe in regula id qđ finitur, ipsum inquam de subiecto, assumptum est. Ad alterā difficultatē dicimus, ex propriis quæ nominat substantiæ nullum eiusdem descriptionem eē: nā quacūq; ipsius recenset p̄pria, aut soli substantiæ suppetūt, sed nō omni, aut omni, non soli tamen. at de scriptio & uere p̄pria soli & omni ac semper competere uolunt. Caterum cum sit duplex p̄dicatio, altera de subiecto, altera in subiecto, (de subiecto qđem dicimus cum de particularibus p̄dicant uniuersaliat: in subiecto autem cū accidens de substantia proditur) p̄dicatio in subiecto, quæ aliud aliū inesse dicit, nullam exhibet quæstionem. quæ uero de subiecto est, cum esse alterū ostendere alterum uelit, hoc est p̄dicatum id quod subiectum est, q̄stionem præbet: dixerit enim quispiam quale p̄dicatum est animal de homine? num ipsum id qđ homini cōcretum est, an uniuersale? si cōcretū, idē de seipso p̄dicabitur, eritq; nugamētum p̄dicatio. sin uniuersale, particulare uniuersali adæquabitur: idq; erit particulare quod uniuersale est. Dicemus itaq; p̄dicatum de subiecto & cōius eē, & ipsius p̄prium uelle. cū enim ita loquimur, homo est animal, nil sanē aliud dicimus, quā aiālis formam qua uniuersa sunt insignita animantia, homini quoq; inesse, ut enim Præconis uox & omniū cōmunis exauditu, & cuiusq; propria est: ut centrum & cōmunis oīum rectorum est terminus quæ ab eo excurrunt, & cuiuslibet proprium: ut materia deniq; & publice uniuersis substrata est, & priuatim singulis, sic p̄dicatum quoq; & cōmune esse uult, & peculiare subiecti. ergo qua cōe est, nō est p̄dicatio nugamentum: quoad uero propriū, particulare haud uniuersali adæquabitur.

DE GENERIBVS DIVERSIS.

Diuerforum generum, & non subalternatim positorum, diuersæ sunt specie & differentia: ut animalis, & scientiæ. animalis enim differentia sunt, gressibile, bipes, & volatile, & aquatile. scientiæ uero, nulla earum est. neq; enim scientia a scientia differt in eo quod bipes est. subalternorum uero generum nihil prohibet easdem esse differentias. superiora enim de ijs quæ sub ipsis sunt generibus prædicantur, quare quotcunq; differentia prædicati fuerint, totidem, & subiecti erunt.

{ Diuerforum generum nec subalternatim positorum diuersæ specie & differentia. }

Sumptiunculas quasdam accipit ad propositam institutionem commodum ipsi allaturas. Quoniam enim prædicamenta & generalissima genera sunt, & in unoquoq; series quædam subalternorū edita est generum, regulam hic nobis tradit Philosophus, qua genera prorsus diuersa à subalternis discernamus: aitq; diuerforum generum nec subalternatim positorum differentia quoq; plane diuersæ tum constitutiue tum diuisiuæ, ut animalis ac scientiæ. sunt enim constitutiue animalis differentia animatum & sentiens: diuisiuæ, rationale & brutum, mortale & immortale. scientiæ uero, cōstitutiue, si forte contingat, rationum certitudo ac firmitas, aut scientiæ subiectas res secūdo eadem atq; eodem pacto perpetuo se habere: diuisiuæ, contemplatiuum & actiuum. Sunt ergo differentia diuersæ si diuersa sint genera. Aliter uero diuisit Plato in Gorgia, nempe alias tantum sermocinales esse scientias, qualis est Dialectica: alias actiuas duntaxat, ut pictura: nonnullas mistas, quæ simul sermocinales actiuæq; sunt, idq; tribus modis. aut enim tantundem uerborum actionisq; habent, ut ci-

Ham. in Prædi.

D ii

A

B

Duplex p̄dicatio. De subiecto. & in subiecto. de subiecto essentialiter est intelligens in subiecto accidentaliter.

C

DE GENERIBVS DIVERSIS

D tharœdia. simul enim & canit & cithara personat. differt autem à citharistice. nā hæc plectit & canit. citharistice plectit tantūmodo: ut alea ante iactum quæ opus sunt inuocat, tum quæ iactus tulit ante transpositionem fatetur. Mistæ ergo aut actionem cum sermone æqualiter obtinent, aut sermonis plus quàm actionis, ut histrionica, iuxta id quod à quodam dictum est, Reddas mihi quæ à patre cepisti meo. illo uero per silentium renuente dixit, pecuniam non in quam. aut contra actionis plus, minus sermonis, ut medicina. hæc enim sic dicta est, quasi medicatrix magis sit quàm sermocinatrix. nam & sermone utitur ad dignoscendum curandumq;. qui enim nouit optime, is optime curabit. Quoniam uero pluribus dicuntur modis diuersa genera: (nam diuersa censentur uel quæ à se mutuo plane distant, ut substantia & quantum. uel quæ sunt haud prorsus disjuncta, ex aduerso tamen inter se ab eadem diuisione diducuntur, ut uolucres & aquatiles. hæc enim commune genus animal obtinent. Dicuntur & subalterna diuersa, ut substantia & corpus.) ea propter dixit nec subalternatim positorum. fieri enim potest, ut eadem horum differentia sint, ut simpliciter animalis & rationalis animalis. nam eadem sunt utriusq; tum constitutiua tum diuisiua. sunt constitutiua amborum animatum ac sentiens: sed eadem quoq; diuisiua mortale & immortale. at eorum quæ non subalternatim collocata sunt, uerum diuersa, nec constitutiua eadem sunt, nec diuisiua, ut in animali ac scientia diximus. Subalternorum tamen constitutiua uti proditum est, plane eadem: at diuisiua non omnino, sed licet quoq; esse diuersas, ut in animali ac bruto animali. sunt enim eadem ut monuimus constitutiua, non eadem diuisiua, namq; simpliciter animalis sunt rationale & irrationale, mortale & immortale. bruti, uolucres, aquatiles, terrestres. Eadem & in iis ratio congruet generibus quæ inter se distincta ex opposito sunt. nam eorum quoq; eadem sunt constitutiua, diuisiua diuersa. bruti enim eæ sunt quas recitauimus: rationalis, mortale immortale, cæleste terrestre. **E** Decenter autem uerbum specie apposuit, hoc est re, quo substantiales caperemus differentias. nam generum diuersorum eadem esse differentia per proportionem possunt. dicimus enim domus instructa partim pedibus esse suffulta, partim expeda. sunt expeda mortarium & eiusmodi reliqua: pedibus munita, sella, lectusq;. sed & animalium dicimus alia carere pedibus, alia iisdem inniti. uerum differentia hæc non sunt specificæ. non enim ex eo exprimitur homo q; bipes sit, sed neq; si uoce differentia eadem esse uideantur, iam specie quoq; sunt eadem: siquidem eiusdem speciei non sunt lecti atq; animalis pedes, quoniam nec idem est actus. ex proportionem autem iidem sunt, siqua modo similitudo intercedat. nam partes inferiores quæ animalis ac lecti uelut firmamenta sunt, pedes uocantur. ut enim pedes ad animal sese habent, sic fulcra quoq; ad lectum. sed non præterea & usus pedum reliquos præstant, uerbi gratia non ambulant, nec secum corpus suo transferunt motu, & similia. Itaq; nō iidem specie sunt, sed uoce ac proportionem. animalis enim habentur differentia ut pedestre, & uolucres, & bipes, & aquatile. Pluribus modis diuidi generum differentia possunt: ut substantiales differentia sunt animalis, rationale & irrationale. à tempore autem ducuntur uitæ, ut mortale & immortale. & à loco in quo commorantur, ut uolucres, pedestre, bipes, aquatile. & à partibus corporis, ut pedibus subnixa & expeda. Sunt porro & differentia alie, ex aliis quæ animalibus insunt de prompta. Aristoteles uero exemplo usus à loco, ab alia quoq; diuisione exemplum, differentia à partibus desumptæ in medio data opera interfuerit, docere uolens nihil in proposito si differentias quoq; alias accipias explorandis generibus referre. namq; inter se, nec differentia prima, nec secunda, neq; ulla absolute genere diuersa conueniunt. Subalternorum uero generum nihil easdē esse prohibet differentias. Recte dixit nihil prohibet. nam non eadem ex necessitate differentia subalternorum sunt generum, ut aperuimus. sæpe tamen numero easdē esse contingit. nam constitutiua quidem sunt eadem semper, quāquam solæ habeantur. plures enim sunt inferiorum. quandoq; uero & diuisiua, ut superius enarrauimus.

per proportionem eadem esse differentia diuersorum generum possunt

DE INCOMPLEXIS.

S **O**rum quæ secundum nullam complexionem dicuntur unumquodque aut substantiam significat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem (ut in figura dicatur.) ut homo: equus. Quantum autem, ut bicubitum: tricubitum. Quale, ut album: grammaticum. Ad aliquid, ut duplum: dimidium: maius. Ubi uero, in foro: in Lyceo. Quando autem, ut heri: superiore anno. Situm uero esse, ut iacet: sedet. Habere autem, ut calcatum esse: armatum esse. Agere uero, ut secare: vrere. Pati, ut secari: vri.

Eorum

¶ Eorum quæ secundum complexionem nullam dicuntur singula aut substantiam significat, aut quantum, aut quale. }

Tradita uocum bipartita diuisione in simplices atq; complexas, eodem pacto & diuisionem rerū secundum utrūq; segmentum conficere uoluit. Ergo cum prius sectionem nobis, ut complexorum in quatuor præbuerit, uniuersalis uidelicet subæ & particularis, atq; uniuersalis particularisq; accidentis, nunc partitionem in decem ueluti simplicium tradit. priusq; per res tāquam umbratili pictura ea nobis describit, ut i aliquam nos eorum notitiam deducat, postmodū articulatim nos de unoquoq; docturus. Quamobrem uero eorum quæ secundum nullam complexionem dixit, quid enim, sunt ne complexiones plures, etiam. nam aut simplex uox est, significatum compositum, ut curro; aut significatum simplex, uox autem cōposita, ut Martius uicus, & Corui petra, utq; finitiones & finibilia; aut & significatum & uox composita sunt, uelut cum dico Socrates ambulat; aut simplex utrūq;, ut prædicamenta. Hic ergo eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur diuisionem facit, eorum inquam quæ nec uoce nec significato complexa sunt. Bene autem dixit eorum quæ dicuntur, propter coniunctiones, articulos, præpositionesq;. quæ per se non dicuntur, nec quidquam significant, uerum simpliciter uoces sunt quæ cum aliis pronunciantur, resq; ita cum illis significant. atq; hinc rursus perspicua est libri intentio, Eorum enim inquit, quæ secundum nullam complexionem dicuntur singula uel substantiam significant. itaq; de uocibus res significantibus decernit. ergo & de mediis agi constat conceptibus. Cæterum sciendum est, rebus uerbo describendis suboscure nobis ab eo prædicamentorum præberi imaginem. nam rudior eorum præceptio in nudis exemplis dū taxat prodit. subtilior uero tum propria cuiusq; enumerat, tum diuisionem affert, ut & quæ insunt prædicamentis, per propria, & quibus ea insunt, per diuisionem dignoscamus. Verum ipse in decem exemplis decem prædicamentorum enumerationem facit: nos uero in uno eodemq; exēplo doctrinam conficiemus, in Socrate. Est ergo Socrates substantia, ut homo. & quātum, ut bicubitus, uel tricubitus. quale autem, ut albus, musicus uē. ad aliquid, ut iuuenū curator, aut Sophronisci filius. ubi ut docens in Lyceo. quādo, ut qui Peloponnesiacis fuit temporibus & facere. ut qui cernit. & pati, ut qui cernitur. situm esse, uti stans, uel sedens, uel sub platano recubans, ut Lysiae humilitatem orationum audiat. nam aut recta uniuersa membra sunt, idq; stare dicitur; aut supina omnia, & recubare nuncupatur; aut partim erecta, partim strata, quod sedere appellant. habere autem, ut uestes circumdatis. Nonnullos quoq; hæc angit difficultas, quomodo simplicia esse prædicamenta affirmemus, si quatuor uti prædiximus simplicia, sex composita habeantur, dicimusq; composita uocari ea, quod speciem nobis inuehant compositionis, cum sint ipsa simplicia. non enim prædicamentū est id quod in loco est, aut tempore: sed est prædicamentum esse in loco, esse in tempore. ob id enim & nonnulla ex iis per infinitum nominauit, ne asciscendis personis compositionem quāpiam induceret. ut facere, & pati, & habere, & situm esse. Quoniam uero decem prædicamentorum ens genus non est, digeri quoq; in ordinem possunt. prior ergo substantia est, ceu subiecta omnibus. secundo loco quātum, si quidem & informis materia quātitatem prius induit, tum sic qualitate afficitur. tertium quale, ac prius eo quod ad aliquid refertur, quando & id quod per se existit eo quod alio spectat prius est. At hæc si sic habent, utiq; priora ea sunt quæ ex substantia & quāto, iis quæ ex substantia & quali consistunt. quæ item ex substantia & quali iis quæ ex substantia & ad aliqd pertinentibus. } Est autem substantia quidem, ut formula dixerim. } Non omnium substantiā notat. non enim intelligibilis apparet substantia, uerum sensibilis. tu uero & reliquas res quæcūq; in natura per se sunt, nec alio quopiam egent ut subsistat, substantias intellige. } Quale autem, ut album, Grammaticum. } Hic operæ precium est adnotasse, cum omnis in subiecto qualitas habeatur, nō omnis autem sit idem specie subiectum sortita, sed partim cōsistat in corpore, ut caliditas, partim ipsum esse in animo habeat, ut Geometria, uelitq; Aristoteles per exempla duplicē speciem qualitatis ostendere, inclamasse eum, ac dixisse, Quale autem, ut album, grammaticum. utiq; album sumens qualitatis exemplū in subiecto corpore insitæ: eius uero quæ ipsum esse in animo obtinet, grammaticum. } Habere autem, ut calceatum esse, armatū esse. } De iis quoq; simplicibus intelligendum esse liquido constat. ait enim. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur. Cæterum sunt qui quærant, cur quæadmodum sunt facere ac pati opposita, aliudq; faciendi prædicamentū statuatur, aliud faciendi, non idem & hoc loco agatur (sunt enim opposita habere atq; haberi) nec ipsius haberi prædicamentū dixerit, sed eius tantum quod est habere. Dicimus itaq; posse hoc sub sitis prædicamentū referri, ipsum inquā haberi. id enim haberi dicimus quod usquā est sitū, ut in horto uerbi gratia arbores, uel ut in corpore arma, seu uestis, atq; hæc ipse haberi diceret. hortum quoq; habere arbores, & eas ab ipso haberi: quæ & per situm esse, uti diximus, pronūciare nobis licebit. unde & sæpe ita loquimur, amictus pallio sum, uel talis est ar-

DE INCOMPLEXIS

D mis circumdatus, quod Græci dicunt περιεσθαι. Quemadmodum igitur in facere ac pati utrūq; idē subiecto prædicamentum est, respectu autem diuersum (nam facere dicimus cum à faciēte, pati ubi à patiente inceperimus) ita hoc quoq; loco habere & sitū eē siue haberi sunt eadem subiecto, respectu diuersa. habere enim dicimus cum initium ab eo qui habet sumpserimus, cum autem ab illo qđ habere quis fertur, situm esse, siue haberi.

- 9 *Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur vel negatione. horum autem ad se inuicem complexione, affirmatio vel negatio fit. Omnis enim affirmatio aut negatio videtur vel vera vel falsa esse. eorum autem quæ secundum nullam complexionem dicuntur, nullum neque verum neq; falsum est. ut homo, album currit, vincit.*

{ Vnumquodque autem ex iis quæ recensuimus ipsum quidem per se in nulla affirmatione dici vel negatione uet: at horum mutuo complexu affirmatio fit uel negatio. }

E Hic à sequentis libri intentione, qui de interpretatione inscribitur, propositi libri intentionem discernit, quoniam in hoc de uocibus docet simplicibus, in illo de affirmatione ac negatione. distinguit autem syllogismo in secunda utens figurat: cuius medium terminum sumit ueritatem ac falsitatem. ait enim, omnis affirmatio uel negatio ueritatem aut falsitatem significat: nulla simplex uox affirmationem aut negationem designat. neq; enim si homo homo sexcenties dixerō, uerus sum aut mentior. similiter si ambulat ambulat sexcenties proferam, nec uerum nec falsum enuncio. Quod si quis asseueret dicentem ambulo uel uerum esse uel falsum, (nam si forte ambulet uerus est: sin minus, falsus) respondemus, eum qui ambulo dixerit, pronomen quoq; ego potestate comprehendisse, per inde ac si ego ambulo dixisset. Quamobrem quicumq; ambulo inquit, potestate pronomen ego ad ueri & falsi generationem amplectitur: nec prædicamentum solum ipsum per se, nec simplicem uocem pronunciat. iam enim commonuimus simplices non sola uoce æstimandas, neq; compositas. sed uoces quoq; complexas, si simplex quidquam declarent, simplices esse. & quasdam simplices, si id quod intelligitur complexum nec simplex habeant, compositas haberi. Quocirca curro non simplex est, quoniam nec significatum simplex. Aristoteles uero hanc ipsam prius dubitationem reprimens dixit. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur, hoc est eorum quæ nec significato complexa sunt. Igitur uoces simplices, uti explicatum est, si per se proferantur ipsæ, nullam ueritatem aut falsitatem indicant: at affirmatio omnis uel negatio plane aut ueritatem aut mendacium declarat. ut si inquam Socrates ambulat, si forte fortuna ambulet, uera locutus sum: sin sedeat, falsa. Rursus quoq; cum dixerō Socrates non ambulat si non ambulet, ueritatem sum assecutus: sin ambulet, mentitus. Ergo prædicamenta, uti est proditum, cum uoces simplices sint, ueritatem nullam uel falsitatem significant. quod si inter se conferantur, affirmationem faciunt uel negationem, in quibus ueritas inest & falsitas: ut homo currit, ex substantiæ & faciendi prædicamento conficitur. affirmatio autem, negatiua particula quadam in medium ascita, negatio fit, ut homo nō ambulat. { in nulla affirmatione dicitur uel negatione }. Multa exemplaria quæ quidem & emēdatoria uidentur non habent uel negationem: uerum id solum, in nulla affirmatione dicuntur. si enim prædicamentum nullam affirmationem significat, multo magis negationem: qm̄ particulam negatiuā desiderat: magisq; suspicabitur quispiam ipsum facere, aut aliud prædicamentum aliquod affirmationem esse quam negationem. { omnis enim affirmatio uel negatio ueritatem significare aut mendacium uidetur. } Verbum uidetur adiectum est, qm̄ nec affirmatio uera est omnino, nec falsa prorsus negatio, ut si quis dicat curro, uel nō curro. Quandoq; dem igitur ego pronomen in iis subauditur facultate, huius gratia dixit uidetur: aut igitur hoc est, aut uacat uerbum uidetur, aut elegans est error scriptorum, aut p̄ eo dicitur qđ est, ita omnibus uidetur. Querunt aliqui sub qđ prædicamentum oporteat & punctū. & ipsum nunc, & unitatem referri. ad substantiam quidem non potest: nam ea per se existens qđdam est: horum autem nullum propriam subsistentiam obtinet. habet enim suum esse in linea punctum, cum lineæ finis atq; initium sit: & nunc in tēpore. nam tempus nō est, sed temporis principium finisq;. Per nunc, temporis momētum intelligo, latitudine omni prorsus abiuncta. Vnitas quoq; principium numeri, nec ullo pacto numerus est. quare nec seorsum est numerus, sed ipsum eē in numero obtinet: est enim principium. at esse principii in illis habetur quorum est principium. Neq; uero hæc quanta dicere possumus: est enim æquale & inæquale proprium quanti: punctum autem & ipsum nūc cui erūt æqualia: nam nec punctū puncto æquale dicit, nec nunc similiter: sed nec unitas unitati qua unitas est. æqualia enim ea dicimus quæ idem quantum, ac partes similr habent easdem. at hæc nec quanta sunt, & partibus carent. Verū nec dici de iis potest inæquale: tær si quis in ipsis æquale dici concesserit.

rit: tempus enim tempori uel æquale fertur uel inæquale: & numerus numero æqualis uel inæqualis, & linea lineæ, ut quæ quanta sunt. nam pro partium idēitate uel æqualia uel inæqualia nūcupamus. hæc uero cum sint impertia, nullūq; ex iis quæ cōmemorauimus, collationē ad alia effugerūt. Præterea: quātum partim cōtinuum est, partim discretum. hæc autem nec cōtinua nec discreta sunt, sed partibus uacant. Id. n. continuum uocamus qđ habet unitas partes, discretū qđ seiunctas. Porro illud sciendum, quosdam redigere sub ea hæc uelle, quæ ad aliquid referūtur, atq; hæc suorum cōsequētiū principia esse affirmare, pūctum lineæ, unitatem numeri, instans temporis. Principia igit si sunt quorūdam principia, id genus autem sunt quæ ad aliquid pertinent (nā pater filii pater est, & dimidium dupli dimidium) ergo & hæc sub ea quæ ad aliquid spectāt referri. Sed respondemus ad aliquid se habētia, ut fatetur ipse inferius, quorūdam respectus esse dūtaxat, nec ppriam habere subsistentiam: sed ipsum esse in aliis obtinere p̄dicamentis: nam aut in substantia, aut in quāto, aut in q̄li, aut in quopiam alio p̄dicamēto censentur. eaq; ob id adnatis assimulat, quorum esse in aliis hoc est in stirpibus habetur. Est igitur in p̄dicamentis omnibus ad aliquid spectātia contemplari: cum. n. dixerō pater filii pater, ad aliquid relata in substantia dixi: cum autem duplum dimidii duplum, eadē in quantitate pronūciaui: cum albius albo albius, in qualitate atq; in aliis similr. Hæc igitur ipsa per se quid sint, quouē sub p̄dicamento agant, ac ipsorum tūc mutuum respectum opus est exponamus. Quid itaq; dicemus? Nempe sub nullum hæc re uera p̄dicamentum quātum ex p̄sentis operis intentione recipi. siquidem p̄positum est, ut sæpe diximus, Aristoteli non de entibus qua sunt entia differere, sed quatenus ab id genus uocibus significātur ab hoīum frequētia: uult enim in hisce de uulgo notis docere. Quoniam ergo nullam de his plures homines notitiam obtinent, tametsi ea libebat sub unum p̄dicamentum quātum inquam referre, ac dicere quātum alterum secari in partes, alterum impers manere: sectile aut continuum esse, aut discretum: atq; hæc sub indiuisibili quantifragmento statuere, non tamen reposuit: propterea quod de hisce rebus institutio propositi libri intentioni nequaquā conueniat. Atq; uelle ipsum non de entibus decernere qua entia sunt, cōstat ex eo, quod cum triplicem in naturali auscultatione substantiam p̄diderit, unam quæ ad materiā pertinet, alteram ad formam, tertiam ad utrāq; simul, nusquā hic neq; materiam per se, neq; formam, substantiæ nomine appellādam censet: perinde quasi nullam horum multitudo utpote simplicium notionem habeat, sed cōpositum ex iis dūtaxat norit. Cæterum & illud disquirūt, sub quod p̄dicamētum referendæ priuationes negationesq; sint? Respōdemus sub nullum potissimū: quando nec finitum quidq; uā declarant: at indicatiua certarum sunt rerū p̄dicamēta. qđ si omnino p̄dicamento subiici eas opus sit, ad idem sese priuationes ad quod & habitus recipient: & inficiationes ad quod affirmationes quoq; referētur acceptæ. est enim genus idem cōtrariorum, ut albi & nigri, & calidi & frigidi, ac similitum. Rursus quærūt motus & mutationes sub qđ p̄dicamentū cōferri oporteat? atq; sub nullum inquam: sunt enim p̄dicamenta earum rerū quæ in natura existūt, quæq; suam perfecte ipsarum formam receperunt: est autem imperfectum quiddam omnis mutatio: uia enim est ad formam atq; ens mutatio, non ens ipsum. Aliter quoq; respōdeas. nempe ne fieri quidem posse ut sub unum p̄dicamentum mutatio omnis redigatur: in pluribus enim ut ipse edocebit uisitantur mutationes: nam & in substantia sunt, ut generatio & corruptio: & in quanto, ut auctio & decretio: & in quali, ut dealbatio & denigratio: & in p̄dicamento ubi, ut ascensus, descensus, reuolutio. Quamobrem mutationes uia sunt quæ ad p̄dicamenta deducunt alia ad aliud. nec ipsæ p̄dicamētum complent: nam mouere atq; omnino mutare sub faciēdi, moueri autem & in summa mutari sub patiendi p̄dicamentum referuntur: ipsi uero motus mutationesq; cum uia ac generationes quædā ad p̄dicamenta sint, ad ea quo modo diximus si oporteat rediguntur.

DE SUBSTANTIA.

Substantia autem est quæ proprie, et principaliter, et maxime dicitur, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neq; in subiecto aliquo est: ut quidam homo, et quidam equus. Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus eæ quæ principaliter substantiæ dicuntur insunt, et hæc quidem, et harum specierum genera: ut quidam homo in specie quidem est in homine, genus uero speciei animal est. secundæ igitur hæc substantiæ dicuntur, ut est homo, atq; animal.

§ Substantia quæ potissimum, & primo, & maxime dicitur, est quæ neque de subiecto dicitur aliquo, neque in subiecto quopiam est, ut aliquis homo, & aliquis equus.

D Cum ea exposuerit quæ ad absolutam prædicamentorum conferunt præceptionem, cumq; proxime nos rudius ac ueluti in exemplis de ipsis quoq; prædicamentis docuerit, nunc ad exquisitam etiam ipsorum enarrationem conuertitur: docetq; prius de substantia. Nam primū in prædicamentis locum substantia obtinet: eamq; ob id cæteris iure anteposuit: siquidem hæc simul cum aliis inferitur, nam si sit quoduis ex accidentibus, erit omnino & substantia cui id accidit, reliqua uero secum nō infert. neq; enim si sit substantia, prorsus & aliorum quodq; est. & tollit quidem secum alia nō ipsa tamē cum aliis tollitur. At quæ simul interimunt nec simul interimuntur, quæq; simul inferuntur nō simul inferunt, ea priora esse natura confessum est. itaq; natura prior est cæteris substantia. Alia ratio. Res partim per se, partim in ipso, partim circa illud dicunt. p se est ipsa suba. in ipso quantū & quale. in substantia enim spectantur. circa illud septem reliqua habentur. Præterea, hæc per se subsistit, neq; aliis ad existentiam indiget. reliqua hærent in alio. nam ipsum esse in hac habent. si enim substantia sit, alia quoq; sint prædicamenta est necesse. at nisi sit, alia subsistere haudquaquam possunt. Porro hæc substantia tum simplex est, tum composita. Sex enim modis substantia dicitur. nam aut existentiam omnem declarat, quæ & de accidentibus fertur, quasi ea quoq; propterea quod in rerum natura existant substantiæ siue essentiæ nuncupentur. aut naturā non in subiecto iacentem, quæ ex opposito ab accidentibus dirimitur. hæc in subiecto nō herens natura aut simplex aut composita est. simplex quedam deterior quā composita, quedam præstantior. Est autem substantia composita, homo; & id genus alia. simplex uero & quā composita præstantior, Deus, angelus, mens, anima, & similia. simplex & quā composita deterior, materia prima, formaq;. Disputat autē hoc loco Aristoteles neq; de simplici atq; ea quæ præstat compositæ (nō enim de rebus diuinis sibi differendū proposuit) neq; de simplici ac deteriore quā composita, quando nec scrutari de natura instituit, sed de sola composita: atq; huius alterā primam esse ait, alteram secundam. primam uocat particularem: secundam uniuersalem, quæ ad species ac genera pertinet. nam ut proditū est sepe numero, nō de entibus qua entia sunt cōmentatur, sed de quali significato uulgo loquendo quodlibet prædicamentū ferat. quando quidem si naturā esset rerum secutus, primam generum ac specierum, secundam indiuiduorum dixisset, utpote illam causam, hanc ut ita dixerim causatum enim uero causa causato, & uniuersale particulari potius est. Item priora nature, posteriora nobis. & nobis priora, nature posteriora sunt. Quoniam igitur ad introductitios ei sermo est, merito particulare substantiā primam appellauit. est enim sensui hæc euidentior. secundam, quæ in generibus ac speciebus cōsistit. à particularibus namq; ad uniuersalia, illi uelut sero in nobis ratione subuehimur. ideo quasi dogma haudquaquā probas, non quæ potissimum & primo & maxime est, sed dicitur pronūciari. atq; quo planior sermo noster fiat, dicamus hoc pacto, transpositis Philosophi aliquātulum uerbis. Substantia autem quæ & potissimum & primo & maxime dicitur, hæc est, idest quæ uulgo dicitur. At ubi uelut ex propria sententia sermo nem profert, non amplius dicitur, sed est uerbum usurpat. nam quæ inquit nec de subiecto aliquo dicitur, hoc est prædicatur, nec in subiecto quopiam est, & nō nec in subiecto quopiam dicitur: cum ipse se dogmati assentiatur. Eni uero cognitā Aristoteli & intelligibilem fuisse substantiā ac compositis præstantiorē ipse plane & in metaphysica ostēdit, & in libris de cælo, atq; in octauo naturalis auscultationis: ubi per se inquit mobilia priora esse iis oportere quæ aliunde mouentur, & imobilia semper mobilibus. nam nisi imobilis quædam semper mobilium causa existeret, utiq; illa motu sempiterno haudquaquā perdurassent agitanda. Hanc autem incorpoream esse, ac partibus carere dimensionibusq; tali quodā demonstrat theoremate. (nihil enim fortassis ab re fuerit speculaminis uelut in digressionem meminisse) nam hanc asserit causam ui infinita constare. quod si est, plane quoq; incorpoream. nam corpus omne, ut ipse ad calcem octauo naturalis auditus uoluminis probat, finitā obtinet potestatem. si enim infinita, datum sit inquit esse infinitam. quādo igitur diuidi potest omne corpus, diuidamus corpus in tria uerbi gratia inquit. utrum ergo segmentū quoduis infinitam uim an finitam possidet? si infinitam, pars toti tantūdem ualebit: id quod absurdum est, nec fieri potest. si finitā, patet id quoq; quod ex finitis constat finitū plane esse. quare & totius corporis finita uis erit, nec infinita. ergo corpus nullū finitum ui infinita præditum est. corpus autem nullum infinitū est magnitudine. nam id quoq; ipse in physica ostendit. nullum itaq; corpus infinitam uim obtinet. hoc si sit, ergo quod facultatis infinitæ compos sit corpus non erit. incorporea est igitur prima substantia, si quidem & infinita pollet facultate. Porro non intelligibile substantiam solu: in compositis nouit præstantiorem, quā Græci dianoeticen nominant: idq; in demonstratiua probat cōmentatione: ait enim uti se habet sensus ad sensibilia, sic haberi demonstrabilia ad demonstrationem. sic ergo & permutato ordine, ut sensus ad demonstrationē, ita fore ut sensibilia sese ad demonstrabilia habeat. ergo si sensus deterior propterea est demonstratione, quod hic circa particularia, illa circa uniuersalia uersetur, de

teriora

subst. 6.

riora quoque erunt scibilibus sensibilia. quare non intelligibile dūtaxat, sed cogitatricem quoque præstantiorem compositis substantiā cognouit. hic autē quæ secūde sunt primas uti diximus nominat, A
 iis de causis quas sepius recēsuimus. Quæ neque de subiecto dicitur aliquo, neque in subiecto quopiam est. Queritur cur substantiam prædicamentis præstantiorem negationem finiuerit, si negationes affirmationibus contemptiores esse arbitramur. Itaque dicimus, atqui contra finitiones per negationē ascitas maiorem subiecto dignitatem asserre. sic ergo & Deum Opt. Max. significare uolentes, non quidquam de eo, ut Diuinus inquit Plato affirmamus: sed ad negationes uenimus. Interrogante enim Timæum Socrate quid Deus esset, quid non sit noui quidem inquit ille, quid uero sit haud noui. nam nec corpus, nec colorem nec angelum, nec eius quidpiam generis, sed his præstantiorem esse intelligo. quid autem sit nō intelligo. Quapropter subiectum interim magis eiusmodi exornant finitiones: cum ab inferioribus omnibus ipm seiungant. Solent quoque in materia finitionē negatione explicare hoc modo, quod nec homo, nec lapis, nec ignis, nec corpus denique est: sed deterius quidquid ut æquiparari his debeat. Quocirca assimilari deo materiam dissimiliter ferunt, assimilari, quoniam uterque aliorum negatione indicatur: dissimiliter uero, quoniam cum hic præstantior existat quā ut entia omnia cōferri ei possint, uniuersa abnegamus: deterior autem cū sit materia omnium comparatione, hæc inficiamur. Querendum uero est num hæc in substantiis quoque intelligibilibus ut angelo ac similibus finitio quadret, ut dicere eas possimus neque in subiecto esse, neque de subiecto appellari: nam & in ipsis quodāmodo competere ratio uidetur: sed asserimus non competere. nam quæ acceptę negationes in definitione sunt, non sublationē solum, sed positionem quoque significant: B
 siquidem ad aliorum distinctionem dicuntur: nam non in subiecto quæ est substantia ad eorū quæ sunt in subiecto hoc est accidētium differētiā dictum est: non de subiecto autem ad eius quod de subiecto fertur discrimen. Eni uero quemadmodum duplex lux est, alterum e contra à tenebris, iis inquam quæ in aere offunduntur discretum, alterū quod nusquam refertur: nec oppositū habet ullum, ut solare, ita negationes quoque hic per se ipsas quādoque, nec ad discriminationē: iterdū uero ad oppositorū discriminationē dici affirmabimus. Ergo si negationes hoc loco nō ad oppositorum discriminē acciperent, utique cōuenire in intelligibilibus substantiis finitionem, haudquaquā ratione quodāmodo uacaret: quoniam nec in aliquo insunt subiecto, nec de ullo subiecto prædicantur: nunc uero assumptis ad differētiā negationibus, iure particularibus substantiis finitione dignitatem comparamus, cum eas per id quod dicit non in subiecto seiungamus ab accidentibus: per uerba autē hæc nō de subiecto, ab iis quæ de subiecto prædicant discernamus. Et uero hic ipsis dignitatem adhibemus cū usum aliis præbere, nullius uero egere eas affirmamus: uniuersalia enim ad prædicationem opus habent particularibus hæc uero illis non item. At intelligibilibus substantiis nullam per hæc dignitatē asseremus: nihil enim proditum magni esset si has in subiecto nō esse diceremus, neque. n. aduersus eas distinctum accidēs quodpiā est: siquidem nec capaces omnino sunt accidētium. Ac quod de intelligibilibus loquor substantiis. quando nec in sola anima ratio congruet, utique cum absolutam eam à corporis uinculo, ac simile deo redditam, bonumque; mūdanum inspiciētem cōtemplamur: at cum in generatione spectat, corporibusque; C
 complexa est, tūc & in ipsa finitio quadrabit, ut quæ subdita est accidentibus: nam philosophiæ, uel grāmaticę, uel alii cuiquam subiecta sciarum est quæ circa ipsam cōtingere. Porro duorum quæ in finitione accepta sunt, alterū prius natura est, alterū doctrina. cū enim sint substantia & accidēs, & uniuersale & particulare, prior natura substantia est, quod per se ea subsistat, illa uero ipm cē in hac oblineant, quod autē ad propositæ intētionem doctrinæ attinet, prius est particulare. etenim natura uniuersale est prius. Itaque ex iis quæ in finitione sunt accepta alterum ex rerum natura prius est, alterum ex doctrinæ intētionē. Atque eum spectat de subiecto & in subiecto docere nō temere anticipasse: quādoquidē futura nobis obscura finitio erat, uocibus quæ ignotę essent in ea assumendis. Secūda uero substantię dicuntur. Querere hoc loco dignum est, qualem in substantiā modum usurpauerit diuisionis: nam diuidēdorum quidam uelut genus secatur in species, ut animal in rationale & brutum: alia sicut totū in partes, ut corpus in manus & pedes & caput ac reliqua, nonnulla uero ceu uox equi uoca in significata diuersa, ut mus in marinum terrestremque. nulla igitur harū diuisione substantiam in primam ac secundam diducit. Itaque dicimus primum, diuidēdorum uti genus in species sectionē non esse, nam id genus diuisioni osequens est, una abolita specie, non simul & reliquas aboleri. homine enim perempto, non simul & reliquæ intereunt animantes, quæ spēs sunt animalis: at hic secūda si intereat substantia, simul aufertur & prima. nam nisi genus sit ac species, nec erunt indiuidua. Preterea nulla species alteram speciem cum in eadē à se inuicem diuisione seiunguntur continere potest, neque enim continet homo equū, si in hæc discretum animal sit. sed nec iterū à rationali animali brutum comprehenditur, aut e contra, si animalis rursus in hæc fiat diuisio. At uero nec ita planē diui-

Das licet ut alterum in altero claudatur. uerbi gratia animal aliud est inops rationis, aliud equus. nā & equus in bruto censetur; neque enim quod continetur id à continente cōtra distinguitur. dicimus uero animal aliud imposse rationis, aliud compos; qm̄ cum æquali à genere hæc distent absentia, neutrum in altero cōcipitur. at hic secunda substātia primam cōplectitur: species enim genusq; adhuc magis cōtentiuum est indiuiduorū, non ergo uti genus in species substātiā in primā ac secundam diremit. Verūenim uero nec sicut totū in partes, nec similes, nec dissimiles, neque enim ex aduerso partem à toto, sed partes à partibus hac in diuisione licet segregemus; nam nec manus dicimus aliud manum esse, aliud digitum; continetur enim in manu digitus quoq; hic uero eregione distinguitur à toto pars; quippe & secūda in prima cōcluditur. Quinetiam in iis quæ ceu dissimilaria diuiduntur, totū propriæ parti nequaquā nomen impertit, ut in facie sese res habet; nō enim pars uerbi gratia os facies nūcupatur; hic autē pars utraq; totius nomine suba uocata est. Rursus quæ ut similia diffecantur, totius hñt nominationem finitionemq; ueluti in carne; similis enim pars carnis caro dicta est, & uero carnis finitionē admittit. at hic tæsi prima nomē cum secūda cōmune habeat, nō tamē & finitione cōueniet; nō enim unam edes animalis uel hominis finitionem ac Socratis. nā ne finitio qdem plane est indiuiduorum: hoīs autem animalisq; est. ergo substantia neque ut totū in partes consumitur, neque in dissimiles, neque in similes. Verum nec ut in diuersa significata uox æquiuoca dispertitur; nam eius generis diuisio idem distribuit nomen segmētis, rei cōmunitatem non distribuit, ut homo & uerus & pictus. hic uero est primæ substātiæ & secūda quædam uel penes definitionem cōmunitas; nam cōmune in ambabus est in subiecto nō esse. Quid igitur dicimus; nempe diuisionem nō esse prorsus quæ nobis hoc loco traditur, sed ordinem solū enumeratorum; ueluti si quis orōnis principia alia elemēta esse dicat, alia syllabas, alia dictiones, alia nomina & uerba; uel hoībus quibusdam ordine sedētib; hunc esse primū asserat, illum secūdum; ordinis enim est id, nō diuisionis. { Secūde uero dicūtur substātię in qbus speciebus eę substātię sunt quę primę appellātur. } Quāobrem uero in uniuersum dixit, Secūde dicūtur substantię species & genera, sed in quibus speciebus eę substātię sunt quę primę appellantur? Dicemus subtiliter admodum ita disertum; nam si genera & species dixisset, qm̄ in aliis predicamentis genera speciesq; habētur, ut color genus in quali, species album & nigrū, esse in accidētibus quoq; secūdas substātiās suspicari nobis liceret. ob id nō species quaslibet, sed in quibus primę substātię inueniuntur speciebus secūdas substātiās appellauit. Est uero uel hoc loco adnotandum, in iis ipsum quæ nō ex propria afferūtur sententia uerbū dicūtur protulisse. secūde enim inquit dicūtur substantię. quę autem ex p̄pria opinione asseruntur, in iis non dicūtur, sed insunt pronūciare. in quibus enim inquit speciebus eę substātię sunt quę primę appellantur, neque in secūdis dūtaxat substantiis uerbo dicūtur, sed in primis quoq; est usus. eę enim inquit substantię quę primę appellantur. Ipsi autem primę substantię in speciebus esse ac generibus ut in uniuersalioribus uidentur. Verūtamen & genera & species, ut traditum est, perinde quasi in indiuiduis sint licet sumpsisse; cum enim ut cōmunitates ea cōperimus, tunc uniuersaliora sunt, quasi in se indiuidua complectantur. at cum in Platone aut Socrate genus uel speciem acceperimus; tunc ut elementa ea capientes indiuiduorum, dicemus indiuiduis ipsa ut partes in totis contineri.

II Manifestum est autem ex ijs quæ dicta sunt, q̄ eorum quæ de subiecto dicuntur, necesse est et nomen et rationem de subiecto prædicari: ut homo de subiecto quodam homine dicitur. prædicatur etiam et nomen. hominem enim de quodam homine prædicabis; et ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur. quidam enim homo, et homo est et animal. quare et nomen et ratio de subiecto prædicabitur. Eorum uero quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen neque ratio prædicatur de subiecto; in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem uero impossibile est. ut album cum in subiecto sit corpore, prædicatur de subiecto. (dicitur enim corpus album.) ratio uero albi nunquam de corpore prædicabitur. Alia uero omnia aut de subiectis dicuntur primis substantiis, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex ijs quæ per singula proponuntur: ut animal de homine prædicatur; ergo et de quodam homine animal prædicabitur. nam si de nullo quorundam hominum, neque omnino de homine. Rursus color in corpore est; ergo et in quodam corpore. nam si non in aliquo esset singulorum, nec omnino in corpore. quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantiis, aut in subiectis eis sunt. Non ergo existentibus primis substantiis, impossibile est aliquid aliorum esse.

Porro

{ Porro ex iis quæ diximus constat, esse eorum quæ de subiecto dicuntur necesse tum nomen tum rationem de subiecto prædicari. }

Vult hoc loco primam substantiam laudibus efferre, dictamque; eam non inepte substantiam primam & potissimum & maxime fuisse; quandoquid hæc nullo eget posteriore; quæcumque autem post primam substantiam sunt, illam partim ad subsistentiam, partim ad prædicationem requirunt. est igitur hæc intentio, ad propositi autem probationem hæc præsumit, atque inquit ex dictis patere esse eorum quæ de subiecto prædicantur, necesse & nomen & rationem de subiecto prædicari. Qualibus dictis; nimirum illis quæ superius traduntur de iis quæ de subiecto prædicantur, in quibus dicebat, Quando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcumque de prædicato dicuntur, de subiecto quoque dicuntur omnia. Hæc autem præsumit, cum primam ut dixi celebrare substantiam velit, nempe quæ de subiecto prædicantur & nomen & finitionem subiectis tribuere. quæ uero sunt in subiectis, ipsum quidē esse in iis habere; uel nomen autem solum, uel neque nomen neque finitionem subiectis impertiri. eni uero de prima substantia quæcumque præter eam sunt prædicantur omnia. Ergo primæ substantiæ usum omnibus quæ præter eas sunt aliis ad innixum, aliis ad prædicationem præbent. nam quæcumque præter primam substantiam sunt, aut de subiecto de ea dicuntur, quæ nomen ipsi & definitionem tradunt, qualia sunt genera ac species. hæc enim de ea prædicantur uniuoce. nam & eiusdem particeps nominis est prima substantia, ut dicitur uniuersalis homo de Socrate. nomenque; illi ac definitionem transmittit. nam Socrates, & homo & animal uocatur. horumque; particeps est finitionis. est enim substantia animata sensus compos; & animal rationale mortale. Cetera præter substantiam, accidentia inquam, quæ primæ substantiæ sunt in subiecto, finitionis eam nunquam, nominis uero quandoque solius confortem reddunt. nam albedo est in corpore; nec finitionem unquam corpori impertit. haud enim dicere nobis liceret corpus esse colorem qui uisum dissipet; sed forte quod triplici constat dimensione, capax coloris qui uisum dispergat. nomen tamen impertit. album enim corpus appellamus. uerum non semper. nam ecce uirtus. eni uero hæc neque nomen neque finitionem offert subiecto. non enim uirtutis particeps est uirtuosus, sed studiosus phibet. Quæ autem nomen distribuunt, partim æquiuoce id faciunt, quæ & rara sunt; partim denominatiue. æquiuoce, ut grammatica mulier à grammatica; & musica à musica. denominatiue autem, quæ etiam sunt plurima, ut à fortitudine fortis; & à grammatica grammaticus; & albus ab albedine; & quæcumque eiusmodi sunt. { Alia namque omnia uel de subiectis dicuntur primis substantiis. } Bene dicuntur. non enim egent particularibus uniuersalia ut subsistant; sed ut de illis prædicentur. { Aut in subiectis sunt ipsi. } Recte sunt dixit, nam accidentia ipsum esse in particularibus obtinent substantiis. { Hoc autem apertum ex iis est quæ singulatim proponuntur. } Alia omnia quæ præter primam substantiam sunt, aut de subiecto ea dici, aut ipsi esse in subiecto uult inductione probare, quando uniuersali ratione non potuit. ostendit autem non in speciebus sermonem faciens. nam has perspicuum omnibus est de indiuiduis prædicari. nimirum proprium aliquando non tenentes nomen, indiuidua ipsa ex specie nuncupamus, ac uoca hominem illum, dicimus. sed in generibus demonstrationem facit per species medias. si enim demonstratum est, eorum quæ ut de subiecto prædicantur quæcumque de prædicato ut de subiecto dicuntur, ea de huic quoque subiecto nuncupari, prædicat autem de indiuiduo species ut de subiecto, rursusque; de hoc genus, plane genus & de indiuiduo prædicabitur; uerbi causa si de Socrate homo, animal de homine, ergo & de Socrate animal. Perinde quoque in accidentibus facit. non enim esse album in corporibus monstrat aut nigrum, nam hoc euidentius est, sed esse in corpore colorem. si enim colorem omnem esse ipsum in corpore habere confessum sit, ergo & particularibus inesse corporibus consentiemus. nam corpus simpliciter, de particularibus prædicat corporibus, si igitur in corpore est color, corpus autem de corporibus particularibus dicitur, ergo & color de particularibus prædicabitur; quoniam in omnibus iis quæ de subiecto appellantur quæcumque feruntur de prædicato ea de subiecto quoque asserentur. Quamobrem uero color dixit in corpore; ergo & in quopiam corpore. nam nisi in corpore aliquo, ne omnino quidem in corpore? quoniam in particulari corpore proprie sunt uniuersale album ac particulare. Quod si dicas quonam ea discernemus? non sensibus quidem oculis, uerum intelligibilibus. Ac quid tum? colores erunt? non. uniuersalis enim ut est completius, cum particulari non censet colore. nam completiuum nullum ei connumeratur cuius est completiuum. Sicut enim homo in umbratili pictura & iis qui est coloribus distinctus neque duo intelliguntur homines, nec qui completius est connumeratur, sed alter communis, utique is qui obscure deliniatus est, alter particularis, unusque; ambo sunt, sic & in homine uniuersali ac Socrate. Est enim sciendum ut primum pictor communem in rudi pictura hominem designat, dein coloribus exprimens ducit ut Socratem faciat uel Platonem, sic uniuersalem hominem, cum sit primus, si formationem accipiat, fieri Socratem aut Platonem. natura enim simpliciter hominem facit, non Socratem Platonem. Ergo nisi primæ substantiæ sint, aliorum quidpiam esse haudquaquam potest. { Alia uero omnia uel

D de subiecto primarū dicuntur substantiarum, uel sunt iis in subiecto. } Vides quā merito supradicta anticipauerit, laudibus primā substantiā extollere cogitans? cum enim quę præter eam sunt inquit, omnia uel substantiæ sint uniuersales uel accidentia, prima ut sepe est dictum substantia, cum oibus usum præstet, sublata, secum quæcūq; præter ipsam sunt sustulit. nam prima interēpta substantia, accidentia in quo hæreant nō habentia, simul abolita sunt. similiter & uniuersalia, cum de quibus prædicentur non habeant. Porro prædicari in uniuersum dicimus nō quæ p̄ multis sunt. sed nec quæ in multis. nam & hæc quidem simul cum primis substantiis dubio procul perimūtur. non enim quidquam per se hominis in natura rerū est, quod nec Socrates nec Plato nec particulariū quisquam sic hominum. quippe in multis singularibusq; spectantur cōmunia. hæc tamen nequaquam prædicari de indiuiduis consueuere. nam nihil ipsum de sese prædicatur. sola autem ea prædicari de indiuiduis solent quæ sunt post multa, quæq; in cogitatione uersantur. (quam enim habemus de rebus notionem, hanc prædicare de ipsis consueuimus) quę ipsa quoq; una cū sublati particularibus auferūtur. nā nisi res sint, utiq; ne de iis qdem extiterint notiōes. Ergo nisi particulares adsint substantię, nec uniuersalia erunt, nec accidentia. Merito igitur particulares substantię, primę appellātur. Rursus aut uel hoc loco recte uniuersalibus uerbū dicitur, accidentibus uerbum est assignauit.

E ¹² *Secundarum uero substantiarum, magis substantia est species q̄ genus. propinquior enim est primæ substantiæ. Si quis enim assignet primam substantiam quid est, euidentius & conuenientius assignabit speciem q̄ genus assignans: ut hominem quendam manifestius assignabit hominem q̄ animal assignans. illud enim proprium magis cuiusdam hominis: hoc autem communius. & cum quendam arborem assignauerit, manifestius assignabit assignando arborem q̄ plantam. Amplius Primæ substantiæ ideo quod alijs omnibus subiiciuntur, & omnia alia uel de ipsis prædicantur, uel in ipsis sunt, propter hoc maxime substantię primæ dicuntur. quemadmodum autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet, subiicitur enim species generi. genera enim de speciebus prædicantur: species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere magis substantia est.*

F { Secundarum uero substantiarū magis est substantia species genere. }
 Comparationem facit secundarum inter se substantiarū, speciei nempe ac generis: atq; speciem esse magis genere substantiā. idq; duobus ostendit argumētis. altero ab affinitate primę substantię, hoc est à propinquitate qua ad ipsam pertinet: altero à proportionē. Atq; à primę quidē affinitate substantię, q̄ primę substantię idest indiuiduis propior sit species genere. A proportionē autē, q̄ ut substantia prima ad speciem, ita ad genus sese species habeat. Si enim ipsam ex eo primā appellauimus, q̄ oibus ea posterioribus usum adhibeat, alijs ad existentiam suppeditādā, alijs ad prædicationē, iure species quoq; magis substantia quā genus uocabitur, quę ipsi ad prædicationē subiaceret. Nam si species desit, genus de quo prædicetur nō habet: siquidē per mediam ipsam de indiuiduis etiam prædicatur. { Si quis enim primam substantiā quid sit exponat, is notius familiariusque assignabit speciem reddens quā genus. } Hoc est ab affinitate argumētum. Si enim quid Socrates inquit sit expromemus, integre tum hominē tum animal assignantes loquimur. familiarius uero si hominem quā si animal responderimus: nō enim animali dicto significauimus utrum rationale an brutum: & mortale ne an immortale. at si responderimus hominē, propinquius eius naturā explicabimus. { Hæc enim magis hominis cuiuspiā propria est, illud uero cōmunius. } Est enim Socratis magis proprium esse hominem: animal autem cōmunius. etenim de speciebus alijs pluribus dicitur. { Præterea substantiæ primæ quod alijs subiaceant uniuersis, ac cætera de iis prædicentur omnia, uel sint in ipsis, ob id maxime substantiæ primæ appellantur. ut autē primę ad alia sese habent substantię, sic species quoque habet ad genus. } Hoc est argumētum secundum, quod à proportionē desumitur. Ut enim sese, inquit, primę habent substantię ad ea quę præter ipsas sunt, aliquibus ad existentiam subditę, nonnullis ad prædicationē, ita se species habet ad genera, quibus sunt ad prædicationē subiectę. genera uero nō item subiacerent speciebus, quamobrē sunt species iure magis substantię. Porro subtiliter adiecit, ac cætera de iis prædicentur omnia, uel sint in ipsis. nam subiacerent omnibus primę substantię, uerū non similiter. alijs enim ut existant subiectę sunt, hoc est accidentibus: alijs uero idest uniuersalibus substantiis ad prædicationē. Ceterum quesierit quispiam cur nō speciem substantiam secundam, genus tertiam nominauerit. Itaq; dicimus cū secundas substantias una eademq; de causa has nuncupasset, q̄ prima inquam ad prædicationem opus haberent, horum facere superdiuisionem noluit. sed comparare eas dūtaxat

dūtaxat contentus fuit, atq; alteram magis, alteram minus substantiam uocare.

Ipsarum vero specierum quæcunque non sunt genera nihil magis alterum altero substantia est, nihil enim familiarius assignabis de quodam homine hominem assignando, quam de quodam equo equum. Similiter autem et in primis substantiis nihil magis alterum altero substantia est, nihil enim magis quidem homo substantia est, quàm quidam bos. Merito igitur post primas substantias sola aliorum omnium species et genera secundæ substantiæ dicuntur. sola enim hæc eorum quæ prædicantur, primam substantiam indicant, quendam enim hominem si quis assignauerit quid est, speciem quidem quàm genus assignando familiariter demonstrabit: et manifestius faciet hominem assignando quàm animal. Aliorum vero omnium quicquid assignauerit quis, assignabit extraneum: velut album, aut currit, aut aliud quodcunque talium assignans, quare merito hæc solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, Primæ substantiæ eo quod alijs omnibus subiiciuntur, et omnia alia de illis prædicantur, vel in ipsis sunt, propriissime substantiæ dicuntur, sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera et species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent, de his enim reliqua omnia prædicantur, quendam enim hominem dices grammaticum esse: et ego et hominem et animal grammaticum dices. Similiter autem et in alijs.

{ Ipsarum autem specierum quæcunque genera non sunt alia nihilo magis substantia quàm alia est. } Cum substantiarum in profundum hoc est ab indiuiduis ad speciem, ab hac ad genus diuisionem confecerit, primamque alteram esse pronunciauerit, alteram secundam, secundæ autem unam magis substantiam esse, alteram minus, nunc diuisionem earum in latum ac collationem facit, speciei inquam ad speciem, et indiuidui ad indiuiduum, beneque dixit quæcunque genera non sunt, ne subalternas species ac specialissimas, ut animal hominemque conferres, sed comparare illas inquit oportere quæ eadem à generibus aut indiuiduis distant absentia, ut hominem et equum, uel bouem. harum enim alia inquit nihilo magis substantia quàm alia est: eoque perinde absunt à genere, nam post animal, prout brutum, ac rationale statutum animal est, post quæ equus si forte contingat, ut homo, atque bos, ut enim de equo prædicatur animal, ita de homine quoque ac boue, similiter planta de uite et olea, quod genus earum proximum est, uti quoque animal equi aliorumque: proinde ex iis omnibus aliam alia nihilo magis substantiam esse nam et proximum eorum genus ab ipsis æqualiter distat, statimque post ipsa indiuidua constitutum est. Verum nec indiuiduorum inquit aliud alio magis substantia est, similiter namque omnia speciebus suis generibusque ad prædicationem, et accidentibus ad inhærentiam substrata sunt: quam enim uniuersalis homo ad aliquem hominem habet rationem, eandem uniuersalis equus ad equum quempiam obtinet, nam quemadmodum prædicans de Socrate hominem, nihil prædicare familiariter potes, ita nec de Xantho equum, aut canem de Argo. Atque uel hinc proditur Aristoteles ad cognitionem uulgi præceptionem conficere, nihilo enim magis indiuiduum indiuiduo primam esse substantiam affirmat: sed formicam hanc uerbi gratia, et hanc stellam pariter esse substantias, hominum enim multitudo perinde esse horum quodlibet nouit, ob id ipse quoque similiter uulgi sententiam secutus hæc substantias appellauit. { Ipsarum autem specierum quæcunque genera non sunt. } Hoc est quæcunque iuxta indiuidua sunt, et specialissimæ: quandoquidē et auis species est. { Iure igitur post primas substantias solæ aliorum species solaque genera secundæ substantiæ dicuntur. } Nunc causam exponit ob quam genera et species secundæ substantiæ nuncupentur: tertias uero non item substantias ipsa accidentia nominet. Hoc autem rursus duplici asserit ratione: altera à propinquitate ad primas substantias, altera à proportionem, atque ab ipsa quidē propinquitate, quod primis explicandis substantiis, proprie per solum genus aut speciem solam exponemus, nam si Socratem hominem esse aut animal dixerimus, familiariter ac notius assignabimus: si album esse, uel currere, aut huiusmodi quidpiam pronunciauerimus, aliene atque ignobiliter explicabimus, iure igitur genera speciesque secundas substantias dicimus, quasi sola primas substantias designent, accidentia uero haud prorsus uocamus substantias, ut quæ substantiam primam non declarent. { Primæ item subæ quod alijs subiectæ sint omnibus, potissimum substantiæ nuncupantur. } Secundum hoc argumentum est idque à proportionem repetitum. Scendum est primas substantias ob id primas uocari, quod et accidentibus indiuiduis ad existentiam suppositæ sint, et uniuersalibus substantiis ad prædicationem, utque primæ substantiæ ad particularia sese accidentia, atque uniuersales habent substantias, (subiacent enim ad existendum illis, his ad prædicationem) ita secundas quoque substantias accidentibus quæ in noua genera in uniuersum considerantur, subiectas esse, hoc

D enim est quod aliis omnibus dixit, hoc est uniuersalibus substantiis, uniuersalibusq; accidentibus. Ac deniq; ita se habet species ad genera, ut indiuidua ad species. sunt namq; ipsis ad prædicationē subditę. ait enim quęadmodum omnibus præter eas existentibus subiectę primę substantię sunt, ita & accidentibus secundę. nam ut Socratem dicimus philosophū, sic & philosophū hominē, & animal philosophum appellamus. Quamobrem subiacent & secundę accidentibus substantię, & de iis accidentia prædicantur. sed de indiuiduis quidē in primis, ut Porphyrius quoq; inquit. ratione uero secundaria, & de generibus, & de speciebus. at substantiis nunquā subiacent accidentia. Est enim nō ignorandū ex iis quę prædicantur aliqua secundum naturam, alia præter naturā, nonnulla per accidens prædicari. Dicuntur secundum naturam accidentia de substantiis ut Socrates est Philosophus, aut caluus, aut simus, uel id genus quidpiam. naturaliter enim subiecta esse accidentibus substantia consuevit, accidentia autem de ea prædicari. Sed & uniuersalia lege naturę de particularibus dicuntur, ut de Socrate animal. etenim particularia subesse uniuersalibus natura sunt apta. Prædicatio præter naturā ea est quę contrariū efficit, atq; de accidente subiā prædicat, uti ea quę dicit hoc Philosophū est Socrates, & siquid huiusmodi. nō enim ea natura cōstant accidentia ut substrata substantiis sint. & ea item quę prædicat de uniuersali particulare, ut quę dicit hic homo est Socrates: uel color est album. Per accidens uero prædicatio est, quę accidens de accidente, aliud de alio prædicat, genere inquā diuersum de eo quod diuersi generis est: ut ea quę Philosophū quod est in Socrate de simo quod eidem inest, aut caluo prædicat, aut ecōtra. dicitq; si forte eueniat hoc simum caluū esse, uel hoc caluum Philosophum, & siquid est tale. Enim uero per accidēs dicitur. quoniā cum plura circa idem subiectum inuenta diuersi generis sint accidentia, nec de se inuicem prædicari natura idonea, aliud de alio dicitur: quod subiecto inhreant, non q; mutua sint cognatione coniuncta. non enim ut simum caluo subiectum sit cōparauit natura. utrūq; enim sub genere diuerso, alterum sub quāto, alterum sub quali censetur. Prædicationem autē id genus præter naturā non dicimus, quoniā plane accidens de accidente natura prædicari potest: natura potest autē uniuersalius de magis particulari. Iure itaq; accidentia tertię substantię haud quaquā uocata sunt, quasi nō cuiquam ad existendū subiaceant. sed & cum de accidente prædicatur substantia, huiusmodi præter naturam sit prædicatio.

E **14** *Commune autem omni substantię est in subiecto non esse. Prima namq; substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum uero substantiarum constat quidem etiam sic, quod nulla est in subiecto. homo enim de subiecto quidem quodam homine dicitur: in subiecto uero non est. neq; enim in quodam homine homo est. similiter autem et animal de subiecto quidem dicitur quodam homine, non etiam est animal in quodam homine. Amplius. Eorum quę in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet prædicari, rationem uero impossibile est: secundarum uero substantiarum de subiecto et ratio prædicatur, et nomen. rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, et animalis similiter. quare non erit eorum substantia quę sunt in subiecto. Non est autem proprium substantię hoc: sed et differentia eorum est quę non sunt in subiecto. bipes enim et gressibile de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto uero non est. neq; enim in homine est bipes neq; gressibile. ratio quoq; differentię de illo prædicatur de quocunq; ipsa differentia dicitur: uelut si gressibile de homine prædicatur, et ratio gressibilis de homine prædicabitur. est enim homo gressibilis.*

{ Commune de omni substantia est non esse in subiecto. }

Finitionem depromere uult. uerum quoniā generalissimum est genus substantia, reddere eius finitionē propterea nequit, quoniā ex generibus finitiones ac differentiis eruuntur. at simplicis genus substantię reperiatur non licet, quod genus ea uti diximus generalissimū sit. Itaque ob eam rem ipsius propriam assignat. est enim id finitioni simile. Nam finitio ut soli & omni cuius finitio est competit, atq; ad finibile commeat, sic propriū quoq; uni inest atq; omni cuius est proprium, ac inter sese reciprocant. Hac igitur de causa proprium uult substantię prodere. Cæterum nō quę ipse probet protinus tradit propria, sed quę propria esse suspicatus aliquis fuerit: ne hæc propria quoq; esse substantię cuiquam dicere in posterum liceat. Proprium autē cum depromere uoluerit, detulit commune. ait enim cōmune de omni substantia est non esse in subiecto. Quid ergo dicemus? nimirum duo quędam proprio inesse plane oportere, quę sunt soli illi, omniq; cōpetere cuius est proprium. Ergo per id quod cōmune est dixit, id esse in omni significauit substantia. proprium enim & soli illi rei inesse

& omni oportet cuius est proprium, ut risibile soli homini omniq; suppetit. Cōmune igitur inquit
 est omni substantiæ non esse in subiecto. Quodq; nō sit in subiecto prima substantia, ne probatione
 dignum quidē arbitratur, cum sit id ex euidētia manifestū, nam ipsum esse nō habet in alio Socrates.
 Probat autem non esse in subiecto & substantias secūdas: idq; syllogismo utens huiusmodi in secū/
 da figura. Secundæ substantiæ nomē finitionemq; subiecto distribuit. Quæ in subiecto sunt, ea neq;
 nomen neq; finitionem, aut solū nomen tradunt subiecto. Ergo substantiæ secūda nō sunt in subie/
 cto. Porro non est hoc substantiæ propriū, sed differētia quoq; ex iis est quæ non sunt in subiecto.
 Promulgatū substantiæ propriū eiicit, ut quod non soli huic insit, sed etiam differētiis. Porro ex
 hoc tum seiungere à substantiis differētiis, tum cōnectere eas substantiis uidetur, nam cum ait non
 propriū id substantiæ, sed differētiarū quoq; esse, discernere eas uidetur à substantiis per id uero rur/
 sus quod differētiis de subiecto dici ait, in subiecto autem nō item, substantiis eas cōiungit, nam ea
 inquit quæ in subiecto non sunt, iis tum nomē tum finitionē impertiunt de quibus de subiecto di/
 cuntur, tales enim inquit sunt & differētiæ, nam pedestre, & bipes, & rationale, non nomē solum ho/
 mini elargiunt. (pedestre enim animal homo dicitur, & rationale, & bipes) sed finitionē quoq; quo/
 runq; modo quis horū cuiuslibet rationē explicuerit, uerbi gratia sunt in homine pedestre & bipes,
 sed non ut accidentia: quoniam & nomine & ratione prædicatur de homine. hominē enim pedestre
 uocabis, dices & rationē pedestris, id est quod sup̄ terram pedibus graditur. id uero propriū eorum
 est quæ essentialiter de prima prædicatur suba. Quāobrem differētiis rursum substantias esse uult
 ex iis uerbis. Quidam igitur ad hoc tres esse species aiunt differētiarū: quarum aliæ magis substan/
 tiæ sunt quā accidentia: quædam magis accidentia quā substantiæ: nōnullæ medio quodam adeo se
 modo habent, ut sit incōpertum utrum accidentia magis ipsas an substantias dicamus, exempli cā, ma/
 gis substantiæ quā accidentia sunt rationale, brutū, & quæ sunt id genus, magis quidē substantiæ,
 quod subiectarū sint specierum cōpletivæ: accidentia uero, quod in quale quidquā sit prædicentur,
 quæadmodum & accidentia, at accidentia magis quā substantiæ, album in colore & Scythæ: & nigrū
 item in coruo & Æthiope. ab Æthiope enim Scythæ hoc differt, albo & nigro, accidens qdem q; absq;
 subiecti fiat corruptione ac defiat, pēnis enim corui detractis nihilominus coruus erit. & Scytham si
 denigratū mente cōceperis, nihilominus & homo erit & Scythæ. Rursus quæ huiusmodi sunt, sub/
 stantiæ quodam pacto esse uident: quoniam adest omni coruorum Æthiopumq; speciei nigrum, si
 militer & album coloribus & Scythis. Medio uero quodā se habent modo quæ sunt in elementis q̄li/
 tates, ut calidum & siccū in igne: frigidum uel humidum in aqua. Ceterum quo planiora nobis fiāt
 quæ de his, differētiis inquā quæ sunt elemētis insitæ dicunt, sermonem paulo alius reperamus.
 Primam materiam aiunt Philosophi incorpoream esse pp̄ia ratione, figuraq; carentem, ac magnitu/
 dine, atq; ab omni qualitate abiūctam. Quod. n. informis sit, ex eo plane ostenditur, q̄ omnium ipsa
 naturalium sit capax formarum, quemadmodum enim ligna domestico instrumento materiæ rōnē
 adhibentia forma omni priuata sunt quæ in eo spectatur (nam neq; sedilis formam habet, neq; abaci,
 neq; alterius id genus ullius) sic materia quoq; cum fundamētum quoddam ac oīum quæ in corpo/
 ribus considerantur formarum sit conceptaculum, ne unam quidem pp̄iam formā obtinebit. Hæc
 igitur secūdam tres dimensiones in molem exaucta subiectū secūdam hoc est corpus exquale seu q̄/
 litatis expers ex Aristotelis facit sentētia. Quādoqdem enim per se subsistere qualitates haudquaquā
 ualebant (nam ipm esse qualitas omnis habet in corpore) corporis eguere, quod, ut in ipso existerēt,
 propria ratione qualitate uacaret. Huic igitur parte quadā sicca & calida accedens qualitas ignē effe/
 cit, frigida & humida aquam, rursus sicca & frigida terram: aerem autē calida & humida, non quod
 actu uel incorporea materia, uel corpus exquale aliquādo fuerit: sed id dicimus rectum generanda/
 rum rerum ordinem cōtemplantes, diuidentesq; hæc cogitatione, quæ natura separari nō possunt.
 Quæ ergo superueniūt qualitates corpori, secūdo inquam subiecto, quatenus ipsi qualitate carenti
 aduenere, sunt accidentia. substantiæ autem quatenus ignis, aquæ, elemētorumq; reliquorum sunt cō/
 pletivæ, calida enim & sicca igni uelut corpori qualitas superindita est, ut autem igni, nō hæc etiam
 superuenire dicūtur, sed huius magis cōplere substantiam. Quāobrem mediæ hæc quodam pacto se
 habēt, nihilo magis substantiæ quā accidentia: nam corpori quidem simpliciter, quod trina inquā di/
 mensione cōstat, contingere: insunt autē substantia liter elementis, cum completivæ eorum substantiæ
 sint. Quoniam igitur inquit nō una species ut ostēsūm est habetur differētiarum, Aristoteles cum
 quasi ad totā differētiarum respexerit latitudinem, de differētiis neq; ut substantiis absolute, neq;
 ut accidentibus enūciat. Nos ergo quid ad hæc dicimus? nempe hos ingeniose qdem fuisse; ceterū
 non uere oīno cōmentos; nam si differētiis esse Aristoteles inter substantias & accidentia uolebat, faci/
 endum ei p̄dicamentum erat undecimum, quod inter substantiam atq; accidens mediū esset, quo dis/

D ferentias referret. q̄ si præter decem aliud nō est, horumq̄; unum substantia, cætera autē omnia sunt accidentia, nihilq̄; interiacet, entia omnia uel substantiæ uel accidentia sint necesse est, ac nihil mediū intercurrat. Quod autem substantiæ dubio procul sint differentia ipsæ, cōpertum inde est, q̄ completi- uæ sp̄rum sint eæ, ac de ipsis subaliter prædicentur: nam si cōplent substantias, substantiæ quoq̄; uide- licet sunt, nō enim substantiam complent accidentia. Quod autē substantias esse eas uel ipsi Aristoteli uideatur, apertum est ex eo quoq̄; qđ inferius partes eas uult esse substantiarū cum ait, Ne uero tur- bent nos partes substantiarum: & rursus. Competit autem substantiis ac differentiis uniuoce ab iis dici omnia. declaratur id etiam ex Porphyrii uerbis. nam de iis ut placet Peripatericis differens ille, Differe- rentia est inquit qua species est amplior genere: propria autem parte omnino est amplior. ergo pars quoq̄; substantia est, siq̄dem & species. Quāobrem & Aristoteles tum ex suis uerbis, tum ex iis q̄ Por- phyrio ex Aristotelis sentētia prodita sunt, ipsas differentias uult esse substantias. Quonam igitur pa- cto inquit, Proprium autē hoc substantiæ nō est, sed differentiarū quoq̄; quasi diuersæ à substantia palā sint differentia. Itaq̄; censemus, quēadmodum in unitate & puncto & instāti diximus, hæc sub- nullum p̄dicamentum redacta, p̄pterea esse Aristoteli, q̄ pluribus cognita nō essent hominibus. etenim recipere illa quoq̄; sub quantum licebat dicenti quāti hoc tribui quidē in partes posse, hoc uero non posse, atq̄; id quod tribui potest, altera parte cōtinuum esse, altera discretum, nec sunt tamē receptat: qm̄, ut sæpe diximus, nō de iis: quæ sunt quatenus sunt hoc loco disputat, sed quatenus de ipsis uul- go hominibus uidetur. sic in p̄sentia quoq̄; substantias eum qđem esse ipsas nouisse differentias, ceterū eas sub prædicamentū non referre substantiæ, q̄ hominum nota nō sint multitudini. Qđ si quis dicat atqui multis in propatulo sunt differentia: hoīem enim rationalem ac mortalem esse aiunt, respon- demus nō de differentiis ceu de simplicibus, ut de ipsa per se rōnabilitate aut irrationabilitate notio- nem iis, sed quasi de compositis haberi, rationale enim animal totū ut unum quidpiā norūt: & bru- tum similr. Porro & superius dicebamus cū substantia partim simplex, partim composita sit: ac sim- plex qđam sit præstantior corpore, quædam deterior, de sola composita disputare p̄hm, quæ in gene- ribus & speciebus indiuiduisq̄; spectatur. Nimirū igitur cōferens inter se substantias sola genera ac spe- cies assumpsit, & uero etiam indiuidua: quādoquidem ipsi & de solis his docere cōsiliū est: differē- tiarum autem ne mētionem quidem fecit, qm̄ simplices hę sunt. Hanc igit ob causam dixit Arist. nō esse hoc substantiæ proprium, cæterū non simplr omnis dixit, uerum cōpositæ: nam nō esse in subto non solum cōpositæ, sed simplici quoq̄; hoc est differētiis cōpetit. Cum uero superius nobis qđripar- tita entium tradita diuisio sit, quærēdum sub quod diuisionis segmētum redigere oporteat differen- tias: dicimus itaq̄; si quæ præ multis sunt differentias ceperimus, has sub primo segmento qđ est de subiecto, & nō in subiecto statuendas: sunt nāq̄; hæc uniuersales substantiæ, si eas quę in multis, primū quidem ne differētiis quidem has dici arbitramur, uti neq̄; genus, id quod in ipsis est animal: genus enim si id qđ de pluribus & specie differentibus in quid est prædicatur, animal autem qđ in Socra- te est nō dicitur de pluribus, utiq̄; genus nequaquā fuerit: & uero species similiter quæ est in indiui- duo sp̄s dici nō poterit. cū sp̄s de pluribus & d̄ntibus numero in qđ est p̄dicat, sic & rōnale in So- crate nemo p̄prie loquēdo d̄ntia dixerit: de pluribus. n. d̄ntia & sp̄e d̄ntibus i q̄le ē p̄dicat. at rōnale in indiuiduo de eo p̄dicat solo: nō erit igit differentia. Sed hæc partes esse dicimus indiuiduorū, ut. n. specierum partes sunt genus & differētia, sic quod in indiuiduo est animal & rōnale partes sunt indi- uidui. quocirca nec sub definitionem cadunt, utpote indiuidua. Afferit enim in libro de demonstra- tione Arist. indiuiduorum nec finitionem, nec demōstrationem esse. si enim ex generibus differen- tiisq̄; constat finitio, in indiuiduis autem nec genus est nec differētia, dubium nemini est nec eorum haberi finitionem. at si finitio non est, utiq̄; nec demōstratio: si quidem ex finitionibus demonstratio- nes cōsistunt. q̄ si quis differentias quoq̄; eas uocari dignum arbitretur non absolute differētiis, sed ut in indiuiduo differentias nominabimus, quibus differt hic homo ab hoc equo & hoc angelo. ic- circo sub quartum eas recipiemus segmentum, qđ neq̄; de subiecto est, neq̄; in subiecto, quandoqui- dem & cōpletiuæ indiuidui subę sunt & particulares: de nullo. n. prædicantur de subiecto.

15 Non conturbent autem nos substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: ne forte cogamur eas non esse substantias confiteri. Non enim ita ea quæ sunt in subiecto dicebantur quasi ut partes inessent alicui.

{ Ne uero nos turbent substantiarum partes, ut quæ totis in subiecto sint, nec substantias non esse eas fateri aliquando cogamur. }

Quod iniecturum Aristoteli scrupulum erat, id p̄ueniens ipse in quæstionē deduxit & soluit, addubitasset

addubitaſſet enim quiſpiam, quoniam ſunt in aliquo ſubſtantiarū partes (ſunt enim in ſubſtantiis) in aliquo uero & accidentia ſunt, partes ergo ſubſtantiarum ſunt accidentia, quod eſt abſurdum. hoc igitur ſoluens, traditū eſt inq̃t quomodo accidens in aliquo dixerimus. non enim quod uelut ſubie-
cti pars eſſet prodiit eſt: ſed ut quod ſine eo cōſtare non poſſet. differentiæ autem uſum toti p̃bent, ac completiue ſubiecti ſunt, ipſumq̃, conſtituūt. quapropter tametſi in eo conueniant q̃ in aliquo ſint, eſt quoddam tamē in ipſis diſcrimē, quatenus hæc complent ſubiectū, ſuntq̃ ab eo inſeparabiles. illa uero nec complent, nec ſimul perpetuo ſunt. Quidam uero interpretes hanc uerborum ſeriem ei cenſent præponēdam quæ de differentiis inquit, Porro non eſt id ſubſtantiæ propriū: ſed & differē-
tia ex iis eſt quæ non ſunt in ſubiecto: oportebat enim aiunt cum per hæc ſubſtantiæ partem nullam in ſubiecto eſſe demōſtraſſet, ſubſtantiæ autem ſit & differentiæ, ita ſubiungere, non propriū eſſe ſub-
ſtantiæ non eſſe in ſubiecto: quādoquidem eſt & differentiæ. An uero & ordo hic recte ſe habet. cum enim neq̃ ſpecies neq̃ genera neq̃ differentiæ quæ partes ſubſtantiarum ſunt in ſubiecto eſſe oſten-
derit, inferendus uniuerſalis quidā ſermo erat. ne partem omnino quidē in ſubiecto aliam quāpiam eſſe ſubſtantiæ. Videtur autem ei ſermo eſſe non de partibus manu inquam & capite & pede, ſed de intelligibilibus uereq̃ partibus, ut rationali & mortali. hæc enim partes proprie hominis ſunt: ſiqui-
dem ex iis homo cōſiſtit. ergo de intelligibilibus loquit̃ rationali atq̃ mortali: ſunt enim aliæ partes ſenſibiles, itelligibiles alię, nūc uero de itelligibilibus diſputat. ſic. n. ordo ſpeculaminis huius oppor-
tunitatem habet. quoniā enim non proprium ſubſtantiæ eſt dixit non eſſe in ſubiecto, quandoquē-
dem & differentiæ ex eorum numero habētur quę in ſubiecto non ſunt, nequis perinde hoc ipſum dixiſſe putaret quaſi differentiæ ſubſtantiæ non eſſent, quæ proprie ſubſtantiæ ſunt, ob id ſubiūxit, Ne uero nos turbent ſubſtantiarū partes, ut quæ totis in ſubiecto ſint. alioqui intēpeſtiue hoc inter-
iectum ſpeculamē uideretur, niſi de intelligibilibus eum partibus loqui, rationali mortaliq̃ acceperimus, quæ proprie ſunt partes hominis: ſiquidem homo ex iis cōſtat. { Non enim ita in ſubiecto ea dicebantur quæ ut partes ſunt in aliquo. } Ideſt accideſtia etſi in aliquo eſſe, non tamē ut pars in toto dicebantur. nam ſi quidquid eſt in aliquo id in ſubiecto neceſſario eſſet, partes quoq̃ ſubſtantiarū cū ſint in aliquo (ſunt enim in toto) in ſubiecto haberentur. nunc uero eſſe in aliquo uniuerſalius cum ſit, aliquod eſt ut in ſubiecto, quoddam ut pars in toto, aliud uero ſecundum alium in aliquo exiſtendi modum.

*Ineſt autem ſubſtantijs & differentijs omnia uniuoce prædicari. omnia enim quæ ab his prædicata ſumuntur, aut de indiuiduis prædicantur, aut de ſpeciebus. A prima namque ſubſtantia nulla eſt prædicatio: de nullo enim ſubiecto dicitur. Secundarum uero ſubſtantiarum ſpecies quidem de indiui-
duo prædicatur: genus uero & de ſpeciebus & de indiuiduis. Similiter autem & differentiæ, & de ſpeciebus & de indiuiduis prædicantur. Et rationem quoq̃ ſuſcipiunt primæ ſubſtantię, ſpecierum & generum, & ſpecies generis. quæcunq̃ enim de prædicato dicuntur, eadem & de ſubiecto dicuntur. Similiter autem rationem differentiarum ſuſcipiunt & ſpecies & indiuidua. Vniuoca autem ſunt quorum & nomen commune eſt, & ratio eadem. Quare omnia quæ à ſubſtantijs & differentijs ſunt, uniuoce prædicantur.*

{ Competit autem ſubſtantiis & differentiis uniuoce ab iis dici omnia. }

Ad ſecundum cōſequens tranſit ſubſtantiæ priore improbato. & uero nunc peculiare proprium quærit ſubſtantiæ: ſed & hoc ſtatim dānauit. idq̃; ex eo liquet quod differentiæ cōiunxit: ut nō ſoli competere ſubſtantiæ pateat. Ac prius quidē eiectum eſt, quaſi omni ſubſtantiæ, nō ſoli autem inſit. hoc uero, quaſi nec ſoli nec omni cōueniat. neq̃ enim competit primæ. nam ea de quibus prædicetur non habet. neq̃ ſoli, quoniā & differentiis. { Omnes enim ab his prædicationes aut de indiuiduis, aut de ſpeciebus prædicantur. } Docet primum quænam à ſubſtantiis & differentiis prædicationem admittant. tum ſic uniuocam in ipſis accōmodat prædicationem. indiuidua enim inquit de nullo dicuntur ſubiecto. ſpecies de indiuiduis. genera de utriſq̃. eodem modo & differentiæ de ſpeciebus atq̃ indiuiduis, hæc autem & uniuoce de quibus prædicantur dicuntur. nam Socrates & homo eſt, & aīal rōnale mortale. eſt aīal quoq̃ & ſubā aīata, & ſenſus cōpos. Sed & differētiarū nomē rōnemq̃ accipit. dicitur enim rationale, eiusq̃ finitionem excipit. rationale enim eſt id quod utitur ratione. nam & Socrates hanc rationem admittit. Et uero de ſpecie ſimili & genus & differentiæ prædicatur uniuoce. hoc uero etiam late patet. quæcūq̃ uniuoce de prædicato dicuntur, ea de ſubiecto quoq̃ prædicatum iri. Iure igitur genus differentiæq̃ cum de ſpeciebus prædicetur uniuoce, de indiuiduis

D quocq; de quibus & species, prædicantur. species autē de solis indiuiduis. indiuidua de nullo: quoniā nec subiectum eis ullum est. Cōtemplare hic porrō quomodo utilis ei de uniuocis præceptio fuerit. id quod uel ipse aperies inquit, Erant autem uniuoca ea quorū & nomen cōmune est & ratio eadē. Hinc uero etiam considera quā aperte differentias substantias esse pronunciet. Si enim quæ sunt in subiecto uel solum tribuunt nomen, uel neq; nomen neq; finitionem: uniuoce autem differentie de speciebus prædicatur atq; indiuiduis, ipsæ ergo differentie substantiæ sunt, & nō accidentia. cōpetit enim iis quæ substantialiter prædicantur & nomē & finitionem subiectis tribuere. Cuius igitur rei gratia cum superius discernere eas à substantiis uideatur, iisdem deinceps coniungit: nempe ob eam causam quam sæpe recitauimus, quoniā hic ipsi inquam eo cōsiliū spectat, ut non de omni substantia, sed de sola composita doceat, cuius & homines multi notitiā obtinent. Socratem enim multi nō modo Socratem esse, uerum hominē quoq; ipsum, & animal norunt, & uero hominis nomē in particularibus ferunt cōmuniter omnibus. nomen quoq; similiter animalis in hominibus & equis & reliquis animantibus. ipsius autem per se rationalitatis notionem nō habent, sed quamuis dicant rationale, cōpositum dicunt. rationale enim animal, hoc totum cognoscunt. similr quoque in bruto ac ceteris differentiis. Proinde igitur differentias ipsas nō plane hoc loco substantias esse dicit, sed ipsas quidē uult esse substantias: ac suam ubiq; sententiā detegit. nō eiusmodi uero substantias quales compositæ sunt, de quibus hic ei sermo est. Sic ergo & in physica cū triplicem substantiam prodiderit materiāq; & formā & p̄terea quæ ex utraq; simul & materia & forma consistit, hic compositū solum uocauit substantiā: nō autē materiā, neq; formā: quoniā nec de simplicibus ei sermo est institutus.

E 17 *Omnis autem substantia uidetur hoc aliquid significare, in primis igitur substantiis indubitabile & verum est quod hoc aliquid significant. indiuiduū enim & vnum numero est quod significatur. In secundis uero substantiis uidetur quidē similiter propter appellationis figurā hoc aliquid significare, quando quis dixerit hominem uel animal, nō tamē verum est: sed magis quale aliquid significant. neq; enim vnū est quod subiectum est, quemadmodum prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter quale quid significat quēadmodum album (nihil enim aliud significat album q̄ qualitatem) at species & genus circa substantiā qualitatem determinant. qualem enim quādam substantiam significant. Plus autem in genere determinatio fit q̄ in specie. dicens enim animal plus complectitur quā qui hominem dicit.*

{ Omnis autem substantia significare hoc aliquid uidetur. }

F Cum prima duo repudiauerit consequentia, quæ sunt non esse in subiecto, & omnia uniuoce ab iis dici, ad tertium proprium trāsiuit quod est hoc aliquid significare. Igitur dictio hoc, subiectū ipsi denotat, significatiū enim est demonstrationis. Sic ergo materiā ipse subiectum in Physica nominat. ambo enim finita sunt, & ipsum hoc, quasi sub demonstrationē cadens: & materia, ut quæ maneat eadē, oibus q̄ in ipsa sunt uersurā patientibus. siq̄dē transfigurari lebes potest & statua fieri. & statua rursus figuram imutans aliud fieri quidpiam, ære id nihilominus manente quod prius erat quā lebes factus aut statua aut quidquā eiusmodi esset. itaq; & ipsum hoc & materiam subiecta appellat. Pronomen uero aliquid, non de subiecto substantiā nominat: quoniam permanet, nec quoquā eger, nec est in subiecto, sed ipsa subiectū omnibus est, auctorq; unitatis, hoc est unum significandi, ut hoc signum, hic homo. Ipsum ergo aliquid, particulare indicat. ambo autem, cum dicuntur hoc aliquid, particulare subiectum, indiuiduam inquā substantiam declarant, ut hunc hominē, aut hoc signum. in his enim ipsum hoc semper fert Aristoteles, in indiuiduis inquam quæ apparent ac sensibus percipiuntur: quippe hæc ea sunt quæ sola recipiunt indicationem, quæq; sunt subiecta dūtaxat omnibus. dictionem autem tale in infinito & uniuersali usurpat. iure nāq; uniuersale omnium simpliciter rationem obtinet. At Plato hoc aliquid in uniuersali tanquā finitum uelut in Ideis necessario capiebat. eas enī in primaria essentia, ac substantias esse affirmabat. quale autem in singulari. nam infinita hæc uocabat propterea, q̄ in statu non essent, sed ipsum esse in fluxu ac refluxu haberent. recte igit ambo alio atq; alio proposito capientes dixere. Porrō & hoc propriū reicit, quasi non omnem substantiam quāuis solam comitetur. nam species inquit & genera, ut homo & animal, hoc quidem aliquid ob singularem uocis effigiem significare uidentur: ceterum multitudinem magis cōtentricemq; aliorum plurimum cōmunitatem ac qualitatem quādam referūt, cum cōmunitatem particulariū ac collectū declarent. Opere autem precium est quærere, quomodo in substantia dicat significare & non esse, si res est substantia, significant enim res nec significant. Dicimusq; qd uocis est de re quan-

dog,

dog, & quod rei est de uoce ob mutuum prædicari complexum. funguntur enim res uocum inter munere, ut non tanquā res significant, sed tali modo nominentur, ut Socrates si ipsum inquirentibus in multitudine spectetur. interdū uero quæ rei sunt uoces obeunt, ut Socrates ambulat, non quod nomen Socrates ambulet, uox etenim est, uox autem non ambulet, sed quod res quæ nomen eiusmodi habet, illa ambulet. sic ergo & hoc loco, propter uocis implicationē, subiectum prædicationem uocis accepit, quod est significaret: ac nunc præsertim, ubi de significatiuis sibi uocibus disputandum proposuit. Institutum enim esse Aristoteli diximus, de uocibus, rebus, cōceptibusque explicare. Substantia igitur ut uox quidem, significat, nec significat, sunt enim significatiue rerum uoces. ut res uero significatur, nec significat. nam significatur quidem à uocibus res, ipsæ uero aliorum nō sunt significatiue. Quemadmodum autem ipsa per se significatiua rerum nomina sunt, si autem parti orationis cuiquā coniungantur, significatur magis ab ea quodammodo, ita uel hoc loco cum dixerō Socrates, per Socratis nomē substantiam notauī. cum autem Socratem Philosophum, uel Socrates ambulat pronūciāuerō, tunc per Philosophum, uel per ambulās significatur magis quā significet nomē. Ceterum & ad hoc animaduersione opus est, indiuiduam Aristoteli substantiam hoc aliquid, uniuersalem tale appellari. Platoni cōtra, nec eos mutuo discrepare. utraq; enim hoc aliquid & tale nomines licet. nam hoc aliquid, finitum: tale autem, infinitum declarat. Eni uero in utraq; & finitum est & infinitū. in indiuidua quidem finitum, ipsum numero unum: infinitum autem, ipsum mutari adeo, ut secundum perpetui affectus dogma, Heracliti inquā, ne uox quidē de seipso remaneat, ut Socrates. habet enim esse ipsum in fluxu ac refluxu, perinde atque res naturales aliæ. In substantia uero uniuersali finitum est ipsum imutabile, ut uniuersalis hominis, atque animalis. infinitum, in multitudine errare atque allabi. homo enim si dixerō, sum particulares omnes complexus. } In secundis uero substantiis uidetur quidem similiter figura appellationis, hoc aliquid significare. } Pronūciatione quidē singulariter facta, hoc aliquid significare uidetur, cum homo aut animal dixerimus. uerumtamē non hoc aliquid, sed tale hoc est similitudinem designat, qua homines quatenus homines sunt, similes inter se habentur, & animalia quatenus animalia. magis ergo quale quidquā, propterea indicat, quod plura uniuersalis homo indiuidua complectatur. } Non tamen uerū est. } Quoniam ex eius rei ignorantia quod non omnis substantia hoc aliquid cōnotet, fiunt paralogismi, hoc est deceptorie ratiocinationes, qui à Grecis utines id est non aliqui nominantur: iuxta Homericū Vlyssē, qui Vtin seipsum opportune appellauit. Vtinis paralogismi exēplum. Siquis est Athenis, is non est Megaris. homo autem est Athenis. homo igitur non est Megaris. homo enim non est aliquis, neque hoc aliquid significat. Simile huic & illud est, Quod ego sum tu non es. ut enim uerbum aliquis indiuiduam substantiam declarat, ita & uerbum ego. Est ergo paralogismus in uerbo aliquis seu quis. nā uerbum si quis alter uniuersale esse cogit, quod falsum est: alter in particulari ipsum capit, & uerus tunc sermo est. nā aliquis homo uerbi gratia Socrates aut particularis alius qui Athenis est, Megaris non est, ne sit ipse à seipso diuulsus. ita ergo dicas oportet, Quisquis est Athenis, is nō est Megaris. Socrates Athenis est. Megaris igitur Socrates non est. Itaque ob id non tamen uerum est dixit: quoniam cum plura sint singularia, genus & species eorum similitudinem referunt. } Non enim subiectum uelut prima substantia est unum. } Quemadmodum uox, quæ singularis est figuræ, atque eam ob rem de uno ferri uidet subiecto. homo enim secunda substantia atque animal dicitur, nō homines animaliaque. } Non simpliciter autem quale quidquā significat uelut albū. } Quale ipsum cōmunit, atque ab æquiuatione propter accidētia uindicat: est enim differentiis atque accidētibus quæ, qualitatē aut nō dicit qualis est accidētis: neque. n. subiecto accedens illa neque ab eodē decedens quidquā cōfert aut nocet, genera autē & species illorū quorum esse dicuntur, ac de quibuscumque prædicentur cōpletiua sunt, atque ut ipse ait qualitatem circa substantiam determinant, hoc est talem aut talem substantiam determinant, atque distinguunt, cōfusamque ipsam discernunt, synceramque, seruant essentialē cuiusque substantiæ qualitatem. Nā cum contineat substantia corpus & incorporeum, & hæc cōfusa indiscretaque, sint, harum diuisio specierum, cuiuslibet qualitatē secreuit. Rursus cum res plures ambiat corpus, animatū atque inanime, cōfusa discriminat, ac cuiusque proprium definit. Similiter & plura complectēte animato, huius species propriū singulis limitant, eodem & in cæteris modo. Animal enim & planta, quæ suorum subiectorum genera sunt, ac sub animato corpore constituta, substantialem speciebus suis qualitatem suoipsum interuentu decernunt. Ac quoniam igitur pacto inquirent prædicari genera & species in quid est dicebant, nunc uero Aristoteli. quale ab iis determinari circa substantiam affirmat. Dicimusque quatenus differentiis imperiuntur species quidem actu, genera autem siue potestate ut placet Peripateticis, siue actu secundum Platonicos, eatenus quale dici circa substantiam definire: in quale enim est prædicantur differentiæ. Querendum uero est quō significare substantiam dicat, quā significatur ea magis, neque significat. Itaque ad hoc

D respondemus, uti proditum est saepenumero disputare de uocibus & rebus & cōceptibus propositū Aristoteli esse. significat ergo ceu uox nec significatur substantia, significatur autē ut res nec significat. A uocibus enim significatur res, ipse uero significatiua nō inter se sunt. Nomina. n. ut ipsa per se significatiua sunt rerum, orationis autē si cuiusdam parti iungantur, significant magis ab ea quodammodo. perinde ergo & hoc loco cum Socratem dixerō, per nomē substantiam Socratis notauī, cum uero Socrates Phs, uel Socrates ambulans, tunc significatur nomē magis per Phm, uel per ambulans quā si significet, & nō ipsum, sed magis aliud quidquā significat. sic ergo uel hic, ipsa per se res si capiat substantia, nihil significat; cū uero complicata uoci fuerit, tunc ab illa significatur. { Amplius autē genere quā specie determinationem facit: nā qui animal dicit plus complectitur, quā qui hominem dixerit. } Hoc est. etsi substantia omnis secunda substantialem rerum qualitatem decernit, genus tamen magis uniuersaliorem cōmunioremq; species particulariorem qualitatem diiudicat.

18 Inest autem substantiis nihil illis esse contrarium. Primae enim substantiae quid erit contrariū, ut cuidam homini, vel cuidam animali? at uero nec homini nec animali aliquid est contrarium. Non est autem hoc substantiae proprium, sed etiā multorum aliorum, ut quātitati, bicubito enim vel tricubito, nihil est contrariū, at uero nec decem, nec alicui talium. Nisi forte quis multū pauco dicat esse contrarium, vel magnum paruo. Determinatorum uero quantorum nullum nulli est contrarium.

E { Competit substantiis nihil quoque ipsis esse contrarium. }

Ad quartum transgreditur consequens tertio quoq; dāto, utpote soli, uerum non omni cōpetente. eni uero hoc est, nihil contrarium esse substantiae. ait enim quidnam contrariū est Socrati, aut alii cuiquam indiuiduo? At uero nec secūda. nam quid homini est aut animali contrariū? Verum si quis dixerit, quid igitur nō aduersatur ignis aquae, & terra aeri? Dicimus repugnare sibi hae mutuo non qua ratione substantiae sunt, sed qua affecte sunt qualitatibus. aquae enim qualitati frigidae atq; humidae calida & sicca opposita est ignis. nō ipsae ergo inter se pugnant substantiae. nam hae nō per tota seipsa cōtraria sunt, cum nō materia & corpore, sed solis oblectetur qualitatibus. Sciendum est rationabile irrationabili non esse contrariū, siue enim negatio rationabilis irrationabile sit, negatio contrariū non est; siue potestatem affirmandi habeat quae speciem quādam à rationabili diuersam declararet, ne ita quoq; contrarium est rationabile irrationabili, cum in esse ipsum deducat atq; constituat. Sed neq; species alia contraria est speciei. uerum cōtrarietates circa differentias & qualitates uiuntur. Forsitan uero si quis diligenter exquirat, ne penes quidē qualitates obiectam esse igni aquam p̄stebimur. fidēt. n. circa idē subiectum cōtraria, atq; ita aduersum se inuicē bellū suscipiunt, utroq; studente eorū subiecto potiri, & alterū expellente. Ignis ergo si caliditati frigiditatiq; alternis nō subiacet, ne proprie quidē caliditati ut in igne, oppositum quidquā esse censebimus, si opposita ut dicimus circa idem pugnant subiectum. Hoc uero etiā reprobatur, perinde quasi nō uni substantiae quāuis uniuersae cōpetat. quāto enim nihil inquit cōtrarium, ut denario, uel bicubito. nam quid esse iis potest cōtrarium? nō enim quadricubitū cōtrarium bicubito, corrumpunt nam se mutuo cōtrariae: hic uero auctio bicubiti est quadricubitū. { Nisi quis multum pauco uel magnum paruo dicat esse contrarium. } Atqui ne hae quidem cōtraria sunt quanta. quoniam ex multis paruis magnū, & multum ex pluribus paucis consistit, atq; hae paulopost nō quanta esse, sed ad aliquid ostendet. Verum tamen etsi quis concessionem inquit dederit ut quanta sint, nihil tamē nostra intererit. satis enim nobis est ad demonstrandū non uni substantiae nullum cōtrarium inesse, si quātis etiā definitis id cōpetat. Definita quanta ea nominant, quae circumscripta quibusdam finibus habent quantitatem, neq; relatione ad aliud dicuntur. paruum autem & magnū, & multum & paucum sunt infinita.

19 Videtur autem substantia nō suscipere magis & minus. Dico autē, non quoniam substantia non est à substantia magis & minus substantia (hoc enim dictum est quoniam est) sed quoniam unaquaeque substantia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus: ut si est eadem substantia, homo, non erit magis & minus homo, neq; ipse seipso, neq; alter altero. non enim est alter altero magis homo, sicut est album alterum altero magis & minus album: & bonum alterum altero magis & minus bonum. Sed & ipsum seipso magis & minus dicitur. ut corpus cum sit album magis nunc album esse dicetur quā prius: & cū calidum sit, magis & minus calidum dicitur. Substantia uero non dicitur magis neq; minus. nihil enim homo magis nūc homo quā prius dicitur, neq; aliorum quicquam quacūque substantiae sunt. quapropter non recipiet substantia magis & minus.

Videtur

¶ Videtur porrò substantia non accipere magis & minus. }

Ad quintum cōsequens accessit, à substantia in quam non admitti magis & minus. Verbum autē uidetur non fingi hoc loco significat, sed quod persuadere nō aliter queas, quodq; deponi nō potest. Proprium uero hoc ex proxime antecedenti sequitur, ortūq; ex illo obtinuit, substantiæ cōtrarium nihil esse dicente. fieri enim magis & minus in iis natura cōparatum est, in quibus & cōtrarietas, idq; nō simpliciter. non enim cōtraria quæcūq; magis & minus accipiunt, sed quæ misceri inter se natura apta sunt. par enim & impar quanquā sunt contraria, magis tamē & minus nequaquā admittunt: quoniam nec misceri natura sunt idonea. neq; enim est par magis par pari: neq; impar impari magis impar. albū autem albo magis esse album dicitur: quoniā nigro suapte misceri potest natura. dicitur enim id magis album quod à nigro longius distat: minus uero album, quod plus cum nigro mistio- nis accepit. & uero ipsum quidquā seipso magis album dicitur. aliquid enim cum albū nunc sit, fit seipso albius, discreto quod in ipso imistum est nigro. similr & in aliis. ergo si nec omnia magis mi- nusq; admittunt cōtraria, sed ea duntaxat quæ misceri natura ualent, multo minus ea quæ ne ullum quidem prorsus habēt cōtrarium, magis & minus recipient. Sciendum cōtraria ipsa fines esse, magis autem & minus uiam ad cōtraria. Ac contraria quidem uocat album & nigrum. magis uero & mi- nus, mutationem ex albo in nigrum, uel ex nigro in album. quæ nō tota simul fit, sed uia quadā per accessionem utitur, facta ex albo uel nigro in alterū transformatione. Itaq; contraria ubi sunt, ibi ad- uerbia magis minusq; sunt. & ubi nō sunt cōtraria, neq; magis & minus: ubi item magis minusq; ibi contraria, & ubi magis minusq; non sunt, nec ibi cōtraria habentur. quatuor enim semper hæc inter se contingunt. uerum hæc ex Platonis sententia medio prædita dicuntur. neq; enim semel natura à contrario in id quod plane contrariū est transilit, sed uia utitur quadam, fitq; minus album, & mi- nus adhuc, atq; ita nigrum. Aristoteles uero nō omnia inquit contraria mediis distincta esse ut Pla- to affirmabat: sed nouit etiā quæ medio careant: tametsi duo dūtaxat, par & impar, & morbum sani- tatemq;. Quidam uero & horum media esse arbitrantur. paris enim qui in duas æquales portiones diuiditur, & imparis qui in duos pares non secatur numeros, tres medii habentur, pariter par, qui usq; ad unitatem æquali partitione dissecatur, ut numerus trigintaduo, in sedecim, & octo, & quatuor, & duo, & unum. & impariter par, qui multis paribus acceptis sectiōibus in numerū imparē definit, ut quadraginta octo, in uiginti quatuor, &. xii. & .vi. & in tria numerum imparem terminat. & pariter impar qui in duas quidem partes æquales disungitur, ceterū eius segmenta protinus imparia sunt, ut decē & octo in .viii. & .viii. diductus. ac sunt quidē ut aiunt paris & imparis ii quos diximus me- dii: morbi uero ac sanitatis cōualescentia. Si magis & minus nō admittit substātia, quomodo in libro de generatione atq; interitu minus calidū aerem dicit ut igni collatum? calidior est enim ignis aere. & aer quā aqua humidior. & aqua frigida magis quā terra. & terra igne siccior. hæc autem substan- tiæ sunt. Ac dici potest qualitates has rursus non ceu substantias magis ac minus suscepisse. quælibet enim in ppro subiecto plurima est. ut accidentia uero intendi ac remitti. nam quod minus est si in id quod est magis euadat, nō speciem aboleuit. aer autem acceptis igneæ caliditatis mensuris aer nō mansit. Illud uero tenendū est, non esse in solis accidentibus magis & minus, cum demutationē spe- ciei non faciunt. uiuit enim magis mens quā anima. Eni uero non omnino fit magis & minus ob cō- trarii mitionem. tametsi nāq; immortalis anima est, minus tamē uiuit quā mens. Composita quoq; essent hoc pacto elementa. erit enim humidus ignis, utpote minus siccus quā terra, & aqua sicca, q̄si in humilitate aeri cedat. atq; in aliis similr elementis. sed hæc speciem obtinere. Quamobrē minoris id genus ratiōes, remissiones magis sunt degenerationes uē formarū. Sicut & luna quæ cum quinte sit essentiæ ultima, quāuis sub seipsa cōtentorum particeps nō sit, habet tamē quidquam in se forma diuersum, ut facies ea declarat quæ in ipsius medio pleniluniis apparet. & color qui in eius deliquiis carbonis specie cernitur, qui dissimilariis est. horum enim neutrū terræ mitione, sed quintæ essentiæ luciditatis remissione prouenit. ¶ Dico autem nō substātiā substantia non esse magis minusq; sub- stantiam. } Quoniā enim superius primā secūda magis esse substantiā dixit, (est enim inquit substā- tia quæ potissimū & primo & maxime dicitur) & ipsius secundæ speciem magis genere esse substā- tiam, cum ait secundarū uero substātiarum magis substantiam esse speciem quā genus, merito in quæstionem uocat, quomodo cum substantiā substātia magis esse substātiā supra cōmemorauerit, nunc dicat, uidetur autem substantia nō admittere magis & minus. Cui solutionem inferens inquit, non dictum eodem esse modo magis quidem & minus esse illic, hic uero non esse. ibi enim substan- tiarum collationem ordinemq; secundū profunditatem contemplādo: primam secunda magis sub- stantiam esse pronuntiabat, quasi hominū magis pluralitati cognita esset. & secundæ speciē magis, q̄ primæ species sit quā genus propinquior. hic uero secundū latitudinem collationem faciens, indi-

D uiduum inquit neq; ipsum seipso, neq; aliud alio magis ē minusq; substantiam. Socratem enim neq; ipsum seipso magis & minus quis hominem dixerit, neq; Socratem Platone magis hominē. Sed neq; species uel ipsa sese, uel alia q̄ alia magis suba est, ut homine equus nihilo est magis substantia. eodem pacto & in generibus. Enimvero proprium hoc seu cōsequens omni quidem, nō soli tamē competit substantiē. etenim non addmittit quātum magis minusq;, quoniam nec quodpiam habet contrariū. Sed neq; par neq; impar, quoniā ne misceri quidem hęc suapte possunt natura. Quamobrem uero quemadmodum in propriis aliis ad finem aiebat, non est autem hoc substantiæ proprium, quando quidem licet omni, uerbi gratia insit, non soli tamen, aut soli quidem, sed non omni, non perinde & hoc loco fecit, dixitq; non proprium hoc esse substantiæ quāuis omni conueniat, siquidem quātum magis minusq;, non suscipit. Dicimus, hoc propterea q̄ ex dictis pateret omisisse. quoniam enim cōiuncta ut dixi sunt consequētia, planeq; id quod est non esse aliquid magis & minus, ex eo quod est non habere contrarium sequitur, paulo uero prius nec substantiæ nec quāto aliquod inesse contrarium ostendit, id nobis colligendum ac subaudiendum reliquit, nempe non solius esse substantiē magis ac minus non admittere, sed etiam quanti.

20 **E** Maxime uero proprium substantiæ esse uidetur, quod unum, & idem numero est, cōtrariorum susceptiuum esse: ut in alijs quidē non habet quisquam quod proferat tale, quēcūq; nō sunt substantiē: quod cum sit unū numero susceptibile contrariorū sit: velut color, qui est unus & idem numero, non dicitur albus & niger, neq; eadem actio & una numero, praua & studiosa. similiter autem & in alijs quaecūq; non sunt substantiæ. Substantia uero cum unū & idem numero sit, susceptiua cōtrariorum est: ut quidam homo cum unus & idem sit, aliquando quidē albus, aliquādo sit niger: & calidus, & frigidus: & prauus, & studiosus. in alijs autem nullis aliquid tale uidetur. Nisi quis forsītā instet, dicens orationem & opinionē, cōtrariorum esse susceptibilia. eadem enim oratio uera & falsa uidetur esse: veluti si uera sit oratio sedere quendā, eo surgente ipsa eadē falsa erit. similiter autē & de opinionē. si quis enim uerum putet aliquē sedere, surgente eo falso putabit eandē de ipso opinionem habēs. Sed si quis & hoc suscipiat, tamē modo differt. nam ea quæ in substantiis sunt, ipsa quidem mutata, susceptibilia sunt cōtrariorum. Frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrū ex albo, & studiosum ex prauo. similiter autē & in alijs unūquodq; eorum mutationem suscipiens, susceptibile cōtrariorum est. Oratio nāque & opinio ipsa quidem imobilia omnino perseverant: cum uero res mouetur, cōtraria circa ipsa fiunt. oratio nāque eius quod sedeat aliquis, permanet eadem: cum uero res mota sit, aliquādo quidem uera, aliquando autem falsa dicitur. similiter autem est & in opinionē. quapropter saltem modo propriū substantiæ est, ut secūdam mutationem suiipsius susceptibilis sit cōtrariorum. Si quis autem recipiat etiā hęc, orationem & opinionem susceptibilia esse cōtrariorum, nō est hoc uerum. Oratio nāque & opinio non in eo quod ipsa aliquid recipiāt, cōtrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quod circa alterum aliqua passio facta sit. nam in eo quod res est aut non est, in eo etiā oratio uera vel falsa esse dicitur: non in eo quod ipsa susceptibilis sit cōtrariorum, simpliciter enim a nullo neq; oratio neq; opinio mouetur, quapropter nō erunt susceptibilia contrariorum: cum nulla contrarij sit passio in eis facta. Verum substantia in eo quod ipsa cōtraria recipiat, in hoc susceptibilis esse contrariorū dicitur. languorem enim & sanitatem suscipit: & candorem & nigredinem: & unūquodque talium ipsa suscipiendo, contrariorū susceptibilis esse dicitur. quare proprium erit substantiæ, cum unum & idem numero sit, secūdam suiipsius mutationem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hęc dicta sint.

{ Maxime uero proprium esse uidetur substantiæ, quod idem unumq; numero est, uicissim id capax esse contrariorum. }

Sextum hoc consequens proprium assignauit substantiæ, quod & inter cætera præcipuum habet: id inquam q̄ una numero ac eadem manens, contrariorum sit capax. Socrates enim unus idēq; permanens, modo calefit, modo frigescit. & in qualitatibus similiter aliis, reliquisq; accidentibus. Hoc autem soli competit substantiæ, uerum non omni. aliud enim præter ipsam nihil unum idemq; manens numero, natura est aptum contrariis excipiendis, accidentia inquam. ab ea enim ubi discefferis, accidentia omnia sunt. neq; enim prorsus natura comparatum est accidens accidenti subiu-

ei, ut illi existendi primordium præstet. non enim subiacet album nigro uel calido, neq; id genus alicui. eadem & in aliis accidentibus ratio est. ergo nec capax est contrariorum. competit igitur hoc soli quidem, non tamē omni. nam secundæ id nequaquā cōuenit. neq; enim unum idemq; numero dici propriē uel genus uel species possit, cum propriē unum numero circa indiuidua spectetur. Præterea quāuis unum sit species, non tamē est contrariorum capax. neq; enim corpus est, ut caliditatem uel frigiditatem uel eiusmodi quidquā accipiat. similiter nec genus. sed hæc sanē effectiua esse cōtrariorum, aut diuidi in contraria dicuntur, mortale inquam & imortale. rationale atq; irrationale. At ne cōtraria quidem hæc sunt si quis acius inspexerit. corrumpuntur enim inter se cōtraria; hæc autem mutuo se magis asserunt quā corrūpant. simpliciter enim rationale atq; imortale bruta & mortalia promunt in naturā. Quid ergo si non omni inest substantiæ, id eius maxime proprium esse arbitratum? Dicimus itaq; cum prodita sex quædam uelut propria substantiæ sint, primū quartum quintumq; esse quæ omni substantiæ non tamē soli competere, non esse inquam in subiecto, quod differentiæ quoq; cōstabat. & quartum, nihil esse illi contrarium, quod & quantis aderat. præterea & quintum, non admittere inquā magis & minus, quod & ipsum suppetebat quantis. At secundum, quod erat subiecta iis omnia dici uniuoce, neq; omni cōpetere. nec enim conuenit primæ, neq; soli, quādo quidem & differentiis. Tertium autē, quod est hoc aliquid significare: & ad hoc, sextum, unū inquā idemq; numero manens capax cōtrariorum esse, soli substantiæ subesse, quāuis non omni. Ergo ne unum quidem ex quatuor iure approbat, quoniā non soli inerat. nemo enim quod & alii cōpetit, id esse alicuius dixerit propriū, tametsi omni adest subiecto: sed magis quod soli quāquam non omni. At cur duorum tertii & sexti, sextum antepōnit? quoniā illud, quod est significare hoc aliquid. i. singularem numerū secundæ substantiæ sola uoce conuenire uidebatur. hoc uero re ipsa uidetur congruere. Quocirca ut omni quoq; substantiæ assignatum coherere propriū ostendamus, hoc pacto inmutatis parum Philosophi uerbis dicamus. Maxime uero proprium substantiæ esse uidetur, indiuidua quæ sub ea cōtinentur, uicissim capacia esse contrariorum. sic enim & de omni substantia proprium hoc prædicabitur, neq; aliorum ulli congruet prædicamentorum. nam nec quāti indiuidua, uerbi gratia decem; nec qualis, ut in hoc lapide album, capacia sunt uicissim contrariorum. Verbum uicissim adiectum est, quoniā non dealbatur simul ac denigratur Socrates: nec simul ægrotat sanitateq; fruitur. Verba autem adiacent illa, unam eandēq; numero, quoniā numerus quoq; cōtraria par & impar admittit: non unus tamē numero, sed specie unus: quādo ne ut in numero quidem cōsistit par & impar, sed ut in materia quæ potest in par atq; impar diuidi. nam cubitale lignū & in par & in impar, secatur. & pares equi possunt impares reddi alterius additione. Et uero corpus quāuis contraria admittat, ut album & nigrum, nō unum tamē numero, sed specie est unum. Sed enim ab Aristotelica ipsa dictione id quod dicitur cōtemplemur. } Maxime uero proprium esse uidetur substantiæ, quod idem unūq; numero est, uicissim id capax esse contrariorum. } Nam unum quidē numero, ut idem seruetur subiectum: idem uero, ne secundum subsistentiā mutetur. fit enim color ex albo niger mutationem suscipiens essentia. nam subsistentiā in eo quod album est, propriam obtinet. itaq; si in nigrū mutetur, secundū subsistentiā mutatus est. at Socrates unus & idem manens, quandoq; calidus, quādoq; frigidus fit. & in aliis similiter. Capax autem contrariorum, ut excipendorum uicissim cōtrariorum facultatem ostendat. non enim excipere cōtraria, si quidem essent in eodem pugnatia, sed capax dixit, quo ut exposui facultatem indicaret. in aliis autem prædicamentis nihil eiusmodi uidetur. Sed rogabit quisquam fortassis, Quid ergo? & coruus hic est capax albedinis, uel olor nigredinis? quomodo igitur esse capax dixit cōtrariorum? Sed respondemus, ab ratione haudquaquā fore alienam in coruo aliisq; innumeris dubitationem, si capacem esse omnem substantiā cōtrariorum omnium dixisset. Neq; enim nigra fieri ualet cerussa, si maneat cerussa. neq; ignis si ignis maneat, capax frigiditatis humiditatisue est. nec aqua, nec terra leuitatis. nunc uero non omnium, sed simpliciter cōtrariorum dixit. Quamobrem etsi coruus quoq; albedinē non accipiat, aut olor nigredinem, tamen caliditatem, frigiditatem, ac cæteras contrarias qualitates admittunt. & ignis licet non frigiditatem uel humiditatem uel quid ei contrarium sustineat, lationem tamē deorsum capit uiolentam, cum sursum ferri suapte natura incitetur. Quid uero de sole & luna ac simpliciter cœlestibus dixerimus? horum enim quoduis cum numero unum idemq; sit, tamen contrariorum capax non est, nisi cōtrarias quis & hic ceperit motiones, quoniam ab ortu quidem motu serunt cum uniuerso, per se uero ipsa contrario cientur. In septem autem errantibus, ab australibus quoq; regionibus ad aquilonias, & ab iis rursus ad australes transitum ceperis licet: in eamq; contrarietatem quā à terra longius recedunt, ac prope eadē iter tenet: necnō qua congregiuntur, digrediunturq;. In luna autem, & eius illustratio nes & deliquia. Quo fit ut sphaera sola immobilis non capax cōtrariorum esse uideatur. Aliter quoq;

D respondeas. Supra diximus inesse hoc quidem substantiæ, uerum non omni. neque enim speciebus cõ-
petit ac generibus, sed quæ sub iis continentur indiuiduis. Vnica uero ne omnino generis quidem
uel speciei cuiuspiam sunt indiuidua, ut sol & luna. & uero cælum prorsus unicum quoddam est. Non
ergo sermo arguitur Aristotelis, etsi capacia cælestia non sit contrariorum. nam de indiuiduis quæ sub
generibus speciebusque comprehendunt, non de omni substantia agitur. Diximus item hoc soli sub-
stantiæ, quauis non omni congruere. quâquâ ne indiuiduis quidem inest uniuersis, ut quidam pu-
tarunt, propter cynum qui album non mutat. Verum tamen si oppositionem hanc non admittant,
suscipiunt tamen, ut dictum est oppositionem aliam, quæ est calidi & frididi humidique ac sicci. Secun-
dæ autem substantiæ, ut quæ sunt imutabiles, non recipiunt contraria. similiter & cælestia cum sint
imutabilia, quatenus talia sunt, contraria non admittunt. Quidam uero difficultatem proponunt, nem-
pe uniuersale hominē si mutabilis sit, capacem contrariorum: si non mutabilis, peum igitur, quod absur-
dum est, fore. Dicimusque constitutiuus eius partibus esse imutabilem, ut animali, rationali mortali. ho-
mo enim nullus cum animal sit, fit inanimal, aut cum rationalis existat, expers euadit rationis, aut mor-
talis imortalitate fruitur. sic enim & Plato opinatur, qui imutabilem essentia, actione uero mutabilem
esse rationalem animam asserit. Nisi quis forsitan instet, ac orationem opinionemque eiusmodi esse di-
cat. nam oratio eadem & uera & falsa esse uidetur: ut si uera sit sedere aliquem, ubi is cõsurrexerit, eadē
falsa erit oratio. eodem modo & de opinione. si quis enim uere opinetur sedere quempiam, ut ipse sur-
rexerit, falso opinabitur is qui eandem de ipso opinionem habet. Quæstionem quãdam per se ipse
E in medium adducit, quã ab aliquo exulcerari par erat: cuique quoad fieri potuit solutionem affert. quisi-
quam enim dubitasset, quomodo solius dicat substantiæ proprium esse, oportere, quæ idem unumque
numero est, capacē eam esse contrariorum. Nam ecce & pronuntiatiua oratio, & opinio, quarum oratio
tum pronuntiatiua tum animo concepta quātum est, opinio autem quale, cum unum idemque ma-
neant, capaces ueritatis sunt & falsitatis. quæ enim dicit oratio Socrates sedet, si forte sedeat Socrates,
uera: rursum si surrexerit, hæc eadē falsa est. Similiter & opinio de Socrate sedente, si eum sedere con-
tingat, recte sentit: si surrexerit, eadē falso existimat. Itaque eadem oratio, atque opinio eadem, cum unū
idemque maneant, capaces sunt ueritatis falsitatisque. Solutionem igitur quæstioni bifariam infert, tum
per fiduciarum reprobationem (sic enim eam uoco quã Græci antiparastasin nominant) tum per instā-
tiam. quam idem Græci enstasin appellant. Est ergo fiduciaria reprobatio, cum id quod obicitur ad-
miserimus ostenderimus, aut quāquā ita res habeat, ei tamē quod dicimus nihil officere. Instātia uero, est cum
nihil omnino quæstioni cedimus, sed ipsam subuertimus, perinde quasi non ita ut est proposita ha-
beat: ac primum quidem per fiduciarum reprobationem soluit sic inquit. Si quis autem uel hoc
admiserit, modo tamen differt. nam quæ sunt in substantiarum genere, cum mutentur ipsa, capacia sunt
contrariorum. mutatum namque est frigidum ex calido factum. alteratum enim est, & nigrum ex albo, &
studiosum ex uitioso. eodem pacto & in quouis aliorum ipsum mutationem suscipiens contrariorum
est capax. oratio autem atque opinio ipsa quidem imobilia usquequaque omnino permanent, at res cum
mouetur fit circa ea contrarium. Si uero etiam inquit orationem esse concedemus contrariorum
F receptricem, non eodem tamen modo cum substantia suscipiet contraria. nam substantia quidem
motum ipsa concipiens ex calida frigida fit, & nigra ex alba: in cæteris quoque contrariis eodem mo-
do. at manens immobilis oratio, eo quod mota res sit, ueritatem accepit falsitatemque. nam cum sedeat
Socrates, oratio quæ sedere eum dicit uera fit. ubi uero surrexerit, falsa est ergo Socrates is qui mouetur,
oratio autem manet immobilis: idque merito. nam neque in solis orationibus, neque in solis rebus ueritas
mendaciumque est, sed in uerborum cum rebus coherencia. Quæadmodum enim calceatio neque in
solo pede, neque in calceo, sed in calcei ad pedem cõcinnatione spectatur, sic ueritas quoque in uerborum
cum rebus cõuenientia. Eadem & in opinione dicemus. nam manens & illa immobilis, re cõmotā, uel
uera uel falsa dicitur. Modo igitur quodam hoc proprium substantiæ est: siquidem alio modo conce-
ptrix est contrariorum substantia, alio oratio atque opinio. Quod si quis receptiua cõtrariorum esse opi-
nionem orationemque acceptauerit. hoc uerum non est. Ac per fiduciarum quidē reprobationem
hoc pacto. per instātiā uero sic dubitationem soluit, hoc autē uerum non est, id est dicere ab oratione
uel opinione admitti cõtraria uerum non est. Simpliciter autem à nullo neque oratio mouetur ne-
que opinio. quapropter non erunt susceptiua contrariorum, cum nullus in iis affectus prouenerit. Nam
substantia in cõtrariis excipiendis motu cietur qualitati cõueniente. horum uero neutrum ab
altero mouetur. siquidem neque oratio causa est rei mutandæ atque in cõtraria dimouendæ, neque res
mota quidquā secum orationis cõmouit. nam mansit eadem immobilis oratio, nec quidquā perpeffa
est. afficiuntur enim quæ capacia contrariorum sunt, cum sit affectus mutatio in contraria. at quæ affi-
ciuntur mouentur. nam motus est ipse affectus. Si ergo non permanet pronuntiatiua oratio, sed simul
dicta

dicta est, etiam deperit, constat nec eam moueri. quomodo enim quod non est, mouebitur? nisi moueatur, neque afficitur. nisi afficiatur, neque admittit contraria. sed ab oratione sane fatebimur quæ eadem specie, non etiam numero sit contraria, excipi. eodem pacto & in opinione allegabimus. { Quo circa proprium fuerit substantiæ, ut eadem atque una numero capax contrariorum pro sua ipsius mutatione sit. } Cum orationem non unā eademque manentem contrariorum receptricem esse ostenderit, quod soli hoc insit substantiæ, per hæc sermonem concludit. deceterque uerba illa, pro sua ipsius mutatione, apposit. non enim oratio inquit atque opinio contraria suis ipsarum mutatione, sed eo quod res imutetur accipiunt. at substantia ipsa cum penes qualitatem mutetur, receptrix facta est contrariorum. Vnum autem numero dixit, quoniam numerum ut materiam intelligamus oportet; contrarietatesque circa hanc fieri, nempe parium atque imparium.

D E Q V A N T O.

Quanti autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum, et aliud quidem ex habentibus positionem ad seinuicem in ipsis partium constat, aliud autem ex non habentibus positionem. est autem discretum quidem, ut numerus, et oratio. continuum vero, ut linea, superficies, corpus: amplius autem præter hæc, locus et tempus. Partium etenim numeri nullus est communis terminus ad quem copulenter partes eius: ut quinque si sunt denarii partes, ad nullum terminum communem copulantur quinque et quinque: sed semper discreta sunt. et tria et septem ad nullum communem terminum copulantur. neque omnino habeas in numero communem terminum partium accipere, sed semper discretae sunt. quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem et oratio. Quod etenim quantum sit oratio, manifestum est. mensuratur enim syllaba breui et longa. dico autem cum voce orationem factam, ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur. non enim est communis terminus ad quem syllabæ copulenter, sed una quæque diuisa est ipsa secundum seipsam. Linea vero continua est. est enim sumere communem terminum punctum ad quem partes eius copulenter. et superficiei, lineam. plani namque partes ad aliquem communem terminum copulantur. similiter autem et in corpore habeas sumere communem terminum lineam vel superficiem, ad quam corporis partes copulantur. Est autem talium et tempus et locus. præsens enim tempus copulatur ad præteritum et ad futurum. rursus locus continuorum est. locum enim quendam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminum copulantur. ergo et loci partes quæ obtinent singulas corporis partes ad eundem communem terminum copulantur ad quem et corporis partes. Quapropter continuus erit et locus, ad unum enim communem terminum eius partes copulantur.

{ Quanti uero alterum discretum est, alterum continuum. }

Cuiusnam rei gratia præposita sit prædicamentis omnibus substantia, iam supra enarrauimus. secundum autem secundam obtinet in prædicamentis Quantum pluribus de causis. ac primum quidem, quod quanti in sermone de substantia meminit, cum dixit non esse proprium substantiæ nihil esse ei contrarium, siquidem est & quanti. ne igitur diu nos quanti naturæ ignaros relinqueret, protinus de hoc post substantiæ uerba facit consulto. Deinde uero, quoniam quantum secundum sibi locum in rerum natura, uendicat. prima enim materia, ut sæpe proditum est, cum incorporea, informis, infigurataque sit, prius in molem elata quantitatem consequitur, ac tres dimensiones capit, fitque triplici præditum distantia, quod secundum subiectum Aristoteles nominat: tum sic qualitates suscipit, & fit compositum, facitque elementa: uerbi gratia quod trino constat spatio, caliditate frigiditateque; accepta, fit ignis: frigiditate autem & humiditate, fit aqua: similiter & reliqua. Secundum igitur locum in iis quæ sunt iure obtinet quantum. Quale uero in iis quæ sunt tertium possidet. Quartum quæ ad aliquid pertinent. siquidem respectus quidam utriusque prædicamenti sunt quæ ad aliquid referuntur. Et quoniam cæteris sublatis, mente concipere potes naturale corpus, si desit dimensio, ne corpus quidem complecti animo ualeas. locus autem & tempus & reliqua compilata inde sunt. Tertia causa est, quod quoniam substantia in primam ac secundam diuiditur, primum autem & secundum numeri est, numerus uero quanti, merito locus quanto post substantiam destinatus est. Et aliter. ipsum quærere prius, quanti est. Rursus numero utique definitio corporis, cum inquit quod triplici constat dimensione: corpus autem substantia est, numerus, quanti. Itaque sermonem de quanto iure facit Aristoteles omnibus de causis secundum. Diuidit uero quantum in co-

Dtinuum atq; discretum. Est porro cōtinuum quātum qđ unitas habet partes, atq; inter se cōherētes, discretum qđ ecōtrario se habet, quod partes inquā à se inuicem obtinet disiunctas. Quāti continui quinque species enumerat, lineā, superficiem, corpus, locū, tempus, discreti duas, numerum, orōnēq;. Cāterum gratia eorū qui geometria initiati non sunt, de his opus est pauca dicere. Sciēdum igit id à geometris corpus uocari qđ tres obtinet dimēiones, lōgitudinem, latitudinem, p̄funditatem, corpus autē, aut finitum esse, aut infinitū. Sed non esse infinitum demōstratū Phō est in naturali auscultatione, ergo necesse est finitum sit corpus omne, si infinitū esse nullū posse ostēsum est. qđ autem finitum terminatūq; est, id à termino clauditur, aliud ergo terminus est ab eo qđ terminat, quandoq; dem terminos ambo, aut ambo terminata appellare erat necesse. Nā si hoc terminus est, illud qđ terminatur, idē uero ei qđ terminat est terminus, nec ab eo diuersus, necesse est qđ diximus sequatur. Ut enim Socrates eiusq; imago, diuersa, nō eadem sunt (nam si essent eadem, aut ambo Socratis imago essent, aut ambo Socrates) ita in termino & eo qđ terminatur sese res habet. Hāc igit non esse eadem est necesse, quādoq; dem esse diuersa cōfessum est. Corpus ergo si tribus prāditū sit dimensionibus, huius terminus tres nō habebit. Aut igit duas, aut unam habuerit, sed unā obtinere nō potest, non enim corpus ip̄m in uniuersum terminabit, enī uero terminus totū id qđ terminat extrinsecus emetiatur oportet, opus igitur est ut corporis terminus totum ip̄m de foris ambiat, nec p̄funditatē tangat, id si sit, lōgitudinem solum latitudinēq; habebit corporis terminus; quocirca dimensione una à corpore superabit, ne idem sit corpori: qui est superficies corpus limitans, ac secūdum longitudinem latitudinēq; circūscribens. Quoniam uero ne hęc qđ extremō uacat, necesse est huius quoq; terminum iuxta sermonem de corpore habitum una dimēione ab ipsa superari. Hāc igit cum p̄nes lōgitudinem ac latitudinem cōsideretur, ille unū tātum quod est in longitudinē spatiū habebit. is autem linea est, lōgitudō latitudinis expers, uti eius quoq; habet definitio. At qm̄ terminata quoq; linea est, necesse est huius etiā terminus eadem rōne uno dimensu sit ea inferior. Hāc ergo cū in sola spectetur lōgitudine, huius terminus dimensione oīno uacat, quod est punctum. iccirco & ipsum finiēns geometra, punctū inquit est cuius pars nulla est. Qđ autem nostrā cōmentum nō sit cogitationis esse longitudinem quā latitudine careat, sed id in rerum quoq; natura inueniatur, perspicue ostendunt locorū distinctiones illustriū ab opacis. ubi enim sol/uerbi gratia parieti icubuerit, eiusq; partem illustrauerit, necesse est quod locum collucatum ab obumbrato disterminat longitudo tantum sit quā in latitudinem non porrigatur. nam si habeat latitudinem, id omnino aut lumine affusum est, aut umbra contectum. non enim quidquā inter hāc medium est: sed si lumine prāditum, illustrato; si umbrosum, obūbrato applicabitur. At uero linea palā inter hāc media cernitur: quę in longitudinem solum extēsa obscuratū à luminoso discriminat. nam si discreta hāc à se mutuo sunt, necesse est p̄ter hāc sit aliquid quod ipsa disiungat, nec radiis illuminatam sit, nec umbra occupatū. Neq; hoc latitudinem habebit, habet enim id latitudinem quod necesse est lumine sit aut umbra affectum, at horū neutrum est, cum utriusq; diremptio sit. Quare necesse plane est insolati atq; inumbrati loci interlimitium, lōgitudinem latitudine carētem esse dūtaxat, quod est linea. Quin cōmunis quoq; usus, lineę naturaliter notitiā obtinet, cū uias metimur: lōgitudinem enim sine latitudinē solum accipimus. Rursus uero ipsius superficiei notio habetur cū mēsurā definimus agros. nam eorū longitudinem solū latitudinēq; aestimamus. At uero puteis & parietibus & lignis metiēdis, corporis intelligentiam cōcipimus, lōgitudinem & latitudinem & p̄funditatem nimirū assumētes. Rursum itaq; si infinita linea nō est, sed terminis cōclusa, ipsius quoq; omnino finis necesse est ab ea uno spatio uincatur. Linea igitur qm̄ unam in partem dimēnsile est, huius terminus nulla cōstat dimēsiōne, quod est pūctum. quamobrem & id ita finiunt, cuius pars nulla est. Ac si qđem per resolutionem hāc inter se deinceps posita esse ostēdimus, & uero per cōpositionem idem hoc rursus demōstrabimus. Pūctum si in fluxu ponatur, lineam facit: principium. n. lineę est, ut ip̄m nunc temporis, & momentum motionis. Quapp recte affirmat Aristoteles, p̄portione hāc sibi inuicem respōdere, pūctū, & ipsum nunc, & momētum. Quā enim pūctum ad lineam utpote lineę principium absq; dimēsiōne habet rōnem, eādē & ipsum nūc ad tēpus obtinet, & momētū ad motum: cū principia sint cōsequentium, ac spatio careant. Linea uero in latitudinem mota superficiem parit. hāc autē si in p̄fundum agatur, corpus efficit. Atq; hāc de agnoscēdis à nobis his quid linea sit, & superficies, & corpus. Quod autem sint hāc cōtinua nemo ambigit: cōherent enim ipsis partes, suntq; una inuicem iunctę. At locus & tēpus non ex se habent cōtinuum, quocirca & Aristoteles tribus prioribus enumeratis linea superficie, corpore, uelut ab alio principio subiunxit. § Adhuc autem p̄ter hāc locus & tempus. § Quasi illa ex se cōtinuitatem habeāt, hāc non ex sese, sed aliis de causis Est enim nihil aliud tēpus quam motus mēsurā, qui in cālesti sit globo. Diem nāq; esse dicimus, solis reditum ab ortu ad

ortum

quā tps dicat cōtinuū.
Et locus.

ortum rursus: & mensum ubi luna iterum ad idem punctum unde moueri coepit redierit, magis uero à sole discedens rursus ad idem cum ipso punctum secundum longitudinem conuerit. Similiter & annum, circuitum solis in signifero. Tempus ergo mensura est motionis: fit autem motio in magnitudine. Aristoteles enim motum nullum per uacuum fieri posse demonstrat: nam si quis motum inquit per uacuum fieri uelit, is rationem quam assignet non habet cur celerius globosa corpora iis que soli speciem referunt, tamen pari consent mole deorsum ferantur: aliasque propterea demonstrationes affert. Quare cum tria hec ordine sint disposita magnitudo motus tempus, utcumque sese habet magnitudo, sic motus quoque, ac quemadmodum motus: in idem habet & tempus. Nam si continua sit magnitudo, continuus erit & qui in ea fit motus: quod si motus continuus sit, erit & tempus continuum. Simili modo & si discreta magnitudo sit, discreta erunt & motus & tempus. Si in ligno uerbi gratia fiat motus: huius uero sint partes discretæ, fiet discreta & motus. at si continua hæ sunt, est & motus continuus. Itaque si continuus sit celestis globus, est & qui ab eo fit motus continuus: continuum uero & tempus: est enim nihil aliud tempus, quam mensura quæ in eo fit motionis. Non igitur continuitatem ex sese habet tempus, sed propter motum: motus uero propter corpus in quo fit motus, quocirca tempus quoque continuitate obtrinet corporis beneficio. Verum ne locus quidem ex se continuum habet: est enim locus, uti iam diximus, terminus ambientis quatenus re quæ ambitur completitur: ut dolium locus est uini non ipsum rotum, sed eius caua superficies duntaxat. ergo ut quod continetur se habet, sic habebit & locus. Cum igitur continuum corpus omne atque in loco necessario sit, erit & locus continuus, quia de re locus quoque corporis ope quod in ipso est continuitatem habet: est. n. locus ut modo diximus terminus ambientis. Nam quatenus quidem terminus est ambientis, superficies non locus dicitur, continuusque est, quatenus uero ambit, locus habetque: quia locus est continuitatem ex eo ipso quod continetur. Quod autem continuus sit omnis locus, uel hinc constare potest. Si. n. doliū rescideris, nihilque extra uinum, neque aerem, neque aliquod corpus aliud supposueris, inuenietur uini illius pars quæ per scissuram apparet in loco non esse, quod est absurdum: nam corpus omne loco contineri est necesse. quinque igitur hæ sunt species quantitati. Quam ob causam uero speciesbus quanti non connumerat motum? Dicimus propterea quoniam motus infinita res quædam est est enim uia à potestate ad actum, ob id igitur huius non meminit Et item tamquam ad introductitios uerba faciens: preceptionem enim maiorem requirit sermo de motu. Vel magis motum ne proprie quidem quantum esse dicendum: est enim actus quidam eius quod mouetur: nam quoniam patet alterationem, uel auctiōem, uel decrēmētum dixerim quantum? Vt ergo nec generatio quantum est, ita ne motus quidem ullus: nam nec motus localis ipse quantum est, sed actus quidam, propter subiectum uero in quo fit, & non per se continuitatem habet. Quobrem mutationes in uniuersum, id quod supra quoque assereram, uias in predicamenta, non predicamenta esse dicendum est, aut alia ad aliud predicamentum referenda, ut loco illo prodidimus. At tempus cum numerus mensuraque existat motionis, proprie est quantum: nam quanti sunt numerus & mensura. est ergo tempus quantum, si continuum quoque. i. corpus quantum est. Cæterum queritur quam ratione corpus inter species quanti cum corpus substantia sit connumerauerit. Dico itaque esse & quantum & quale ut antea quoque indicauimus substantiale. uerbi gratia calidum in igne quale substantiale est, & in corpore tripliciter dimensum, substantiale quantum. Quem igitur ad modum si quis calidum in igne, non ut ignem, sed ut qualitatem simpliciter contempletur, id ad qualitatem referet, ita corpus quoque quoad longitudinem & latitudinem & profunditatem simpliciter habet spectantes, ut speciem quanti, nec ut substantiam considerauimus. Discreti uero species sunt, ut traditum est, oratio & numerus. Est enim oratio, & quantum, & discretum quantum. quantum quidem, quoniam syllaba breuis & longa ea inquit metimur. discretum uero, quoniam syllaba quæuis propriam circumscriptionem habet: possumusque syllaba una prolata suppressere alteram. Porro & numerus discretorum est: nam & huius quilibet unitas circumscriptionem propriam obtinet. Hoc igitur patet diuisione usus ac subdiuisione, rursus modo quodam alio subdiuidit quantum: quantum inquit ex habentibus inter se partium quæ insunt ipsis positionem, tum ex non habentibus constare. Ex partium suarum inter se positionem habentibus dicuntur illa, quæ alicubi posita ac demonstrabilia sunt, partesque habent totas simul consistentes, ut lapis. etenim situs est uerbi gratia in pariete, & demonstrari potest, sub sensum enim cadit, simulque partes eius omnes consistunt. Ex situm itaque habentibus sunt corpus, & superficies, & linea, & locus, demonstrabilia namque hæc sunt omnia, & sita alicubi, habentque partes omnes quæ simul consent. At uero tempus & oratio neque demonstrari queunt digito, cum sensui non succumbant: neque simul constitutas habent partes: neque enim tempus simul totum existit, sed in ipso nunc solotipsum. n. esse in eo obtinet quod fiat corrumpaturque: protinus. Verum ne oratio quidem simul tota subsistit: nam pronuntiata syllaba quæ sequitur dicenda nequaquam expectat, sed prius interiit prima quam secunda prodierit. Quo igitur quod non permanet positionem quampiam habet: atqui ordinem magis

A

B

C

Motus rejicitur a ratione
quanti, & à predicamentis

Quantitas discreta.

D naturalem quēdam habere hęc dixeris: est enim ipm nunc futuro, nō autē futurum ipso nūc prius.
 estq; id naturalis ordo, cū non reflectatur. Ordo aut ad nos relatus, est cum nullo discrimine recipro
 cat; uelur cum à dextris inchoantes, primum dixerimus dextrum, rursus si incipere à sinistris uelim⁹
 sinistrum primum asseruerimus. Et uero oratio quoq; ordinem obtinet naturalem; nam qui ora
 tionē dicit, primā syllabā hanc habet, illā scđam. Quin ordo etiā in numero est, q; duo priora uno nu
 merentur. Verū qm est duplex numerus, alter in aio numerans, alter in numerabilibus; quemadmo
 dum & Sextarius duplex, tum quo metimur, tum quē metimur; animo insitum numerū nō posse
 ex iis esse quæ positum partium habeant perspectum est: nō enim situm quēpiam habent eius par
 tes, cum sit intelligibilis, qui autem in numerabilibus est rebus, ut in decem equis, is ex positum ha
 bentibus cōsistit. nam iacent usquā eius partes, ac quēdam inter se obtinēt sitū, ob id itaq; dixit, {Po
 sitionem autem haud planē acceperis}. Nec dixit nequaquā; haud ignarus numerum alterum ex
 positionem habentibus constare, alterum ex non habentibus. Sed enim uel in ipsis auctoris uer
 bis perscrutari ea quæ diximus operaprecium est. {Partium enim numeri communis nullus
 est terminus ad quem eius copulenter partes.} Quod numerus quantum sit, ne probatione di
 gnum quidem arbitratur. qui enim numerum nō uult quantum esse, nec aliud quidquā censuerit.
 q; autem discretum sit quātum, nimirum hoc asserit. non enim inquit terminum habet ad quē par
 tes eius cōmittantur cōmunem. Nam si denarium numerum in duos quinaros diuiserimus, discre
 tum utrūq; circūscriptionemq; habere cōperiemus. neq; enim unitas aliqua est quæ partibus utrūq;
 coniuncta sit, suāq; opera continuitatem iis largiatur. Similiter & in septenario numero. nam quarta
 unitas, trinitatum neutram neq; ad seipsam, neq; eas inter se connectit; sed ipsa quoq; in circumscri
 ptione propria cōsideratur. quare discretum quantū est numerus. Sed oratio quoq; inquit discretū
 est quātum, eadem de causa. nam neq; orationis partes, syllabas inquam, per cōmunem terminū quē
 piam cōtinuari cernas, sed circumscripta quaelibet est. Orationem autē dicit quæ cum uoce sit. quādo
 quidem enim oratio altera pronuntiatiua est, altera interior insita, quæ in animo spectatur, ob id de
 pronuntiatiua se oratione loqui admonet. nam interior ne quātum quidem est omnino. uerum si
 quidpiam est modo, animi qualitas pculdubio est, si habitus dispositio est animi, dispositio autem
 & habitus qualitates, uti intelligemus. Numerū autem orationi anteposuit, quoniā per eum oratio
 nem metimur. {Linea uero cōtinua est. est enim cōmunem terminum sumere ad quem eius conti
 nuantur partes, punctum. & superficiei lineam.} Linea iure continua est. est enim linea longitudo la
 titudine carens. nam pars eius quaelibet ad aliam atq; aliam copulat, quæ punctū terminum obtinēt
 cōmunem. punctum autem impers est, uacatq; dimensione. merito igitur & eius partes continue ac
 citra dimensionem unite sunt. diuiditur enim in puncto linea, in quo & eius copulantur partes. Ce
 terum punctum seu cōmunem terminum potestate nec actu oportet cepisse. nam si actu acceperis,
 non erit linea tota continua. Et uero speciei partes cōmuni termino id est lineæ copulantur. quocir
 ca continua est. & superficies, per lineam enim diuiditur, q; si linea lōgitudo est expers latitudinis cū
 superficies per longitudinem secetur, partes latitudinis interstitio carebunt. quādoquidem nec linea
 spacium habet secūdum latitudinē. Porro uel hoc loco linea potestate & non actu capiēda est. {Par
 tes enim plani ad terminum quēdam copulantur cōmunem.} Antiquiores enim superficiē abso
 lute omnem planum, unū pro uno dicentes appellant. siquidem nullo discrimine superficiē uel pla
 num nominant. Iuniores uero non omnē superficiem planum uocant, sed extentam dūtaxat. norūt
 quippe superficiem genus esse. eāq; in planam, & teretem, & globosam, ac si alia sit quæpiam diuidi.
 {Eadem uero ratione & in corpore cōmunem terminum lineam uel superficiē sumere assignareq;
 habeas, ad quā se corporis partes contingant.} Copulantur enim ad superficiem terminū cōmunem
 corporis partes. ob eam uero & ad lineam. Nam cum superficies secūdum profundū diuidat corpo
 ra, ipsa uero profunditatis dimensione omnino careat, necessario quoq; partes corporis per superfi
 ciem ad seinuicem citra dimētionem copulantur. rursus autem & hoc loco, diuisionem etiam ad su
 perficiem potestate accipimus. {Ob superficiē uero corporis partes uel ad lineā copulantur.} Quo
 niam enim uti diximus adepta fluxum linea superficiē facit, is à linea incipiat oportet qui corpus se
 cundum superficiē diuidit. eamq; uelut attrahendo superficiem constituat, atq; ea subiectū diuidat.
 Quāobrem quoniam corpus ipsa per se totam superficiem secat, necesse quoq; est ut suo termino, li
 nea inquam, corporis extrema coniungat. {Est porro tempus & locus huiusmodi. nam tēpus nunc,
 ad pręteritum ac futurum copulatur, rursus locus continuorum est. occupant enim locum quen
 dam corporis partes, quæ ad cōmunem terminum quēdam connectūtur.} Si enim corpus coniu
 ctas continuasq; habere partes demonstratum est. (nāq; secūdū se totum in loco est omne corpus)
 locus ergo qui corpus ambit cōtinuus est. siquidem pars nulla corporis quin in loco sit, effugit, igitur ob

etur ob corporis continuitatem habet & locus continuum.

Amplius autem. Alia quidem constāt ex partibus quæ in eis sunt positionem habentibus ad seinuicem, alia autem ex non habentibus positionem: vt lineæ quidem partes positionem habent ad seinuicem: singulæ nāque earum sitæ sunt alicubi, & habeas vnde distincte sumas, & assignes vbi singulæ sitæ sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulentur. similiter autem & partes plani positionem habent aliquam. similiter nāque assignaretur vnaquæq; vbi iacet, & quæ copulentur ad seinuicem. sed & solidi partes similiter, & loci. In numero autem non possit quiquam ostendere quēadmodum partes eius positionem aliquam habeant ad seinuicem, aut vbi iaceant, aut quæ partes ad seinuicem connectantur. neq; eæ quæ temporis sunt: nihil enim permanent partes temporis: quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquā habebit? Sed magis ordinem quēdam dices habere, eo quod aliud quidem prius sit temporis, aliud vero posterius. Sed & in numero similiter, eo quod prius numeratur vnum q̄ duo, & duo q̄ tria: & sic habebunt aliquem ordinem: positionem vero non omnino accipies. Sed oratio similiter, nulla. n. remanet partiū, sed dictum est simul, & non est hoc amplius assumere. Quapropter non erit nulla positio partium eius siquidem permanet. Igitur alia ex habentibus positionem partibus constant, alia ex non habentibus positionem.

{ Præterea quædam ex partium quæ ipsis insunt positionem inter se habentibus constant, quædam ex non habentibus. }

Attendendum est construi in priore diuisione tēpus quātis continuis, lineæ, superficiæ, corpori, loco: hic uero iis quæ non ex positionem habentibus partium constant. quādoquidem ex habentibus positionem consistentia tribus his figuratur, quod sita usquā sint, superius inferius: quod digito demonstrari queant: quod partes coniunctas hoc est totas simul existentes habeant: quorum ne unū quidem temporis competit. Numerū autem cum in prima diuisione discretis cōnumerasset, hic positionem habentibus iunxisse quodāmodo uidetur, enī uero de quali numero sermo ei sit superius diximus. { Vbi sita quælibet in planitie sit, & quibus reliquarū partibus cohæreat. } Per hæc uerba, ubi sita quælibet sit, receptiuū dicit. Per ea uero, & quibus reliquarum partibus cohæreat, sex positus aduerbia. Qua uero ratione quātum non in id quod præditum in ordine sit & non sit, sed in positū habens & non habēs diuisit? Quoniam ordo in quāto spectatur, non enim in posititiis ordo est dūtaxat, sed in positu quoq; carentibus, nam & in numero uisitur, siquidem unum prius duobus est: & in oratione, quādoquidem exordium narrationi præmittitur: & in tempore, primum enim præteritum est, dein præsens, postremo futurum.

Proprie autem quanta hæc dicuntur sola quæ dicta sunt: alia uero omnia secundum accidens. Ad hæc enim aspicientes, & alia dicimus quanta: vt multum dicitur album, eo quod superficies multa sit, & actio longa, eo quod tempus multum sit, & motus multus. Neq; enim horum singulum per se quantum dicitur: vt si quis assignet quanta actio est, tēpore diffiniet annuam, vel sic aliquo modo assignās, & album quantum quid sit assignans, superficie definiet. quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret. Quare sola proprie secundum seipsa dicuntur quanta quæ dicta sunt. aliorum uero nihil per se: sed si forte, per accidens.

{ Cæterum proprie quāta hæc sola dicuntur quæ cōmemorauimus. alia uero per accidens omnia, quippe ad hæc respicientes, & alia quanta nominamus. uerbi gratia multum uocatur album, quod sit superficies multa. }

Scientis munus est non subiectas modo eius scientiæ res contemplari, uerum eas etiam quæ esse uidentur, nec re uera sunt, persequi atq; refellere. Id quoq; Aristoteles facit. Nam cum species quāti septem, nempe continui quinque, duas autem discreti enumerasset, non eatenus stetit, sed num sub quantum redigi & alia quæpiam possint disquiri. Quādoquidē igitur album & multū & paucum uidetur, quāti autem sunt multum & paucum: sed actionem quoq; longā & breuem uocamus, hæc inquit non proprie quāta, uerum per accidēs appellamus. eo enī quāta & ipsa nuncupatur quod in quantis existant. Nam quoniā in superficie album est, si multa uel pauca illa sit, album quoq; multū paucumue esse ex transumptione hac affirmamus. Similiter & actio ut longa sit aut breuis per acci-

Dens habet. Cum enim exempli causa Troianum bellum in quodam tēpore sit puta decennio confectum, tempus autem lōgum nominemus, iccirco & actionem quæ in longo tēpore obitur, longam esse per accidens dicimus. Quāobrem quanta proprie ea sunt quæ recensuimus: alia uero illorum gratia quāta per accidens appellantur. { Et motus multus. } Multus dicitur motus esse, quod tēpus in quo fit, multum existat. Tempus enim mensura est motionis. nam mensem uocamus lunę restitutionem. annum uero, solis circuitum annuo tempore confectum. quippe si quis quāta sit actio quæpiam rogatus fuerit, tempus respondet, ut decem annorū. { Quanta enim cūq; superficies fuerit, tantum quoq; album esse affirmabis. } Nam si quātum sit album interrogaueris, dicimus bicubitū forte uel tricubitum, quanta nimirum & superficies est quæ album continet. Quare non ipsum album multum uel paucum, sed superficiem appellamus. Caterum potest & in cubitali superficie album eo magis quod in bicubitali est album esse: uerum tunc album non albo plus, sed album albo magis album nominamus.

24 **E** Amplius. Quanto nihil est cōtrarium. In definitis enim manifestum est quod nihil est cōtrarium: ut bicubito vel tricubito, vel superficie, vel alicui talium. nihil enim illis est cōtrarium. Nisi quis forte dicat multum paucum esse cōtrarium, vel magnum paruum. Horum autem nihil est quantū: sed magis eorum quæ sunt ad aliquid. Nihil enim ipsum per seipsum magnum vel paruum dicitur: sed eo quod ad alterum refertur. ut mons quidem paruus dicitur, millium uero magnum. eo quod hoc is quæ sunt sui generis maius sit, illud uero is quæ sui sunt generis minus. ergo ad alterū est eorum relatio. Nā si per seipsum magnum vel paruum diceretur, nūquam mons quidem aliquādo paruus, millium uero magnum diceretur. Rursus in uico quidē plures homines esse dicemus, Athenis uero paucos. cū sint illis multo plures. et in domo quidem multos: in theatro uero paucos, cum sint plures.

{ Item quanto nihil est contrarium. }

E Cum quanti diuisione nobis tradita, qualia proprie quāta sint, & qualia per accidens dixerit, nūc uult, perinde atq; in substantia fecit, proprium quanti assignare. nam finitionem eius promere minime licuit, ob eam quā supra causam attulimus: nempe q; generalissimorū generum finitio explicari non possit. siquidem de decem p̄dicamentis ens, ut in introductionibus p̄ditum est, nō ut genus p̄dicatur. Nam si de quāto hoc quoque ei ut bicubito sermo haberetur, fieri poterat, ut genere assumendo quod est simpliciter quātum, eius naturā finitione exhiberet. Nūc uero de simpliciter quanto sermonem instituit, cuius genus inuenire generalissimū non est, quo finitionem eius in medium afferret. Verū enim uero quemadmodum in substantia ea prius quæ ipsius p̄pria esse uiderentur expo-
suit, dein cōfutatis iis, uniuersum eius uere p̄prium tradidit, hic quoq; haud secus explosis prius iis quæ propria quanti esse uidebantur, postea germanū ipsius propriū edocet. Atq; in primis quidem, nihil inquit cōtrarium habere, quanti esse p̄prium uideri: nam finito quāto quidnam esse inquit contrarium, ut bicubito, uel tricubito, uel superficie, uel eiusmodi cuiquā potest. { Nihil enim eorū cōtrarium est, nisi quis forte multum paucum, uel magnū paruum contrariū esse affirmauerit. } Hic p̄prie an magnum & paruum contraria, uel quanta omnino sint, accurata examinatione scrutat. Nam cum in disputatione de substantia hæc sola cōmemorasset, contrarietate eorum cōcessa p̄terit, nunc uero nō esse hæc quāta, sed ad aliquid demonstrat: idq; duplici rursus uia, tum per instantiam, nempe q; non sint quāta, tum per fiduciariā reprobationem, nimirū q; t̄acti quanta esse fuerit cōcessum, nō sint tantum cōtraria. Ac primum quidē per instantiam sic inquit, horū autē nullum est quātum, sed ad aliquid magis: nihil enim ip̄m per se magnū dicitur aut paruum, sed ad alterū refertur. Propriū nāq; ad aliquid se h̄ntium est, uno posito simul inferri alterū, & tolli sublato. Nam posito patre, secū omnino & filius infertur, atq; eo sublato perimit. Eo modo nec multum quidquā ipsum per se dicitur multum, sed si ad paucū referatur, nec secus quoq; paucū ad multum. Et uero in paruo & magno similis ratio est: habet. n. relationem utrūq; ad alterū, neq; horum ip̄m per se ullum finitā quāpiam obtinet naturam, idq; apertum hinc est, nam mons inqt paruus, magnū autem milii granū uocatur. Atq; si horum per se quodlibet paruum diceretur, neq; ad alterū collatione ad illud referretur, utiq; non montem paruum, granum autē milii magnū nominarem: ridiculum. n. hoc esset: nūc uero paruum quidem mōtem, alio uidelicet minorem mōte appellamus, magnū autem milii granum, nempe alio maiorem. Sic & paucos homines Athenis esse, ipsas sibi aliū urbi conferentes: in uico uero complures, quāquā hic quā Athenis pauciores, comparisonem nimirum ad uicum alium facientes. Qua de re aut otinum quanti & ad aliquid relati idemq; esse p̄dicamētum dicamus, aut si distin-

Et prædicamenta sunt, hæc nō ad quantum, sed ad id magis quod est ad aliquid referenda.

Amplius. Bicubitum quidem & tricubitum & vnūquodque talium quantum significat: magnum vero vel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid. quoniam ad alterum consideratur & magnum & paruum. quare manifestum est quod ipsa sunt eorum quæ ad aliquid.

{ Præterea bicubitum & tricubitum atq; vnūquodq; eiusmodi, quantum significat, magnum autē & paruum nō indicat quātum, sed ad aliquid magis. }

Proprie. n. quātū, ingt. & circa q̄tū sit denotat: tricubitalis. n. ut sic dixerim bicubitalis ē. Quare q̄ pprie q̄ta sunt circa q̄tū quoq; uersent declarāt. At magnū & puū, multūq; & paucū nō certū q̄tū definitūq; obtinent: test enim horū q̄dūis infinitum. quapp hæc quanta nō sunt. Quid ergo dixerit quisquā, non est fortasse infinitum quātum: nam ubi cōtinuum uel numerum uel lineā dico, aut huiusmodi quidpiam, quātum q̄ddam pronuncio q̄dem, nō tamen p̄terea & circa quātum sit definitio, uelut cum tria dico, uel quinque, uel tricubitū. Neq; igitur in his infinitudinē eādē spectari aio q̄ in paruo ac magno uisitur, & multo ac paruo. Sunt. n. infinitiora semp speciebus suis genera. Animal igitur pronūciādo non perinde finio subiectum atq; cum hoīem dico, aut equum. Verūtāme quoniam nō æquiuoca simplr uox est animal, sed insita q̄dam cōmuniter pluribus substātia, licet q̄d ab hac uoce animal significatur definire, atq; substātiā aīatam sensu p̄ditam esse dicere, estq; certa quædam natura ea quæ ab animali denotat. Sic igitur & in p̄positis. Nomen. n. cōtinui cum generalius pateat, est quāto quidem infinitius determinato, nēpe tricubito: quippe hoc īdiuiduū iam est, ut ibi Socrates quoq; īdiuiduū. Similr numeri quoq; generalius significatum est quā triūm & quinque, quæ sunt īdiuidua. Sed est tamē & in his quiddam, ut q̄d declaratur, finitū: cōtinuum. n. est quātū, cuius partes ad terminum quēdam coeunt cōmunem, discretum autē, quod nō ita habet. Et uero linea noianda, magnitudinē dico spatio uno cōprehensam, super ficie, duobus corpore autē, tribus, ac finitum horū quodq; est, perpetuo se perinde habens, nec ad respectū diuersum, differentem, ut magnum & paruum, & multū & paucum naturā admittit. Nam siq; magnum dicat, puta q; aliud exuperet, atq; iccirco magnū mōtem, uerbi gratia Olympū asserat, ut Hymetto uastiozem, tamē eūdē hunc si terræ cōferat, paruum, quasi minor quā ea sit, appellabit. Ergo quod esse magnū dicis, quātum quodpiā finitum nō est: ut singula quæ diximus quanta, non quanta dūtaxat sunt, sed & circa quātum sint definitū: exēpli gratia uel in unum porrigi uersum, ut linea, uel in duos, ut superficies, uel in unione partiū spectari, ut cōtinuum, uel in earūdem diuisione dirēptioneq; ut discretū. Præterea. Iā magnum & paruum in quātis uersantur particularibus, ut in hac superficie similr & in hac linea, atq; in hoc corpore: & multum ac paucū in hoc numero. Quocirca in quātis īdiuiduis horū quoduis uersatur. quāta uero īdiuidua, nō quanta se modo esse, uerū & circa quātum singula eorum uersentur declarāt, ut tria, & quinque. Nō ergo quanta sunt magnū & paruum. quo factum est, ut usus quoq; Aristoteles huiusmodi fuerit exemplis, utiq; cū dixit à bicubito atq; tricubito eiusq; notæ singulis dūtaxat. i. subsistentibus īdiuiduis quātum indicari. Nā si quātū omnino est magnū & paruum, īdiuiduū prorsus dicēdum est: si est (id quod dixi) simplr quidpiam magnū, sed magnū in subsistentia esse pnūciamus, est autem & magnitudo īdiuidua. Ergo si quātum est omne īdiuiduum, definit: magnum autem & paruum, & multum paucūq; cum sint īdiuidua, infinita quædam existunt, non igitur quanta sunt magnum & paruum, ac per instantiam quidem, ne quāta quidem ea esse ita concedit. Per fiduciarīam autem reprobationem, tātē si quanta esse ea concesserit, ipsa tamen non esse contraria demonstrat. Illinc uero reprobationis initium sumit.

Amplius. Siue aliquis ponat quanta esse hæc, siue non ponat, nihil est in illis cōtrarium. quod enim non potest sumi per seipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit contrariū?

{ Item siue ponat quis quanta ea esse, siue non ponat, nullū est ipsis cōtrarium. nam quod ipsum per se sumere non est, sed ad alterū refertur, quomodo cōtrarium huic esse quidpiā possit? }

Quod dicit huiusmodi est, Cōtraria primū ipsa per se sunt, absolutamq; obtinent subsistentiam: tum sic inter se bellum suscipiunt: ut album & nigrum, cum alia prius quædā sint, (sunt enim qualitates) ita aduersus se mutuo prælium iniuerunt. Eo siquidem ad aliquid relata à cōtrariis differūt, q; primum ipsa per se contraria sint. (licet enim qui album dixerit, nigrū nō accepisse: & ne omnino quidem, etiam si album sit, esse. contra nigrū esse, nequaquā albo existente) deinde inter se pugnent. At quæ sunt ad aliquid simul se inuicē pariant, simulq; intereant. nam patre nominato, filium quoq; simul cōprehendi: & hoc rursus perempto, simul & filius deperit. Quandoquidē igitur magnū par-

D uumq; & multum ac paucum per se minime ipsa sunt, neq; horum per se ipsum nō alteri adhærēs subsistere aliqd̄ ualeret, nō contraria, sed ad aliquid esse conspicuū est. Cōtraria enī esse ea dicebamus, quę prius ipsa per se subsistentiā habent propriā, dein sic inter se pugnam cōmiscent.

27 **A**mplius autem. Si sunt magnum & paruum cōtraria, continget idem simul contraria suscipere, & ea ipsa sibi met esse contraria. cōtingit enim simul idem paruum esse & magnū. est enim ad hoc quidem paruum, ad aliud uero id ipsum magnum. quare idem & paruum & magnum eodem tēpore esse cōtingit. quare simul cōtraria suscipere. Sed nihil est quod videatur simul contraria suscipere posse: ut in substantia quidē. susceptibilis enim cōtrariorum esse uidetur: sed nullus simul sanus est & æger: neq; album & nigrum est simul. nihilq; aliud simul cōtraria suscipiet. Et eadem sibi ipsi contingit esse contraria. nam si est magnū paruo cōtrarium, ipsum autem idem simul est magnū & paruum, ipsum sibi erit contrarium. sed impossibile est aliquid sibi ipsi esse contrarium. Non est igitur magnum paruo contrarium: neq; multum paucū. quare nisi & eorum quę ad aliquid hæc quis dicat, sed quantiti, nihil contrarium habebunt.

{ Insuper si erunt magnum & paruum cōtraria, usu ueniet idem simul contraria admittere, atque ipsa sibi ipsi esse contraria. }

E Ex his contraria planē non esse ea per abductionem ad impossibile demonstrat. ait enim. Si contrarium paruo magnum est, eodem tēpore contraria eidem inesse continget. nam erit idem & magnū & paruum, & multum & paucum: uerbi causa, milii granum si ad fabam cōferas, paruum: si ad sinapi, magnum appellatur. & qui Athenis homines sunt, si iis qui in pago habitant cōpares, multos: si iis qui totam græciam incolunt, paucos nominabis. itaq; hæc, id quod fieri nequit, tēpore eodem cōtraria asciscunt. Enī uero substantia cōtrariorum quidem esse capax asserbatur, nō tēpore eodem tamē contraria accipere. erit enim idem nūquam eodem tempore calidū & frigidum, album & nigrum. Non solum autem admitti ab his contraria inquit, sed ipsa quoq; sibi ipsi fore cōtraria: siquidem dicitur idem paruum & magnum, & multum & paucum, quod certe absurdum est: quippe ens nullum ipsum secum pugnat. { Non est igitur magnum paruo cōtrarium, nec multum paucū. } Antea contraria ipsa supposuit, & quanta non esse ostendit, dein subiecit quanta esse, atq; cōtraria non esse monstrauit. nāq; ut uerum postulāt, neq; quāta sunt neq; contraria, sed ad aliquid. Quod itaq; quāta non sint, per instatiā asseruit. q; uero neq; contraria, per fiduciarīam reprobationē. sunt ergo uti diximus ad aliquid, ipsumque esse habent in quantis. Proprie autem magnū & paruum de cōtinuo dicuntur. nam corpus magnum & paruum appellamus. similiter & lōgum & breue. eodem modo & superficiem, ac species continui reliquas magnas uel paruas, uel longas uel breues proprie nominamus. At multum paucūq; de discreto, nec situm habente, nēpe de numero ac tempore, quę positi carent. multum nāq; tempus & paucum, similiter & numerū dicimus. Quamobrem sermonem & ipse in exemplis meditatus, magnum & paruum in monte & milii grano, quę cōtinui quāti sunt, accepit. corpus enim est utrumq;. multum uero & paucū in numero, in hominibus inquā, tum qui Athenis, tum qui in pago degunt, quę sunt discreti. est enim numerus discretum quantū. Ceterum sæpe quoq; abutendo paruum & magnū de discreto ferimus, multū uero & paucum de continuo. paruum siquidem Demosthenis esse orationem dicimus aut magnā, q; ad scopum unum ac continuum spectet. quare & de oratione hac magnū ob scopi cōtinuitatem unitatemq; ferre cōsueuimus. Nimirum orationes nouem illas de publicis negociis haudquaquā orationem longā uocaremus. nō enim intentio harū una est ac cōtinua. neq; item Philippicas undecim: sed eas dicimus multas. Quin & aquam, cum cōtinua sit, multā nominamus, forte quod facile diuidatur. Sæpe uero & multā dicimus uiam, tametsi cōtinua est: nempe quod in multa stadia secetur: uel q; ambulādo locus quidam pedibus distinguatur. Est uero & hoc loco iure quæstione dignum, quomodo multū & paucū quanta esse paulo ante affirmauerit, cum diceret pprie quanta hæc sola nuncupari quę proxime docuit. Sunt autem quinque cōtinui species, linea, superficies, corpus, locus, & tempus. & duæ discreti, oratio, & numerus. Alia uero, inquit, per accidens omnia. quippe ad hæc respicientes, & alia quanta nominamus, ut multū uocatur album, q; sit superficies multa. Quo pacto igitur his prius dictis, quibus multum & paucum quāti esse planē pronunciauit, hic non esse quanti, sed ad aliquid affirmat? si enim non quanta ea esse hic uere ostensum est, superius eadē esse quanta perperā dixit. quid ergo ad hoc aiunt? nimirū (id quod nos sæpe prodidimus) quę sunt ad aliquid, definitā re uera nequaquam habere naturā, sed in prædicamentis alijs, existere: esseq; multum & paucum, & magnum, ac paruum,

paruum, & duplum & dimidiū, similiaq; ad aliquid: quæ in quanto consistunt, non in quali: quemadmodum & albius, & dulcius, & grauius, ad aliqd: quæ subsistentiâ in quali obtinent. Itaq; cum multum dicimus album, quoniam multum & paucum, quæ ad aliquid sunt, circa quâtum, & non quale uersantur, non pprie uidelicet, neq; per se loquimur: uerū quia superficies multa quædam est quâti. Non hoc igit dicit superius, multū ipsum per se quantū esse, sed ad aliquid in quâto: neq; id sanè in quâto ferre nisi per accidens licet, nempe q; in quâto sit, multum ac paucum admittente.

Maxime aut circa locum esse uidetur contrarietas quanti. sursum enim ei quod est deorsum contrarium ponunt, locum qui in medio est deorsum dicentes: eo quod plurima distantia sit mediū ad mūdi terminos. Videntur autem et aliorum cōtrariorum ab his asserre diffinitionem. Quæ enim plurimū a seinuicem distant eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse diffiniunt.

{ Porro quanti contrarietas circa locū esse maxime uidetur. supra enim & infra cōtrarium ponūt locum ad medium infra nominantes, quod ad mundi terminos plurimū mediū spacium sit. }

Postquā magnum & parū neq; quanta esse neq; cōtraria demonstrauit, si quis omnino inquit contemplari in quâto contrarietatem uelit, supra & infra concipiat. hæc enim tum a se mutuo plurimum distant, tum cōtrariorum quoq; ob id finitionē suscipiunt. sic nāq; definiuntur contraria, quæ plurimum sunt in eodē genere a seinuicem distincta. Caterum hoc ipsi non placet. siquidem supra & infra in rerum natura re uera non est, sed circum & mediū: quæ non cōtraria, sed ad aliquid sunt. circum enim ipsum, circum mediū est. supra uero & infra spacio abesse per diametrum a se mutuo debent. At terra centri rationem obtinet uniuerso collata, ad quā grauiā omnia deferunt. Qua itaq; ratione locum terræ, hoc est centrum uniuersi, ignis loco, idest cauæ lunaris globi circūferentiæ contrarium asseremus: nō enim alter ab altero abest uniuersi diametro. q̄re plurimū semoti non sunt. Seiuncta enim sunt ea plurimū quæ omni distāt diametro. ergo neq; hæc, neq; supra & infra contraria sunt, sed uti dixi ad aliquid, circum nāq; ipsum, circum mediū est. Nisi quis infra esse terrā simul omnem supposuerit, q; terra sub pedibus atq; infra quauis sui parte sit habitantibus, cœlum autē supra. Quod si quis secūdam terræ superficiē infra, spherā autem supra dicere uelit, idem supra infraq; esse inuenietur. Nam superna terræ superficies infra est cœli comparatiōe. si infernæ sui ipsius superficiei cōferat, supra. Quin & hemisphærium utrūq; supra infraq; erit cum sese pro motu diuerso aliter atq; aliter habeat. Sed nihil est qđ simul in seipso contraria eadem ratione obtineat. Qua de causa fieri nequit, ut supra & infra in rerum natura pprie sint. nisi modo prædicto simul terram omnem infra appellare cuiq; libeat. Eni uero situ est supra & infra: ut capiti nostro impēdens laquear quippe ad nos relatum, supra: est ad eo superiora, infra. { Locum ad mediū infra nominantes quod ad mūdi terminos plurimū mediū spacium sit. } Qui, inquit, supra & infra in rerum natura esse propterea uolunt, q; terra a quouis mundi termino spacio per diametrum distet, terram infra esse iccirco asseruerant. { Ab his uero finitionē quoq; aliorū asserre cōtrariorū uident. nam quæ a se plurimū inuicem in eodem distant genere, contraria definiunt. } Quoniam terrā infra esse suspicati sunt inquit, hæc uero ut ad singulos mundi fines relata plurimo interstitio abest, per diametrum inquā: sunt autem supra & infra contraria, referūtūq; hæc ad unū genus quâtum, ex his & contrariis omnibus finitionē asserunt, cōtrariaq; esse dicūt ea quæ a se mutuo distant plurimū, sub eodem genere cōmp̄hensa.

Non uidetur autem quantū suscipere magis et minus, ut bicubitum. neq; enim alterum altero magis bicubitū. neq; in numero: ut tria q̄ qnq; nihil magis quinq; aut tria dicuntur, neq; quinq; q̄ tria. nec tempus alterum altero magis tempus dicitur: nec in nullo eorum quæ dicta sunt omnino, magis et minus dicitur. Quare quantum non suscipit magis et minus.

{ Non uidetur uero quantum magis & minus admittere. }

Cum proprium esse quanti asseruerit nullum habere cōtrarium, idq; omni inesse ostenderit, nō addidit quanti hoc proprium non esse, quandoquidē & substantiæ cōpetat, quēadmodum & in substantia egit. hoc enim ex iis fuit perspectum quæ de substantia differuit. Nam si ibi proprium nō esse substantiæ nihil cōtrarium habere pronunciauit, q; & quanto conueniat: constat hic quoq; propriū quanti, quoniam & substantiæ inest, non esse. Quare quantum nullum capax contrariorū est. Verū si contrariorum capax quantū esse fateri oporteat, uti substantiæ quoq; contrariū nullum esse dicemus, ipsam uero capacem contrariorū, quid ergo? nō est, inquit, crassum & tenue quanti, & latū & angustum, quæ sunt contraria? At hæc non esse quanta, sed ipsum esse obtinere in quâti asseri-

D

mus, non aliter quàm magnū quoq; ac paruum. crassum enim id uocamus, quod dimensionē multam habet in profundū. latum, quod in latitudinem. angustum autē & tenue, quod parum in profundum ac latum interstitii habet. ac quæcūq; de aliis prodidimus, magno inquā & paruo, multo & pauco, hæc in his quoq; pronuntiabimus. nam & hæc ad aliquid sunt. { non uidetur quantū magis & minus admittere. } ad aliud quanti proprium transiuit, quod est non admittere magis & minus. neq; id iniuriat: siquidem diximus, ubi quātitas est, ibi magis & minus ex contrariorū mitione fieri. Est uero sciendum, & hoc rursum reprobare à Philosopho, perinde quasi & substantiæ competat. ad aliud autem digreditur, atq;.

30

Proprium autem maxime quanti est quod æquale & inæquale dicitur. Vnūquod enim eorum quæ dicta sunt quātorum æquale & inæquale dicitur: ut corpus æquale & inæquale dicitur, & numerus, & tempus æquale & inæquale dicitur. similiter autē & in alijs quæ dicta sunt, vnūquodq; æquale & inæquale dicitur. In cæteris uero quæcūq; quanta non sunt, nō prorsus videbitur æquale & inæquale dici. ut dispositio æqualis & inæqualis non omnino dicitur, sed magis similis & dissimilis. & album æquale & inæquale non omnino dicitur, sed simile vel dissimile, quare quanti maxime sit proprium, æquale & inæquale dici.

E

{ Cæterum quanti proprium maxime est, æquale dici atque inæquale. }

Atq; hoc præcipue proprium est quanti, quoniā rei soli inest atq; omni. linea enim æqualis lineæ atq; inæqualis dicitur, & locus loco, & superficiæ superficies, & corpus corpori & orationi oratio, & numerus numero. Quod si in quoquā alio æquale & inæquale nominemus, id non per se, sed per accidens appellamus. exempli causa, corpus hoc album dicimus corpori albo illi æquale: eodem modo & inæquale: non in quo alba sunt, sed quatenus corpora, quæ sunt quanti. Verum simile magis in talibus proprie diceretur atque dissimile. album enim albo simile ac dissimile dicitur: & in id genus alijs eadem ratione.

DE RELATIVIS, HOC EST, AD ALIQUID SE SE REFERENTIBVS.

31

D'aliquid uero talia dicuntur, quæcūq; hæc ipsa quæ sunt aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum. Ut maius hoc ipsum quod est alterius dicitur: aliquo enī maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplū dicitur. similiter autem & alia quæcūq; huiusmodi sunt. At uero sunt etiam & hæc ad aliquid: ut habitus, dispositio, sensus, scientia, positio. hæc enim omnia quæ dicta sunt hæc ipsa quæ sunt aliorū esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterū, & non aliud quiddam. habitus enim alicuius habitus esse dicitur, & scientia alicuius scientia, & positio alicuius positio, & alia uero similiter. Ad aliquid igitur sunt, quæcūq; hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum. ut mons magnus dicitur ad alterum (magnus enim mons dicitur ad aliquid) & simile alicui simile, & cætera talia similiter ad aliquid dicuntur.

F

{ Ad aliquid uero dicuntur talia quæcūq; ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur. }

Quinque hæc añ relatiuorū pceptionem oportet quæramus. Primū ordinem eorum ad prædicamenta. Alterum inscriptionis causam. Tertium eorū subsistentiā, quænam sit. Quartum diuisionem in species. Quintum, genus docendi. Primum itaq; cur locutus de quanto, nō deinceps de quali, sed de ad aliquid relatis sermonē instituit: tamen si quale formam per se quādam ac subsistentiam habeat, hæc autem propriā non habeant subsistentiam, sed ipsum esse in alijs obtineant prædicamentis: pluris enim quæ per se substantiæ fiunt, iis quæ ipsum esse in obnixu possidēt. nam ipsum per se quidquā primum sit oportet, tum sic ad aliud coherentiā suscipiat. Dicimus igitur quo modo fecit in quāto, secundamq; de hoc præceptionem ob id statuit, q; in sermone de substantiā eius meminerit, ne diu nos quid tandem quātum esset ignorare pateretur, non secus quoq; hic facere, postea enim quā, cum de quāto ageretur, ad aliquid se habentium meminit, ubi magnū & parū, multum & paucum ad aliquid esse pronuntiabat, ne nos quæ relatiuorum natura sit ignorantes diu sineret, de iis protinus sermonem haber. Quamobrem uero de relatiuis, non de relatiuo singulari inscriptū est numero: propterea

pterea iquam q̄ ad aliquid pertinētia respectus quidam sunt: iis autem in rebus duabus minimum spectatur; eaq̄ de re pluraliter titulum indidit. dextrū enim sinistri est dextrum, nec potest quidquā ipsum per se dextrum esse. & pater filii pater, nec quicquā per se fuerit pater, quin ad filium dicatur. At in substantia fieri potest, magis uero est necesse, res una per se substantia sit ut homo. Similiter & in quāto. potest enim solum bicubitū quātum esse. Possunt uero res ipsae de relatiuis, pluraliter, ipsa autem praedicatio, uel respectus ipse, singulariter de relatiuo nominari. quo modo in quāto. praedicamentisq̄; aliis singulariter praedicamentū proferimus, in inscriptione nimirum non res eo contentas, sed quae de ipsis cōmuniter dicitur naturam declarātes. siquidem & relatio quāquā est in pluribus, subiecto tamen una est, ut semen ac fructus; & ascensus descensusq̄. est enim serui ad dominū relatio una quae à seruo incipientibus nobis seruitus; à domino, dominatus uocatur. simili quoq̄ ratione in discipulo & preceptore, ac reliquis. uerum quo, uti diximus, nūquā unī rei subistere ad aliquid praedicamentum indicaret, pluraliter iccirco de relatiuis inscriptionem fecit. De ipsorum uero substantia haec dicimus, Quidam nihil ad aliquid natura esse inquit, sed nostrae hęc esse cogitationis cōmentum; aiuntq̄; non ita quae ad aliquid sunt natura esse, uerū positione atq̄ composito, quādoquidem fieri nequit, ut quod dextrū est, sinistrum fiat; & dextrū, quod sinistrum. pater quoq̄ filius etiā est. & seruus positione seruus. natura enim seruus nemo est. idem autem & herus alterius fieri eadē ratione potest. Ceterum hi non recte sentiunt. perinde enim cognita natura haec sunt, ac partes corporis in mutuo quodā in respectu considerant. quaedam enim dextra à natura sita est, ut iecur. quaedam sinistra, ut lien. nec sinistrū fieri iecur unquā potest, nec lien dexter. Verum si alter in alterius locum cesserit, interiit animal. Deus quoq̄ imperat solus; nos uero eius tantū imperio subditi omnes sumus. Corpus item mouent anima naturaq̄; dūtaxat; ab ipsis autem solūmodo corpus mouet, nec contra ipsas mouet. Quidā uero his ex diametro se habētes ac repugnātissimi res omnes ad aliquid esse censebāt. quorū ex grege Protagoras fuit Sophista. Is enim rem nullam asserere finitā certamq̄; obtinere naturam; p̄inde nec mentiri quēquam posse affirmabat. quēlibet enim prout sibi appareret opinaturq̄; de rebus, quae non finitam naturā, sed ipsum esse in respectu ad nos habent, p̄nunciare. Mel itaq̄ auriginosis amarum dici, ac sanē ueros esse. nam quod eorum opinio fert, atq̄ iisdem uidetur, id eos quoq̄ affirmare. qui uero sanitate fruūtur, dulce, & ipsos perinde ueridicos. Nigrē quoq̄ colūbae in sole stantis collum nonnullis purpureū, quibusdam aureum apparere. aliisq̄; aliter quodāmodo, p̄ diuerso tū ipsius, tū intuentiū positu. simili modo & in aliis cunctis. quod enim uerum alii uidetur, id ab alio falsum esse existimari. quodq̄; huic elegans esse cēsetur, id alij uitiosum habitum esse, uerum autem oppositum. Lege ergo amarum dici, lege dulce; alterum uero nihil. Quocirca de finitam aliquā à re nulla obtineri substantiā, sed esse ad aliquid. Hunc autem cōfutat quidē & Aristoteles in tertio metaphysicae tractationis uolumine. Si omne, inquit, quod aliquis quidquā esse putat, id uerum quoq̄ est, quandoquidē alimento esse ignem, non autem urere furiosi arbitrantur, igestū iis ignem alere, nec urere oportebat. uel panis ureret eos, nec aleret opus erat, quoniam urere hunc suscipiantur. Ceterū redarguit & Plato in Teæteto dialogo ip̄m hoc refellere instituēs: in quo post demonstrationes multas, hanc quoq̄ urbane rationem affert, Quoniam nos, inquit, o Protagora te nequaquā uerum eē affirmamus, num ueri sumus cum mentiri te dicimus an falsi? si ergo uerū pronunciamus, mētur Protagoras, qui omnes uera loqui censet. nos enim uerum asserimus, cum cōmemorare te falsa haec dicimus. Quod si sumus mendaces, licet ergo mendacium dicere; nec qui quidquā loquitur uerum omnis enunciat. Alii uero praeter hos recte dicebant, res alias ad aliquid, ipsas autem per se esse alias. ad aliquid, ut dextrum, sinistrū; per se ipsas, ut corpus. ut homo. non est enim ad aliquid homo qua hō est. Porro hęc ad aliquid spectātia propria substantia carent; esse uero ipsum in aliis habent praedicamētis. cum enim patrem dixi, relationē dixi in substantia; cum multum uel paucum, in quāto; cum albius uel nigrius, in quali. eademq̄; in ceteris ratione. Pulchre autē ipsa appendicibus compararūt nonnulli, quae non substantiā propriam, sed ipsum esse in stirpibus obtinent. Assimulant ea quoq̄ sibi inuicem obnitentibus lignis; quippe horum altero sublato, haud quaquā reliquū stabit. Diuisio autem haec ipsorum est. Quae sunt ad aliquid, alia per equiuocationē dicūtur; ut simile, simili simile. alia per diuersiuationē. & horum quaedam à mutuo excessu uel defectu; ut multum ac paucum, magnum & parū, maius minusq̄. alia à principe & subdito; ut dominus, serui dominus. q̄dā à iudicante & eo q̄d iudicat; ut sensibile, sensu sensibile; & scibile sciētia scibile. uel ab eo quod participat & quo participat; ut sciens, q̄ scientiae particeps sit, sciens nominatur. aut secūdum causam & à causa perfectū; ut pater, filii pater. uel secūdum agens uel patiens; ut uerberans uapulantem uerberat. uel pro locali differentia; ut dexter, sinistri dexter. Modo autem docendi huiusmodi utitur. Non sanam protinus itegramq̄; ad aliquid relatorū tradit finitionem; uerum

D prius quā ueteres ipsorum finitionem statuerint exponit. dein complura ostēdit quā finitionē hanc comitentur incōmoda. itaq; finitionem aliam ipse eorum ppriam reddit. quā solis omnibusq; inest ad aliquid pertinentibus. Ne enim grassari inuehiq; in antiquos uideatur, ipsorum prius explicat finitionem. atq; ostensis quā ipsam consequuntur absurditatibus, suam deinceps finitionē citra inuidiam cōmunit. Cāterum sciendū est, quā sunt ad aliquid, prorsus à recto casu incipere, atq; ad ut ū ex obliquis referri. usuq; interim uenire, ut ad quē assignātur, ad eūdem & cōmeent, ut pater, filii; a- ter: & filius, patris filius. Quādoq; autem ad quē eduntur non etiam ad eūdem, sed ad alium reci- ro cent: ut in sensu & sensili. est enim sensus, sensibilis rei sensus. hic ad genitiuū assignatio est: uerū non contra ad genitiuū, sed ad ablatiuū reflectit. ut sensibilis res, sensu sensibilis. Et uero attributio ad accusatiuū fiat sēpenumero: uti cū dicimus, uerberans uapulātē uerberat. eaq; ad ablatiuū conuer- sio nē faciat. nā q uerberat à uerberātē uerberat. } Ad aliquid uero dicuntur talia. } Id est q; ipsa non sēp quā sunt naturam, sed hoc ipso q; aliorum esse dicuntur, eo sunt ad aliquid. uerbi causa homines sunt pater & dominus. si ergo accepti hac ratione fuerint, nō sunt ad aliquid: sed quoad relationem ad aliud obtinent, ad aliquid dicuntur. Dexter quoq; homo, non qua homo, alterius dexter uocatur: sed quatenus dexter. Verbo autē dicitur usus est, ut cui hac minime placeat sentētia, ostendet enim multa quē finitionem sequuntur absurda: aliamq; ipse finitionem ponet. } Quēcūq; ea ipsa quā sunt eē aliorū dicuntur. } Ut dexter homo, non qua ratione homo est, alterius dexter appellatur: uerū qua dexter. } Vel quouis modo aliter ad aliud. } Quoniam ad genitiuū assignationem fecit cum ait, esse aliorum dicuntur, ne ad solum genitiuū quā sunt ad aliquid depromi putaueris, uel quouis, inquit, aliter modo: id est siue ad genitiuū, siue ad accusatiuū fiat accōmodatio. } Sunt porrō talia quoq; ad aliquid, ut habitus, dispositio, sciētia, sensus, positio. } Quoniam priora quāti sunt, hęc autem qualis, merito seiūgere ea uisus est, cum dixit, Sunt porrō talia quoq; ad aliquid. Vel quoniam ad genitiuū casum superiora assignauit, quē ad eūdem rursus reciprocationem obtinebant, hęc uero ad ablatiuū reflectuntur, ea uelut ab alio principio data opera edisserit. Exemplis autē exponendis modum nobis prabet relatiuorū reflexionis. hac enim ut antedixi ad genitiuū edita, conuersionem ad ablatiuū fa- ciūt. Est enim habitus, habilis rei habitus. hic ad genitiuū assignatio est: reciprocatio autem ad abla- tiuum. nāq; habilis res, habitu habilis est. similr & dispositio, disponi aptē rei dispositio: & apta dispo- ni res, dispositione disponi idonea. & sciētia, scibilis rei sciētia: & scibilis res, sciētia scibilis.

32

Sunt autem ex accubitus ex statio ex sessio positiones quædam. positiones uero ad aliquid sunt. iacere autem ex stare vel sedere, ipsa quidem non sunt positiones, denominatiue uero dicuntur ab iis quæ dictæ sunt positionibus.

{ Sunt uero & accubitus, & status, & sessio, positiones quædam. }

F Cum ad aliquid esse dicere & accubitus & statū & sessionem uelit, id probat ex genere, positioē inquam. quæ genus dictorū est, ipsa uero ad aliquid: est enim positio, sitē rei positio. Quod si genus ad aliquid est, huius quoq; species (eæ autē sunt quas enumerauimus) cōstat ad aliquid referri. aut enim corpus erectum totum est, & status nominatur: aut obliquū totum iacet, diciturq; accubitus: aut partim stat, partim iacet, ac sessio nūcupatur. Ceterum querendū est, si hac relatiuis subiiciātur, quæ nam ad situs prædicamentū reducemus? Dicimus ergo aliud statum esse, & aliud stare: aliud ac- cubitum, & accūbere aliud: sessionē quoq; & sedere aliud. Status enim & reclinatio & sessio schesin ipsam id est habitū declarant. stare autē, & recubare, & sedere, non habitū modo, uerum ipsam quoq; reclinatam substantiā indicant, eodem & in cæteris modo. Illa igitur utpote habitum significātia, ad ea quæ aliquo spectant sese recipiunt: hac autem cum habitu res quoq; circa quas habitus est decla- rantia, sub situs prædicamentorū referuntur. Quem enim ad modū aliud in tempore est, aliud tē- pus: & aliud in loco, aliud uero locus. (cōtinua enim quāta sunt tempus & locus: ipsum autem in lo- co in prædicamentū ubi: ipsum uero in tempore, in quādo conferē) perinde in his quoq; res sese uti dictum est habet. id quod ipse quoq; aperies intulit. } Recūbere autem, uel stare, uel sedere, ipsa qui- dem positiones non sunt, ceterū sunt à positionibus quas diximus denominatiue desumpta. } Non uero si quid denominatiue dicitur, idem illi est à quo dicit. stare enim à statu, accūbere ab accubitu, sedere à sessioē nominatur. Quo autē modo à speciebus positionis deducta hæc sunt, eodem quoq; ab horum genere, hoc est positu sitū esse, quod prædicamentorum unum est, transseret. siquidem hoc eius quod est recubare & stare & sedere cognatū est genus. Quare species una ad aliquid se referen- tium, hoc est positio, unū quod est situm esse prædicamentum peperit. nec quidquā mirum, quādo & tempus prædicamentū quādo, & locus prædicamentum ubi, quæ species quanti sunt, pariunt. non enim

tempus

tempus ipsum est quando, nec locus ubi, sed res quæ in tempore ac loco fiunt.

Inest autem et contrarietas in iis quæ sunt ad aliquid: ut virtus vitio contrariū, cum sit utrūque eorum ad aliquid: et scientia ignorantie. Non autem omnibus iis quæ sunt ad aliquid insunt contraria: duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque vllitalium.

{ Inest autē & cōtrarietas in iis quæ sunt ad aliquid, ut vitium uirtuti contrarium, cum ad aliquid sit utrūq; & scientiæ ignorantia. }

Cum de iis quæ ad aliquid referuntur ex ueterum sententia disputauerit, nunc uult propriū eorum depromere, exponitq; ea prius quæ relatiuorum propria esse uidentur, re autem uera nō sunt: uti sanē tum in substantia fecit, tum in quāto: ne qui minus exercitatus in hæc offendit, ea propria uere esse arbitretur. Ac primum, quidem ipsorum proprium esse dicit contraria admittere, est nāq; cōtrarium inquit uitium uirtuti, & scientiæ inscitia, & iustitia iniustitiæ, quippe hæc singula ad aliud dicuntur: uirtus enim studiosi dicitur uirtus, & scientia, scibilis uel scientis sciētia, & uitium uitiosi uitium, recipiuntq;. Verum nō quæcūq; sese habent ad aliquid cōtrarietatem suscipiūt: idq; haud imerito, quādoq; dem. n. adnatis similia sunt uti diximus relatiua, neq; definitas res ad propriam habent substantiam, sed in p̄dicamentis aliis reperiūtur, ea quibus adhærent imitātur: ac quæcūq; contrariū admittunt p̄dicamenta, cōsistentia quoq; in ipsis obinēt relatiua cōtrarietatem nascētia, quæ uero nullum habent contrarium, eorū quoq; relatiua sortiunt quæ medio careant. exēpli causa. Quoniā substantiæ ac quāto cōtrarium est nullum, neq; subsistētibus circa ea relatiuis aliqd erit contrariū, ut triplici. nam triplex ad aliquid est: alicuius. n. est triplex, nec tamē contrarium habet quippiam: quoniam uti diximus p̄dicamento inhæret cōtrarium nullum habēti. i. quāto. Similiter quoq; in substantia, ut hero, filio, dextro, sinistro: nihil enim his cōtrarium, p̄pterea est, q; ii quibus adhærent, homines inquam, sint sub contrario carens p̄dicamentum redacti. Quoniam uero cōtrarium qualitati quidquā est, ob id & quæ circa ipsam habētur relatiuis adest contrarium: ut uirtuti cōtrariū uitium: & inscitia sciētiæ: hæc. n. sunt quanta. Porro illud ignorādum non est, contraria hæc aliis esse, aliis ad aliquid: ut uirtus, studiosi uirtus: & studiosus, uirtute studiosus. similr & uitium, uitiosi uitium: & uitiosus, uitio uitiosus. his ergo ad aliquid sunt. contrarium autē uitium uirtuti, & uitiosus studio. iure igit & in iis quæ sunt ad aliquid spectatur cōtrarietas, neq; est id consequēs omnibus. Quæ rēdum uero est quo pacto uirtutem uitiumq;, & sciām, atq; ignorātiām ad aliquid perhibeat. Rēde mus non eum ex p̄pria hæc sententia, uerum simulāter affirmare, nimirum cū traditam labefactare finitionem uelit. Si. n. ex eo quod dicatur aliorum, quæ ad aliquid sunt obsignātur, hæc quoq; ad aliquid erunt: nam ea quoq; dicūtur ad aliquid: uirtus enim studiosi uirtus, & uitium uitiosi uitium: & scientia scientis sciētia: & inscitia inscientis inscitia. Hac autē ratione & p̄dicamenta accidentis oīa, nō uem inquā illa ad aliquid esse indicat: siquidem omnia ipsius esse substantiæ, quippe cui superueniāt, dicūtur. albedo enim, albi dicitur albedo: & bicubitum, ligni, si forte cōtingat, bicubitū. & uero quādo, & ubi, & facere, & pati, alicuius dicūtur: non enim est quidquā ipsum per se quando, sed est aliqd substantiæ, eodem modo & in reliquis. Quin substantia quoq; ipsa cum uelut pars sumitur, ad aliud dicitur: nam pars totius fertur pars, & totū in partibus totum. At hoc est absurdū, p̄dicamēta inquā omnia ad aliquid censerī. Porro q; p̄dicamenta euidenter omnia ab iis quæ sunt ad aliquid discernātur, inde dilucescit: si enim ad aliquid essent, finiedis iis illa ad quæ dicūtur assumi oporteret: nā relata ad aliquid finientes, necessario & eorum ad quæ illa dicūtur meminimus. uerbi causa cū patrē definimus, filii quoq; mētionem haberi est necesse: patrē. n. filii dices. at cum p̄dicamenta alia finitiōe complectimur, ea ad quæ dicūtur cōmemorare haudquaquam cogimur: finiēdo enim si forte accidat bicubito, aliorum deinceps cuiusquā cuius dicitur bicubitum, ut ligni haud necesse est meminēris, similis etiam in quali, ac cæteris ratio est. Ergo si p̄dicamenta ad aliud dicuntur (esse. n. accidentia ipsius perhibentur substantiæ, & partes totius,) nec sunt ad aliquid, ostat relatiuorū finitionem perperam redditam, quippe cum p̄dicamenta quoq; alia cōphendat. Non. n. quod alterius dicit, ipm eē in hoc obinet q; dicatur alterius, at obtinent ipsum esse in hoc relatiua q; sint ad aliquid: nam siqd est alterius, id esse & alterius fertur. at nō cōtra, si perhibeatur alterius quidquā, ipsum quoq; eē in hoc iam habet, q; alterius dicatur. Cæterum sciēdum est quicūq; à Platone relatiua hoc pacto finiri aiunt, putareq; ipsum in eo relatiuorum esse q; aliorum dicantur substantiam, inurere hos Philosopho calumniam: etenim q; ea nō quia dicantur, uerum sint aliorum obsignet, ex proditis in Gorgia licet cognoscas. ait. n. si agens est, patiens quoq; esse aliqd est necesse. esse enim dixit, non dici.

Videtur autem et magis et minus ea quæ ad aliquid sunt suscipere. Simile enim et dissimile magis

D *gis & minus dicitur: & æquale & inæquale magis & minus dicitur: cum utrūq; sit ad aliquid. simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. Non autem omnia quæ sunt ad aliquid suscipiunt magis & minus. duplum enim non dicitur magis & minus duplum, nec aliquid talium.*

{ Suscipere autem quæ ad aliqd sunt ipsum magis & minus videntur, simile enim & dissimile magis & minus dicitur, quorū est utrūq; ad aliqd, dicitur æquale quoq; atq; inæqle magis & minus. }

E Ad aliud pprium consequens relatiuorum trāsit superiore improbato, nempe suscipi à relatiuis magis & minus: dicimus. n. hoc illi magis minusq; simile: ut album in pariete magis simile albo esse ei q; in ueste est, quā qd in niue. Estq; consequēs hoc superiori non absimile: siqdem neq; hoc quæ ad aliquid sunt comitatur omnia, pater. n. alio patre nō dicitur eē magis pater, similr neq; filius, idq; iure optimo, dictum nāq; est, ubi spectatur cōtrarietas, magis ibi esse ac minus, contra ubi nō est, nec magis minusq; haberi. Quibus ergo subest relatiuis contrarietas, in iis est magis & minus: qm̄ uero non inest cōtrarietas oībus, nec omnibus iccirco magis minusq; suppetit. Fortassis uero quispiā discq; rendo dixerit, in quibus contraria sunt, in iis magis quoq; & minus cōtrariorum mistione fieriteaq; ob rem in quāto quoniā nō sunt cōtraria, nec magis minusq; haberi. Rursus si æquale & inæqle pprium est quāti, cur hic magis inquit & minus dici æquale? Relatio enim si in p̄dicamento sit cōtrarium habente, cōtraria quoq; ab ea suscipi asserebamus, sin uero in p̄dicamento quod cōtraria nō admittat, neq; ab ipsa contraria excipi. Igitur si æquale & inæquale ad aliqd est in quanto cōsistens, contrarium aut nullum est quanto, nec æquale & inæquale cōtraria sunt: ubi uero nō est cōtrarium, ibi nec magis & minus. ergo magis ac minus nō dicitur æquale & inæquale. Nam si fit magis & minus contrariorum mistione, nec miscetur æquale inæquali, nec magis quidquā ac minus inæquale fuerit, quippe minus inæquale, q; æqualis particeps magis sit, minus inæqle appellatur. Item si magis & minus inæquale quidquā est, erit & magis ac minus aliquid æquale: nā quod minus est inæquale, est id magis æqle magis inæquali: quo sanē modo minus album, magis albo, magis est nigrū. Ergo si fieri nequit ut æquale æquali magis minusq; sit (quod enī ex æquali in plus aut minus egredit nō est amplius æqle) neq; igitur magis & minus inæquale est. priuatio. n. magis infinitudoq; est inæquale, non æquali cōtrarium. An igitur uel per abusum hoc loco dixit æquale magis & minus esse, minus utiq; exquisitè decernens, uel hoc per additionem post adiectum est à nōnullis.

35 *Omnia autem quæ sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur: ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus esse dicitur: & duplum dimidii duplum, & dimidium dupli dimidium: & maius minore maius, & minus maiore minus: similiter autem & in alijs. Sed casu aliquotiens different secundum locutionem: ut scientia scibilis scientia dicitur, & scibile scientia scibile: & sensus sensibilis sensus, & sensibile sensu sensibile.*

F { Quæcūq; uero ad aliquid sunt ad conuertentia dicuntur: ut seruus, domini seruus dicitur: & dominus, serui dominus. & duplum dimidii duplum. }

Ad aliud consequens transiuit relatiuorum quod præcipue ipsoꝝ est proprium, nempe dici ad antistrephonta idest conuertentia. Verum quo dici ad antistrephonta quid sit intelligamus, discamus ante quid sit antistrophe idest ouersio reciprocatioq;. hoc autem prius, quid sit strophe hoc est uersio. Est uersio itaq; seu strophe, ab eodem in idem restitutio. ob id enim & uerti dicimus uniuersum, quoniam circulari motu ab eodem puncto ad idem iterum redit. Nos quoq; uerti dicimur cū ex quo incepimus loco, in illum desinuerimus. Antistrophe autē seu cōuersio, uelut isostrophe idest æquiuersio est. nam anti apud ueteres græcos æquale significat: quēadmodum Antitheon pro isotheon hoc est deo æquale: & Antianira quæ uiris equatur: & Antichira digitum magnum appellāt, q; pares cæteris uires obtineat. Isostrophe uero est, cum alterum de altero magis nihil quā de reliquo prædicatur illud: ut pater nihilo ad filium magis dicitur quā filius ad patrem. Quæ ergo sunt ad aliquid, ad cōuertentia dicuntur: ut seruus, domini seruus: & dominus, serui dominus. { Verum casu }, inquit, { Quandoque in dictione different. } Quoniam enim ad genitiuū edidit, propterea subiunxit, non ad genitiuum modo quæ sunt ad aliquid, uerum ad alium quoque casum assignari. quo fit ut neq; ad eundem omnino reciprocent. dictum autem de his iam nobis antea est. { Ad conuertētia dicunt }. Dicuntur ergo ad ouertētia q̄ sunt ad aliquid cum geminatione: uerbi gratia seruus duo quædā est, & seruus, & homo. Dominus itaq; ad id quod seruus est dicitur dominus, quoniam & ad illum reflectitur. nō autē ad id quod homo est. Aequalitatē igitur seruare mutuā debent, quo

etiam conuertantur. quæadmodū homo & risibile. & si sint inæqualia, tunc non reciprocant.

At vero aliquoties non videbitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur, sed peccet is qui assignat: ut ala si assignetur aui, non conuertitur, ut sit aui alæ. non enim prius conuenienter assignatum est ala aui. neq; enim quatenus aui est, eatenus ala ipsius dicitur: sed in eo quod alata est. multorum enim & aliorum alæ sunt quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, & conuertitur: ut ala, alati ala est: & alatum ala alatum.

{ Verūenimvero cōmeare nō interdum uidebuntur, nisi proprie fuerint ad quod dicuntur assignata, sed peccauerit is qui attribuit: ut penna si aui prodita sit, non reciprocatur aui pennæ. }

Quæ sunt ad aliquid æqualitatem seruare inter se debent ut conuertantur: quo modo obambulant homo quoq; & risibile. Quod si sint inæqualia, maius quidē est minori cōsequens, ut homini animal; maiori autem minus non item. non enim sequitur homo animal, ut animal hominem. Est ergo relatiuorum regula hæc, nempe æqualitas: ut pater filii: & duplum dimidii: quæ & reciprocant. quæ uero sunt inæqualia, non etiā reciprocant: id quod uel ipse ait, penna si aui prodita sit, non reciprocatur aui pennæ: siquidem omnis penna non est aui penna. sunt enim uolucres quædā quæ aues non sunt. Volucres nāq; aliæ sunt fissipennes, ut quæ in nostro sunt orbe, quæ solæ etiā aues nuncupantur, ut ipse in libro de animalium historia docuit: aliæ cutipennes, ut uespertiones: quædam uaginipennes. ut scarabæi, quæ non sunt aues. Quādoquidem igitur non inter se æqua sunt penna & aui, sed penna quā aui latius patet quā ut etiā conuertatur, exequare hæc conuenit. Exæquantur porro inæqualia uel minore aucto, uel deminuto maiore. ergo in his si id quod minus est auxerimus, hoc est aui, atq; ita fecerimus, penna pennati penna, pennatū, aui appellantes, sic cōmeat. nam pennatum penna pennatū. Rursus si proditum sit clauus nauigiū clauus, hic non reciprocatur. dicere enim haud licet nauigiū clauo nauigium. sunt enim nauigia cōplura quæ gubernaculo careant: ut piscatorie quædā nauiculæ quas Acatia græci nominant. Quoniā itaq; inæqualia & hæc sunt. (amplius enim nauigiū quā clauus uocabulum est) si quod maius est minuerimus, nauigium inquā, nimirum pro nauigio clauatum dicentes, tunc æqualia reddita cōuertuntur. clauus enim clauati clauus, & clauatum clauo clauatū. Item caput alicuius dicitur caput, nempe animalis. si igitur tributum ad animal sit, non reflectitur, quoniā non propria rursus sit attributio. nam dicitur quidem caput animalis caput, haud uero etiā animal capite animal. sunt enim animalia quædā quæ capite careant, ut cancer, uermes, terræ intestina. Ergo quod maius est rursus minuas oportet, animal inquā, ac facias capitātū, seruabiturq; hoc pacto antistrophe. nā caput capitati caput, & capitātū capite capitātū. Igitur in aui qd minus est auximus, aui inquā. in aliis uero maius diminuiimus, nauigiū dico & animal.

Aliquoties autem forte & nomen fingere necesse erit, si non fuerit nomen impositum ad quod conuenienter assignetur: ut temo si assignetur nauigiū, non est assignatio cōueniens. neq; enim in eo quod nauigium est, in eo ipsius temo dicitur. sunt enim nauigia quorū temones non sunt. quare non conuertitur. nauigiū enim non dicitur temonis nauigium. Sed forte conuenientior assignatio erit, si sic quodāmodo assignetur, temo temonata rei temo est, aut quomodocūq; aliter: nomē enim nō est positum: & cōuertitur si conuenienter assignetur. temonatū enim temone temonatū est. Similiter autem & in alijs: ut caput conuenientius assignabitur capitati caput, quā si animalis assignetur. neq; enim in eo quod est animal, caput habet. multa enim animalia sunt capita non habentia.

{ Quandoque uero & nomina fingere necesse forsītā fuerit, nisi positū nomē sit ad quod germane fieri attributio possit. }

Ne enim dixerit quispiam, quid ergo? nouare conuenit nomina? & unūquodq; ut cuiquā libet confingere? sic igitur usum omnem nominum aboleri continget, singulis pro arbitrio nouas nomē claturas inuehentibus, ac, quod reliquū est, inaudita & quæ nihil significant quicq; loqui uidebitur, p homine uerbi gratia capitātū dices, pro nauigio clauatū, aut quouis aliter modo noua cuderit nomina. Ad hoc igitur nihil inquit graue esse, si quibus indidisse nomina minus usus curauit, illis nos ipsi excogitemus. quæ enim usus noscit cōmunis, nomina illis accōmodat. at artes nouarū ceu rerū inuentrices, imponere inuentis nomina ad eas significandas debēt. Geometra exempli causa cū triangulum alium duo tantū habere æqualia latera, aliū tria æqualia, alium tria inæqualia repererit, primum æquipedem, alterum æquilaterum, tertium scalarem nominauit. Similiter & musicus diuersis

D sonis sua statuit nomina, uocatq; alium chromaticū, alium diatonicū, aut aliter quomodolibet. Quoniam ergo talibus discernere nomina & hic consuetudo neglexit, nos ea ponere necesse est. uocauit quidem cōsuetudo nauigium, non uero etiā clauū habentia ab iis quæ clauo non gubernantur distinxit. nominauit animal, non adhuc uero capite prædita à carentibus appellatione disiunxit. proinde absurdum uti diximus nihil est, aucupari in talibus nomina. Quo autem pacto atque unde imponere ea conueniat, ipse deinceps aperuit, cum ait.

38 *Sic autem fortasse facillime quis sumet quibus posita nō sunt nomina, si ab iis quæ prima sunt, ex iis ad quæ cōuertuntur, nomina ponantur: ut in iis quæ prædicta sunt, ab ala alatū, a temone temonatum. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur si cōuenienter assignentur, ad cōuertentia dicuntur: quoniam si ad quodlibet aliud assignentur, ex non ad id ad quod dicuntur, non conuertuntur.*

§ Sic uero quisquā fortasse nomina quibus posita non sunt sumpsisse potest facillime, si à primis ea ad ipsa quoq; reciprocantibus imponat. }

E Nunc regulam nobis tradit qua nomina si in cōmuni nō comperiantur usu, appositæ fingere poterimus. Oportet enī inquit à primis ac proprie prædicatis denominatiuū illis nomē de quibus prædicantur imponere, atq; hoc modo reciprocare ipsa inueniemus. Vocemus uerbi gratia à clauo nauigium, de quo clauus prædicatur, clauatum. & à capite, caput obtinens animal capitatum, similiterq; in aliis. Atque hæc rursus dolose pronunciat, finitionem labefactare nimirum cogitans. si enim ad aliquid sunt ea quæ aliorum esse dicuntur, erit & caput, & clauus, & penna ad aliquid, quod est absurdum. nam hæc uti substantiarū quidem partes, ad aliquid dicuntur esse. pars enim est totius pars. & totum, partibus totum. ut uero penna, uel clauus, uel caput, non ad aliquid, uerum substantiæ sunt: quippe singula hæc per seipsa spectantur. Nam si à toto caput aut manū defecueris: nihilominus caput uocatur & manus, non partes tamen præterea dicuntur: siqdem cōsideratur in toto pars. at relatiuis si illud ad quod dicuntur dempseris, simul statim & propria noīatio tollitur: ut pater, filii dicitur pater, uerum si filium sustuleris, patrem quoq; esse simul patri adimetur. At quæ dicuntur aliorū, quāquam priuentur illis quorum esse perhibetur, propriam nihilominus nominationem seruant: ut caput, animalis dicitur caput. ac si ablatum fuerit, animalis nihilominus caput uocatur. clauus autem nauigii, & penna auis, iis priuata quorum esse dicuntur, nihilo minus sunt propriam rursus nominationem sortita.

39 *Dico autem quoniam neq; eorum quæ in confesso ad conuertentia dicuntur, ex nomina eius posita sunt nihil conuertitur, si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignentur, ex nō ad id quod dicuntur. ut seruus si non domini assignetur, sed hominis, vel bipedis, vel cuiuscūq; talium, non conuertitur. neq; enim dici potest homo est serui homo, non enim conueniens est assignatio.*

F § Dico autem ne eorum quidem quæ ad conuertentia proculdubio dicuntur, etsi posita ipsis nomina sint, reflecti ullum, si ad aliquod accidentium, & non ad ea ad quæ dicitur assignetur. }

Hinc argumentatio à maiore. Quid enim inquit mirum, nisi in prædictis cōuersio, propterea quod nō proprie assignatio sit facta, seruetur? quando ne ea quidem quæ ad aliquid cōsensu omnium sunt, dicunturq; ad conuertentia, nec positae carent nominibus, reflectuntur: nisi cōuenienter facta assignatio fuerit. exempli gratia, nisi dominum ad seruum quisquam, sed ad hominem assignauerit, dicatq; dominus hominis dominus, nō poterit retorquendo dicere homo domini homo. est enim hoc ridiculū. nam dominum quidem dicere hominis dominū, haud sanè graue est: hominem uero domini hominē appellare, absurdissimū. Quoniā igitur non propria & in his facta est attributio, neq; obambulatio seruatur, quippe nō ad æquale assignationem fecimus: cū homo amplius pateat. Itaq; exquari mutuo ut diximus debent reciprocantia, quo etiam conuertantur, eo enim & propria ad ea quorum propria sunt, quoniam & inter sese exæquatur, cōmeant. Hæc ipsa uero edisserit omnia, nimirū finitioni optulans dicenti, quæ sunt ad aliquid, eo esse quod aliorum dicatur. ac conuerti secundum hanc finitionem quæ sunt ad aliquid ostendere conatur: quam uult quoad fieri potest cōmunire: ne eam dānare in dicta causa uideatur. deinde post eam iure confutare: utiq; ostēdens uel post tantum patrociniū, complura tamen haberi quæ ipsam comitentur incommoda.

40 *Si tamen conuenienter assignetur ad quod dicitur, omnibus alijs sublati quæcūq; accidentia sunt, relicto autem solo illo ad quod assignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicitur: ut si seruus ad dominum*

A

dominum dicitur, circuncisis omnibus quæ accidentia sunt domino, ut esse bipedem, vel scientiæ susceptible, vel hominem: relicto vero solo quod dominus est: semper seruus ad ipsum dicitur: seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id ad quod dicitur assignetur, circuncisis omnibus alijs, relicto autē eo solo ad quod assignatum est, nō dicitur ad ipsum. assignetur enim seruus hominis, et ala auis, et circūcidatur ab homine esse dominum: non enim amplius seruus ad hominem dicitur, cum enim dominus non sit, neq; seruus est. Similiter et de aue, si adimitur eam alatum esse, non enim amplius erit ala ad aliquid, cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet assignare ad id ad quod conuenienter dicitur. et si sit nomen positum, facilis erit assignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere. si autem sic assignentur, manifestum est quoniam omnia quæ ad aliquid sunt, ad conuertentia dicuntur.

{ Item si cōgruenter assignatum ad id quod dici fuerit, alijs quęcūq; accidentia domino sunt omnibus præcis, ut esse bipedi, capaci scientiæ, homini, hoc autem solo nempe esse dominum relicto, seruus ad ipsum perpetuo dicitur. }

Regulam nobis tradit eorum quæ de aliquo proprie reddita sunt. ait. n. Quodcūq; pluribus fuerit appellatum nominibus, si aliud quidquā sit qđ de horum nominum uno p̄dicetur, uelisq; an p̄prie de illo dictum nomine p̄dicatum sit cognoscere, cæteris omnibus amputatis noib; subiectoq; accidentibus, illo autem dūtaxat ad quod assignatum p̄dicatum est relicto, si ipsum ad id reciprocate qđ de eo p̄dicatur inueneris, prius illud apposite redditum scito, neq; n. reciprocasset, nisi adhibitum cōuenienter foret. Exempli gratia, seruus si p̄datur domini seruus, quādoq; domino accidit esse homini, & bipedi, & scientiæ capaci, si hæc ab ipso omnia detraxeris, ac perinde quasi oīno non sint supposueris, dominumq; esse reliqueris dūtaxat, cōperies nihilominus proprie obambulationē fieri: dominus. n. serui dicitur dominus. Qđ si non ad dominum seruus, sed ad hoīem referatur, cæteris omnibus exuto homine, domino inquā, bipede, ac reliquis, haud seruabitur cōuersio: dici. n. reciprocando non pōt, homo/serui homo. itaq; nō proprie seruus ad hoīem assignatur. Si alia, inq; qđcūq; domino accidentia sunt omnia præcidas, ut esse bipedi, scientiæ capaci, homini. Nihil. n. mirum est qđ accidere hæc dixerit: quādoquidem possunt ad serui relationem accidentia, secundoq; de ipso prædicata censerit: primus autē & per se dominus est. Eorum enim respectus quæ ad aliqd sunt, ut (u pra docuimus, ipse per se ceu non constans, quandoq; esse in substantia, interdū in quātitate, uel q̄li, uel prædicamentorum alio quopiam indicat. Itaq; non inepte quis duplo, quod ad aliqd est, cum in ligno uerbi gratia fuerit, accidisse lignum dicit. cum in lapide, lapidem. cum in superficie, uel in tēpore, tempus, uel superficiem: nimirum cum respectus per se cogitatione consideretur.

B

Videntur autem ad aliquid simul esse natura. et in plurimis quidem verum est: in aliquibus vero non verum. simul enim duplum et dimidium sunt, et cum sit dimidium, duplū est. et cum sit dominus, seruus est: et cum sit seruus, dominus est. similiter autem his et alia. Simul autem hæc auferunt sese inuicem. si enim non sit duplum, non erit dimidium: et si non sit dimidium, non erit duplum. similiter autem et in alijs quęcūq; talia sunt.

C

{ Videntur autē quæ sunt ad aliquid simul esse natura, atq; in plurimis quidē uerū id est: in quibusdam autem secus. simul. n. & duplex est & dimidiū. ac si sit dimidiū, duplex quoq; est. }

Aliud relatiuonū post id quod est dici ad cōuertentia cōsequens propriū tradit, nempe simul esse natura. Sed quonam pacto natura simul sunt relatiua? nam simul qđem natura sunt pater & filius, possessor uero & possessio quonāmodo? Solutio. Quæ sunt ad aliqd nō rerum naturam, sed quem ad aliud respectum habent cōtemplantur. Pater igitur nō ut simul natura sit qua homo est habet, sed quatenus relationem ad filium obrinet. Sunt porro ea simul natura, quorum uno posito alterū quoq; inferri, & sublato tolli necesse est: & nunquam si alterum sit alterum non esse. simul enim ac seruum dixeris, herum simul necesse est mente concipias: & si duplum sit, necesse quoq; est esse dimidium. In plurimis autem esse uerum dixit, quoniam in alijs nonnullis est quæstionem allatus, quæ simul natura esse nequaquam uidentur.

Non autem in omnibus his quæ ad aliquid verum uidetur, esse simul natura. scibile enim scientia prius videbitur esse, nāq; in pluribus, præexistentibus rebus scientias accipimus. in paucis enī vel nul-

42

lo quisquam hoc perspiciet simul cum scibili scientiam esse factam.

D

{ Cæterū non in omnibus quæ sunt ad aliqd uerū id uidetur qđ est simul natura esse. }

Afferit ad quod dixit instāciam, nimirum quod est simul esse natura, competere iis quæ ad aliqd sunt non omnibus uideri. Nam scientia & scibile, quāquā sunt ad aliquid, nō simul tamen existunt: tollitur enim & scientia sublati scibilibus: siquidem hæc nisi sint, cuiusnam erit scientia? at si nō sit scientia, scibilia esse nihil prohibet, non sunt ergo hæc simul natura, & ad aliquid sunt. Est uero ipm prius duplex, tempore unum, alterum natura, prius id tempore est quod ab ipso nunc abest lōgius, ut in præterito: iccirco enim medica bella Peloponnesiacis priora asserimus, qđ a presenti longius distent, prior enim crastino est dies perendinus. prius ergo tempore, id genus est. Natura autem prius est id quod secum tollit, nec simul tollitur: quodqđ non secum infert, sed simul infertur: uti res sese in animali habet atqđ homine. Videri itaque potest scibile scientia natura prius, non est enim scientia ni scibile sit. at scientia quāuis non constet, esse tamen potest scibile. Sanē Thaletem tradūt Milesium primū lunaris defectus causam animaduertisse, cum lunam à sole lumen mutuari intellexisset: propterea qđ solis recessu augetēs illustratam partem ad occasum habeat. sole tūc magis occiduo: eius uero cornua, & pars uacans lumine ad ortum uergant. Cum tota solem aduersum respicit, ab eo per diametrum absens, tunc splendet uniuersa, tota toti soli aspectu incubens, totam autem uoco, nimirum, parte quoqđ eius nobis conspicua. At quādo sese à coitu solis recipiens decrescere inceperit, tunc cōtra, pars lumine affecta ad orientem spectet, sole eo tempore magis ortū tenēte. quæ autem luminis expers est, ac cornuum speciem præfert, ad occasum declinet. Hinc igitur lunæ deliquium animaduertit: quoniam ea cum in terræ, ut uocant, obumbrationem inciderit, sole ipsi qui inferius hemisphærium perlabitur ad perpendicularum opposito, absolutā defectionem qua ei ratione cōtingit perpetitur, solaribus in ipsam radiis nequaquā impingentibus. quo sanē argumēto id est, quod non nisi in solo plenilunio hoc accidit. Ergo si Thales lunare defectum nouit primus, scibile ante ipsum, lunarem inquā defectum fuisse constat, eius uero scientiam non fuisse. Scibile igitur scientiæ apertū est & tempore & natura anteire: neqđ simul esse hæc, quāquam sunt ad aliquid. Eodem modo nec sensus est ni sit sensibile. cuius enim sensus erit? attamē nisi sit sensus, sensilia esse nil uetat: ut ignem, terram, eiusqđ generis reliqua. { In paucis enim quis utique aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam. } Quoniā dixit, rebus enim magna ex parte præexistētibus scientias capeffimus, nunc quid per magna ex parte sibi uelit exposuit. in paucis enim quis utiqđ inquit aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam. hæc autem gratia eorum dixit, quæ ab aliqua arte producuntur. hæc enim prius non erant: sed ipsum esse simul atque ex arte producta sunt habent. Nam antecedunt quidem scientiam res naturales. quæ uero ex arte confiunt, ipsum esse simul cum earum habent scientia. Verbi causa excogitauit lectum quispiam, quē greci stibada uocant, ad dormiendum: hic scientia quoque ipsum esse simul cum scibili obtinet. Id uero etiam in figmētis uideas licet, nam simul atqđ cōmentus Chimæarā fueris, phantasma quoqđ seu uisum Chimæaræ unā cū eius exultauit scientia. Pictor quoqđ eorum quæ primus inuenit simul cū pictura introduxit imagines. Et qui literas docuit primus, is simul cum rerum sciētia literas inuexit. Sed cur uerba illa, uel in nullo, adiecit? An & hæc in rerū natura fuere, postea uero scientias adepta? At hoc maxime in mechanicis licet cōtempleris iuentis. quomodo graue quis uerbi gratia moueat pondus, aut aquā in sublimē erigat, aut huius generis quidpiam: hæc enim atqđ eius notæ alia simul cum eorū scientia cōstat, esse inuenta. Fortassis uero & artificialibus cōtra ac naturalibus accidit, siquidē scibilia ipsa in naturalibus, ut dictum est, eorū scientia priora existunt, at in iis quæ cōstant arte, scientiā de ipsis indeptiōe esse oportet priorem, dein scibile fieri. nam facta primum uidelicet de re assequēda excogitatio est, ac quomodo cōstare ea possit, tū deīde effectus excogitationis cōsequitur. Nisi illud quispiā dixerit, sciētiam de naui priusquā facta naui sit, etsi in primi inuentoris animo antecesserit, nondū tamē ut proprie scientia sit obtinuisse: cū tunc responsura ne excogitationi res sit minime pateat. forte enī ad imaginationē id usqđ præcessit duntaxat, ceterū haud egredi in opus ualeat: quo pacto de Dædalo fertur fabula, quod alas fabricare sibi ipsi & Icaro filio excogitauerit. Itaque scibile etiā ipm quādo simul cū eius scientia in opus prodierit, tunc scientia quoqđ re uera scientia proprie est, cū ambiguo nullo teneatur. Quare simul à se mutuo constitui scibile ad scientiam in artificialibus contingit.

43

Amplius. Scibile sublatum simul aufert scientiam: scientia uero simul non aufert scibile. nam si scibile non sit, non erit scientia. nullius enim erit scientia. scientia uero si non sit, nihil prohibet esse scibile: ut circuli quadratura si est scibilis, scientia quidem eius nōdum est, illa uero scibile est.

Præterea

{ Preterea sublatum scibile secum tollit scientiam. }

Cum quod prius tempore est in scibili exposuerit, (nam præexistētibus inquit magna ex parte rebus scientias adipiscimur,) nūc in eodē rursus quod prius natura est explanat. nimirū per hoc qđ secum perimat scientiā scibile, non simul ab eo perimatur. quale est inquit & quadrangulatio circuli. Quadrangulū Geometræ capedinem uocant nō quæ quatuor simpliciter latera & totidē angulos, sed latera quatuor æqualia & rectos angulos obtinet. Ita uero & angulū rectum fieri aiunt. nam cū recta linea super directam lineā erecta interiores atq; ad easdem partes angulos inter se æquales facit, rectus uterq; est angulus. & quæ superstat ei cui innititur perpēdicularis nuncupatur. est hic igitur angulus rectus. Acutus uero angulus est minor recto. obtusus eodē maior. nam inclinata ea quæ de super recta incūbebat, alter maior, minor alter fit angulorū. Minorem igitur, ut dixi, acutū nomināt, quoniam huic similes fiunt & acutæ moles quæ pungēdo sunt, ut cultellus, maiorem autē obtusum: huius enim instar moles fiūt obtusæ, ut pistillum, ad dādā impēssionem aptæ. Figuras uero alias rectilineas esse aiunt, alias orbiculares, rectilineas, triángulos, quadrangulos, sexangulos, & quotquot angulis excogitare alias possis: orbiculares autem circulos dicunt. Quærunt ergo Geometræ, quomodo super rectilinea data, uerbi gratia quinquangula æqualem cōstituire quadrangulum liceat. & qđ id ratione ac uia docuerunt. Vt ergo in rectilineis quæsiuere, ita in circulo quoq; scrutant, qui super circulo dato æqualem reperire possis quadrángulum. id multi quæsitū non inuenere: solus autem Archimedes inuentioni proxime accessit: sed exactam tamē rationem non comperit. Aristoteles igitur si scibile, inquit, quadrangulatio est circuli, nec dum est hætenus eius scientia, prius esse cōstat scientia scibile. Non solum autem natura priora scibilia quam sciētia esse hoc probat exemplum, sed etiam tempore, nam cum scibile sit quadrangulatio circuli, de eo comperta est nondum scientia. Hoc uero subiunctum natura etiam prius esse scibile quam scientia demonstrat.

Amplius. Animalī quidem sublato non erit scientia, scibilium uero plurima esse contingit. Similiter autem his sese habent ea quæ de sensu sunt. sensibile enim prius qđ sensus esse uidetur. sublatū enim sensibile simul aufert sensum: sensus uero sensibile nō simul aufert. sensus enim circa corpus & in corpore sunt: sensibili autem sublato aufertur & corpus. sensibile enim corpus est, cum autē corpus non sit, aufertur & sensus. quare simul aufert sensibile sensum. Sensus uero sensibile non simul aufert. sublato enim animalī sensus quidem aufertur: sensibile autem erit corpus: ut calidum dulce, amarum, & omnia alia quæcūq; sunt sensibilia. Amplius. Sensus quidem simul cum sensitiuo fit. simul enim fit animal & sensus: sensibile uero ante animal aut sensum est. ignis enim & aqua & alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal cōstat, ante sunt quā animal omnino sit, aut sensus. quare prius sensibile quā sensus esse videbitur.

{ Item animalī interempto non erit scientia. }

Superius in uno ad aliqd relatorū exemplo, scibili inquā, cum consequens claudicare ostendisset, uniuersalr nunc in omnibus demōstrat: sublato enī inquit animalī, scientiæ quoq; adimunt. sunt. n. in animo sciæ, sunt per se tamē nihilominus scibilia, quāobrem & qđ in sensu sunt, esse primū uident. Cū itaq; in scientia & scibili rōnem examinauerit, nunc in sensu meditatur ac sensili, docetq; iisdem uerbis prius esse sensu sensibile: secum enim sensum tollit sensibile: at non tollitur sensibile simul cū sensu: sunt enim sensus in animalī: animal autem corpus animatum est: sensibile uero est omne corpus, quapropter necesse est perduto sensibili & corpus aboleri: neq; esse animatum abolito corpore. qđ nisi animatum sit, neq; animal eē: neq; sublato animalī sensum: ipsum enim esse obtinet sensus in animalibus. Itaq; sublato sensibili, neq; erit sensus, uti ostendimus: quandoquidem esse ipsum habet in corpore sensus omnis, circūq; id solum spectatur. effugere enim sensum omnem incorporea, cum neq; sub sensum cadant, neq; capacia sint sensus: quāquā non etiā reciprocatur ratio. non enim perēpto sensu interimitur & sensile. Quamobrem? quoniam animal omne, animatum est: omne animatum corpus: non omne autem corpus iam & animatum est animal, sed omne corpus sensibile. Quo fit ut uel intermortuo animalī nihil aliā esse ueret compluratur ignem, aquam, terram, dulce, amarum, ac similia. Ergo probatum ex his est priora natura esse sensibilia sensibus: quoniam secum secus interimunt, non illa cum sensibus perimuntur: & inferuntur quidem simul cum sensibus, ipsos autem non secum inferunt. { Caterum cū etiam dixerit sensus simul cum sentiente fit. } Argumentationem facit à maiore, atq; eo quod attinentius ad sensibile redditur, sentiente inquā. sentiens enim sensibilis sentiēs, porro sentiens est quod particeps est sensus. Quid igitur dico? nem

D pe q̄ sensibilia affirmet priora sensu existere. quādoquidem sentiēs, (animal intelligo,) qui cum fieri sensum natura uoluit, esse ipsum habet ex sensibilibus, igne in quā, & aqua, elemētisq̄ reliquis. quod autem ex aliquo, ac uelut ex materia potissimū fit, illo ex quo fuit conditum, & natura posterius & tempore est. quare potest sensibile inquit esse sensu prius uideri. Atq̄ haec ipse quidem progreditur dubitatio. ceterū dictarum instantiarū solutionē non addidit. Dicēdum q̄; ad hęc, duplici quæ ad aliquid sunt ratione intelligi, uel uti res ipsæ per se absolutæ, uel ut in mutua quadā relatione cōiunctæ, ut pater ac filius. Nam si patrem in iis nouerimus ut Sophroniscū, filium autem ut Socratē, prior erit Socrate Sophroniscus. est enim Sophroniscus prior, nobis ceu res ipsos intelligentibus. q̄d si uelut patrem ac filium ceperimus, medio carebūt, respectu deuincta. Sic ergo & sciētiam & scibile si perinde atq̄ res cōsideraueris, prius scibile est quā scientia. sin uero ut respectū, hęc simul subsistūt, neq̄ enim scibile esse aliquod potest nisi sit circa ipsum scientia. exēpli causa sidera, quæ scibilia sunt si uelut res accipiantur, uersante circa ea scientia erunt priora. si tanquā ad aliquid sint, ut scibilia inquam. hæc cum scientia de iis simul erunt. nam nec scibilia esse possunt nisi de ipsis sciētia sit, ex qua denominatiue etiam dicūtur. nam quonā scibilia foret? est enim scibile scientia scibile. ergo non constante scientia, quomodo illa ex ea quæ non sit denominationē habebunt? uerū ut res quidem sunt, ut scibilia uero non item. Eadem quoq̄ de sensu ac sensili dicemus. Quin & aliter soluas, Cum rerū quædam potestate, quædā actu sint; potestate habētur, ea quæ ad aliquid esse natura idonea sunt, nō dum sunt tamē, actu uero quæ naturalē etiam potestātē, actu ostenderūt. uerbi gratia actu quidem, est consumatus grāmaticus, cui nihil ad artem grāmaticam deest. potestate, ut puerulus cui facultas suppetit, ut grāmaticus fiat. In oibis quoq̄ q̄ ad aliqd sunt, ut sese habet alterū, ita & reliquū habebit. nā si hoc actu sit, erit & alterū actu; si hoc potestate & illud potestate erit. Cū igit scibile uel sensile actu fuerit, erit actu scia quoq̄ & sensus: si sint potestate illa, erunt & hæc potestate. Siquis ergo lunarem defectū ante Thaletē, ut scibile excogitasset, erit potestate scibile, & non actu. & uero huius scientia prorsus & hęc potestate adinueniet. Nam si lunaris deliquii ante Thaletē non fuisse scientia potestate, utiq̄ in actum eius tempestate non p̄diisset. quod enim prius, ut fieret facultate caruit, id fieri prius nequit in posterū. quo nāq̄ modo equus, cum facultate ut sit grāmaticus careat, nūquā fiet actu grammaticus, ita si lunaris defectionis ante Thaletē scientia non fuisset potestate, certe neq̄ Thaletis ipsius temporibus in actum prouenisset. uerum cum eius tēpore constiterit actu scientia, scibile quoq̄ actu idest lunæ deliquiū factum est. eadem etiam in sensu ac sensili pronūciabimus. Et uero nunc circuli quadrāgulationem, si inueniri nunc queat, potestate scibilem eē constat, eiusq̄ sciētiam potestate futuram. q̄ si reperiri eam ab hominibus liceat nūquā, neq̄ erit scibile facultate. sed est quidem ceu res, scibile uero ne potestate quidē est: quēadmodū nec hominibus scibilis arenæ potestate est numerus. Hac porro ratione difficultatem quoq̄ illam soluemus quæ a legum peritis nobis obiicitur. affirmāt quippe illi seruū esse qui hero careat: uelut si quis moriens inquit, legando dicat, Thalys si hoc fecerit, seruū hunc meum familiaremq̄, habeto. ecce hic igitur, aiunt, nulli additus domino seruus est quoad iussū hæres nō exequitur. Itaq̄ difficultatē uel hoc loco per potestatem & actum solui arbitramur. nā neq̄ dominus ille actu est, neq̄ hic seruus, sed uterq̄ facultate, postea uero quā mandatū heres fecerit, & dominus actu euaserit, tunc & qui relictus familiaris est, fiet actu seruus. Qua de re integer sermo est qui in omnibus relatiua inquit simul natura esse.

45 Habet autē dubitationē utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quēadmodū v detur: si hoc contingat secūdam quasdā secundas substantias. Nam in primis substantiis verum est. nam neque tota neque partes primarū substantiarum dicuntur ad aliquid, nam quidam homo non dicitur alicuius quidam homo: neque quidā bos, alicuius quidam bos. Similiter autem et partes. quædā enim manus non dicitur alicuius quædā manus, sed alicuius manus. et quoddā caput nō dicitur alicuius quoddā caput, sed alicuius caput. Similiter autē et in secūdis substantiis. atque hoc quidem in pluribus: ut homo non dī alicuius homo: nec bos alicuius bos: nec lignū alicuius lignū, sed alicuius possessio dicitur. in hmoi ergo manifestum est quoniā non sunt ad aliquid. In aliquibus uero secūdis substantiis habet dubitationem: ut caput alicuius caput dicit: et manus alicuius dicit manus: et singula huiusmodi. quare hæc fortasse ad aliquid esse videbantur.

{ Cæterum dubitationem habet. }

Absoluta de iis quæ ad aliquid sunt ueterum finitione, ea q̄; quoad maxime licuit defensa: deinde de expositis quoq̄ relatiuorū consequentibus, cum propriam redditurus definitionem esset, absurditatem

ditatem prius quæ traditâ sequitur finitionem ostendere hinc auspicatur. Porro absurditas est, secūdarum substantiarum partes scdm proditam finitionem reperiri ad aliquid, hoc est substantiā in acci-
dens cōmutari. nam decem p̄dicamentorum, ut diximus unum est substantia: nouem uero acci-
dens, ex quibus unum ad aliquid pertinetium est. Ergo si partes ad aliquid sunt substantiarū, possē easdē
& acci-
dens esse quis neget? sin partes sunt acci-
dens, totum quoq; erit necessario: siquidē cōstat totum
ex partibus. substantia igitur acci-
dens erit: quo quid absurdius? Cæterum traditur hoc loco substā-
tiæ nobis id genus diuisio. Substantia uel uniuersalis, uel particularis est: uel totū, uel pars. hæc igit
quatuor cum sint segmenta, coniugationes rursum sex fiunt: quarum dug, ut sæpe cōmonuimus, in
consistentes sunt: nimirum quæ cōtraria coniūgunt. non potest enim idem & uniuersale & particu-
lare, & totum & pars eadem ratione esse. cōsistunt autem quatuor reliquæ. subalternas dico, & per
diametrum aduersas, nam aut iūctū toti uniuersale, simpliciter hominē facit, qui & uniuersalis est.
p̄dicatur enim de indiuiduis, atq; ea complectitur, & quoddam est totum: siquidem totalitas, ut
sic dixerim quædā est propriarū partium: ut animalis, rationalisq;. Rursus uniuersale si parti appli-
cetur, uniuersalem partem constituit: ut simpliciter caput, & manum simpliciter. uniuersale quidē,
quoniam de particulari capite omni p̄dicatur aut manu: pars uero, quoniā animalis partium una
quædam propria est. At particulare toti complexum, hominem quædam facit, ut Socratem: qui ob id
particulare est, q̄ de nullo p̄dicatur, totum uero, quasi partiū suarum contentiuū. Porro iterum
particulare si parti copuletur, caput cōficit quoddā, aut quādam manum, ut Socratis. Hæc nāq; par-
ticularis est, quoniam solius Socratis: pars autem, q̄ in suis ipsius integritate spectetur. in hoc siquidē
pars à particulari differt, q̄ sit in pluribus particulare: pars uni cōpetat soli. Harum tres inqt haud-
quaquā ad aliquid cēsueris: una autem, quæ uniuersalis est partis, ut caput, uel manus, quod ad red-
ditam relatiuorum finitionem attinet, uideri ad aliquid potest. Ac q̄ prima inquit nō sit ad aliquid
substantia, clare dilucet. non dicitur enim Socrates alterius cuiuspiam Socrates eē. Verum neq; eius
pars, particularis pars inquam: ut quædam manus, ne ipsa quidem eē ad aliquid potest uideri, nemo
etenim manum quādam dixerit cuiusdam quādam esse manum: quippe ridiculum est. Verū neq;
secundæ ea quæ uniuersale ac totum cōnectit, homo inquam simpliciter: nemo nāq; hominem cui-
usdam hominem, neq; bouem cuiusdam bouem esse pronūciabit: sed cuiusdam esse bos & hō pos-
sessio dicitur: homo uero cuiusdam esse homo, & bos cuiusdā bos, nō item. Quæ igitur uniuersale
inquit & partem dūtaxat iungit, ea ex assignata definitione ad aliqd esse apparebit: simpliciter caput
dico, & manum simplr. nam caput cuiusdam caput, & manus cuiusdam dicitur manus. Mihi uero
particulare quoq; & pars esse uidetur ad aliquid, caput quoddam dico, & quādam manus, quātum
ex finitione præmissa conceditur. Si enim esse illa dicuntur ad aliquid, quæcūq; ea ipsa quæ sunt eē
aliorum dicuntur, non pars modo uniuersalis ut simpliciter manus simpliciter hominis eē dicitur,
uerum & quædam manus cuiusdam esse hominis perhibetur. dicimus nāq; hanc esse Socratis ma-
num: estq; hoc tum consuetudo loquendi cōmunis, tum antiquorum usus refertus. dicimus enim
manu mea scripsi: huius manum aut caput cecidi: caput illius tale, ac tales sunt manus: & hæ manus
Aegei. & Cōtremuere pedes manantis fontibus Idæ. & At Iouis haud caput annuit. Quapp & parti-
culare & pars alicuius est pars. erit ergo id quoq; ad aliquid. Quod autē uisum in dictione est sequi
incōmodum, facile est soluere: neq; enim dicere est necesse quādam manum cuiusdam quādam ma-
num esse: quoniam nec uniuersalem manum uniuersalis cuiusquā nominamus, sed hominis ma-
num. sic ergo & manum quādam cuiusdam uocamus ut Socratis, præfinitione nō addita. Duæ igit
descripti partes p̄positi uniuersalis pars & particularis pars erūt ad aliquid: usuq; ut dixi eueniet in
accidens transire substantiam. Hoc ergo absurdum inquit, partes inquam substantiarum non esse ad
aliquid ex supra relatiuorum finitione edita aut soluere prorsus non licet, aut non facile. Itaque fini-
tionem traditā per abductionem ad incōmodū percellit hoc pacto. Est autē ad incōmodū abductio,
ut cum demonstrare quidquā uolentes huius acceperimus oppositū, atq; huic absurdum aliqd cōse-
quens esse ostenderimus: deinde simul intulerimus ex hoc ea de re sequi absurdū q̄ falsa data pro-
positio fuerit. uerā enim p̄positionem nullā aliquod comitat incōmodū. q̄ si falsa hæc sit propositio,
huic ergo opposita uera erit: ut quid inquā? Si immortalē esse animā efferere libeat, cōtrariam huic
propositionē sumimus, quæ dicit mortalē. deinde absurdū quoddā ex ea sequi ostēdimus, ut cōtrariū
hoc pacto cōfirmemus. Ergo si sit mortalis anima, nō erunt quæ apud inferos geruntur iustiora: sed
ad id usque quod apparet nobis uita cōstat, simulq; anima cum corpore interit. Non erit igitur neq;
operum cōpensatio bonorū, neq; luenda malorum poena. Si nāq; in angoribus afflictioibusq; iustos
cōplures traducere uitā omnem cernimus, peccatores autē è uita plurimos celebri gloria atq; opibus
affluentes excessisse, nec posthac in uita gestorū ulla quæstio est, circumclusa ad id usque solum ho-

D minum uita, nemo igitur paria meritis accipiet, neq; erit prouidentia. Si enim principe bono ciuitate administrante, ordie geri cuncta in ciuitate uideas licet, honestari donis ac dignitatibus bonos, malos infamia notari, atq; in suppliciis agere, quāto magis bono per essentia deo qui omnia obtutu uno incognoscit, ac rebus prouidet uniuersis, nihil in rebus humanis eueniet absurdū? Nō erit igitur prouidentia, nisi eorū sit quē uiuentes egimus ratio reddenda. hac uero absurditate quid magis impiū? nam nisi erit prouidentia, nihil quod sit, ordine cōstabit. quod enī citra prouidentia sit, temerariū id est, nulloq; ordine digestū; perinde atq; casu ac fortuito feratur. Ceterū quod non casu uita conslet, aut forte regatur, hinc dilucescit. Rarissima sunt quē casu uel fortuna eueniūt, atq; ex aliis sequūtur. naturaliumq; motuū casualia, fortuita cōsultiorū sunt cōsequentia. Delatum est uerbi gratia saxū quodpiam superne naturali impetu deorsum ruens: terrāq; allisum, ac cōfractis partibus circa id eminētoribus, idoneū sessioni redditū est. Cōmodum igitur sessioni euasisse, casu factū esse dicitur: quoniam cōsecutum est naturalem saxi ad inferna impetum. raro autem superne deuolutus lapis ad sedendum fit aptus. Equus rursus in bello deturbato domino potū accurrit siti cōfectus: atq; commisso praelio, cāsoq; cum omnibus domino seruatur. casu igitur superstes equus perhibet fuisse. at equus in bello dominū rarenter excutit, eaq; de causa seruaf. Rarum etiam est id quod fortuito accidit, ac consultorias appetitiones comitatur. Lauatum abiit quisquā exempli causa, uel supplicatum diis: atq; uenalem librū quem diu quēsiuerat offendit coemitq; hoc forte fortuna accidit. non enim ex quaquā prouidentia, neq; locum eum adiens ubi uenūdari ii solent librum comparauit. id uero etiam rarissimum est. Sunt ergo quā casu fortunaq; contingunt infrequentissima. artificialia uero ac naturalia, demū quā ex prouidentia pficiuntur, ex eorum numero habentur quā ut plurimū, siue etiam in totum fiunt. Finem enim assequūtur proprium materiarius faber atq; edificator maiore ex parte quā eodē frustrentur. magisq; sanat medicus quā nō sanat. nam si perinde sanaret non sanaretq; utiq; a nullo accersiret: ac magis item si rarius sanaret. Et uero infantem quinquedigitū crebris, quā sedigitum creat natura: idq; ob materiae redūdantiam. Luna cōgressu cum sole perpetuo minuitur: indidem recedens augetur. Sol nūquam non capricornum tenens, hybernū solstitium parit: cancrum peruadens, æstiuū: neq; aliter alias. Sursum quoq; semper ignis fertur, aqua fluit deorsum. pariterq; in omnibus tum arte factis, tum naturalibus, ac deniq; iis quē ex prouidentia ueniūt, id quod semper atq; ut plurimū est, licet nec contrariū unquam uidere. Apertum est itaq; nec mundum casu, nec eius partes constare. atq; si ita sit, causam eum habere quāpiam uidelicet quē ipsi præfideat, mūdanasq; res concinno ordine disponat, quā prouidentiam uocamus. Ergo si sit prouidentia, necessario quilibet pro dignitate tractabitur: quod si uerum est, cernimus autē uti iam diximus multos contraria eorum, quātum ex apparētibus iudices, quē hac in uita gerunt sustinere. igitur nō ad uitam hanc usq; circūscripta est hominū uita. Quamobrem erit ab hac uita quæstio de iis prorsus aliqua quā uiuentes tractauimus, in qua retribuet cuiq; pro meritis prouidentia. Hoc si sit, immortalis igitur anima est, nec cōmoritur corpori: permaneat. n. oportet ipsa soluente si corpore, nec corrūpaf: ut post hanc uitam quā ipsi pro dignitate debentur accipiat. Itaq; hoc loco contēplare quonā pacto immortalē ostendere uolentes aiam, ppositionem huius cōtrariam subiecimus. quē immortalē esse pronūciataperuimusq; quoddam ex ea sequi absurdū, nimirum importari ex hoc prouidentiam nō esse: atq; hac ratione immortalē asseruimus. Si enim qui mortalem aiam dicit incōmodo urget, ueram autem ppositionem comitari incōmodum nullū potest, falsa igitur hęc est: contraria autē huic uera: quā immortalē esse affirmat: uerū nāq; ex necessitate. i. quod falso obiacer. Hęc itaq; deductio est ad incōmodum, quā uel hoc loco usurpat Phs. uult enim ipse ad aliquid se habētia eo q; aliorum sint obfignari: supponit autem huic contrarium. quod aliis uidetur, nempe ex eo q; ipsa aliorum dicantur figuram adipisci. supponit uero id, ac consequens absurdum demōstrat: est autem hoc, ad aliquid secundarum partes quoq; substantiarum esse, nam & ipse aliorum dicunt. atq; hac ceu falsa opinione hunc in modum reiecta suam confirmat. sic pote autem dicta concludens inquit.

46 *Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid diffinitio assignata est, aut omnino difficile, aut impossibile est ostendere quod nulla substantia eorū quæ sunt ad aliquid dicitur. si autē non sufficienter, sed sunt ad aliquid quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid quodāmodo se habere, fortasse aliquid cōtra ista dicetur. Prior uero diffinitio sequitur quidē omnia ea quæ sunt ad aliquid, non tamē in ipsis idem est cum eo quod est esse ad aliquid, ipsa quæ sunt aliorum dicantur.*

Itaq; si finitio deprompta sufficiat relatiuorum, aut difficilium admodum, aut impossibilium est nullam ad aliquid dici substantiam ostendere.

Hoc autem difficultum admodum esse propterea dixit, quod defendi quodammodo nonnulla posse uideatur: dicebat enim finitio, ea ipsa quae sunt esse aliorum dicuntur. Caput igitur ad aliquid est, non ut caput, uel corpus, sed ueluti pars: nam pars totius est pars, sed uerum hoc non est. siquidem caput, non quoad pars alterius dicitur, sed in hoc ipso quod caput sit. Quamobrem si edita supra finitionem attendas, quae dicitur insculpi eo relatiua quod aliorum dicantur, partes quoque ad aliquid reperiuntur substantiarum, nam & caput alicuius caput dicitur. Quocirca finitio attributa relatiuorum absurditatem hanc effugere nullo modo potest: eam. n. ob rem quam admodum difficultum dixit, & impossibiliu addidit, inexcusabile nepe absurditatem ostendens. Si minus sufficiat, sed ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere. Nunc finitionem relatiuorum propriam exponit, atque inquit. Si minus sufficiat, hoc est, si satis nequaquam faciat, nec integra sit nobis data a ueteribus finitio relatiuorum, sed ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere. i. quibus in hoc essentiae cardo est quod admixtum ad aliud quaedam recipiant, forte ad haec inquit dici aliquid possit. ad quod nam haec fortassis dici posse pronunciauit: nimirum ad proditas difficultates, quam partes quoque substantiarum ad aliquid esse opinantur: si. n. sic inquit finitio sit uti nunc edidimus reddita, obiectis occurrere absurditatibus facile possumus: qui autem sit occurfus ipse subiunxit. Prior autem inquit finitio relatiua quidem comitatur omnia, non hoc ipsis tamen relatiuis est esse quod ipsa ea quae sunt aliorum dicantur. Non enim siquid, ait, alterius dicitur, huic ipsum quoque esse in eo est quod dicatur ad alterum: nam si alterius est quidquam, id alterius quoque dicitur: at non si dicitur alterius aliquid, hoc & alterius iam est, pater namque cum filii sit pater, ipsum in hoc esse habet quod filii pater sit, & uero pater etiam filii dicitur. ceterum caput cum animalis caput nominetur, non ipsum quoque in hoc habet esse quod dicatur animalis. nam & abscissum, animalis praeterea & dicitur & est caput. at pater a filio seiunctus, neque pater est, neque insuper ad filium dicitur. Quamobrem pronunciatum iure est priorem consequentem relatiuis finitionem esse, priori autem secundam non item: id quod uel Homerus docet.

Amplius haud posthac humeris caput insit Vlyssi,
Nec me Telemachi patrem quis nomine dicat.

Cum enim pater haud praeterea sit, quoniam non amplius est, neque potest uocari. Quapropter ipsum dici ei quod est esse consequens est, nec uice obuersa. hoc uero si ita habet, partes ergo substantiarum cum esse aliorum dicantur, ad aliquid hac ratione erunt. Illud uero quaerendum, quid sit quod iis quae ad aliquid sunt finiendis, quae ad aliquid se habent assumpserit, cum dicat quodam pacto ad aliquid se habere: neque enim includi finitioni conuenit quod finitur. Ad hoc itaque duplicia esse affirmamus quae alio referunt, dicunt enim tum res ipsae ad aliquid in quibus relatio sit, tum uero ipsa relatio, quo etiam modo praedicamentum ubi ac quando res ipsas quidem, substantiam inquam & tempus aut locum significat: indicat uero & relationem ipsam nudam quam ad tempus aut locum substantia obtinet. Quamodum res igitur sunt relatione illustriores, ut quod sensibus pateant, eas iccirco in finitione accipit, ut praeeptionem ex clarioribus conficeret.

Ex his autem manifestum est quod si quis aliquid eorum quae sunt ad aliquid, definite sciet, et illud ad quod dicitur, definite sciturus est. Manifestum igitur est ex ipsis est. si enim nouit aliquis hoc quod ad aliquid est (est autem esse iis quae ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) et illud nouit ad quod hoc aliquo modo se habet. si enim non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad aliquid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed et in singulis palam hoc est. ut si quis nouit quis definite quod duplici est, et cuius duplici est mox definite nouit. si enim nullius definitorum nouit ipsum duplicem esse, neque si sit duplici omnino nouit. Similiter autem et hoc aliquid si nouit quis quod melius est, et quo melius est statim definite necessarium est nosse. Propter haec autem non indefinite hoc cognoscet quod hoc est peiore melius. suspicio enim haec est, non scientia. non enim adhuc sciet exacte quod est peiore melius. si enim sic, accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est quod necessarium est si nouerit quis aliquod relatiuorum definite, et id ad quod dicitur definite necesse est nosse. Caput uero et manus et eorum singula quae substantiae sunt, ea ipsa quae sunt sciri definite possunt, ad quod uero dicantur non est necessarium scire. cuius enim hoc caput, uel cuius haec manus sit, non est scire definite. quare non erunt haec ad aliquid. Si uero non sunt haec eorum quae sunt ad aliquid, uerum erit dicere quod nulla substantia eorum est quae sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de huiusmodi rebus vehementer asserere, nisi id saepe pertractatum sit. dubitasse autem de horum unoquoque non est inutile.

Est uero ex hisce compertum, si quis relatiuorum praefinite quodpiam norit, eum illud certo

quoque ad quod dicitur sciturum. }

D

Cum propriam relatiuorum finitionem assignauerit, quoddam Geometrarum more colligit ex ea corollarium. Porro corollarium illi uocant quod cum alterius rei demonstratione reliquum colluce-
scit, quæ admodum superius animæ nobis demonstrare immortalitatem studetibus, simul esse apparuit
prouidentiam. Et nobis igitur finitionem relatiuorum hic ueram quærentibus, hoc simul enituit, ni-
mirum si relatiuorum quis definite alterum agnouerit, definite ab eo scitum iri & alterum. atque si te-
neat alterum indefinite, reliquum quoque indefinite cogniturum. Siquis enim patrem esse nouit Sophro-
niscum, idem quoque filium esse Socratem intelligit, nam nisi Socratem norit ut filium, neque an pater
sit Sophroniscus cognouerit. Nonnulli uero ad hoc aiunt, si quis toto obuelato corpore caput tantum
nudum exerat aut manum, in hoc partem quidem uerbi gratia manum uel caput certo agnosci licere:
quippe partem omnino esse nouimus; cuius tamen sit pars haud quaquam dignosci. non ergo inquit,
qui definite alterum agnouit relatiuorum, definite & alterum intelligit. Verum præfinite nos cogno-
scere quidem dicimus, ut caput uel manum; non uero, definite etiam ut partem, sed indefinite. non
enim cuius sit pars intelligimus. Ut autem scimus hoc infinite, sic & id cuius pars est infinite cogno-
scimus. Cæterum potest, hoc etiam quasi supra citatas dubitationes soluens addidisse. Quandoquidem
enim ad aliquid quæ simul natura non essent, nonnulla esse affirmabat, quippe antecedere scibili sci-
entiam, & sensum sensibili. (nam plerumque rebus inquit præexistentibus scientias comparamus.) huic igitur
solutionem hoc loco inferens ait, si ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto
ad aliquid se habere, ergo ut se relatiuorum habet alterum, ita habere & reliquum sese est necesse. Quare
si potestate scientia sit, potestate erit & scibile. sin alterum actu, erit actu & reliquum. uerum de hoc p-
fecte locuti iam sumus. }

E

Eodem modo si & melius esse definite hoc quidpiam nouit, necesse quoque
est quoniam id melius sit definite intelligat. non indefinite uero intelligit esse hoc deteriore melius.
existimatio quippe id genus res est, nec scientia. non enim exacte etiamnum deteriore esse melius noue-
rit. } Qui enim quod melius sit de quoquam cognouit, debet is & quod melius & cuius rei nomine melius
sit distincte cognoscere. nisi enim qua in re melius sit intelligat, ne an melius sit quidem dignoscet.
quomodo enim? cum differentiam nesciat qua melius esse illo perhibet. } Non indefinite uero intel-
liget esse hoc deteriore melius. existimatio quippe id genus res est, nec scientia. } Existimationem hoc
loco obscuram infirmamque cognitionem uocat, quæ uelut opinatio est, quæ Greci Docefin nominant.
Scientia uero cognitio est offendiculo carens, atque irrefutabilis existimatio. Quamobrem qui deteriore
melius hoc aliquid infinite nec scite esse didicit, perinde quasi erroribus labefactatam cognitionem habeat
de omnium quoque deterrimo, materia inquam, quod melius sit aliquo suspicari posset quadoque, ignarus
discriminis penes quid melius, & quo melius sit, quod est absurdum. Ex hisce igitur caput & manum
partesque substantiarum omnes, quæ & ipsæ substantiæ sunt, non esse ad aliquid demonstrat: si præfinite
cognoscere quidem ipsa sit, ea uero præfinite quorum esse dicuntur non sit necesse, ad aliquid enim uo-
cabantur, quoniam ut eorum alterum noris, ita & reliquum necesse est dignoscas. Quocirca non sunt
ad aliquid partes substantiarum. } Cæterum de talibus acriter pronuciare difficile ei forsitan sit, qui de iis
non idetidem considerauerit. inutile tamen haudquaquam est de eorum singulis dubitatio disquisiti-
se. } Philosophice admodum hoc loquitur. Quoniam enim manum & caput ut subam quod dixit præfi-
nite agnosci, ut partes uero infinite, nisi cuius caput sit aut manus intelligat, ea propter inquit, quod talia non ad
modum considerauerit, acriter hinc de ipsis pronuciare non oportere. non de his uero duntaxat, sed de re et quæ
libet minime conuenit: addubitare tamen de huiusmodi rebus ac difficultates persequi est necesse: nam facul-
tatis initium difficultas, ac quidam ad disciplinam uia est. Hæc autem dicit, cum nos eius uerbis acquiescere ne-
quaquam uelit, sed nos quoque ipsos quæ id genus sunt indagare, neque ab alio moueri.

F

48

DE QUALI ET QUALITATE.

Qualitatem uero dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur.

Qualitatem autem eam uoco secundum quam quales esse quidam dicuntur. }

Hoc rursus loco de ordine qualitatis, inscriptionis causam, qualitatis diuisionem, ac spirituum ordinem
diuisionis pergitur. Primum itaque de ordine: conspicuus autem ex supradictis is est, in quibus doceba-
mus relatiuis ex eo anteponi qualitatis disputationem oportere, quod per se hæc ipsa spectetur, ad aliquid
uero pertinentia ipsum esse in relatione ad aliud obtineant: pluris autem ea sunt quæ per se subsistunt
iis, quæ ipsum esse per seipsa non possident: quodque sublato quali, simul quoque existens in eo relatio per-
rimitur:

A
B
C
 rimitur: ut albius, & calidius, discipulus ac p̄ceptor, similiaq;: q̄ si non sint relatiua, qualitatē omnem esse nil uetat. quippe relatiua subsistētiam prorsus non habere p̄p̄iam, sed p̄dicamentis superuenire aliis diximus, uerum uti memorabamus, p̄pterea q̄ relatiuorum P̄hs ubi de quāto differebat memi-
 nisset, p̄ceptionem de ipsis confestim facere habuit necesse, ne diu naturę ipsorū ignorantia laborare-
 mus. atq; hæc q̄dem de ordine. Quid autē q̄ duplicem titulū p̄scribit de quali & qualitate, nec ut
 in p̄dicamentis aliis simplicem? Dicimus aliud quale esse, aliud qualitatē, qualitas n. uniuersalis ipsa
 qualitas est, à qua participantia qualia denominatiue nūcupantur, ut uniuersalis albedo, nigredo: q̄le
 autem, corpus est particeps qualitatis, quodq; ab ea denominatiue appellatur, ut albū corpus, aut ca-
 lidū. Est ergo intellectu solo cōm̄p̄hensibilis qualitas: quale autē cadit sub sensum. Quandoquidem
 igitur nomen est duplex qualitatis, uel q̄ ut ipsum per se solo intellectu consideratur, quale ip̄m est
 qualitatis genus, uel ut sensu perceptile, duplicē quoq; hac de causa inscriptionem fecit. P̄posuit
 uero qualitati quale: quoniam utpote sensibile est notius. semper enim à notioribus p̄ceptionem
 exordiri conuenit. Dicere autem & aliter possis: nempe q̄ qualitas quoq; ipsa quale sit. nam de quali
 & qualitate cōmunius p̄dicatur quale. quo fit ut qualitas quoq; quale dicatur, quo pacto & no-
 men cōmuniter uerbi gratia de nomine p̄dicatur ac uerbo. tamen si enim de qualibus, nō de iis ta-
 men uerba facit primū, sed qualitatis ipsius gratia differit: ut oratio de ea p̄sp̄cia uelut à notioribus
 fieret. Diuidit uero qualitatem in species quatuor: quarū primam habitum & dispositionē uocat: al-
 teram potentiam & impotētiam: tertiam passiua qualitates passionēq;: postremam uero figurā ac
 formam. Cæterum ut intelligamus cuiusnam rei gratia qualitatis species quatuor dūtaxat, neq; plu-
 res paucioresue sint, ac quā ob causam in huiusmodi eas digesserit ordinē, qualitatis diuisionē quā-
 dam faciamus. Est ergo uel per potentiam & impotentiā, uel per actum qualitas. per potentiam, ut
 puerulus est facultate grāmaticus. per impotentiam, ut equus qui impos est percipiendæ grāmaticę.
 Sin per actum sit qualitas, aut p̄fectiua est, aut deprauatiua subiecti, aut nec p̄fectiua nec depraua-
 tiua. ac si p̄fectiua quidem deprauatiuaue sit, aut affectū in nostro nequaquam sensu generat, aut
 generat, atq; si affectum nō generet quidem, ægrēq; amittatur, habitus: sin facile, dispositio nomina-
 tur. Sanitas exēpli causa & animi uirtus actu & p̄fectiua est, nullūq; affectum iuehit, morbus & ui-
 tium deprauat: perficiunt. n. subiectum sanitas & uirtus, quoniā & fm natu. ā sunt: neq; ingenerant
 affectum: quippe sensibus nullis succūbunt: nisi forte cōsequentia sanitatis memores, ut colorem p̄-
 bum: uel morbi labefactātis, pallorē: uerū sanitas ipsa & morbus similiaq; nullis sensibus occurrunt.
 uocatur habitus tamen cum diu perdurāt, nec facile amittuntur: nam uirtutē obtinere in habitu seu
 uitiū dicimur: nec non sanitatem uel morbū: quocirca bono quoq; tum frui dicimur habitu cū intē-
 ta sanitas fuerit. quin & hecticus q̄dā hoc est habitualis uocatur morbus: maloq; rursus laborare ha-
 bitu dicimur. Qd̄ si breui finiantur ac facile deferant, dispositiones noīantur. Cæterum sp̄m hāc eē
 affirmat qualitatis primā, habitum inquā ac dispositionem. Porro habitū uocant, stabilem q̄litem
 ægrēq; dimobilem: dispositionem uero, depositu facilem. sic nāq; habitum rhetoricę habere eū dici-
 mus qui nō eius rationes ac uias dūtaxat nouit, sed obsistere quoq; obiectis diffcultatibus ualet, at
 qui compos rhetoricę non admodum est, nec facile eius obtinet methodos, alioquin uero qualitate
 quodāmodo rhetorica delibutus, nō hunc q̄dem rhetoricę habitu p̄ditum, sed quodam pacto in
 rhetorica dispositum appellamus. Quid ergo? nō est & habitus dispositio: qui enim possidet habi-
 tum, dispositionem is multo magis obtinebit. Dispositio quippe tum uniuersalior est, tum particu-
 lator: habet. n. fm eam se quodāmodo qui disponitur: nam duplex nomen esse dicimus dispositio-
 nis, alterum generalius, q̄ uel de habitu p̄dicatur: specialius alterum, qd̄ ab habitu seiungit in oppo-
 situm. Dispositionem itaq; hoc loco nō generalem, sed specialem assumpsit: quę ab habitu ex aduer-
 so distinguitur. Illud uero sciēdum est, celebrari in iisdē habitus nomen in q̄bus & boni habitus fer-
 tur. ipsius nāq; habitus intētio est habitus bonus. Ergo si boni habitus nomen in solis animatis ferre
 cōsueuimus, (nemo quippe bene habere in caliditate ignem dixerit, aut in frigiditate niuem) nomē
 habitus quoq; in solis animatis p̄dicabitur. Sin uero actu existens qualitas, p̄fectiua depratiuaue sit,
 ac nostrum circa sensum affectum inducat, passiua qualitas noīatur, quasi nostro sensui affectū im-
 portet: p̄fectiua, ut in igne caliditas, aut dulcedo in melle: deprauatiua, ut uini acor: putredoq; in
 fructibus, aliisq; corporibus. P̄fectiua porro non iniuria dicūtur ille, si q̄dem iis formam n̄tel atq;
 ignis ferunt acceptā: hæ uero deprauatiua, quoniā subiecti sunt corruptrices. sensui tamē omnes no-
 stro affectum cōciliant. Cæterum nō ut ab affectu hæ fieri dicūtur, quādoquidem nō sunt per muta-
 tionem subiecti quāpiam genitæ (p̄fectiua intelligo) uerū qualitates substantiales earū sunt, quibus
 item insigniūtur. Haud uero segmētum hoc ut alterum in facile ægrēue dimobile subdiuidi est ne-
 cesse: nam illud in solis animatis uisebatur, in q̄bus deprauatiua etiā qualitates & p̄fectiua fieri atq;

Defieri uoluit natura subiecto eodē manente, iccirco & in diuturnas diuidebātūr breuiq; durabiles. hoc uero in inanimis segmentum spectatur, in quibus & perfectiua subiecti & deprauatiua qualitates pariter cum subiectis perdurant, secūq; & subiecta marcescentes extinguunt, seu cum subiectis marcescunt, ut in rosa sese res habet ac malo: quippe horum suaueolentia, colorisq; exolescens probitas subiectum quoq; secum corrūpit. Verūenim uero habent se eodem pacto & deprauatiua, cum simul & ipse cum subiectis in quibus gignūtūr perennent atq; intereant, q̄lis uini est acor, ac fructuū, corporūq; reliquorum putredo. Qd si uel deprauatiua in nōnullis qualitas nō diu permanēs reperitur, ut aerugo in argento, aut huiusmodi qdpiam, talia qdem potissimum quis forsītā magis proprie affectus seu passionēs quā ad q̄litem referūtūr nominauerit. Qm uero occupauit prorsus deprauatiua q̄litas perfectiua coniungi, p̄pterea q̄ in altera subdiuisionis parte, ea inquā quē p̄fectiua ac deprauatiua, nec passionē ingerentes capit, conseris in oibus est p̄fectiua, (sicbat enim uel habitus utraq; uel dispositio: atq; in solis animatis cōspiciebatur,) iccirco & in parte altera, nempe hac p̄posita, necessario constructa, cum ea per omnia est delata: neq; in diu breuiq; durable diducta, atq; effigiem ex affectu inuehēdo magis recipiens, quā ex eo q̄ ab affectu inducatur. Connexa hāc porro inter se sunt p̄fectiua inquā & deprauatiua, ne multifida diuisio reddita posset oculis tota incōmode subiici, atq; in eadem segmenta discerpi cogere. Sin nec perfectiua sit nec deprauatiua q̄litas, aut in p̄fundum penetrat, aut per summa diffundit, ac si alte desedit, aut difficilis abiici est, aut facilis. si uix ergo abiiciatur, passiuā qualitas dicitur, quasi passione innascens: ut dulcedo in iure: uel ab ortu pallor. Haud uero hāc passionē circa sensum nostrū ueluti ingeneras uocatur: quāuis ipsa quoq; in generet; sed tāquā à passione inascatur: p̄pterea qd ipsam peculiarius ab eo quod ipsi magis inest appellauimus: id. n. ipsius exp̄ssius figuram rēp̄sentat q̄ est s̄m mutationem subiecti esse genitā, hoc est s̄m passionem, magis quā q̄ eādē in sensu nostro moliatur. Sin autem reici queat facile. i. breui p̄maneat, nisi paruo negotio emēdetur expellaturq; passio dicitur ad q̄litem relata: ut pallor ex diutino morbo: & fuscus color ex multo solis aestu contractus, quā sese p̄pterea quoq; sub q̄litate recipiunt: quoniā p̄prium & in his cōsequens seruatū qualitatis, nepe id quod est denotiatiue ab ea q̄ participant appellari. Qd si facile emendetur, passio ad pati p̄dicamentum relata nūcupatur: ut si q̄s expalluerit metu: uel pudore erubuerit. hęc. n. ne q̄lites censet quidem prorsus appellādas: quoniam nec qui ita affecti sunt, denominatiue ex ipsis uocātūr: nemo. n. qui uerecūdia inquit erubuit: rubicūdum, aut qui impalluit metu, pallidum nominauerit. Tertia autē ex hisce species fit qualitatis quā sunt qualitates passiuā passionēsq; passiuā q̄litem eam uoco quā ceu passionem intus generat, quāq; ut à passione innascitur, & passionem eam tum quā ad q̄litem, tum quā ad pati p̄dicamentum redigitur: nā sunt priora qdem tria qualitates, quarta uero passio est. Verum quo pacto subiisse hāc in p̄fundum dicimus, pallorē inquā atq; erubescētiā, cum circa corporis summa dūtaxat spectentur? Dicimus nō sine mutatione in p̄fundo factam circa superficiem esse id genus q̄litem: nam sicuti ab ortu rubicundi, tales temperaturā eiusmodi causa extitere, superāte nimirum in ipsis calore, atq; ad superficiem erūpente: sic rubri quoq; uel pallidi per timorem aut uerecūdiā redditi, sine mutatione in p̄fundo tales haudquaquam euasere. At uero si actu qualitas neq; perfectiua neq; deprauatiua sit, ac superficiem tātum occupet, atq; in inanimis habeatur imaginariisq; figurat; in animatis uero, forma seu grāce morphe nūcupatur. in imaginariis qdem, ut mathematicis omnibus, triangulis inquā, & circulo, ac reliquis figuris, hāc nāq; ipsum esse in sola imaginatione obtinent. inanimis uero, lignis, lapidibus, similibusq; quippe imaginaria hoc est figurā quā inanimatis insunt, ea quoq; tali ratione esse aut tali disposita pro figurarū differentiis faciunt: in ipsis uero animatis ut animalibus omnibus forma seu morphe circa superficiem solam consideratur. Quid ergo, nōne morphen habere & statuā dicimus? Verum nō prima rōne, figuram enim habere in primis dicitur: secundaria uero rōne & formā. eo enim quoniā animati imitatē est, in quo & forma existit, forma quoq; in eo magis per abusionē fertur. Habes & spēm quartam q̄litis, figuram inquā ac formam, reddetq; descriptio diuisionis faciliore captu rationē nobis ac uia. Aperuit itaq; nobis diuisio cuiusnam rei gratia solā species quatuor neq; plures neq; pauciores sint qualitatis. Hāc uero de earum ordine pronunciamus. Statuit quidem iure speciem habitudinis ac dispositionis primam, quādoquidem enim circa animata ea uersantur: prāstantiora uero sunt omnibus animata, q̄litas quoq; quā in iis uisitur iure sibi primas uendicauit. Merito autem secunda per potentiam species est atque impotentiam. nam quoniam potentia & impotentia naturalis quādam est aptitudo: quippe & puerulus naturalem quādam habet potestatem suscipiendā grammaticę uel rhetoricę: & equus naturalem talium percipiendorū impotentiam. ignis quoq; naturalem calefaciendi faculatem obtinet, similiterq; id genus alia. secunda uero sunt ab animatis naturalia, qualitatis quoq; per potentia & impotentiam

Impotentia species cum in naturalibus rebus uisitetur, secundum locum non immerito obtinet. Quoniam uero naturali quadam aptitudine, deinde secundum eam aut facere quidquam aut pati conuenit, nam nisi prior aptitudo existat, utique nec pati quis poterit aut facere. quandoquidem Amiantum uerbi gratia aptitudine urendi uacat: neque si sexcenties quis ignem admouerit consummabitur. at lignum potestate urendi praeeditum, igne adhibito uretur habet & passiuum ob id qualitates passionemque tertium inter species qualitatis ordinem: quoniam nemo uti diximus facere secundum eas aut pati ualeat, non prius facultate in eo existente aliqua quae apta sit ad eiusmodi res capeffendas. Caeterum figura & forma cum in sola superficie considerentur, sed sunt postrema sortita, passiuus qualitatibus atque affectibus usque in profundum peruenientibus. haec quoque de specierum ordine. Sciendum uero modis pluribus eandem dici qualitatem posse. ut calor in igne passiuum qualitas est uelut sensui nostro affectum insinuans. in nobis uero, ut febris, passiuum qualitas uelut a passione ingenua. in ferro cadente, atque eum si forte accidat per diem seruante, passio quae ad qualitatem refertur. calor autem qui nobis forte iuxta ignem fit praeteruentibus, passio est quae sub pati praedicamentum redigitur. } Qualitatem autem eam uoco secundum quam quales esse quidam dicuntur. } Cur qualitatis praerceptionem facit per quale? Respondemus quoniam manifestius quale est ut iam docuimus, uelut sensui perceptibile. ac denique a quali in qualitatis notione uenimus. quippe album in lacte, in niue, in cerussa conuictum, in albedinis notitia concedimus. similiter gustato melle, & palmula, & carica, in dulcedinis intelligentiam deducimur. ex quali igitur utpote planiore praerceptionem conficit. Porro ipsum id cui impertitur, quale: id quod impertitur, qualitas est. Sed quamobrem uerba adiacent illa, secundum quam quales esse quidam dicuntur? an ob ruborem ex uerecundia, & pallorem ex metu. non sunt enim qualitates haec: quoniam non rubicundi uel pallidi qui sunt pudefacti ac territi dicuntur. nam praeruit appellacionem mutatio, sed erubuisse atque expalluisse: quae appellacionem non praeruenit. neque haec etiam qualitati passio eadem de causa, sed praedicamento pati fertur accepta: siquidem non patientes, sed passivi duntaxat nominantur. } Est uero qualitas ex eorum numero quae multifariam dicuntur. } Quoniam pacto multifariam? hoc est secundum ea quae uelut ab uno, atque ad unum pertinent: sed non uti uox aequiuoca. Multifariam igitur dici qualitatem affirmat. hoc cum dicat, non aequiuoce, sed modo diuerso appellari indicat. nam dici multifariam, non aequiuoce significat: sed ut hoc loco, differenter. nam si aequiuoce esset sumptum, in diuersa significata diductio fieret. uerum quoniam pro differenter acceptum est, diuisio ideo ut generis in species obitur. Verum ergo non est qualitas genus? quamobrem igitur species eius prima alia dicitur, alia secunda? Respondemus non quoad qualitas primam hanc, secundam esse illam, sed dignitate duntaxat: ut homo quoque differt ab equo.

Vna quidem igitur species qualitatis, habitus et dispositio dicantur. Differt autem habitus a dispositione, quod permanentior et diuturnior est. Tales uero sunt scientiae et virtutes. scientia enim uidetur esse permanentior, et diuturnior, si quis uel mediocriter sumat scientiam: nisi grandis permutatio facta sit uel ab aegritudine uel ab aliquo huiusmodi. similiter autem et uirtus, ut iustitia, et temperantia, et singula talium non videntur posse facile moueri, neque facile permutari. dispositiones uero dicuntur quae sunt facile mobilia: ut calor, et infrigidatio, et aegritudo, et sanitas, et quaecumque alia huiusmodi. afficitur enim quodammodo secundum eas homo. cito autem permutatur, et ex calido frigidus fit, et ex sanitate in aegritudinem transit. similiter autem et in alijs: nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita et immobilis, uel omnino difficile mobilis existens: quam iam quispiam ut habitum uocet. Manifestum est autem quod haec uolunt habitus dicere quae sunt diuturniora et difficiliora mobilia. Namque disciplinas non multum retinentes, sed facile mobiles existentes non dicunt habitum habere: et tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam peius meliusue. quare differt habitus a dispositione, quod haec quidem facile mobilis sit: ille uero diuturnior et difficilior mobilis. Sunt autem habitus, et dispositiones: dispositiones uero, non necesse est habitus esse. qui enim retinent habitum: quodammodo, dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omnino retinent habitum

} Species itaque una qualitatis habitus ac dispositio dicantur. }

Species prima qualitatis habitus ac dispositio est. Differt uero inquit a dispositione habitus, quod amittitur facile dispositio, habitus non facile: quodque habitus omnino & dispositio sit, dispositio autem non etiam habitus necessario. } Tales porro scientiae uirtutesque sunt. uidetur enim ex iis quoque scientia esse quae tenacius adherent, nec facile dilabuntur, tametsi mediocriter scientiam acceperis: modo ne

D magna sit uel à morbo facta uel alio quoquā eius generis mutatio. } Vocat hoc loco sciētias nō quę
 carent errore, sed artem absolute omnē pertinacius animo insitā. Fit igitur hoc significato, ut scientię
 tum grāmatica, tum fabrica, tum mechanicę artes reliquę sint. stabilis enim sunt quidā habitus sin
 gula. Tribus autē modis nominatur scientia, nam & cuius subiectū offendiculo uacat, atque secun
 dum eadē ac eodem pacto perpetuo habet, sic dicitur: qua significatione & Geometria, & Astrono
 mia, & Arithmetica scientiæ habebuntur. Medicina, si hoc significatū attendas, nō item, cū circa subie
 ctum fluxile uersetur. Vocatur scientia & ea quę ex probatis per se principiis emanat, atq; hæc re ue
 ra scientia est, quā philosophiā suppositionibus carentē, seu gręce anypotheton nominant: propterea
 q̄ ex cōmunibus animi oceptibus prodeat. Hac porro ratiōe neq; Geometriā, neq; Astronomiā, neq;
 ullam eius generis, scientiā appellabis: quoniā non ex creditis suapte natura principiis oriuntur, sed
 demonstratione indigentibus. Sunt enim Geometrię principia, punctū, lineā, superficies, ac similia.
 definitque horum quodlibet Geometra, punctū id esse inquires cuius nulla pars est, lineā uero, lon
 gitudinem latitudinis expertē, ac cætera uti habent, at horū demonstratiōem, qua inquam de re im
 pers punctum sit, uel lineā longitudo carens latitudine, non etiā, qua Geometra est, nouit. sed horū
 faciendas demonstratiōes ad primū Philosophū relegat: cum scientia nulla ipsa sui ipsius principia
 demonstrat. Quę ergo non ex creditis per se principiis proficiuntur, eę ne scientię quidem proprię
 fuerint, id q̄ uel Plato affirmat, cui enim sunt quę nō nouit principia, mediā autē finisq; ex iis sunt
 quę ignorat, quomodo cōstare huic potest scientia? Est uero & tertiā quadam ratione scientia para
 trix uię, (græci odopæticē uocant) intelligens quę antecedere, quę sequi cōueniat. in quo signi
 ficatu sciētia est tum Medicina, tum Mechanica ars omnis, qua sanē significatione uel hoc loco usus
 est sciētia Philosophus. Virtutes autē hic dici perfectas, eas nimirū quę & quod sit sciunt, & quā ob
 rem sit. Sunt enim uirtutes alię naturales, ut qui naturalē modestiam obtinent quandam, aut mites
 natura sunt: quę bruta quoq; prædita feruntur nōnulla, ut turtur & cornix castitate, ciconiē iustitia.
 alię morales, quę honestum esse iustitiā, & omnem simpliciter uirtutē norunt, quā autē ob causam
 honestum sit haud norunt: sed hoc qui præditi iis sunt ex patribus aut præceptoribus recta opinione
 instituti intelligunt, alię ciuiles, quę simul & quod sit, & qua de re sit cognoscunt. quędā autē puri
 ficę. Porro à ciuilibus distant purificę eo, q̄ circa inferiora ciuiles uersentur, honestioresq; arripiant
 uoluptates, ac tempus & locum & quantitātē obseruent, qui autē pure agunt, haudquaquā curent
 deteriora, uoluptatesq; semel contēnant. sunt uero & cōtemplatiuę quędā uirtutes. Itaq; uirtutes
 hic ut cōmonuimus perfectas intelligit, nempe & ciuiles & purificas & cōtemplatiuas. } Modo ne
 magna sit uel à morbo facta, uel alio quoquam eius generis mutatio. } Cōsentaneū enim est ut diu
 turno aliquo uexatus morbo, aut alioquin negociis impeditus ob post habitā meditationē sciētiam
 amiserit. } Dicuntur uero dispositiones eę quę sunt permobiles ac cito mutantur, ut caliditas, & fri
 gidity, & ualētudo, & sanitas, atque id genus reliqua. dispositus quidē homo quodā pacto in iis dici
 tur, non habitū tamē obtinere, nisi harum quoq; aliqua ipsarum tēporis diuturnitate iam in natu
 ram abierit, sitq; insanabilis aut uix admodū dimoueat, quā quis habitudinē forsitan appelleue
 rit. } Talis enim nō amplius dispositio, sed habitus nominat. In naturā autem inquit abierit, hoc est
 mutata fuerit in naturā, atq; ob consuetudinē multi temporis ipsa naturā euaserit. } Qui enim par
 ticipes non admodū sunt scientiarum, eos obtinere habitum haudquaquā dicunt. } Nam qui in grā
 matica uel rhetorica, de quibuscūq; rogetur rhetoricę uel grāmaticę speculaminibus, ad respōden
 dum est prōptus, rationemq; de iis reddit, atq; oborientes difficultates impigre soluit, hunc rhetori
 cę habere aut grāmaticę habitum affirmant, sin est aliter qualitate earum quodā pacto seu modice
 perfusus, non is quidem habitū obtinere harum dicit, sed in iis quodā modo dispositus. } Nam qui
 sunt habitus, ii dispositiones quoq; at quę dispōnes, eę non habitus ex necessitate sunt. } Sicut enim
 de nomine & uerbo prædicat nomen, estq; nomē tum genus nominis & uerbi, tum quod à uerbo
 è regione distinguit, ita dispositio quoq; altera ut genus de habitu, ac dispositiōe dicit, altera ut spe
 cies ab habitu in aduersum semouetur. quo fit ut qui habitus est is & dispositio sit prorsus, quoniā
 genus est eius dispositio: at quę dispositio, non præterea & habitus, nam per contrariam ab ea di
 stinctionem dicitur habitus.

50 Aliud uero genus qualitatis est secundū quod pugillatores uel cursores uel salubres uel insalu
 bres dicimus, et simpliciter quęcūq; secundū potentiam naturalem uel impotentiam dicuntur. Non enī
 quoniā sunt dispositi aliquo modo, vnūquodq; huiusmodi dicitur: sed quod habent naturalem potentiam
 uel impotentiam facile aliquid facere, uel nihil pati: ut pugillatores uel cursores dicuntur, non quod
 sint dispositi aliquo modo, sed quod habeant potentiam naturalem uel impotentiam aliquid facile faciēdi.

Salubres

Salubres vero dicuntur, eo quod habeant potentiā naturalem ut nihil à quibuslibet accidētibus facile patiantur: insalubres vero quod impotentiā habeant naturalē nihil facile à quibuscūq; accidentibus patiendi. Similiter autem his durum et molle se habent. durum enim dicitur quod habeat potentiā nō facile secari: molle vero quod eiusdem ipsius habeat impotentiam.

{ Alterum est genus qualitatis, scilicet quod pugillicos, ac cursorios quosdā, uel salubres, ac ualitudinarios appellamus, & simpliciter quęcūq; per naturālē potētiam uel impotētiam dicuntur. }

Species est hęc secunda qualitatis, quę potētia inquā constat atq; impotētia. Sed cur genus ipsam qualitatis appellauit? genus enim qualitas generalissimū est. aut pro specie genus ab eo dictū, ne speciem quis hanc esse putaret specialissimā. huiusce rei argumentū id est, qd non genus generalissimū, sed genus dixit, ut subalternū genus esse, speciem uero quę sub qualitatem cōfertur indicaret: perinde ac si diceremus genus esse substantiæ animal, hoc est ad substantiam referri. Speciem igitur tradit qualitatis secundā ut diximus, quę ad potentiā & impotentiam pertinet, ac secundū quā pugillicos, uel cursorios, uel salubres, uel ualitudinarios uocamus. Porro eos pugillicos aut cursorios nominat, qui naturā ad horum aliquod idoneam possident, hoc est qui tales sunt facultate. Ac qualitatis prima quidem actu species consideratur, habitus inquā ac dispositio. secunda potestate. aliud enim est pugillem, aliud pugillicum. & cursorē, ac cursorium dicere, quippe actu pugil cursorq; est, potestate uero pugillicus atq; cursorius, qui nōdum actu quidem eiusmodi est, ceterū ut talis fiat naturā obtinet facultatem, id est aptitudinem. at qui est actu pugil aut cursor, non is etiam per naturalem potestātē dicitur, sed habitum uel dispositionē habet. pugillicum autem nominamus infantem cui longę sunt manus, quasi ad certandū summis manibus utiles: & infantem cursoriū qui plethoricus non est, sed bene etiā ualet. Quomodo uero & impotētiam qualitatem nūcupat? quoniā dispositi in hac sumus quodam pacto. equū enim dicimus, propterea qd tali dispositus ratione sit, impotētiam habere scientię capeffende. Ac demū in quibus potestatem, in iisdem quoq; impotentiā cōtemplamur. nam qui pręditus patiendi est facultate, habet is & non patiendi impotentiā: & qui facultate pollet non patiendi, is patiendi impotētiam obtinet. potest enim pugillicus facere. potest & non pati salubres: quippe ab ægrificis causis pestilentia sequente nō facile excipitur. nec facere potest consilio tardus: de quo dictū est Dilatorem operum nūquā non noxa fatigat facere non potest ignis ut refrigeret: facere non potest ignis quin calfaciat. neq; potest non pati mollet aut ualitudinarius pestilentia grassante. at pati durum non potest. Alia ratio. Quoniam genus idem est oppositorū. Siue igitur quis hęc ut contraria opposita esse uelit, sub quo genere unū habetur contrariorū, eodem sese & alterum recipiet. siquidem & album & nigrum quę sunt contraria, eidem generi qualitati referuntur accepta. Ergo si sub quale potentia colligitur, recurrit sub idem & impotētia. siue hęc mutuo aduersari sibi per priuationem atq; habitū malis, ea sic quoq; ad idem genus reduces. nam cuius esse ferē habitus generis, huius quoq; priuatio dicitur, ut oculi. est enim eius & uisus & cæcitas. itaq; sub quo genere continet habitus, ad idem priuatio quoq; reuocabitur. { Non enim quale horū quoduis dicitur quod dispositum sit quodam modo. } Quasi dicat non enim ii propterea qd actu sint, tales dicuntur: sed qd eiusmodi potestatem habeat. Porro uocatur tribus modis facultas. nam aut ex eo nominatur qd facere sit quisquā natura idoneus, hoc est facultatem quisquā ad faciendum habeat, aut quod ad patiendū aut ad non patiendum, quęadmodum ad esse ualitudinario exēpli gratia potestatem patiendi dicimus à multa ambulatione, aut solis ardore: subesse uero salubri uim à talibus non patiendi: & fabro ianuę faciendę facultatem adesse. Quot autem modis uocatur potentia, totidē & impotentia nūcupabitur. habet enim qui potest pati impotētiam nō patiendi: & qui potest nō pati, patiendi impotentiā. non uero etiam qui facere potest, is omnino & nō faciendi impotentiā obtinet. Quamobrem igitur, ut cum patiendi potentia non patiendi quoq; assumpsimus impotētiam, non itidem cum faciendi ui impotentiā non faciendi cōmisimus? Respondemus, quoniā res quędā sunt quę ad faciendū dūtaxat, nequaquā uero & ad non faciendū uim habent: ut in libro quoq; Aristoteles de interpretatione inquit, partim utroq; spectare potētiam, partim ad alterum tātum sese habere contrariorum. ancipitis est naturę quęcūq; rationali constat specie. possidet contrariorum solum alterum quę eiusmodi non est. potest uerbi gratia sanare Medicus, sed nihilominus & non sanare, faber quoq; ianuę potens cōstruendę, nihilominus & non cōstruendę pręditus est facultate. at uero calefacere cū possit ignis, nō potest p̄terea & nō calefacere. sicut cū adsit & refrigerandi uis niui, nō isuper uis quoq; nō refrigerandi p̄sto est. & Deus cū faciēdorū bonorū facultate polleat, nō est itē & nō faciēdorū cōpos. Hñtq; iure optimo potestātē ad utrūq; rationabilia: quoniā nō in iis potestas concurre

DE QVALI

D cum uoluntate. non enim quæ uolunt, possunt & ea omnino: nec quæ possunt, ea etiã uolunt. Deus tamen Opt. Max. comitem uolūtati potestātē habet. nam si uelle quidem dicamus eum, ceterū quæ uelit non posse, fatua esse uolūtas. quēadmodum fatuus & homo ille est qui ea uult quæ consequi nequit, ut uolare, immortalisū esse. Rursum si posse eum quidem, non autē uelle affirmemus, inanē facultatem obtinebit. nam si facere potest quisquā aliquid, nec facere id uelit, omnino non faciet, nec facultatem in actum prouehet. quapropter inanis erit facultas, quę nunquam actu illustretur. eam ob rem ipsum in deo posse duntaxat dicimus, haud uero etiam non posse. quoniam quę potest, uult ea quoq;. uolens autem, facit etiam prorsus. nec forte quidem facit, forte uero non facit, sed facit omnino. quidquid enim uult potest, & uult quidquid potest. Porro hic uolūtatem non q. Græci bu leuesthæ uel buleusin appellant, hoc est consulere uel cōsultationem, sed to thelema, hoc est id quod iubet uocamus. nam neq; consulere proprie in Deo fertur aut consiliū, si nihil aliud consiliū est, ut Aristoteles tradit, quā prudentiæ defectus. quid enim facere oporteat, & utrū hoc faciendum an illud sit nescientes cōsulimus. Nam in quibus est præelectio, in iis & consiliū est, si est præelectio nihil aliud quidem quā hoc præ illo eligere: consilium autē rerum electionis gratia fit: cōsulimus uero ignari: ignoramus prudentiæ inopes. nam minime eum latent quæq; res gerendæ cui suppetit prudentia, quippe uirtus ea est absolutissima. Ergo si Deus quoq; prudentia ipse est, cōsilio non egebit, si per defectum id fiat prudentiæ. Itaq; his de causis Aristoteles rationale solam esse facultatem in utrūq; dixit procliuem. Verum si sit exquisitius loquendū, appetendi facultas omnis ad utrūq; partē habet momentum. præter appetitricem uero, tum hæc præstantior, tum deterior, omnis mēbrum alterum cōtradictionis dūtaxat possidet, uti iam in igne niueq; mōstrauimus. Igitur si faciendi solum facultatē in rebus quibusdam locum habere ostensum est, haud uero & partem quoq; contradictionis alterā, merito non ut in patiendo ipsum non pati ex aduerso collocauimus, sic uolumus in faciendo id etiã q. est non facere oppositū statuere. enim uero non omnē prorsus facultatē sequitur impotentia. Porro & descriptionem eorum ac negationem sic facere conuenit.

AFFIRMATIONES

NEGATIONES

Potest facere,
Potest pati,
Potest nō pati,

Valerū
bres
Salu
dinariū

Non potest facere,
Non potest pati,
Non potest non pati,

F Itaq; eas ob res triplicem hanc & ipse speciem tradit potestatis. ac eam quæ faciendi est, inquiens, Pugillici enim uel cursorii dicuntur, non q. dispositi sint quodā pacto, sed facultatē, facile quidquam, faciendi habeant. hic faciendi est facultas. Salubres uero appellantur, q. naturalē habeant nihil à quibusuis facile patiendi potestātē. ecce & secūda. Valetudinarii uero, q. natiuam impotētiam nihil à quibuscūq; patiendi obtineant. tertia hic. Nam habent quidē ualetudinarii potestātē facile patiendi, non patiendi uero impotentiā, salubres cōtra. A quibuslibet autem minime affici salubria dixit exacte, ut ab æstu, uel flatu, aut à qbus deniq; affici salubria noluit natura. affici enim possent à gladio, uel igne, aut huiusmodi quouis alio. at morbosa potestātē à quouis obuiō patiēdi habēt: impotentiā uero nō patiendi. Simile his est & durū & molle. habet nāq; illud potestātē quo minus diuidat facile, atq; huius ipsius impotentiā. molle autem potentiam ut facile, impotentiā ut minime disseccetur.

SI Tertium uero genus qualitatis est passibiles qualitates et passionēs. Sunt autē huiusmodi, ut dulcedo et amaritudo et austeritas et omnia his cognata: amplius, et calor et frigus et albedo et nigredo. Quod quidē igitur et hæc qualitates sunt manifestū est. quæcūq; enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secūdum ipsas: ut mel quoniā dulcedinem suscepit, dicitur dulce: et corpus album, quoniā albedinem suscepit: similiter et in cæteris. Passibiles uero qualitates dicuntur, non quod ea quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur (neq; enim mel quoniā aliquid passum sit dicitur dulce: neq; aliquid aliud huiusmodi) similiter autem his et calor et frigus passibiles qualitates dicuntur: nō quod ea quæ illas suscipiunt aliquid passa sint, sed quoniā secūdum sensus unaquæq; dictarū qualitatum

passionis effectiua est, passibiles qualitates dicuntur, dulcedo enim passionem quādam secūdam gustū efficit: et calor secūdam tactum: similiter autem et aliae. Albedo autē et nigredo et ceteri colores non eodem modo is quae dicta sunt passibiles qualitates dicuntur: sed eo quod ipsae ab aliqua passione innascantur. quoniam enim sunt propter aliquam passionem multae colorū mutationes manifestum est. erubescens enim aliquis, rubens factus est: et timens pallidus et vnūquodq; talium. quare etiā si quis natura aliquid talium accidentiū perturbationū ve passus est, similem colorē verisimile est eum habere. Quae enim affectio nunc in eo quod verecūdetur circa corpus facta est, etiā secūdam naturalem cōstitutionē eadem fieri potest affectio, vt et naturalis color similis sit. Quaecūq; igitur taliū accidentium ab aliquibus passionibus difficile mobilibus et permanētibus principiū sumpserunt, passibiles qualitates dicuntur. siue enim secūdm naturālē cōstitutionem pallor fit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secūdam eas dicimur) siue propter aegritudinē longā, vel propter aetū eidem cōtigit nigredo vel pallor, et non facile praetereunt, vel etiā per vitam permanent, passibiles qualitates et ipsae dicuntur. similiter enim quales secūdam eas dicimur. Quaecūq; vero ex is quae facile soluūtur et cito transeunt fiunt, passionibus dicuntur: qualitates vero minime. nō enim aliqui secūdam ipsas dicuntur quales. neq; enim qui propter verecūdiam rubens factus est, rubens dicitur. neq; cui pallor propter timorem venit, pallidus est: sed magis eo quod aliquid passus est. quare passionibus quidē huiusmodi dicuntur: qualitates vero minime. Similiter autē his et secūdam animā passibiles qualitates et passionibus dicuntur. quaecūq; enim mox inascendo ab aliquibus passionibus difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur et ipsae vt amentia, mentis alienatio, et ira, et alia huiusmodi. quales enim secūdam eas dicuntur, id est iracundi, atq; amentes. similiter autem et quaecūq; alienationes non naturales, sed quae ab aliquibus alijs accidentibus factae sunt difficile praetereunt, et omnino immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi. quales enim et secūdam eas dicuntur. Quaecūq; vero ab is quae facile et cito praetereunt fiunt, passionibus dicuntur: vt si quis contristatus, iracundior fiat. non enim dicitur iracundus qui huiusmodi passione iracundior est: sed magis quia aliquid passus. quare passionibus quidem huiusmodi dicuntur, qualitates vero minime.

¶ Genus uero tertium qualitatis passiuae qualitates ac passionibus dicuntur, sunt autē huiusmodi, ut dulcedo, amaritudo, acerbitas, similiaque his omnia. }

Genus rursus pro specie dixit. Quomodo autē genera ea nuncupauit, si species hae sunt qualitates? Quoniam habent & ipsa subiectas sibi species alias, quarū sunt genera. Hoc autem quatuor modis cōsideratur genus. adest enim aut omni speciei passiua qualitas, ut album, omni niui. aut non omni, naturaliter tamē atq; ab ortu, ut nigrum Aethiopibus. atque si omni, aut cōpletiua subiecti est, aut minime. cōpletiua est, ut niuis albedo ac frigiditas. & ignis caliditas siccitasq;. Nō cōpletiua uero, ut nigritia coruorū, atque olorum candor. non enim cōplet coruū nigritia, ut proditum saepe est: propterea quoniam deplumatus, niger quidē nō est praeterea, coruus tamē est nihilominus. Et aliter. quoniam finiendo iis, nec eiusmodi usurpamus qualitātū differētiās, nisi saepenumero substantialium differētiarum egestate coacti. nihil enim mirū est, cum simus homines, nō in omnibus substantiales a nobis differētiās inueniri: eaque de causa rerū ex talibus obsignandarū necessitate urgeri. Si igitur speciei omni cōpetat, cōpletiuaque sit, passiua qualitas nominatur ut sensui nostro passionem ingerens. Sin in tota sit specie, quam tamen non compleat, passiua dicitur qualitas uelut a passione innascens, ut nigredo coruorum. At si speciei non inest omni, aut diuturna est, aut breui finitur. si diuturna, rursus passiua qualitas fertur quasi a passione iuecta, ut dulcedo in iure, aut ab ortu pallor ac rubor. sin speciei non omni conueniat, breuiq; permaneat, nec facile emendetur abiiciaturq;, passio dicitur ad qualitatem relata, ut pallor ex morbo diuturno, aut ex multa hieme oborta frigiditas. sin deponatur haud magno negocio, ac facile confestimq; emendetur, passio ad pati praedicamentum pertinens uocatur, ut ex intempestiuo metu pallor, aut rubor ex uerecundia: talia enim qualitates appellare operaprecium esse non putat Aristoteles: quoniam non ab iis denominatiue participes dicuntur. Descriptio autem rursus diuisionem faciet conspicuam ac subiiciet oculis.

Qualitas passiuā
speciei adest.

D

Omni.

Non omni, natura
liter tamen, & ab
ortu, ut album
aethiopi.

Completiuā subiecti,
ut albedo & frigi
ditas niui, estq;
sensui nostro
passionem
ingerens
quali-
tas.

Non completiuā subie-
cti, ut nigrum cor-
uo, & passiuā est
qualitas à pas-
sione inna-
scens.

Diuturna, & est qua-
litas à passione inna-
scens, ut dulcedo
in iure.

Breui du-
rans.

Non facile emendabi-
lis, estq; passio ad
qualitatē relata,
ut pallor ex
morbo diu-
turno.

Facile emendabilis,
& passio est ad
ipsum pati re-
lata, ut ru-
bor ex ue-
recun-
dia.

E

Non solum autem quatuor hae passiuarū qualitatum species circa corpus, sed animū etiā spectan-
tur. nam si quis optimo habitu sic ac simpliciter scientiario in rationalē prae dītus cōtemplationē, tale
dici poterit, nempe qualitas passiuā ut nostrū circa sensum passionem inducens, nec quasi à passione
inolefcens. quonīā animae essentiae cōpletius perfectiusq; est id genus habitus. Passionē uero circa
sensum non uidelicet corporalem molitur, sed eum qui diuinus & rationalis uocatur. Dicimur itaq;
rationes iniuriasq; sentire, nimirū animo, & non corporeis sensationibus. Furiosos autem ex corporea
quadā temperie, uel iracundos, uel huiusmodi aliquos passibilē qualitātē habere quis dixerit tāquā
ab affectu innascentem. qui ex morbo tales euaserunt, passionem quā sub qualitatem recipitur, obti-
nere. qui sunt ob casum quēpiā ira correpti, aut quidquā id genus perpeffi, passionē eam quē sub
pati praedicamentū confertur. Cāterum constat nos nominibus abutentes hāc dicere: quādoquidē
proprie hęc omnia ad habitum ac dispositionē referuntur. Sunt uero duplici modo passiuę q̄litates
desumendae. nam aut ab eo q; affectum subiectū sit, ac passiuā quādā ei qualitas ex affectu ingēta,
qualitatem habere dicitur: aut q; iis percipiendis qualitatibus noster afficiatur sensus, ipsae uero in iis
quibus hārent nō per affectum fiant, sed naturaliter, uti in igne. non enim per affectū est igni innata
caliditas. nam inest ei substantialiter, eiusq; formatrix est. perinde quoq; res habet in mellis dulcedi-
ne, & niuis candore, ac similibus. Alba tamē caro ab affectu habet albedinē. accidit nāq; ipsi albū, neq;
adeft eidem substantialiter, nec formā indit. eodem modo & de nigro, & dulci iure, ac similibus dice-
mus. Afficitur ergo & in his sensus: uerum quonīā magis propriū est hāc ab affectu ingēto, quā
ab inferendo sensibus affectu nominemus, hoc ipsis ea de re primo loco cōpetit. secūdo uero & affe-
ctum ingerere. par siquidem est ab antiquiore cognomentū passiuę qualitatis fieri. Ergo & in mel-
le, quonīā ei dulcedo non ab affectu prouenit (ipsum enī informat) iccirco ab affectu sensui inferēdo
passiuā qualitas nūcupatur. { Passiuę uero qualitates dicuntur. } Duplex est passiuā qualitas: uel
animo, uel corpori insita. quae animo inheret, aut speciei omni impertitur, ut animi ferocia leonibus:
aut nōnullis, & uel ab affectu ex generatione aliquo, ut furor: aut ab accidēte, ut astutia. Ac quę cor-
pori insidet, aut omni speciei conuenit, ut albedo niui: aut q̄busdam. & aut ab aliquo ex generatione
affectu, ut aethiopibus nigredo: aut nō à generatione est, sed post ab affectu genita: idq; duplici uia.
nam aut inuehit affectum, ut febris: aut ut pallor, non inuehit. { Albedo autē & nigricia coloresque
alii nō eodē cum supradictis modo. } Non faciunt inquit à seipsis denominatiū affectum. nō enim
albescit qui albū cōtuetur: uelut educat calefcitque iis qui dulcedinē caloremq; percipit. Cāterū si
passiuā qualitas albedo nigrorq; est, ex quali p̄diit affectu, & quem affectum ingenerat? Albedo ab
affectu frigido est, nigror calido. affectus uero nō circa habentē faciunt, sed cernētis aspectum. quip-
pe illa uisum dispergit, hic congregat. { Complures igitur ob affectum mutationes colorū fieri con-
stat. } Cum colores passiuas esse q̄litates dixerit, q; ipsę ex passione inascantur, id ita se habere probat
ostenditq;, exterriti enim inquit pallefcunt, dilecto naturae sanguine ad cor p̄prium fontem, ut uali-
dam arcem, fontem uitae confugiēte; eaq; de re postremum partium oīum morte occūbens; nam si

uel

F

uel quibus uulneratū cor est biduum ac triduum uiuunt, id accidit arteriarū beneficio quæ ab ipso p/ rinent. Pallidum quoq; una & ad tēpus & ab ortu facit temperatura: fit. n. sanguinis defectione, quæ/ admodum eiusdem abūdantia rubicūdam & ab ortu & ad tempus reddit. nam cū pudore afficiē na/ tura, amabilem sanguinem sibi ipsi ueluti uelamē obtendit, eorum ritu qui ne cernant indigna ma/ nus oculis admouere: quasi dicere nobis det illud elogiū. Te uero ipm maxime oīum pudeat. { Que/ cūque igitur huiusmodi accidentia. } Colores accidentia esse dixit, ppter ea q; aliis affectibus super/ ueniant: ut morbū diuturnum comitatur pallor: est & quidā substantialis color, ut albū cerussē uel/ niui, & rubrū sanguini, & nigrum in Sepiē humore: similr enim quales inquit & fm has dicimur. q/ litas autem ea est fm quam quales esse qdam dicūtur. ergo si quales ab iis nō dicūtur affectibus qui/ summoueri facile queunt, hi nec qualitates dubioprocul noīantur. { Simili his mō & in animo pas/ siuæ qualitates dicuntur atq; affectus. } Non modo enim circa corpus inquit passiuæ q̄litates & af/ fectus, sed circa aīum quoq; spectātur. { Dicuntur qualitates & quæcūq; protinus in generatiōe à cō/ tumacibus quibusdam affectibus genita sunt. } Sicut. n. nigricies in æthiope ab ortu contracta passi/ ua appellatur qualitas, sic & mentis emotio ab ortu, uel ira, passiuā qualitas uocatur. { Similr & quæ/ cūq; emotiones aliæ non naturales, sed ab accidentibus aliis qbusdā genitæ sunt, depulso nō faciles. } Rursus quæadmodum passiuā dicitur qualitas pallor ex longo morbo cōtractus, sic & exorta ab ali/ quo accidente exorbitatio mētis, uel aliud eius generis quidpiam, qualitas passiuā noīat. { Quæ autē/ à facile dissoluendis fiunt citoq; emendandis, affectus uocantur oīa, passiōes uero minime. } Quales/ quidam igitur secundum has non dicuntur, hoc est, finitionem qualitatis non admittūt, nec quales/ secundum eas impertiti nominantur. Non enim erythrias uel ochrias. i. diu rubicundus pallidus iē/ habetur is qui in solo uerecundiæ uel metus tempore ruber aut pallidus euasit. non habentur autē/ quoniam neq; expectat appellationem mutatio. sed ii sub pati prædicamentum recipiūtur affectus: erubuisse enim & expalluisse solum & aliquid perpeffi dicuntur, quod est pati. eadē uero & in ani/ ma dicit: non enim iracundus eatenus iratus est dūtaxat ut tristetur.

Quartum uero genus qualitatis est figura, et circa unūquodq; constans forma, amplius autem ad/ hęc rectitudo, et curuitas, et si quid aliud his simile est. secundum enim unūquodque eorum quale quid/ dicitur. triangulum enim uel quadrangulum esse quale quid dicitur, et rectum aut curuum: et secun/ dum etiam formam unumquodque quale dicitur.

{ Quartum uero qualitatis genus, figura, & circa unumquodq; forma existens. }

Quarta species est hæc qualitatis. Genus autem rursus dicit pro specie, quæ figura & forma seu/ morphe est. Patet uero latius figura quàm morphe. nam morphe omnis & figurā & morphen ha/ bet: non habet autē & morphen quidquid est compos figuræ. hac. n. de causā figuram morphę ante/ posuit, quoniam potior uniuersaliorq; est. Dicebamus & paulo antea spectari in inanimis aut imagi/ nariis figurā: morphen in animatis uel naturalibus, ac si uel in inanimatis morphes aliquādo nomē/ feramus, id per abusum magis fieri, q; sit animatorū simulacrū: & uero hæc iure qualitates eē: quan/ doquidem disposita fm hæc quodā pacto sunt quæ iis participant, atq; ab ipsis noīantur. { Ad hæc/ item rectitudo & curuitas & siqd simile his est. } Denominatiue. n. à rectitudine recta linea dicitur: curuitate autem curua: suntq; lineæ affectus rectitudo & curuitas. Est uero illud sciēdum, cum pū/ ctum, linea, superficies, corpus, quatuor hæc sese deinceps cōsequantur, à puncto quidem, ut q; ipers/ est, neq; affectum, neq; figurā receptam: multo uero magis nec morphen. à linea uero, quæ spaciū/ unū habet, affectum solum. nam aut curua est, aut recta, aut siqua alia dicitur, à superficie, cum dua/ bus pateat dimensionibus, lōgitudine inquam ac latitudine, & affectum admissum, & figuram. Affe/ ctus itaq; sunt superficiei angustum & latum, figuræ, triangulus, uel quadrāgulus, & quæ sunt hu/ iusmodi: ppter ea enim q; superficies omnis clauditur lineis: (sunt. n. iquit Euclides superficiei fines/ lineæ) eapropter figuras quoq; iure accepit: cōstant. n. ex lineis figuræ. at uero à corpore, q; in spacia/ tria porrectum est, lōgitudinem, profunditatē, latitudinē, & susceptos affectus esse, & figuras, & mor/ phas: affectus qdem, crassum & tenue, figuras, qm aut cubica est, aut cylindrica, aut id genus aliq. sed/ suscipit morphas quoq; animatum corpus. Quamobrem uero & uerba illa adiecit, & si quid sile his/ est: ob innumera inter rectū ac circūflexum cōphensa, q; magis minusq; altero participant, hoc est/ conuoluta omnia: sunt autem hæc qualitates, nāq; impartita qualia quædam illarum causa dicunt. Triangulus enim tum cōcretus tum abstractus, & rectus, & curuus est, & retortus.

Rarū uero et spissum, et asperū et leue putabuntur quidem quale quid significare: sed aliena/ huiusmodi putatur esse à diuisione quæ circa quale est, quandā enim positionem magis videntur pare.

D tium vtrumque monstrare, spissum enim dicitur, eo quod partes sibiipsis propinque sint. rarum vero, eo quod distent à se inuicem, & leue quidem, quod in rectitudinem aliquo modo partes iaceant, asperum vero, quod hæc quidem superet, illa vero sit inferior,

{ Rarum autem & densum, & asperum & lene, uideri quidem possunt quale quidquam indicare, cæterum hæc à qualitatibus diuisione aliena esse uidentur. quippe situm quendam magis partium significari iis singulis constat. }

E Quoniam enim secundum raritatem uel spissitudinem, & asperitatem lenitatemque modo quodam disposita sunt participantia, atque ab iis nominantur, existimationem quādam inquit qualitatum habent. hoc autem uerum non est, sed magis ad situs prædicamentum referuntur. nam positum quēdam significant. Est enim densum cuius prope inuicē sunt partes positæ adeo, ut corpus admittere diuersi generis nequeant. Rarum quod diductas habet partes, ut recipere alterius generis corpus ualeat. Rursus lene id uocamus quod æquales inuicem habet partium eminentias extantesque pariter. Asperum uero quod inæquales inter se prominentias habet partium, lene malum est uerbi gratia, nam huius est superficies æquabilis. facies aspera, quoniam ex inæqualibus ac minus planis constat partibus, ore, naso, oculis, reliquisque situm partim propensiorē, partim cauum habentibus. ergo situm quēdam magis indicare partes eorum uidentur; asperumque & lene ad situs prædicamentum dictis de causis omnium consensu rediguntur. Rarum porro ac densum hoc loco id solum cepit quod artis magisterio tale redditum est. hoc autem est id quod ad positum prædicamentum reducitur: ut si quis alutam extendens raram fecerit. non enim rarefcit per totum prorsus, sed mutatur quarūdam situs eius partium, quod à se mutuo magis discedant. Rursus si nucibus quis manum impleuerit, consistens ex omnibus corpus, rarum dicitur, quod non sit unum. nam manon hoc est rarum, to mi hen on. id est quod unum non est græce appllaetur. Similiter & densum. nuges enim si minutatim contusas animo cōtēplabimur, promiscuum ex omnibus corpus erit densum. & rursus si compressum quis globulum lanæ ac densatum conserpat, efficiet rarum. Iureque hoc loco ad situs prædicamentum artificialem hanc raritatem ac spissitudinem reuocat, uelut ad introducendos sermonem habens: quoniam hæc uel densa uel rara pro situ partium dicuntur. Non sunt autem qualitates, neque si naturalem raritudinem aut spissitudinem habeant: neque si tota per totum aut densa sint aut rara. sed solo partium positu censetur: non ipsis uero etiam partibus similem totorum raritatem accipientibus. At in naturali auscultatione qualitates esse uult naturalem raritatem uel spissitudinem quæ circa unum subiectum atque idem uersatur. Aqua uerbi gratia cum naturalem habeat densitatem, totaque sit per seipsam tota densa, si deposita hac densitate irraruerit, fit aer. quoniam aqua sex/tarius decem forte sextarios fecerit aeris: idque sit aqua non in minutas portiunculas dissipata: uelut si in aerem plena manu proicias puluerem: plurimumque is occupet spatium, quod partes sint eius explicitæ, quoniam quidem si id esset, nobis quoque cōficere aerem dispersa minutatim aqua perinde liceret. Cæterum si quis dixerit, at nobis negatum est aquam tenuiter adeo dispartiri. quod si uel opere nequimus, utique ne ratione id quidem supposuerimus: neque fieri hoc ita potest: aqua enim partes, prorsus aquile sunt. nam partes sunt toti substantia similes, ac dissoluitur quoque in hæc ex quibus quodque componitur. Atque igitur si ex partibus quæ atque sunt similibus constat (nam toti sunt similes partes ut diximus) in has etiam omnino resoluendas tribuitur, aer autem non foret cōtinuus, sed inanibus mediis interciperetur capedinibus. nam aut cōtinuas esse aquæ partes necesse est, aut disiunctas. fieri non potest ut se tangant mutuo: nam si tangant, cōtinuæ partibus ob humiditatem fiunt. ergo si diuisæ sunt, non erit aer cōtinuus: quod falsum est, ac præter euidētiam. sin coniunctæ, totum rursus aqua erit, nec aer. Aerem igitur non facit aqua tenuis: siue discepta: sed cōuersa prorsus atque alterata. Porro quod qualitates hæc sint, palam facit in physica Aristoteles, Quemadmodum enim corpus inquit cum capax qualitatum sit, per seipsum totum secundum eas mutatur, fitque nigrum ex albo, & album ex nigro, sic quoniam qualitates sunt raritas etiam & densitas, corpus quoque iure secundum eas mutatur: ac spissitudinem accipiens fit aqua: terra autem si magis ite densetur. quod ex densitate in raritudinem trāseat, fit aer: magis uero adhuc rarefcens ignis euadit. Itaque naturalis raritudo uel densitas quæ circa subiectum unum uersatur qualitas est: quæ uero non circa unum, sed plura corpora habetur, uel si naturalis sit, non qualitas, sed positus nominatur, qualis dētiū frequentia est aut infrequentia. quāquā enim, est ex natura, tamē quoniam non circa unum subiectum sed plura fit hoc est dentes, non qualitas dicitur, sed positus magis, hæc quidem hætenus. Verum cum Aristoteles qualitates esse rectitudinem ac curuitatem dicat, asperitatem autem lenitatemque: non etiam qualitates, sed ut ante perdidimus asperum & lene situm esse partium dūtaxat: sunt qui addubitent utrum rectum quoque & curuum situm solum indicet partium, si recta quidem linea est ea quæ suis ipsius punctis æqualiter sita est, uel rursus à cuius mediis præpediuntur extrema, constat autem uel hic à tali partium lineæ positu fieri rectam, nempe

ut pars

ut pars eius nulla foras introiue uergat, sed ab æqualitate obtēdatur extremis media. Et uero curuū à rectitudine situ partiū solo differt. quippe si inflectatur eius partes, forasq; aliæ, q̄dam intro exorbi-
rent, curuitatem fieri accidit. Ergo si & asperū & lene qualitas non sunt, hæc autem sitū solum signi-
ficant partiū, idem utiq; & rectū curuumq; indicabit. huiusmodi igitur est questio: quā hunc in modū
soluemus. Non est idē rectam lineam fractamq; dicere: non. n. fracta rectæ spēm qua recta est mutat,
sed ex una duæ fiunt, & faciunt angulū, curua autem spēm habet à recta diuersam: nam curuū circū-
uexum significat. Porro q̄ circūferentia specie à recta euariet ex pluribus comperias argumētis. pri-
mum q̄ pars circūferentia omnis parti omni cohæret, quo pacto & rectæ rursum lineæ partes inter
se oēs conueniunt. nulla autē pars rectæ, cuiquā parti circūferentia congruit. Secūdo, si consistentes
ex rectis figuræ à cōpositis ex circūferentia specie distāt, specie igitur & recta à circūferentia dirimiūt.
Item recta linea neq; una, neq; duæ, sed tres minimum figurā absoluunt. Vnde rectilinearū prima fi-
gurarum ac simplicissima Triangulus est, qui tribus rectis cōphenditur: circūflexa autē una circuli
figuram reddit: est enim circulus figura plana una linea contenta, etc. Itaq; si recta & ambiens diuer-
sam sunt spēm sortitæ, non situ solo partium differūt: asperum tñ & lene solo dissident partium posi-
tut: quapropter nec circa hæc subiectū specie euariat, sed specie eadē manente superficie, eadem aspe-
ra lenisq; fit. Exempli causa si sit ager quadrāgularis, quem quis fodiendo partim excauet, partim cu-
mulet, asper fit manens q̄drangularis, ac si derasis rursum partibus eminentibus cauitates impleat,
lene, quadranguli non demutata specie, nec aliqua ascita qualitate redditur, sed dimoto dūtaxat par-
tium positu. quamobrem probe Aristoteles rectitudinem curuitatemq; idest circūferentiam quali-
tates dixit, asperum autem & lene pro sola partium positione differre.

*Fortasse quidem igitur alius quispiam modus apparuerit qualitatis. sed ferè qui maxime dicun-
tur hi sunt.* 54

{ Alius quoq; uideri forsitan queat qualitatis modus, sed qui dicantur maxime, tot ferè sunt. }

Postquā species quatuor nobis qualitatis tradidit, conclusionem quoq; infert, atq; hi sunt in-
quit qualitatis modi. Cæterum cum non eius dictis acquiescere nos uelit, nec desidere ociosos, atq;
ab aliis mouendos, sed interno aliquo & nos ipsos motu esse præditos, ac scrutari, fortassis & alium
uideri posse dicit qualitatis modum. at re uera præter traditos alius non est, ut diuisio monstrauit,
& antiquorum ac prudentium uirorum indagatio.

*Qualitates itaq; sunt q̄ dictæ sunt. Qualia uero sunt q̄ secundū has denominatiue dicuntur, vel
quomodolibet aliter ab his. In plurimis itaque ex ferè in omnibus denominatiue dicuntur: ut a' cādore
candidus, ex a' grāmatica grāmaticus, ex a' iustitia iustus, similiter ex in alijs. In aliquibus uero, eo
quod non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea quæ dicuntur, ab iis denominatiue dici: ut cur-
sor, aut pugillator, qui secundum naturalem dicitur potentiam, a' nulla qualitate denominatiue dicitur.
non enim posita sunt nomina potentis secundum quas isti quales dicuntur, sicuti disciplinis secundum
quas pugiles vel palæstrici secundum dispositionem dicuntur. Pugillatoria enim ex palæstrica disci-
plina dicitur: quales uero ab his denominatiue dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem ex posi-
to nomine non dicitur denominatiue quod secundum eam quale dicitur: ut a' virtute studiosus. eo
enim quod virtutē habeat, studiosus dicitur: sed non denominatiue a' virtute, non autem in pluribus
hoc tale est. Qualia ergo dicuntur quæ denominatiue a' dictis quailtatibus dicuntur. aut aliquo
modo aliter ab eis.* 55

{ Sunt ergo q̄litates eæ quas recensuimus: qualia uero quæ denominatiue fm eas dicūtur. }

Postquā de qualitate differuit, nunc de quali sermonē instituit. fecit enim de utroq; inscriptio-
nem. Sunt ergo qualitates, ut albedo, nigredo, & similia. quale autem, q̄ partem qualitatū habet: ut
album corpus, nigrum, dulce, amarum: uel modestus animus, uel iracundus: corporea q; id genus
animaria q;. Et insumūtur quidem qualitates, qualia autem iis participant. Dicuntur uero à qualita-
tibus qualia, ut proditum sæpe est. at nō denominatiue ab ipsis dicūtur omnia: sed nōnulla & equi-
uoce: aut ne ab ipsis quidem prorsus nominātur. nam & huiusce rei gratia dixit, uel alio quouis ab
ipsis modo. { In plurimis itaq; ferèq; in omnibus denominatiue dicūtur. } Quoniam in sermone
de qualitate exordiēdo illam esse qualitatem dixit à qua denominatiue uocatur impertita, rudiusq;
de ea nec subtiliter pronūciauit. (non enim hoc qualitatem omnē consequitur) nunc sermonē repe-

D rit, atq; exactius decernit: uerumq; esse in plurimis inquit sermonem, nempe à qualitate denominatione impertita nuncupari. dicitur enim albus ab albedine: & à grāmatica grāmaticus. { At in qualitatibus nōnullis propterea quod non sint posita, qualitatibus nomina, non dicuntur ab ipsis denominatione impertita. } Hoc in specie secunda qualitatis accidit, quā in potētia atq; impotentia posita est. Nam neq; cursorii, neq; pugillici qui naturalem in his quādam obtinent aptitudinē, denominatione ab his dicitur facultatibus. neq; enim posita sunt his facultatibus nomina, ppter ea quod absolutis rebus actūq; existentibus nomina indere consuetudo studuerit. nam pugillicus aut cursorius à scientiis in actu pugillica nempe & cursoria nominatur. Ac quid inquit in potestatibus quibus non sunt indita nomina: quādo nec in quibusdā qualitatibus nomina habentibus denominatione ab ipsis participantia dicitur: quippe uirtutis particeps non uirtuosus, sed studiosus uocatur. Quandoq; uero & æquiuoce appellantur à qualitatibus participātia, ut à grāmatica sciētia grāmatica mulier: & musica à musica. Proinde exquisitiore nobis hoc loco uti diximus sermonē exhibens q̄lītatis, uerba illa adiecit, uel quouis alio ab ipsis modo. addidit uero hęc ob inominabilia ac diuersiuoca.

56 *Inest autem et contrarietas secundum qualitatem: ut iustitiæ iniustitiæ cōtraria est: et albedo nigredini: et alia. Similiter autem et ea quæ secundū eas qualia dicuntur: ut iniustum iusto: et albu nigro. Non in omnibus autē hoc accidit. rubro enim aut pallido aut huiusmodi coloribus nihil est cōtrarium qualibus existentibus. Amplius. Si contrariorū alterum fuerit quale, et reliquū erit quale. hoc autē palam est ex singulis proponenti alia prædicamenta: ut si est iustitia iniustitiæ cōtrarium. quale autē est iustitia: quale igitur et iniustitia. nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neq; quātū, neque ad aliquid, neq; ubi, nec omnino aliquid huiusmodi nisi quale. sic autem et in alijs quæ secundum quale sunt contraria.*

E { Inest uero & contrarietas in quali: ut iustitia iniustitiæ contrariū: & albedo nigriceiei. }
Accedit ad propriū qualitatis, eadem quēadmodum in prædicamentis aliis præceptionis regula utens. Proprium igitur qualitatis inquit est contrarietate admittere. neq; iniuria. nam & in corpore album nigro, & ī anima iustitia iniustitiæ, & in utroq; sanitas morbo repugnat. Spectat enim in qualitate proprie contrarietas. Etenim uel in prædicamentis aliis contrarietas pēnes qualitatem considerabatur. quippe & substantia huius nomine contrariorū est capax: & quæ contrarietate admittunt relationia ex qualitatis prædicamento desumebantur. Proprie igitur ut modo dixi cōtrarietas circa qualitatem, uisitur. Cæterum non adest omni q̄lītati contrarietas, nihil enim est contrariū qualitatibus inter contrarias qualitates medijs: ut rufo, uel luteo, uel similibus. Sed ne figuris quidem est contrarium, triangulo inquit, & circulo, atq; id genus reliquis. Similiter inest contrarietas & qualibus. dicit nāq; album nigro contrarium: & calidum frigido. { Item si contrariorum unum quale sit, erit & alterum quale. id uero prædicamenta alia proponēti constabit. ut si iustitia est iniustitiæ, contrariū. qualis autem iustitia est, qualis igitur & iniustitia fuerit. } Patet enim sub qd prædicamentum contrariorum quodq; recipitur, alterum quoq; eodem iri relatum, ex eo qd in aliud prædicamentum nobis coaptari non possit. nam genus idem est contrariorum.

F 57 *Suscipiunt autem qualia magis et minus. Album enim magis et minus album alterum altero dicitur: et iustum alterū altero magis et minus. Sed et ipsa intensiōe suscipiunt. cum candidū nāq; sit, contingit amplius candidū fieri, non tamē omnia sed plurima. Iustitia nāq; si dicatur magis et minus iustitia potest quilibet ambigere: similiter autem et in alijs dispositionibus. quidā enim dubitant de talibus. iustitiam nāq; iustitia non omnino aiunt magis et minus debere dici: nec sanitatē sanitatem. minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: et iustitiā alterum minus altero habere dicitur. sic autem et grāmaticam, et alias dispositiones. sed tamē ea quæ secundum eas dicuntur, indubitanter recipiunt magis et minus. grāmaticior enim alter altero dicitur: et iustior: et sanior: sic autē et in alijs. Triangulum uero et quadrangulum non videntur magis et minus suscipere: neq; aliqua aliarum figurarum. quæ enim diffinitionem triāguli recipiunt et circuli, omnia similiter trianguli vel circuli sunt. eorum autē quæ non recipiunt rationē eandem: nihil magis alterum altero dicitur. nihil enim quadratum magis quā in parte altera longius circulus est. neq; alterum enim recipit circuli rationem. simpliciter autem si utraq; non recipiunt propositi rationem, non dicitur alterum altero magis. non ergo*

ergo omnia qualia recipiunt magis et minus.

§ Suscipit autem quale & magis & minus, album enim magis & minus aliud alio dicitur, & iustum aliud alio magis & minus, & uero ipsum sibiipso incrementum capit. §

Aliud consequens ipsius qualis, nempe suscipere magis & minus, album namque albo magis & minus dicitur, & ipsum seipso albius, hoc autem inquit non est omnibus consequens, idque merito, siquidem dictum est, ubi contrarietas ac mistio contrariorum uisitatur, ibi magis quoque & minus considerari, ubi nec contrarietas, nec contrariorum mistio est, ibidem nec magis minusque spectari. § Iustitia uero an magis quam iustitia & minus dicatur sanè quis dubitauerit. § Quod autem non in omni qualitatis prædicamento suscipi magis & minus dicere cōueniat, patet ex eo quod circa hæc quidā addubitant, nolentes iustitiam magis & minus iustitia esse, & sanitatem sanitatem, & similia, uerum de his Aristoteles nō articulate nobis rationē explicat, nos uero hæc de iis in mediū afferimus, affirmamusque; admitti citra cōtrouersia à qualibus quem in modū diximus magis & minus, à qualitate tamē quæ finibilis est ratione, magis minusque; non suscipitur iustitia, sanitatem, ac similibus, iustitia enim ipsa per se non utique magis & minus quam iustitia fuerit, nam siquid iustitiæ finitionem non capiat, ne omnino quidē iustitia est, Vt enim sunt homines nihilominus ii quibus hominis finitio congruit, in quibus autē pars uel minima finitionis non conuenit, uel rationale, ut brutis, uel scientie capax aut mortale, ut angelis, nec omnino sunt homines, ita nisi iustitiæ, uel sanitatis, uel alicuius huiusmodi finitionem adeq̃bilitate accipiat, neque tale erit iustitia, neque sanitas, neque eius generis quidpiā. Recipiunt tamē hæc qualia magis minusque; quoad sibi siue plus siue minus unūquodque qualitatis uendicauerit, nam quod albedinis plus quam nigri indeptum est, magis album id dicimus plus nigredinis quam albedinis obtinente, similiter eum quoque magis iustum appellamus qui cōmunicatio nem erga iustum uberiorem est amplexatus, & salubrem qui aliis magis sanitatem fruitur, perindeque; in id genus omnibus, Quo enim pacto nō æque ignis omnes qui circūstant si forte accidat calorē percipiunt, sed magis propinquiores quo pyram etiam liberalius fouent, remotiores minus, tamen si ignis unus idemque; sit calor, ita uel in qualitatibus omnibus arbitrari conuenit, nec intendi nec remitti per se eas posse, quod si in subiectis fiant corporibus, in quibus misceri quoque natura sunt apte, cōtrariorum plus minus admistione intenduntur aut remittuntur. § Triangulus autē quadrangulusque; ipsum magis & minus accipere non uidentur, neque aliarum ulla figurarū, nam quæ trianguli uel circuli rationem admittunt, omnes perinde trianguli sunt aut circuli. § Per hæc etiam magis & minus nō omnine esse qualitati cōprobat, neque enim ulli competit figuræ, quippe triangulus nullus triangulo magis & minus triangulus dicitur, namque horum uterque rationē similiter capit trianguli, neque circulus circulo, quāquam decies millies fuerit maior, nam suscipit & uterque horum similiter circuli rationem, parique; in cæteris modo, in quibus eadem inuariabiliter ratio cohæret. § Eorū uero quæ non admittunt, aliud nihilo magis quam aliud dicitur, nihilo enim quadrangulus magis quam parte altera longius quadratū circulus est. § Hoc est quod sibi uult per hæc uerba, In quibus inquit ipsum magis minusque; consideratur, eadem in iis finitio, non tamē similiter prorsus, oportet cōueniat, nam si nulla euariatione congruat, non accipiunt ipsum magis & minus, Salubre exempli causa est quod ad sanitatem se cōmode habet, competit exercitationi quoque; hæc ratio, & cibus, & urinis, aliisque; cōpluribus, Quando quidem igitur finitionem eandē, non tamē indifferenter recipiunt omnia, sed ut sanitatis cultos, exercitatio; cibus ut efficiens; lotia ut indicatiua; ipsum magis quoque; ac minus iure admittunt, dices enī exercitationem cibo magis salubrem, nam præsentem illa sanitatem tuetur; hic absentē reuocat, magis uero cibus quam lotia, tantum quippe dūtaxat obtinent salubris lotia, quātum dispositionē salubrem indicent, Quod si sit in quibusdam finitio eadem nullo discrimine, aut prorsus diuersa, hæc ipsum magis ac minus non suscipiunt, nam prorsus quædā diuersa, nonnulla prorsus eadem sunt; ut homo & equus, nemo quippe dixerit hominē equo magis hominē; nec equum cane magis equum; quoniā diuersa planē sunt, sed neque hominem homine magis hominē eadem de causa affirmabit; neque equū equo magis equum; quoniā inter se sunt eadem penitus, finitionemque; eandē perinde accipiunt, Verū quoniā album in niue & ueste eandē finitionem, sed non citra differentiā admittunt, iure aliud magis quam aliud dicitur, suscipit enim diffinitionē utraq; non similiter eandē; sed nix ut cognatum habens album, propriæque; completiū substantiæ, nec admittens cōtrarii; uestis uero, arte comparatū si forte accidat, nec substantiæ cōpletiuum, nec contrarii minime capax, idem quoque; in nigro modus est, atque aliis, Polygonum igitur seu multangulus non magis triangulo circulus dicitur; quoniā eorum neuter finitionem recipit circuli, neque uero multangulus circulis aliis minus circulus perhibetur, eadem rursus ratione.

58 **D** Horum itaque quæ prædicta sunt nihil est proprium qualitatis. Similia vero aut dissimilia secundum solas dicuntur qualitates. Simile enim et dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id quod quale est. Quare proprium est qualitatis secundum eam simile vel dissimile dici.

{ Nullum itaque ex iis quæ recensuimus qualitatis proprium est, similia uero & dissimilia in solis qualitatibus dicuntur. }

E Quemadmodum in substantia atque aliis fecit, ac reprobatis prius iis quæ propria uidebantur, postea quæ propria re uera essent tradidit, ita uel hoc loco, reiectis duobus ipsius qualis consequentibus, nimirum inesse ipsi contrarietate, & magis ac minus accipere, quasi non omne comitentur quale, eligit quod simile dicatur atque dissimile. namque in aliorum prædicamentorum nullo id dicitur. Cæterum non ipsa qualitas, sed quali simile ac dissimile suscipiunt. Nam qualitas quæuis una eademque est, si ipsa per se nec in subiecto spectetur, quoniam igitur pacto similis ipsa uel dissimilis sibi ipsi fuerit? subiecto tamen insita simile ac dissimile excipit uel proueniens sincera in iisdem, uel contrarii similiter admitione recipiens, itaque subiecta ipsi similia secundum eam inter se eo reddens uel dissimilia, quod non similiter in cōcretum deducatur, sed contrarii mitione ipsum magis & minus in subiectis admittat. Itaque ea de re quo omni prædicamento proprium accommodemus, uti fecimus in substantia, assignato eius, proprio non nihil addentes, dicentesque substantiæ esse prædicamenti proprium, ut eius indiuidua unum idemque numero manentia contrariorum sint alternis capacia, atque eo modo proprium omnis substantiæ consequens effecimus, ita uel hoc loco agemus, ac qualitatis proprium esse dicemus prædicamenti, ut ei subiecta indiuidua similia uel dissimilia dicantur, sic namque & omni prædicamento consequens & soli cōuenierit.

59 **E** At uero non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositum facientes, multa eorum quæ sunt ad aliquid cōnumerasse, habitus enim et dispositiones eorum quæ ad aliquid sunt esse dicebamus. Penes enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum quæ sunt singularia, nam cum disciplina genus sit, id ipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur, eorum uero quæ singularia sunt nihil ipsum quod est alterius dicitur, ut grammatica non dicitur alicuius grammatica: nec musica alicuius alterius musica, sed forte secundum genus et hæc ad aliquid dicuntur: ut grammatica alicuius dicitur disciplina, non alicuius grammatica: et musica alicuius disciplina, non alicuius musica, quapropter quæ singularia quidem sunt, non sunt ad aliquid, dicimur autem quales secundum singula, hæc enim et habemus, scientes enim dicimur, eo quod habemus singularium scientiarum aliquas, quare hæc erunt etiam qualitates quæ singulares sunt secundum quas aliquando et quales dicimur: hæc autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid. Amplius, Si contingit idem ipsum et quale et ad aliquid esse, nihil est inconueniens in utrisque hoc generibus enumerare.

F { Minime uero turbari uenit, ne quis cum de qualitate uerba facere instituerimus, cōplura quæ ad aliquid sunt cōnumerare nos putet, habitus, n. dispoñesque ad aliquid esse dicebamus. }

Quandoquidē ei de qualitate sermo est, habitus uero ac dispositiones sub qualitate redegit, quæ erant ad aliquid (nam ipse quoque ad aliquid prius ea retulit, & habitum inquiens habilis rei habitum, & dispositionē rei disponēdæ dispositionē esse) iccirco difficultatē sentiēs duplici eam ratione soluit, ac primū leuius quidē, dein subtilius, habetque solutio prima ad hunc modum. { Fermē enim in eiusmodi omnibus genera ad aliquid dicuntur, singulare autem nullū. } Hæc solutio prima est difficultatis, talium enim inquit genera ad aliquid referuntur: species uero ad quale, scientia uerbi causa est ad aliquid, genus est enim scientia: & scibilis rei scientia dicitur. Geometria uero ad aliquid non est, cum species sit scientiæ: sed ad quale reducitur, habet similiter res sese in habitu & dispositione, eiusque notæ omnibus, habitus namque habilis habitus, & habile habitu habile, & dispositio disponēdi dispositio: & disponendū dispositione disponendū. Sunt tamen qualitates sanitas uel morbus: & grammatica uel rhetorica: cum species habitus dispositionisue sint, quales enī secundum eas sumus: denominatiueque ab ipsis grammatici uel rhetorici uel salubres uel morbofi uel quouis modo appellamur, dicimur uero & scientes: non quod simpliciter scientiæ simus, sed particularis alicuius scientiæ participes, grammaticæ, uel musicæ, uel alterius cuiusque. Hæc igitur leuior est, solō, porro leuior est, quā in prædicamentis omnibus genera ad quod species quoque prædicamentum referuntur, sese eodem recipiunt. Exactior autem sic potest haberi. { Item si idem forte sit quale & ad aliquid, absurdum nihil est in utroque ipsum genere censerī. } Ut enim reducuntur ad substantiam pater & filius, reducuntur uero & ad relationem, alia tamen

atq; alia ratione, ita absurdum nihil est habitus dispositionesq; ut res ad qualitatem, ut respectum quendam recipientia, ad ea quæ sunt ad aliquid referri.

A

DE FACIENDO ET PATIENDO.

Recipit autem agere & pati contrarietate: & magis & minus. Calefacere enim ei quod est frigefacere contrariū est: & calefieri ei quod est frigefieri: & delectari ei quod est contristari. quare suscipiunt cōtrarietatem: & magis & minus. est enim calefacere & magis & minus: & calefieri magis & minus: & tristari magis & minus. suscipiunt igitur magis & minus agere & pati. de his igitur tot dicuntur. Dictum est autem & de eo quod est situm esse in iis quæ sunt ad aliquid quod denominatiue à positionibus dicitur. De reliquis vero, id est quādo, & ubi, & habere. propterea quod manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur quā in quæ in principio dicta sunt: quod habere quidē significat calceatū esse, armatū esse: ubi vero, ut in Lyceo, in foro: & alia quæcūq; de iis dicta sunt. Igitur de omnibus generibus quæ proposuimus sufficiunt dicta.

Facere autem & pati tum contrarietatem, tum magis & minus recipiunt. }

Simplicia quædam sunt prædicamenta: quædam ipsum esse per simplicium cōbinationem complexumq; obtinent. Simplicia sunt quatuor exposita, substantia, quātum, quale, & ad aliquid relata: per complexionem uero ad horum unum substantiæ uel ad seipsam, sex fiunt reliqua: ut ex substantia & quanto, ubi, & quando: ex substantia & quali, facere, & pati: ex substantia & relatiuis, habere, & situm esse. Cæterum ut id quoq; intelligamus, proprie inquam prædicamenta supradicta quatuor esse, sex uero reliqua ex mutuo horum complexu fieri: ea quæ diximus ex diuisione sumamus. Ex iis quæ sunt subsistūt alia per se quædā ipsum eē in aliis possidēt. Subsistit per se substantia. Quorum esse in aliis est, ea partim in respectu considerātur, ut relatiua: partim eodem carent. Quæ se ad aliud non habent, alia secari in partes possunt, ut quāta. proprium enim id quāti esse dicebamus, nempe diuiduum in partes. alia distribui in easdem nequeunt, ut qualitates. Hæc sunt quæ proprie ac primū prædicamenta appellātur. Alia uero sex fiunt cōplicata tribus reliquis substantia, quanto inquam, relationi, & quali. Quāto enim iuncta substantia duo prædicamēta efficit, quando, & ubi. nam tempori sociata prædicamentū facit quādo. significat enim quādo neq; substantiam dūtaxat, neq; tempus, sed substantiam quæ sit in tempore. significatiuū autem est temporis quādo, tribus sui partibus, instāte, præterito, consequēte. Sin uero cōnectatur loco substantia, ubi prædicamētum conficit. quippe ubi neq; locum solūmodo indicat, (non est enim locus in loco) neq; substantiam: sed substantiā quæ sit in loco. ubi autem loci declaratio est. diuiditurq; sursum, deorsum, dextorsum, læuorsum, prorsum, retrorsum. Rursus prædicamenta alia procreat duo substantia ipsi quali addita, faciendi & patiēdi: nam facere & pati penes qualitatem fiunt, qui. n. facit in aliqd, is aut calefaciendo, aut refrigerādo, aut alia qualitate aliqua facit. Aliter quoq;. Facere est in aliqd agere: & aut in seipm agere, ut per sese laborare, cernere, sermocinari: aut in aliud, ut uerberās uapulātem uerberat. Et uero patiens uel incalescendo, uel nigrescendo, aut alia qualitate aliq patitur: pati. n. est ab aliquo alterari. Diuiditurq; ita, ut uel in corruptionem à contrario ducatur: uel in perfectionem, ut uisio à uisibili. Iterū si relatiuis adiciatur substantia, situs p̄dicamentum facit: est. n. situm esse talis corporis positus, atq; in hæc diuiditur quæ sunt recubare, sedere, stare. sitū autem, esse ad aliqd dicebamus. Ipsa uero sibi ipsi cōplicata in re quapiam arte cōstructa, p̄dicamentum habēdi efficit: significat. n. habere substantiæ circa substantiam obuolutionem. Hæc porrò arte comparata res aut tota est in tota substantia, ut tunica in corpore: aut tota in parte, ut annulus in digito, uel telum in manu. Dicitur nāq; tribus modis habere, ī animo ut habitus, in corpore ut cicatrix, circa corpus ut pallium, tunica, calceamentum, arma. Cæterum prodiis quatuor p̄dicamentorū rationibus finitionibusq; ac cōsequentibus, Aristoteles sex reliquorū neque finitiones, neq; diuisionem in species tradidit: perinde quasi hæc nobis ex dictis incognoscere liceat. nos igitur cuiusq; definitionē oportet ac diuisionem in species edamus. Facere est in quidquam agere: cuius spēs duæ sunt, nam faciens aut in seipm facit, ut animus seipsum uiuificās, cognoscēsq;, aut in aliud, ut ignis in nos cū calefimus, atq; ut sensus circa sensibile agens. Vel aliter quoq; duplex est facere: per animi impetum, ut in cane latrante: per naturā, ut in ignis uestione. Pati uero est alterari ab aliquo. suntq; spēs eius duæ: nam aut perinde patitur ac quidquā quod in corruptionem agatur, ut lignū quod ab igne uritur: aut uelut in perfectionē ducitur, ut cum à uisibili pati dicimus uisum: deducitur. n. uisus in perfectionem à uisibilibus: cum pprium actū recipiat: patitur discipulus quoq; à p̄ceptore: neq; corrumpitur ipse, uerū perficitur. Rursus item duplex est pati: nā aut corru-

B

C

D ptium est, ut secari, urit aut perfectiuū, ut discere, legere. Positum esse autē est situm quēdam habere, huius sunt species tres, recumbere, sedere, stare: aut enim ut sæpe cōmemorauimus reclinatū corpus totum est, ac recūbere dicitur: aut partim reclinatū est, partim rectū, & sedere nūcupatur: aut totum est erectum, & stare appellatur. Quādo est q̄ tempus declarat, uel q̄ est in tēpore, spēs tres eius sunt, p̄sens, præteritum, & futurum. Vbi est qd̄ locū significat, uel est in loco, sex sunt huius species, supra, infra, dextrū, sinistrum, ante, & pone. Sex autem iure sunt loci discriminati: est enim locus uti nos prodidimus finis ambientis q̄tenus ambitum complectitur: ambitū autem corpus est, q̄ in tria partescit spatia: quorū secūdum rectam lineam quodq̄ definite, nec secūdum aliam quāpiam spectatur. Siquis enim dimensionem in longitudinem, uerbi gratia nosse quanta sit parietis uelut, ad perpēdiculum hanc metietur: est uero perpendiculum recta linea: eodem modo si spatium in latitudinem uel profunditatem quātū sit cognoscere cuiquam libeat, id funiculo extento metietur, qui & ipse recta est linea. habet uero omnis recta duos fines. Ergo si tribus dimensionibus constat omne corpus, quolibet autem per rectā lineam figuratur dimensio, habetq̄: recta omnis linea duos fines, iure sex finibus corpus concluditur. Sex igitur si sint corpori fines, locus quoq̄ ipsum ambiens totidē habeat necesse est: quoniam locus secūdum dimensionem omnem corpus amplectitur. suntque dimensus in longitudinem extrema, ut in animato dixerim, supra & infra: in latitudinem, dextrum ac sinistrū: in profundum, ante & retro. Habere autem est substantiæ circa substantiam amictus, hoc uero aut circundatur ut totum, uelut tunica totum corpus ambit: aut totum parti inducitur, ut annulus digito. { Facere autem & pati contrarietatem recipiunt. } Querendum hoc loco quid sit q̄ ipsum facere & pati p̄hs non ad ea q̄ sunt ad aliqd̄ redigat, sed alterius esse ea dicat p̄dicamētū: faciens. n. in patientem facit: & patiens à faciēte aliquo patitur: quāobrem sunt hæc quoq̄ ad aliqd̄. Itaq̄ ad hoc dicimus infinitiua uerba naturę actionū uel passionū significatiua esse dūtaxat, nā aut actionē tantū, aut passionē declarant: alia autē uerba, uel participia, substantiarum uel cū actū uel cum affectu coniūctionem indicant. Facere igit & pati cū infinitiua sint uerba, factionis ipsius indicatiua passionis uē sunt, nec ex eorū genere quæ sunt ad aliqd̄: nemo enim ipsum facere in id quod pati est facere: uel ipm pati ab eo q̄ est facere pati dixerit: patiens tamē uel faciens sub relatiua recipiuntur: nam faciens in patientem facit: & à faciēte patiens afficitur. Querit autem merito in naturali auscultatione Aristoteles, si ex faciēdo patiēdoq̄: prodeat motus, utrum in faciente an patiente spectetur: affirmatq̄: in patiente, est. n. motus à potestate in actū uia. porrō actus, est habitus ipsa adiectio. mouē ē ergo q̄ sunt indiga, atq̄ ab impfecto ad perfectum transmigrant. motibus igitur ciētur pluribus quæ plura desiderant: quæ paucis opus habēt parcius mouētur. Deus sanē Opt. Max. cum nihilo egeat, est p̄sus immobilis. Faciens itaq̄ si habitum in hoc ipso q̄ facit perfectum obtineat, non secūdum illud q̄ facit mouebitur. patiens uero perinde quasi faciētis egeat, quo insitam ei facultatē in actum producat, iure ab eo quod est potestatis ad ipsum actus esse moueri dicitur quod natura esse idoneus est cum prouehitur. Quāobrem unus est motus qui in solo patiente consideratur. duplicem tamē licet esse motus rationem. potest enim & in faciēte, & in patiente spectari. nam cum à faciente aspexerimus inchoantem motum in patiens desinere, factionē eam uocamus. passionem uero, cum à patiente exordiri eum, ac cessare in faciens uiderimus. similis modus quoq̄ in doctrina disciplinaq̄: est. Vnus est itaq̄ subiecto motus, ratione differens. Quæ uero ad aliquid habentur, non solum ratione, sed subiecto quoq̄ diuersa sunt. quāobrem ad aliquid non erunt facere & pati: cum circa subiectum unum hoc est motum diuersentur: si ad aliquid pertinentia non relationē solum habere, sed subiecta quoq̄ uolunt diuersa. Quid ergo q̄ non de factione & passione titulum ididit? quoniam duplex inquam est factio. siquidem & uia ipsa factio dicitur: ut ædificatoris actio, & finis ipse actionis, uerbi gratia domus, ne errorem igitur quēpiam æqui uocatio pareret, eūq̄: de fine differere arbitraremur, ob id ita inscripsit. De faciēdo & patiēdo, idest de actione ipsa & uia. { Facere autem & pati tum contrarietatem magis & minus recipiunt. } Neq̄ iniuria. nam contrarietas in qualitatibus dūtaxat cernitur. facere autem ac pati ex substantię complexu ad qualitatem cōsistit. Et uero magis minusq̄: ab illis suscipi sæpe prodidimus quæ & contrarietatem admittunt. Quādoquidem uero non omnis qualitas contrarietatem, neq̄ magis & minus recipit, cuiusmodi sunt figuræ, merito nec contrarietatem, nec magis ac minus suscipere omni faciēdi & patiēdi prædicamento est consequens. sed si magis minusq̄: accipiat quod est ex qualitate desumptum, hoc ipsi inest. quod si ex qualitate prodeat quæ contrarietatem non capiat, neq̄ erit quidquam ipsi contrarium. { Itaq̄ de propositis quidem generibus dicta sufficiūt. } Ex pauculis hisce uerbis de solis cōceptibus prædicamētorum intentionem esse suspicati sunt quidam interpretes. Aristoteles enim aiunt genera sola nouit posterius genita, ac mēte concepta. Quippe uniuersale inquit ipse in cōmentatione de anima, uel nullum est, uel posterius, q̄

uero præ multis sunt, ne omnino quidem uult esse, sed ea nœnias dicit & superuacuas nugas.

DE OPPOSITIS.

De oppositis autem quot modis solent opponi dicendum est. dicitur enim alterū alteri op-
poni quadrupliciter: aut ut ad aliquid, aut ut cōtraria, aut ut priuatio ex habitus, aut
ut affirmatio ex negatio. Opponitur autē vnūquod istorū, ut sit figuratim dicere. tan-
quam ad aliquid quidem, ut duplum dimidio, tanquā contraria autem, ut malum bo-
no. tanquam autem secundum priuationem ex habitum, ut cæcitas ex visio. tanquam uero affirma-
tio ex negatio, ut sedet non sedet.

{ De oppositis uero quot modis opponi consueuerint dicendum. }

Absoluta est prædicamentorū disputatio: ac post prædicamentorum sectionem auspicatur. nāq; di-
uisum esse in tres partes librum inter initia diximus: nēpe in eam quæ prædicamēta antecedit, & quæ
de ipsis agit prædicamētis, & quæ à prædicamentis consequitur. De uocibus quoq; in antepredica-
mentis tractari quibus foret in prædicamentorū præceptione utēdum, nobisq; ignotæ ex usu essent
cōmonuimus. in secundo autem segmēto de prædicamentis ipsis. in tertio hoc est proposito, de uoci-
bus quibusdam in prædicamentorū præceptionem assumptis, quarū notitiam quidem habemus nō
nullam, cæterum non articulate distinctam atq; explicitam. Quod uero hæc non seiuncta à prædica-
mentorum scopo sectio sit, ut sunt quidam arbitrati, tum ex iis quæ diximus liquet, tum ex ipsa lo-
cutionis serie innotescit. quippe coniūctioni quidem in sectionis fine præcedētis positæ, in hac ipsam
uero coniūctionem intulit. nam cum in illa dixisset. Itaq; de propositis quidē generibus dicta suffi-
ciant, nunc in huiusce primordio inquit, De oppositis uero. itaq; uel ex hoc patet scopi continuitas.
Docet uero de oppositis primū. etenim mentionem horū fecit cum de quāto differeret, quando op-
positum esse magnū paruo non ut contrario, sed ut ad aliquid affirmabat. docere igif hoc loco uult
opposita quot modis dicantur. Obiacent ergo q̄tuor iquit modis opposita: uel ut ad aliqd, uelut cō-
traria uel ut habitus & priuatio, uel ut affirmatio ac negatio. Cæterū q̄rēdū est cur spēs quatuor sole
oppositorum, nec plures nec pauciores habeātur. & quēnam sit huiusmodi ipsorum ordinis causa.
ut ergo cur quatuor species sint condiscamus, dicamus hoc pacto. Opposita uel ut orationes, uel ut
res mutuo sibi aduersantur. quæ ueluti res oppositæ sunt, aut in respectu quodā spectantur, ut quæ
ad aliquid sunt. aut carent respectu. si nusquā pertineant, aut in se mutantur inuicem, uelut contra-
ria, ut album & nigrum, aut non mutantur, quēadmodum priuatio & habitus, ut uisus cæcitasq;. B
obiacent, ergo ut orationes affirmatio & negatio, ut Socrates ambulat, Socrates non ambulat. ut res
autem respectum habentes opposita sunt quæ ad aliquid referuntur. ut pater & filius: dextrum & si-
nistrum: scientia & scibile. ut res nullo respectu deuinctæ, atq; in se mutuo transeuntes opponūtur
contraria, ut nigrum & album: & calidum frigidumq;. ut res autem quæ nec ullo respectu iungunt,
nec in se uicissim mutantur, habitus & priuatio, ut uisio & cæcitas. mutatur enim in priuationē ha-
bitus, ut uisus in cæcitatem: non tamē priuatio in habitum cōmeat. ut cæcitas in uisum. Porro priua-
tionem hoc loco absolutam formæ potestatisq; ipsius corruptionem capit. at in auscultatione natu-
rali nō interitum absolutā potestatis, priuationem uocat. (uult enim in libris illis priuationē quoq;
in habitum mutari,) sed formæ solius absentiam. Cuiusnam igitur rei gratia species quatuor tantū C
sint oppositorum nobis aperuit diuisio. Quāobrem uero oppositionem statuerit relatiuorū primā,
secundam cōtrariorum, tertiam habitus ac priuationis, quartā affirmationis negationisq;, nūc expli-
cābimus. Dicimus itaq; ab iis quæ molliorē oppositionem haberent, relatiuis inquā occēpisse. haud
enim hæc sua oppositione non se mutuo solum corrūpunt, sed simul etiā inuehunt. quippe uno po-
sito, uerbi gratia patre, secum alterum quoq; infertur, ut filius. sublatoq; uno simul aufertur & alte-
rum: cum alterum ipsum, esse alteri præstet. Locum scdm obtinet contrariorum oppositio, ut albi &
nigri. horum enim est oppositio quodam pacto ualentior: quoniā non se mutuo dūtaxat non infe-
runt, sed etiam corrūpunt. alterum enim nō permanet uno præsentē. quāquā hæc inuicem quoq;
in se transmutentur, ut calidum & frigidū: album & nigrum. Tertium obtinent ordinē quæ per ha-
bitum ac priuationem repugnāt. est enim horum ualidior oppositio contrariorū oppositione. nam
mutantur in se inuicem cōtraria, priuatio nūquam in habitum transit. nec enim ex cæco quis rursus
uidebit, quod ad naturalem aut artificialem rationē attinet, nisi id diuina potestate acciderit. Postre-
mo loco sita sunt quæ per affirmationē negationemq; obnituntur. quippe horum oppositio ualen-
tior est, quoniam in omnibus quæ sunt & non sunt uerum falsumq; diuidit. diuidit enim Socrates

D uel esse dexter, uel dexter non esse. ueraq; hæc sanè diuifio est. uel si sonus fit Socrates, uel cum pluribus, uel neq; omnino sit. nam & solus si sit, uera est diuifio q̄ eum dicit dextrum nō esse. siue cum pluribus, similiter. nā aut dexter est in pluribus, aut nō est dexter. sed uel medius, uel sinister. utrūq; autem non dextrum significat. sed si ne omnino, quidem etiam sit, uerum est dicere dextrū non esse. quo modo enim, si ne omnino sit quidem? Vox quoq; alba esse dicitur, uel non alba; & lapis aut habere uisum, aut non habere. Et uero hanc in omnibus oppositionem ueram esse non in particularibus solum oppositionibus, sed in uniuersalibus quoq; cōperies. nam quæ sunt, aut dextra sunt, aut non dextra; uel alba sunt, uel nō alba; uel uisum habent, uel non habent. non enim hæc oppositio in corporibus dūtaxat, sed in incorporeis quoq; obtinet locum. quippe nec illa dextrum habet situm; quandoquidem nec corpora sunt; neq; sunt alba; neq; nostro sunt uisu prædita. Quin & nō ens neq; dextrum est; neq; album; neq; uisum obtinet. Ergo affirmatio & negatio uti prædiximus omnia entia & non entia dirimūt. oppositiones aliæ minime. nam nec relatiuorum oppositio in omnibus dicitur. si quis enim forte solus sit, non esse dicitur dexter, aut sinister. sed neq; ullum ex incorporeis, ut anima, quippe neq; dextra est, neq; sinistra. Verum nec contrariorum oppositio. esse enim uox alba non dicitur aut nigra, cum q̄dam etiam mollis uocetur. neq; in coloribus hi sunt albi, illi nigri, quādoquidem sunt & medii, fuscus, & pallidus, atq; cōsimiles. Sed neq; in priuatione & habitu. nō enim cæcus esse dicitur lapis, uel p̄ditus uisu. Merito igit primā dixit relatiuorū, scđam contrariorū, tertiam quæ per priuationē & habitum, quartam quæ per affirmationem negationemq; obitur; orsus nimis rum ab iis quæ oppositionem sunt molliorē sortita; p̄gressusq; ad ea quæ obiacent uehementius. { Opposita uero sunt id genus singula, ut formula explicē, ceu relatiua quidē, q̄le duplū dimidio. } Notitiam per hæc nobis quandam eorum tradit, sermonē in exemplis meditans; tum ita seperatim unūquodq; discernit à reliquis; nequis eandem horum esse oppositionem putet. eandem nāq; esse oppositionem cōtrariorum relatiuorumq; sunt quidā suspicati. cōtrarium enim inquit cōtrario contrariū est. Ad hoc igitur res quæ cōtrarietatem admittunt qualitates esse dicimus, ut album & nigrum; & calidū & frigidum, nemo quippe dixerit album nigro esse album; neq; nigrū albo nigrū. ipsa tamē ad aliquid se habentium est cōtrarietas, neq; absurdum qdquam sanè est contrarietate quæ relatiuorū sit, aliis in rebus uisitari. nāq; ad aliquid spectantia propria nō frui subsistētia dicebamus, sed in aliis prædicamentis consistere. { Ut autem cōtraria, uelut malū bono. } Bonum hoc loco non supersubstantialiter dicit; quādoquidem huic nō est oppositū malum. sed q̄ in generatione corruptio; neq; uersatur; quod malum habet cōtrarium. Est enim duplex bonū, alterum per se, Deo suppetens substantialiter, quod cōtrarium obtinet nullum. nam nihil cōtrarium est substantiæ. alterū per accidens, q̄ ad distinctionem cōtrarii dicitur, id inquā quod in nobis est. Quēadmodum lucem quoq; duplicē affirmauimus, tum solarem, cui tenebræ oppositæ minime sunt; quoniā solis substantiā complet, substantialisq; eius est. tum aeri infusam, ei per accidens iunctā, cui sunt tenebræ oppositæ, nimirum & ipsæ aeri lucis recessu superuenientes. Est uero & cognitio duplex, ut Plato quoq; affirmat, altera intellectualis, quæ uerum duntaxat nouit, nec falsum habet oppositū; altera sunt cogitatiuæ opiniones, quibus est oppositū falsum. falso nāq; cogitare opinariq; est. falso uero nō est itelligere, siquidē mens amēs esset. aut enī inquit Aristoteles attigit mēs itelligibile, aut nō attigit. quocirca uacat errore. huic igitur apud nos bono, generabili inquā, malū esse oppositum dicit.

62 Quæcunq; igitur ut ad aliquid opponuntur, ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, aut quomodo libet aliter ad ipsa; ut duplum dimidi, hoc ipsum quod est, alterius dicitur. alicuius enim duplū dicitur. et scientia scibili, tāquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur. et dicitur scientia ipsum quod est scibilis; et scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiam. scibile enim aliquo dicitur scilicet scientia scibile. quæcunq; ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa quæ sunt oppositorum, uel alio quolibet modo adinuicem dicuntur.

{ Quæ ergo ut ad aliquid sunt opposita, ea quæ sunt, aliorum esse dicuntur, aut ad ipsa quouis aliter modo. }

Relatiuorum oppositionem uult cum contrariorum oppositione non eandem esse demonstrare; probatq; id tali in secunda figura utens syllogismo. Quæ opposita sunt ut ad aliquid, ea quæ sunt, aliorum dicuntur, ut dextrum sinistri dicitur dextrum. quæ uero ut contraria sunt opposita, non ea quæ sunt dicuntur aliorum. nam album nigri album non dicitur. opposita ergo ut ad aliquid ab oppositis ut contraria diuersa sunt.

*Illā vero quæ opponuntur vt contraria, ea ipsa quidē quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: 63
contraria tamē sibi inuicem dicuntur. neq; enim bonū mali dicitur bonū: sed contrariū. quare differūt
ab inuicem hæc oppositiones. Quæcūq; vero contrariorū talia sunt, vt in quibus nata sunt fieri, & de
quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium. Quorum vero
non est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium. vt ægrotudo & sanitas in cor-
pore animalis nata sunt fieri: & necessariū est alterū ipsorū inesse animalis corpori, vel ægrotudinē,
vel sanitatem. & par quidē & impar de numero prædicantur: & necesse est horū alterum numero in
esse vel par vel impar: & non est horum aliquod mediū, neq; ægrotudinis & sanitatis: neq; imparis
atq; paris. Quorum autem nō est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod mediū: vt nigrum &
album in corpore animalis nata sunt fieri: & non est necessarium alterū eorum inesse corpori. nō enī
omne corpus vel albū vel nigrum est. sed & prauum & studiosum prædicantur quidē de homine, &
de alijs cōpluribus: non est autem necessarium alterū eorū inesse iis de quibus prædicantur. nō enim
omnia aut praua aut studiosa sunt: sed est aliquid eorum mediū: vt albi & nigri fuscum & pallidum:
& quæcūq; alii colores. prauī vero & studiosi quod neq; prauum neq; studiosum est. In aliquibus igitur
medijs posita sunt nomina: vt albi & nigri fuscum & pallidū, & quæcūq; alij huiusmodi colores: in ali-
quibus vero non est nomine facile mediū assignare: vtriusq; vero extremorū negatione medium defi-
nitur: vt quod neq; bonum neq; malum est, neq; iustum neq; iniustum.*

{ Quæ autem sunt eiusmodi cōtraria, ut in quibus fieri natura sunt idonea, uel de quibus prædicantur, ipsorum inesse alterum sit necesse, eorum nihil est medium. }

Discreta relatiuorū à contrariorū oppositione, nunc seiungere eam à cæteris cogitat: priusq; ab
habitus & priuationis oppositione discriminat. Quoniā uero ad hoc ei diuersarū enumeratio cōfert
specierum quæ per habitū priuationemq; sunt oppositæ, prius tradit nobis harum differentias. Spe-
ciesq; ante hæc prodit diuersas contrariorū. nimirum enim has quoq; ab iis protinus discernit quæ
per habitum priuationemq; opponuntur. post uarias autem oppositorū per habitū priuationemq;
enumeratas species, eorū quoq; exponit differentias quæ per affirmationē negationemq; obluant.
postremo igitur hæc quoq; à cæteris discernit. nam si oppositionis cuiusq; differentias cōsequentiaq;
nouerimus, oppositionum quoq; inter se discrimina facile intelligemus. Primū igitur cōtrariorum
ut dictum est diuisionē tradit. habet autem hunc in modū potestate. Contrariorū alia medio carent,
ut par & impar: alia mediū obtinent, ut album & nigrum. mediū enim fuscum est, & colores reliqui.
ac medio præditorū quædam sic habent ut abesse utraq; à subiecto ualeant. neq; enim corpus omne
album simul esse uel nigrum est necesse. nam esse & fuscum potest. quædā ita, ut ex necessitate præ-
finite alterū, nec quodlibet, adsit subiecto, ut caliditas ignis, nec unquā frigiditas. similiter & in niue
frigiditas, caliditas nunquā: q; horum sic uterq; natura sit cōparatus. atq; hæc quidē tum diuiso, tū
subdiuiso est. Cæterum superdiuiduntur & hoc pacto contraria medijs prædita. Mediatorū cōtra-
riorum quorundā media sunt nominibus, quorundā orationibus, atq; extremorū negatione expli-
cata. Nominibus uocata sunt quæ albo nigroq; interiacent, ut fuscū, luteum, flauum, & similia. quod
autem inter uitiosum studiosumq; est mediū, id non exprimitur nomine, sed negatione extremorū
indicatur, q; neq; uitiosum neq; studiosum est. { Quæ autē sunt eiusmodi cōtraria, ut in qbus fieri
natura sunt idonea, uel de quibus prædicantur. } Cōtraria partim per accidens, partim per se sunt in
subiecto. Declarauit igitur per hæc uerba, fieri natura sunt idonea, quæ per accidens: per prædicari,
quæ per se subiecto insunt. Porro ipsum per se duplex est, ut in demonstratiua ipse cōmentatione affir-
mat, tum q; pars definitionis subiectæ rei sit, ut animal, rationale. sunt enim per se hæc in homine, atq;
in eius definitione assumuntur. tum id in cuius finitione subiectū accipitur: ut par & impar: similitas
& desimilitas (adunci nasi affectum per desimilitatem intelligo) nāq; & par & ipar finientes subiecti me-
minimus. numeri inquā. Par. n. dicimus numerum qui bipartito ac æque diuiditur, & impar nume-
rum qui in partes æquales duas secari neq; At numerū finientes non necesse est paris meminisse: est
enim multitudo collectusq; unitatum numerus: etsi numerus oīs maxime aut par est aut impar: Si
mitatem quoq; ac desimilitatem finientes, subiectum hoc est nasum necessario cōmemoramus, similita-
tem dicentes cavitatem eē in naso: desimilitatē gibbū in naso. { Ipsorum inesse alterū sit necesse, eorū
nihil est medium. } Quod dicere uult his uerbis, huiusmodi est. Quæcūq; sunt id genus contraria,
ut ipsorum inesse alterū, uel ut per sese, uel ut per accidēs ex necessitate oporteat, horum nihil inter-

D iacet medium. Quæ uero sunt eius notæ ut ambo à subiecto abesse possint contraria, in quo uel per se, uel per accidens insunt, hæc medio nō carent, sed aliqd habent interitum mediū. Exemplum prioris. Cōtrariorum quæ per se insunt, par & impar; horum. n. nihil in medio est, p̄dicat autem par & impar de numero; est. n. numerus omnis aut par aut impar; nec qui id genus non sit dici poterit numerus; eorum autē quæ per accidens insunt cōtraria, morbus & sanitas; nam nec est aliquid horum mediū, sed adesse ex necessitate eorum alterum animalis corpori est opus, uel sanitatē, uel morbum; ut per morbum, omnem quouis modo à naturali statu egressum capiamus. Secūdi exemplum, eorū quæ per se adsunt: ut caliditas igni, & aquæ frigiditas. medium enim est horum aliquod, tepidū putā. eorum uero quæ per accidens, ut nigrum in nobis atq; album, quibus fuscū est medium. { Et uero prauum studiosūq; de hominibus p̄dicatur, aliisq; compluribus. } Nam non in hominibus solum, sed in aliis quoq; prauum ac studiosum dicimus, ut in equo. { In nonnullis itaq; imposita sunt mediis nomina. } Per hoc uti iam diximus alio pacto mediatorum contrariorum subsidiuiisem facit; subsidiuiis iam ante his ipsis in ea quæ abesse à subiecto ambo possunt, & quæ per oppositorum alterum subiecto ex necessitate inesse natura sunt comparata.

64 Priuatio uero & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: ut visio & cæcitas circa oculum. Vniuersaliter autē dicere est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur utrūq; eorum fieri. priuari uero tunc dicimus vnūquodq; habitu susceptibiliū, quando in quo natum est inesse, vel quando illud natum est habere, nullo modo inest. edentulū enim dicimus non quod nō habet dentes, & cæcū nō quod non habet visum; sed quod non habet quando natum est habere. aliqua enim ex natiuitate neq; dentes habent, neq; visum; sed non dicuntur edentula, neq; cæca. Priuari uero & habere habitū non est priuatio & habitus. Habitus enim visus est, priuatio uero cæcitas; habere autem visum, non est visus; nec cæcum esse, cæcitas. Priuatio enim quædā est cæcitas; cæcū uero esse priuari, non priuatio est. Amplius si idem esset cæcitas & cæcum esse, utraq; de eodem prædicarentur, sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas uero homo nullo modo dicitur. Opponi quidē etiā ista videntur, priuari scilicet & habere habitum, quæadmodum priuatio & habitus. idem enim modus est oppositionis, nam sicut cæcitas visui opponitur, sic cæcū esse & visum habere opponuntur. Non est autē neq; hoc quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio. Affirmatio nāq; oratio affirmatiua est; & negatio oratio negatiua, quod uero sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio: sed res. dicuntur autē hæc esse opposita ad inuicem, tāquam affirmatio & negatio, nam & in his modus oppositionis idem est, sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, ut quod sedet, ei quod non sedet: sic & res quæ sub utroque est opponitur, scilicet sedere aliquem ad non sedere.

E { Priuatio & habitus circa idem aliquid dicitur. } Cum diuersa cōtrariorum opposita significata prodiderit, nunc eo conuertitur ut de priuatione atq; habitu doceat: iam. n. diximus horum ipsi p̄ceptionem ut à reatiuis ea dirimat cōferre, neq; ut ab iis solum, sed ab aliis quoq; oppositis discernat. { Vniuersaliter autem loquendo in quo fieri habitum natura cōparatum est, eorum utrūq; circa id dicitur. } Ut rem designaret, in quo natura comparatum est dixit: quo particulare ostēderet, natura autem cōparatum, ut tempus idicaret. Illud uero sciendum est, aut esse priuationem substantiæ, aut facultatis, aut habitus, aut actionis, aut refectionis, aut perfectionis, sed nomen ac res, priuatiua in quibusdam sunt, ut in sensibili. in quibusdā nō, in intellectu solum, ut in immortalī, atq; incorporeo, illo q; à corpore in oppositum se iungit. in aliis res dūtaxat, non etiam nomē, & in surdo, & cæco. Tria sunt in habitu priuationeq; obseruanda: qd accipere natū est; & quando accipere, id est quo tempore sit aptum natura; & in qua parte accipere. Circa quā rem uero dicitur habitus, circa eandem & priuatio spectatur: non. n. uisu priuatū esse dicimus lapidem: quoniā ne omnino qdem uisum recipere suapte natura est aptus, neq; uisu priuatum in pedibus hominem: quādo uisum ab eo hac in parte obtineri natura noluit. Sed nec catulū uisu orbatum uocamus: quoniā eo tempore uisu frui haudquaquā est natura idoneus. at hominem in facie uisu priuatum appellamus, q; homo uisus cōpos esse naturæ beneficio est aptus, & hac in parte, atq; hoc similiter tēpore. Dicimus quoq; edentulū non eū absolute qui dentes nō habeat: haud. n. sanē & recens natum: cum habere tūc sit natura ineptus, quomodo nec cæcū catulū. sed eū uerbi gratia edentulū nominamus qui à senectute uel affectu priuatus est dentibus. { Priuatum uero esse & habitū obtinere

nere nō est priuatio & habitus. } Vult hīce Phs non esse idē priuatū esse cum priuatione, neq; ha-
bitum obtinere cū habitu ostenderet; nam qualitates qdem sunt habitus ipse ac priuatio; qualia uero
ea quæ habitum ac priuationem habent: denotatiueq; ab ipsis dicuntur, ut albedo & album. est. n. q̄li-
tas illa; hoc quale, denominatiue ab ea deductum. Ostēdit hoc porro Phs habitum inquā aliud ēē &
habere habitum, nō per genera, hoc est per habitū & habitu præditū, uel per priuationem & priua-
tione affectū, sed per spēs, hoc est uisum ac cæcitatem, & eū qui uisum cæcitatemq; obtinet; quippe no-
tiores sunt species generibus. Prospicuum nāq; in his est aliud cæcitatem, aliud habēs cæcitatem ēē:
& aliud uisum, aliud qui uisum habeat: sunt. n. qualitates illa: hæc participes earū substantiæ. itaq; si
diuersa sint hæc, erunt & horū diuersa genera. Vt enim uisus cæcitasq; ad eum qui uisu ac cæcitate
præditus est sese habet, sic habitus & priuatio ad eū qui habitum & priuationem obtinet; quoniā ut
ad habitum quoq; ac priuationem sese habēt uisus & cæcitas, sic cui uisus & cæcitas est, ad eum qui
habitum & priuationem habet confertur: cum eorum sint species. Ergo si diuersa sunt hæc, uisus in-
quam & habens uisum, & cæcitas ac cæcitatem habēs, erunt & genera eorum diuersa, habitus iquā
& qui habitum possidet: & priuatio ac priuationem obtinēs. Cæcitas præterea si idem esset ac cæcū
esse, p̄dicaretur de eodē utrūq;. Et aliter, si uisus esset idem inq; & uisum habēs, ambo de subiecto eō-
dem p̄dicarētur. Vt enim mortalis, & homo, meropsq; cum idē sint, de uno subiecto appellantur, ita
hæc quoq; si essent eadem, de uno subiecto eodemq; dicerent. nunc uero habere homo cæcitate aut
uisum fertur, cæcitas autē uel uisus simpliciter esse nō dicitur: quāobrem uel ex hoc cōstat esse hæc
differētia. Verum tætsi diuersa hæc inquit sunt, habent eūdem tamē oppositionis modum: nam ut
cæcitati obiacet uisus, ut priuatio habitui, sic habere uisum & cæcitatem, per habitum sunt priuatio-
nēq; opposita. } Neq; uero quod sub affirmatiōe negationeq; cōphenditur idem affirmationi est
& negationi. } Nec q; sub affirmatione ac negatiōe cōtinetur id affirmatio est & negatio. Qd aut non
idē sit affirmatio negatiōq; illis q̄ ab iis significant, probat ex eo q; oīones sint affirmatio ac negatio,
res uero, q̄ ab ipsis indicātur. Nā sedet Socrates, oīo est: res autē, sedens ipse Socrates: est. n. suba cum
actiōe quadā, cum eo inquā qd sedere est. Et uero eodē hæc oppositionis mō sibi mutuo refragant,
etenim quēadmodum Socrates sedet dicens oratio, Socrates nō sedet dicenti aduersatur: ita & sedēs
Socrates nō sedenti repugnat: oppositio enim utraq; ut affirmatio negatiōq; obnititur.

*Quod autem priuatio ex habitus nō opponantur ut ad aliquid, manifestū est. non enim dicitur id
ipsum quod est oppositi, uisus enim non est cæcitis uisus: nec ullo alio modo ad ipsum dicitur. simi-
liter autem neq; cæcitas uisionis cæcitas dicatur, sed priuatio quidē uisionis dicitur: cæcitas uero uisio-
nis non dicitur: neq; uisus cæcitis. Amplius ad aliquid omnia ad conuertentia dicuntur. quare si cæ-
citas eorum quæ ad aliquid sunt esset, utiq; ex conuerteretur ad illud ad quod dicitur, sed non cōuer-
titur. non enim dicitur uisus, cæcitis uisus.*

{ Quod autem non ut relatiua priuatio habitusq; opponatur, perspectum est. }
Cum nos de oppositione seorsum unaquaque docuerit, nunc discretionem earum facit: opposi-
taq; ut ad aliquid ab oppositis per habitum ac priuationem discriminat: iam enim ea à contrariis di-
duxit. Sermonem autem in speciebus rursus utpote clarioribus exercet, uisu inquā & cæcitate, ac pri-
uatio quidem ita probat, iterum syllogismo in secunda utens figura. Relatiua, ea ipsa quæ sunt, di-
cuntur oppositi: nam pater filii pater, & dextrum sinistri dicitur dextrum: quæ autem per habitū ac
priuationem obstant, non ea ipsa quæ sunt oppositorum perhibentur. uisus quippe non cæcitis
esse uisus dicitur, ergo relatiue opposita ab iis quæ per habitum priuationemque obuertuntur
diuersa sunt. ita primū quidem ab illustriore cōfessioq; demonstrauit, ab eo inquā quod uisus non cæ-
citis uisus dicatur, dein post quoq; & ab ambiguo, nepe q; nec cæcitas uisus dicat cæcitas. nam hoc
dici uidetur. } Nec aliter ullo ad ipsum modo uisus dicitur. } Hoc est quæcūq; modo finxeris nomi-
na, nullo pacto ad oppositum dicitur. Quod ergo dixit nec ullo modo, siue ad ablatiuū, siue ad aliū
casum assignaueris indicat, neq; enim uisus cæcitate est uisus, eodem modo nec cæcitas uisus dicit
cæcitas. quippe qui uisus est, is non fit cæcitas, tamen cecus fit oculus. Non itaq; cæcitas uisus cæcitas
dicitur, sed uisus priuatio cæcitas. nam nec tenebrę lucis dicuntur tenebrę, sed lucis priuatio. quippe
nec lux fit tenebrę, sed tenebrosus aer, quāquā per lucis obumbrationem. Sciendum porro est
non uidēdi actum solum, sed subiectum quoq; hoc est oculum græcis uisus nomine indicari. Cum
ergo in cōfessio idest uisu non eum dici ad oppositum pbauerit, nunc in ambiguo demonstrat. nam
cæcitas inquit priuatio quidem dicitur uisus, cæcitas autem uisus nequaquā. An uero potius cæcitas

tem non uisus cecitatem dici perperam pronuciari arbitramur. Nam si priuationē ut ipse quoque inquit uisus dicimus, genus autem si de quoquā prædicetur, speciē quoque eius aliquā prorsus de quoquam prædicari est necesse. (non enim quidquā esse animal potest quod omnino aut homo, aut equus, aut aliorum quodpiam non sit animalium. similiter nec priuationem esse licet, nisi quidquā sit omnino cuius esse priuatio dicatur,) prorsus ergo est necesse oppositam quoque illi secundum speciem habitudini priuationē illius esse perhiberi, quippe uisus priuatio non simpliciter uniuersaliterque omnino priuatio est: sed quædam uidelicet priuatio, id est cæcitas. Ergo si uisus priuatio est quædam priuatio, ipsa autem quædam priuatio nihil quam cæcitas aliud est, cæcitas ergo est uisus cæcitas. Qui enim fieri possit quin cum dicatur alicuius esse genus, species quoque alicuius esse affirmetur, siquidē si species aliqua sit, genera existere minime possunt: aut ergo nec genus, id est priuatio, uisus esse priuatio dicitur: aut si genus, omnino & species aliqua. Sed ad hoc dixerit quisquā fortassis, si scientiæ priuationem dicimus, speciē priuationis huius aliquā (quod ad rationem hanc attinet,) esse oportere, quæ de scientia prædicabitur, aut ad eam diceretur. nunc uero cum prædicetur de scientia genus, quāpiam de eadem prædicari speciem non cōperimus. Dicere ergo ad id possumus, nec nominatā haberi oppositam scientiæ priuationē quemadmodū opposita uisui priuatio cæcitas nūcupatur. quæ si esset, ad scientiam illa quoque ut cæcitas uisus cæcitas, diceretur. Vbi enim priuationes per habituū priuationem nominamus, ut inscitiam, indocilitatem, indoctum, ac similia, non talia item esse uidelicet oppositi, sed recipientis dicuntur. Non enim inscitia scientiæ fertur inscitia, sed animi inscitia: & indocilitas: & reliqua. quippe in seipsis oppositum de quo priuationē prædicant habent. Verum priuatio etsi id ipsum quod est fert esse oppositi, non genus ipsum dūtaxat, sed si species quoque nomē adepta sub hac quoquepiam sit, non præterea tamen & habitus id ipsum quod est priuationis esse dicitur. at oppositorum utrūque relatiuorum id ipsum quod est oppositi esse perhibetur, ut Aristoteles deinceps affirmat. quāobrem per habitum priuationemque opposita à relatiuis secerni hac ratione possunt. Quin & hoc affirmare habeas, non quo modo ad aliquid spectantia ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur, sic priuationem quoque esse habitus priuationem dici. Namque in relatiuis, ut quæ causæ sibi mutuo sunt, sic esse utrūque oppositorum dicitur reliqui. habitudinis uero esse fertur priuatio, ceu quæ illi non ut sit, sed contra, ut non sit causam præstet. An uero est Aristotelis dicto opitulari, priuationem dici uisus esse priuationem asserenti, cecitatem autem uisus non item? Ecce itaque lucis quoque priuationem, tenebras autē lucis non etiam dicimus. tamen si quid aliud sunt tenebræ obsecro quā lucis priuatio, ut uisus priuatio cæcitas? uelut alibi nobis pluribus ostensum est. Verum quo pacto crurum, uerbi gratia læsionē uocamus, haud uero etiam integritatis, uel rectitudinis, uel quouis modo crurum situm naturalem appellaueris, sic tenebras quoque uidelicet aeris, lucis autē tenebras non etiam nominamus. Ergo nec uisus cecitatem: sed siquidem loquendum sit, oculorum cecitatem, ut oculorū quoque læsionem nūcupamus: significat enim partem oculi uisionis participem: uisio potestatem ipsam. Verū quoniam ut in qualitatibus aliis quoque sæpenumero qualitate affectum corpus æquiuoce cum qualitate nominamus, albumque tum dealbatū corpus, tum ipsam appellamus albedinē, & calidum frigidumque, similiter, & graue ac leue, & reliqua: ita uisum quoque non in potestate solū, sed in ipsis quoque instrumentis ferimus, oculosque ipsos uisum seu lumina uocamus: cecitatem uero oculorū esse proprie dicimus. at oculi uti prodidimus uisus proprie græcis uocatur. itaque ea de re cecitatem quoque uisus dicimus, non in facultate uisus nomen, sed in instrumentis nimirum ferētes. Aristoteles autem cecitatem non ad oppositam facultatem dici, id quod uerum est, arbitrat. Reliquum est igitur illud soluamus, quo modo cum genus cecitatis, priuatio inquam, esse prodatur habitudinis, non species quæuis etiā priuationis, oppositæ cuiuspiam esse habitudinis dicatur: si uerum quidem sit in quibus dicitur genus, omnino subiectam quoque generi prædicari aliquam speciem. Habitus igitur res quasdam esse formā adeptas subsistentesque: aio. proinde genus cum sit habitudo, subiectas quoque ipsi species iure existentes ac forma quapiam naturali præditas obtinet singulas. At priuatio nihil aliud porro est quam habitus absentia. quāobrem non ens est ipsa sua ipsius ratione. quoniam igitur modo non entis ut existētis aliquas species quærimus? Quare tamen si specialior aliqua cuiquam habitui sit priuatio opposita, non ut ens aliquod tamē, sed rursus ut non ens per habitus negationem obstat, ut docto indoctū, & dentes obtinenti edentulū, ab est priuatiua particula, & dente. Itaque & particulares hæ priuationes quidem similiter generi per habitus negationem dicuntur. Quod si priuationi cuiquā inditum nomē usquā fuerit inuētum, ut uisus absentia cæcitas nominatur, uel luminis absentia tenebræ, non de habitus absentia, sed de affectu penes subiectū genito, aut aliqua realia quæ habitudinis absentię supuenit eiusmodi prædicatur nomē: ut tenebræ quod scotos Græcis dicitur, à uerbo sciazin quod est obumbrare: est autē umbra lucis impedimētum quod in aere, uel simpliciter in perlucido otingit, uel, ut He-

rodianus auctor est, à uerbo schethin, q̄ est detinere: detinet. n. quo minus intelligamus, aut aggressus actusq̄; complures remoratur. Et uero typhlotes forte idest cæcitas à typhin idest inurendo deducitur. & typhlos idest cæcus, quasi typhos, hoc est inustus habens oculos nominatur. Oculi. n. inquit Poeta paulatim uruntur inanes. quemadmodum peros quoq̄ idest oblæsus à petho peso idest patior patiar, ut ab ocno ocneso ocneros, hoc est à pigresco pigrescam piger factum est. Merito igitur talia esse instrumentorum dicuntur, nec habituum: ipsoꝝ namq̄ sunt habitibus subiectoꝝ, nec ipsoꝝ habituum affectus. { Item relatiua omnia ad reciprocantia dicuntur. } Alio rursus probat syllogismo, diuersa esse ut ad aliquid opposita ab iis quæ per priuationem habitumq̄; aduersantur: sic enim potestate inquit. Quæ sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur: nam ut pater filii pater, sic & filius patris filius dicitur, quæ uero per habitum priuationemq̄; obfistuntur, non dicuntur ad conuertentia: non enim uisus esse dicitur cæcitatibus uisus. relatiua igitur ab iis quæ per habitum ac priuationem opponuntur diuersa sunt.

Quod autem neq̄; ut cōtraria opponuntur quæ secundum priuationem et habitum dicuntur, ex his manifestum est. Cōtrariorum enim quorum nihil est mediū, necesse est vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicantur, alterū ipsoꝝ inesse semper. eorum enim nihil mediū erat quorum alterum inesse susceptibili necessarium erat: ut in languore et sanitate: et impari atq̄; pari. Quorum uero aliquid mediū est, nūquam necesse est omni inesse alterum. neq̄; enim necesse est omne susceptibile vel candidum, vel nigrum esse: neq̄; frigidū vel calidum. horum enim medium aliquid nihil esse prohibet. Insuper autē et horum erat aliquid mediū, quorum alterum inesse susceptibili nō necessariū erat: præter illa quibus unū inest naturaliter: ut igni calidū esse: et niui candidū. in his enim determinate necessarium alterum est inesse, et non utrumuis cōtingit. non enim possibile est ignē frigidum esse: neq̄; niuem nigram. Quare omni quidē susceptibili non necessarium est alterū ipsoꝝ inesse: sed solis quibus natura unū inest. et his determinate unū, non utrumuis cōtingit. In priuatione autem et habitu neutrum eorum quæ dicta sunt verum est, non enim semper alterū eorum inesse susceptibili necessariū est, quod enim nōdum natum est habere visum, neq̄; cæcum, neq̄; visum habens dicitur. Quare nō erunt hæc ut ea cōtraria quorū nihil est medium. Sed neq̄; ut ea quorum aliquid est mediū, necessariū enim est aliquando omni susceptibili alterū eorum inesse. Quādo enim iam ad habendū visionem natū fuerit, tūc aut cæcum, aut habens visum dicitur. et eorum non determinate alterū, sed utrumuis cōtingit. non enim necessarium est vel cæcum vel visum habens esse: sed utrumuis cōtingit. in cōtrariis autem quorum medium est, nunquā necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdā, et his determinate unū, et non utrumuis cōtingit. Vnde palā est quod secundū neutrum modorum tāquam cōtraria opponuntur ea quæ secundū priuationem et habitū opponuntur. Amplius. In cōtrariis quidem cum sit susceptibile, adinuicē mutationem fieri possibile est: nisi alicui unū natura inest, ut igni calidū. etenim sanum possibile est languere: et calidum nigrum fieri: et calidū frigidum: et ex studioso prauū, et ex prauo studiosum fieri possibile est. prauus enim ad meliores exercitationes deductus et doctrinas, etsi ad modicum aliquid proficiat ut melior sit, si certe semel quāuis modicū incrementū sumpserit, palam est, quia aut perfecte mutabitur, aut satis multum incrementū sumet. semper enim bene mobilior ad uirtutē fit, etiā quodcūq̄; incrementū sumpserit à principio. quare etiā uerisimile est plenius eum sumere incrementū, et hoc dum semper fit, perfecte in contrariū habitum restituetur: nisi forte tempore prohibeatur. Verum in priuatione et habitu impossibile est adinuicē mutationē fieri. ex habitu enim in priuationem mutatio fit: à priuatione uero in habitum impossibile est. neque. n. cæcus factus aliquis, rursus uidit: neque cum caluus fuerit, rursus comatus factus est. neque cum fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

{ Quod uero neque ut contraria quæ per priuationem atque habitum dicuntur sint opposita, ex his dilucescit. }

Oppositionem relatiuorū à cōtrariis & habitus priuationisq̄; oppositione discreuit. nunc deinde quæ per priuationem & habitū ab iis quæ ut contraria sunt opposita dirimat, ac relatiua quidē

D ab affirmatiue negatiueq; oppositis discernere, q; ad consequentiā attinet, debebat, uerū quoniā fatu-
rum est ut ratione quadā una quæ per affirmationē negationemq; opposita sunt secernat à reliquis,
iccirco nunc relatiuorū ab affirmatione ac negatione discretionē differt, ne eadē dicere cogatur. Rur-
sus autem specierū cōtrariorū enumerationē repetit. uult enim contrariorū omniū opposita habitus
priuationisq; oppositioni conferre. { Nam cōtrariorum quibus nihil mediū interiacet, necesse est in
quo natura fieri. } Numerū enim aut parem esse aut imparem omnino, & animal aut male aut bene
ualere est necesse. quibus autē mediū quidquā intercedit, nūquā inesse omni alterū necesse est. neq;
enim corpus ex necessitate aut album aut nigrū est omne. nam fuscum quoq; est. uel rursus calidū
aut frigidum. est enim & tepidū. { Præterea est & horū medium aliquod quorum inesse receptiuo
alterum nō est necesse; nisi in quibus est unum natura. } Tertia fuit hæc species cōtrariorum, quæ
aliquod obtinet mediū. nisi adsit ex necessitate cōtrariorum alterum acceptiuo, quoniā sit illi natura
infinitum, ut igni calidum, albū niui. Nunquā uero contrariorū utrūq; à susceptiuo potest abesse. quip-
pe fieri nequit ut calidus nō sit ignis; nix non frigida; terra non grauis; ignis non leuis. { At in priua-
tione atq; habitu neutrum est ex iis que dicimus uerū. } Cum diuersos nobis cōtrariorum oppo-
sitionis modos ad memoriā reuocauerit, nunc nullo ex dictis modo cōtrariorum oppositionē esse cū
priuationis habitusq; oppositione eādē posse ostendit. priusq; à contrariis eam medio carentibus
discernit. ita enim inquit. { Neq; enim susceptiuo inesse corū alterum perpetuo est necesse. } Nam in
contrariis quæ medio carent inest ex necessitate alterū subiecto. at in iis que per habitū sunt priuatio-
E nemq; opposita, subiecto nō adest necessario alterū: sed potest utrūq; abesse: quippe nec cæcus carū-
lus est, nec uisum obtinet. & editus recens in lucē puerulus neq; edentulus est, nec præditus dētibis.
At uero numerus est aut par prorsus, aut impar. & animal ex necessitate uel aduersa cōfigitur, uel
secunda fruitur ualetudine. aliter ergo quæ mediis uacant cōtraria, aliter priuatio habitusq; oppo-
nuntur. { Sed nec quibus est interitū medium. susceptiuo nāq; omni aliquādo inesse ipsorum ne-
cesse est alterum. } Nunc quæ per priuationē atq; habitū sunt opposita à contrariis mediū obtinen-
tibus discernit. ac primū sanē ab iis quæ utroq; cōtrario possunt à subiecto suapte natura abesse. Nā-
que in oppositis per habitū ac priuationē cum horum capax subiectū fuerit, adest ipsi ex necessitate
alterum. cum enim iam aptus natura est Socrates, dicitur necessitate aut cæcus, aut uisu frui. nō ita
uero in cōtrariis. quippe nō est ex necessitate uel albus uel niger. siquidē ipse neuter esse horū potest,
quāuis ex natura cōtrario utroq; recipiendo sit habilis. { Nec definite horū alterum, sed utrumuis
contingat. } His rursus per priuationem habitumq; inter se aduersa à mediatis contrariis diducit in
quibus alterū præfinitæ contrariorū susceptiuo adest natura idoneū. Nam in priuatione & ha-
bitu non adest tunc inquit præfinitæ alterū subiecto cum suapte natura capax est, sed utrumuis eue-
niat. non est enim aut cæcus definite Socrates, aut uisu præditus: sed utcūq; acciderit. in mediatis
uero contrariis in quibus adest alterū per naturam subiecto, unū adest certū necesse est, nec unquā
contrariū. adest enim igni calor distincte: albedo & frigiditas niui: cōtrarium nūquā. idq; ob subiecti
naturam. cum alioqui intercipiātur mediis per se caliditas ac frigiditas. Eadem itaq; cū neutro me-
F diatorum cōtrariorum modo priuationis habitusq; oppositio est. { Item in cōtrariis si exceptiuum
existat, potest utriusq; in alterum mutatio fieri. } Cum diuisis contrariis, eādē nulli ipsorū speciei
esse priuationis habitusq; oppositionē particulatim ostenderit, hæc nunc à se mutuo uniuersali ser-
mone discriminat, sic inquit, Contraria in se inuicē cōmeant. nam calidū in frigidū, & frigidum in
calidum: & nigrū in album, & album in nigrū demutatur. quæ autē sunt per priuationē habitumq;
opposita non in se mutuo transeunt. tamen si enim in cæcitātē uisus degeneret, nō redit tamē & cæci-
tas ad uisum. non sunt eadem igitur cōtraria per priuationē habitumq; obiacentibus. Probe autē di-
xit, si exceptiuū existat. quippe ob id & cōtrariorū in se per uices mutatio fit. quādoquidē ipsæ per se
qualitates sunt imutabiles: in subiecto uero cum sunt, mutationē sustinet. probe etiā potest dixit. nō
enim mutuū semper in se faciunt transitum contraria. nam quæ definite cuiquā subiecto natura in-
sunt, hæc nūquam in contraria mutantur. quippe nec ignis caliditas in frigiditatem, nec niuis frigidi-
tas aut candor in calorem uel nigriciem cōmigrauerit. { Potest & uitiosum ex studioso, & studio-
sum ex uitioso fieri. } Quod fieri quidē è studioso uitiosus possit, nō ostendit; probat autē ex uitioso
studiosum reddi. Porro studiosum hic uocat, nō consummatū, quiq; id quod est in scientia præci-
puum obtinet. nam is habitum possidet imutabilē: quippe qui uirtutem cur honesta quoq; res sit,
nedum honestam esse intelligat. Non hunc igitur inquit mutari, sed rectæ opinionis hominē. is enī
labi in deterius potest falsis persuasus rationibus, aut ab hominibus malis deceptus, cum quamobré
honestum uirtus sit nesciat. { Idq; si assidue fiat, prorsus in contrariū habitum restituitur, nisi tem-
pus prohibeat. } Verisimile est enim uel interrūpi morbo continuitatē: uel negotiorū curis: uel præ-
uorum

uorum hominū consuetudine. Et uero aliter, si quis in postrema senectute philosophari cœperit, deinde morte præuentus non in absolutū uirtutis habitū traduci potuerit. { Neq; enim cæcus quis redditus uisum recepit. } Medica certe ratione uidelicet ac naturali nemo unquam amissam oculorum aciem recuperauit; nisi quoquam modo diuinitus effulserit. A

Quæcūq; uero tāquam affirmatio et negatio opponuntur, palā est quod nullo prædictorū modo 67
opponuntur. in solis enim his necessarium est semper hoc quidē eorum uerum, illud autem falsum esse. neq; enim in contrariis necessariū est semper alterum uerum esse, alterū autem falsum; neq; in iis quæ ad aliquid sunt; neq; in habitu et priuatione: ut sanitas et languor cōtraria sunt; et neutrum horum neq; uerum, neq; falsum est. similiter autem et duplū et dimidium tāquam ad aliquid opposita sunt: et non est eorum neutrum neq; uerū neq; falsum. sed neq; ea quæ secūdum priuationem et habitum dicuntur, sicut visio et cæcitas. Omnino autē eorum quæ secūdum nullā dicuntur cōplexionem nihil neq; uerum neq; falsum est. omnia autem quæ dicta sunt, sine cōplexione dicuntur. Veruntamē maxime tale hoc contingere uidebitur in iis quæ secūdū cōplexionem contraria dicuntur. sanum nāq; esse Socratem, ac languere Socratē contrarium est. Sed neq; in his necessariū semper alterum uerū esse, et alterum falsum. cum enim Socrates sit, aliud quidē uerum, aliud autē falsum erit: cum uero nō sit, ambo falsa sunt. neq; enim languere, neq; sanū esse uerū est: cum ipse non sit omnino Socrates. In priuatione uero et habitu, cum non sit omnino, neutrum uerum est. cum autē sit, non semper alterū quidem uerum erit, alterū autem falsum. habere nāq; uisum Socratem ei quod est cæcum esse Socratem opponitur sicut priuatio et habitus. et cum sit, non necessarium est alterum uerum esse uel falsum. cum enim nōdum sit natus habere, utraq; falsa sunt. et cum non sit omnino Socrates, similiter quoq; falsa sunt utraq; et uisum eum habere, et cæcum eum esse. In affirmatione uero et negatione semper siue sit, siue non sit, hoc quidē falsum erit, illud autē uerum. Languere nāq; Socratem, et non languere Socratem, cum ipse sit, palā est quod alterum eorum uerum, alterum uero falsum est: et cum non sit, similiter. Languere etenim, cum non sit, falsum est: non languere autem, uerum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum uerum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio et negatio opponuntur.

{ Quæ uero ut affirmatio negatioq; aduersa sunt, ea nullo oppositorū mō obstare cōpertū est. }

Quæ ad aliquid spectant ab oppositis per priuationem & habitum ac contrariis distungit. & hæc ab iis quæ per priuationē & habitum repugnant. Tres igitur fiunt coniugationes. ergo & tres aliæ reliquæ sunt, secūdum eam methodum quā in introductionē tradidimus. erat autem id genus methodus. Multiplicanda proposita est multitudo ad minorem uno numerū: dimidiumq; collecti numeri infumendū: ac tot coniugationes esse pronuntiādum est. Sunt res quatuor nobis uerbi gratia propositæ. has usq; ad unitate minorem, hoc est tria, pluries complicamus. fiūtq; quater tria duodecim. sex horum dimidium. tot ergo sunt coniugationes. Quapropter tribus nobis, ut dictum est traditis, tres restant reliquæ: quas nunc cōmuni oratione docet. nam quæ per affirmationē negationēq; opponūtur nunc cōmuni sermone à cæteris tribus discernit. { Nam in solis his partem eorum alterā ueram esse, alteram falsam ppetuo est necesse. } Si enim dicam Socrates sedet, Socrates nō sedet; horum alterum uerum est, alterum falsum. aliorum trium nec ueritatem nec falsitatem ullum significat. nā si p̄: uel albū, uel nigrum: uel uisum, uel cecitatē sexcenties dixerō, nullā nec ueritatē nec falsitatem indicaui. quippe si ipsa per se sine uerbis proferātur nomina, nec ueritatem ullam nec falsitatem declarāt. sin uerbis coniungātur, tunc uel ueritatis significatiua sunt uel falsitatis. Quin & ipsa si per se dicantur uerba, nec ueritatem nec falsitatem indicāt. q̄ si applicentur pronomiibus, ueritatē aut falsitatem ostendūt, ut ego ambulo. Enim uero & p̄nomen à uerbo ipso ambulo potestate continet. etenim personā declarat. Id comprobant ita esse infinitiua: quippe quæ non ueritatem declarent falsitatem uē, cum personas nō indicent ut ambulare, uel currere. nudum enim ipsum est per se uerbū: nec facultate pronomē complectitur: ut ambulo. Ergo si per affirmationē ac negationem dicta ueritatis sunt uel falsitatis indicatiua, trium autem cæterorum ne unū quidem ueritatem aut mendaciū designat: eadem nulli horum oppositio per affirmationem negationemq; est. { Neq; enim semper in

D contrariis alterum uerum esse alterum falsum, neq; in relatiuis, neq; in habitu priuatione q; necesse est. } Aduerbiū semper eapropter adiecit, quoniam hæc aliquando subiectis complexa, capacia ueritatis aut falsitatis fiunt: ut bene ualet Socrates non bene ualet Socrates. } Deniq; eorum quæ nullo in complexu dicuntur uerum neq; falsum est nullum. } Quæ per nullam dicuntur complexio/nem, eorum nullum aut uerum aut falsum indicat, nam relatiua, & contraria & per habitum priuatione q; occurfantia absq; ullo dicuntur complexu. nihil hæc igitur ueri aut falsi declarant. quare nec eadem sunt per affirmationem atq; negationem dictis. } Verū enim uero id in illis euenire contrariis quæ per complexum dicuntur uideri possit maxime. } Quam quis obicere ipsi difficultatē potuisset, hanc assumēs ipse proponit, ac soluit. Contraria enim inquit quæ cum subiecti dicuntur complexu uerū falsum q; diuidūt. nā sanus est Socrates uel ægrotat, partim uerū, partim falsum est. sed & uisum habere uel cæcum esse, uel patrem aut filium, hæc quoq; uerum aut falsum ostendūt. Ad hoc igitur etsi hæc inquit uerum à falso diuidere per complexū uideantur, multo tamen uel hoc pacto ab affirmatione ac negatione differunt. affirmatio enim semp & negatio in entibus omnibus & nō entibus uerum falsum q; diuidūt. nam cæcum esse Socratem uel cæcum non esse, uel album esse uel non esse album, uel patrem esse uel patrem non esse, siue sit ipse, alterū uerum semper ex necessitate est, alterū falsum, siue non sit, semper uerum est alterum. nam qui ne est quidem omnino, is neq; pater, neq; cæcus, neq; albus est. Et qui album esse animā dicit aut album non esse, & habere uisum aut uisum non habere & esse dextram aut dextram non esse, is parte altera uerus erit, altera menties. At non sic habent cōtraria. Sed si quidem sit Socrates, uerum esse alterum necesse est, alterū falsum. nam aut frui illum sanitate oportet, aut morbo torqueri. sin non sit, ambo sunt falsa. nam qui prorsus nō est, quocūque pacto aut sanus agere, aut ægrotare? In priuatione autem & habitu, tum si sit, non semper cōtrariorum uerum alterū est, sed ambo interim falsa; tum nisi sit, falsum semper est utrūq;. siquidem edentulum esse Socratem, aut habere dētes, superstitē eo, uerum nō est perpetuo alterū, sed est cum falsa sunt ambo: non existente, ambo nūquam non falsa. nam qui ne est quidem omnino, quomodo aut esse edentulus poterit, aut dētatus? Perinde & in catulo utrūq; & habitus & priuatio, siue sit ille siue nō sit, nempe & uisum habere falsum est, & cæcum esse. Similis quoq; in relatiuis ratio est. nam & esse dextrum sinistrum iē, tum existente, nō semper uerum alterum est, sed ambo falsa interim, si solus quispiam sit; tum falsa ambo rursus, non exiētē. similiter patrem quoq; aut filium esse, & nisi sit, falsa sunt ambo. & si sit, ambo falsa quādoq;. etenim si nec patrem quis nec filium habeat, cuius nā pater uocari aut filius poterit? nisi quis per memoriā; alioqui re uera dici potest nullius. Quāobrem opposita per negationem affirmatione q; ab aliis uel hoc pacto non parum differunt. Nam hæc si semper, tum in entibus, tū in non entibus, uerū falsum q; diuidunt, cetera uero in entibus non semp, in non entibus nūquam, non idem ergo cum ceteris affirmatio est ac negatio. Quin & aliter dixeris. nempe q; ueritatem interdum uel falsitatem prorsus admittāt, non ipsis aliūde euenire quā ex eo quod in affirmationes euaserint. quandoquidē ipsa per se harū neutrius capacia sunt. nam ualet Socrates, aut cæcus est, aut pater, aut id genus quidquā, affirmatio est. Quare & q; uerum aliquādo uel falsum prorsus diuidant, id sibi propter affirmationē uendicarunt. Ceterum sciendum in his rursus quæ per priuationem & habitum, quæq; relatiue opponuntur, medium inter contraria & affirmationem negatione q; locum obtinere. Nam cum uerum falsum q; affirmatio ac negatio in entibus omnibus ac non entibus perpetuo diuidant.

Contrarium autē bono quidē ex necessitate malum est, hoc autem per singulorū inductionē palā est: ut sanitati lāguor: ex iustitiā iniustitiā: ex fortitudini timiditas. similiter autē ex in alijs. Malo autem aliquando quidē bonum est cōtrarium, aliquando malū. defectui enim cum malum sit, superabundantia contraria est, cum sit etiā ipsa malū. similiter autē ex mediocritas, cū utriq; cōtraria sit, bonū est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet: in pluribus uero semper malo bonū cōtrarium est.

¶ Contrarium autē bono ex necessitate est malum, id quod ex singulorū inductione patet. } Absoluta oppositorum disputatione, quædam nunc nobis præcepta contrariorū tradit: quorum primum est, Bono quidem malum omnino esse oppositū; malo autem bonū non prorsus: sed quādoq; & malum: ut iustitiā, q; est bonum, iniustitiā, quod malum est, aduersatur: & modestiā petulantia. pluris tamen uendicationi, q; malum est, non iustitiā undequaq; sed minoris quoq; uendicatione obicitur

rio obicitur, ut excessui defectus. Quid ergo? iniusta est adeo natura, ut uni duo statuat pugnantia: unū enim ubiq; uni oppositū cernimus: ut aque ignem: graui leue: humidum sicco. Malo igitur bonum ut imoderationi moderationem oppositum dicimus: malo autem malum non item ut imoderationem moderationi repugnare (siquidem imoderationes ambo sunt) sed ut excessioni defectum. Nam cum uirtus in moderatione cōsideretur, uitium utrinq; unū, alterum per excessum, alterum per defectum spectatur. Iustitiæ uerbi gratia, quā in moderatione contēplamur, excessus est, maioris uēdicatio: defectus, minoris possessio: quarū imoderatio est utraq; obstat. n. ut imoderatiōi moderatio. Rursus modestiæ excessus, pccitas: defectus stoliditas, fortitudis quoq; timiditas & audacia: prudētiæ calliditas atq; amētia. Vtraq; igitur declinatio uirtuti ut bono malum, & imoderatio moderationi obicitur. inter se uero non ita, sed ut defectus excessui: quare non duo uni, sed unum uni oppositum est.

Amplius. Contrariorum non necessarium est si alterum sit, & reliquum esse. Sanis nanque 69 omnibus, sanitas quidem erit, languor uero non. similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo uero non.

{ In contrariis item non necesse est, si sit alterum, & reliquum esse. }

Secūdum est hoc cōtrariorum pceptum. Vnū. n. si sit cōtrariorum inq; non necesse est esse & alterum: quippe si omnes hoīes sanos esse supposuerimus, erit ex necessitate sanitas, morbus nō erit. si is rō quoq; in morbo est, & albedine, & nigritia, & ceteris id genus. Porro hęc Aristot. ipas per se res q̄ cōtrarietatem admittunt, nō etiam ut cōtraria scrutando pñciat: albū. n. ut res uel absq; nigro esse potest. ut uero huic cōtrarium, per se intelligi nō etiam pōt: quādoquidem sunt ad aliqd cōtraria, ipsumq; esse in alterius adnexu habent: cōtrarium nāq; contrario contrarium est.

Amplius. Si ei quod est Socratem sanum esse, Socratem languere contrarium est, non cōtingit autem simul utraq; eidem inesse, non utiq; continget cum alterum contrariorū sit, & reliquum esse, cum enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit.

{ Item si sanum Socratem esse & ægrotare Socratem sunt cōtraria, eidē uero simul inesse nequeunt ambo, non utiq; existente contrariorum altero, esse & reliquum licet. }

Sciendum porro dictum hoc uel ad superioris fuisse approbationem, uel quoniā alia esse in contrariis simplicia dicebamus, alia per subiectorum cōplexum intelligi. Cum itaq; per superiora posse contrariorum existente uno alterum non esse in simplicibus cōmonstrauerit, nunc in iis quoq; quæ per cōplexum considerantur idem fieri posse ostendit: nā si ægrotans Socrates sano cōtrarius Socrati est, minime uero possunt in eodē esse contraria, contrariorū uno existente, non esse alterū omnino est necesse: quippe si sanus sit Socrates, ægrotare eodem tēpore ipse haudquaquā potest.

Palam uero est quod circa idem aut specie, aut genere nata sunt fieri contraria. Languor nanque 71 & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri, albedo autē & nigredo, simpliciter in corpore, iustitia uero & iniustitia in anima hominis.

{ Constat quoq; apta natura esse contraria ut circa idem uel specie/uel genere fiant. }

Tertium hoc theorema de cōtrariis dicit, quod est uel circa unum atq; idem genus fieri, uel circa unam eadēq; speciem nata esse cōtraria, ut albedo & nigritia: nam circa unum & idem genere uerfantur, in lapide inquā, & equo, & hoīe, ac deniq; in animato corpore, atq; inanimi, q̄ sunt eadē generethorum nāq; genus est corpus simplr. Sanitas uero & morbus circa unū idēq; specie habet, ut in homine, & equo, atq; aīali absolute omni, quæ specie sunt eadē: quippe aīalis corpus spēs est simpliciter corporis. Iustitia simlir & iniustitia in hoīs anima puenire natura solent, hæc uero ipsius simpliciter animæ siue incorporeæ spēs est. Quāobrem uero cū idem uel specie/uel genere dixerit, nō adiecit uel numero: nā idem, ut supra docuimus, uel genere, uel specie, uel numero est idē, quomodo & diuersum: genere, ut homo & equus: specie, ut Socrates & Plato: numero, ut ensis, gladius, mucro, machæra, & similia. Aut ergo ut confessum, id superhabitu ab eo dicimus, perinde quasi subaudi nobis posset: aut quoniam etsi circa idem numero diuersentur contraria, non in parte eadē tamen: nam albus parte alia Socrates est, alia niger: ut capillo, calidus item alia, & alia frigidus, quippe fieri nequit ut in eadem simul parte existant contraria.

72 **D** *Neccssarium autem est omnia contraria uel in eodem genere esse, uel in contrariis generibus, uel ipsa genera esse. album enim & nigrū in eodem genere sunt. color enim eorum genus est. iustitia uero & iniustitia, in contrariis generibus. illius namq; uirtus genus est: huius autem uitium. bonum uero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.*

{ Omnia uero contraria, aut in eodem sint genere necesse est, aut in contrariis generibus, aut ipsa sint genera. }

E Quartum est hoc cōtrariorum Theorema, nempe aut sub uno eodemq; genere esse cōtraria, ut albū & nigrum: sunt. n. sub colore, aut sub cōtrariis generibus, ut iustitia, & iniustitia: nā illa sub uirtute, hæc sub uitio reponitur: cōtraria autem uirtus est uitio, aut ipsa esse genera, ut bonū ac malū: hæc. n. sub genere alio nō continetur, sed genera dūtaxat sunt. Quid ergo? duo alia decem illis addēda p̄dicamenta boni & mali, ut non decem amplius p̄dicamenta sed duodecim numerētur? Hęc igit uocata dicimus genera nō eadem cum aliis p̄dicamentis significatione, q; per se hæc inquam, quo pacto & p̄dicamenta, subsistant: sed quēadmodum & Plato quinque illa, genera entiū dixit, ens inquam, idētitatem, diuersitatem, motum, ac statum, p̄pterea q; in iis quæ sunt oibus uisitentur, nō autem q; hæc per seipsa subsistant. Sic ergo & bonū malumq; esse genera dixit hoc loco Aristoteles, nō q; ipsa per se, sed q; in p̄dicamentis omnibus cōspectentur: est. n. in substantia bonū quodpiam ac malū: & in quanto: & in quali: p̄dicamentisq; reliquis. Bonum nāq; in substantia, est eius perfectio, absolutamq; habere numeris oibus naturæ rōnem, neq; in ratione redūdere, aut deficere, i quanto, cōmoda cuiq; rei quātitas, in quali color unicuiq; cōmodus, similit & in aliis. At exactius rem æstimātib; ne contraria qdem bonū & malum, sed per priuationē habitumq; opposita uidebūtur. Contrariorum enī utrūq; forma p̄ditum sit oportet, ac finitam habeat naturā, ut album & nigrum, malum aut cerram quæ subsistat naturā non habet, siqdem ametria, hoc est (ut sic dixerim) imēnsitas qdam est, at imēnsitas quō formā obtinere p̄finitam pōt: Ea de re fit ut nec sub definitionem cadat uitii. sed quemadmodū habitus absentia uenit priuatio, naturam quāpiam ipsa certā nō habens, sic uitii quōq; uel p̄ excessum, uel p̄ defectū superest, uirtutis absentia, nā illa cū in mediocritate spectet, declinatio à mediocri per excessum ual defectū, uitii fecit. Neq; uero id nos p̄tereat, contraria quāuis sub contrariis generibus esse p̄diderit, nō de genere tamē eorū generalissimo, sed p̄ximo dixisse & subalterno. nāq; agere sub eodē genere contraria necesse est. Quāuis. n. sub uitio sit iniustitia, sub uirtute iustitia habeatur, tamē ea quōq; sub cōmuni quodā uno genere, habitu inquam ac dispōne cōphenduntur, id autem ad qualitatem refertur, quæ genus est oīum contrariorum generalissimum. Iureq; sub uno genere degunt contraria. quippe mutuū eorum bellū intelligens natura, superne illa atq; inferne cōnectenda curauit. superne nimirum, cōmuni genere: inferne, subiecto cōmuni.

DE PRIORE.

F

73

Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primo quidē & maxime proprie secūdum tempus, secūdum quod antiquius alterum altero, & vetustius dicitur. In eo enim quod tempus amplius est, & antiquius & vetustius dicitur. Secūdo autem quod non conuertitur secūdum subsistendi cōsequentiam: ut vnū duobus prius est. duobus enim existentibus, mox vnū esse consequens est. vno uero existente, duo esse non necessariū est. quare non conuertitur ab uno consequentia, ut reliquū sit. prius autē illud esse uidetur à quo nō cōuertitur eius quod est esse cōsequentia. Tertio uero secūdum ordinem quendam prius dicitur: quēadmodū & in scientiis, & in orationibus. nam in demōstratiuis scientiis est prius & posterius ordine. elementa enim in geometria priora sunt ordine iis quæ describūtur sed & in grāmatica, elementa syllabis priora sunt. & in orationibus similiter probemiū narratione prius ordine est. Amplius præter ea quæ dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius natura esse uidetur. consueuerunt autē & multi honorabiliores & magis dilectos à se priores apud se dicere. Est quidē & pene alienissimus priorū hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, fere tot sunt. Videtur autem præter eos qui dicti sunt alter esse prioris modus. Eorum enim quæ cōuertuntur secūdū esse cōsequentiam, quod alteri quomodo libet causa est, cōuenienter prius natura dici possit. qđ uero quædā sunt huiusmodi, palā est. eē nāq; hominem

hominem, secundū esse cōsequentiam ad uerā de se conuertitur orationē. Nam si homo est, uera est oratio qua dicimus quod homo est: & conuertitur. Nam si uera est oratio qua dicimus quod homo est, est homo. Est autem uera oratio nequaquam causa ut sit res. uerūtamen res quodammodo causa uidetur ut sit uera oratio. eo enim quod res est aut non est, uera oratio aut falsa dicitur. quare secundum quinque modos prius alterum altero dici potest.

{ Prius aliud alio dicitur modis quatuor. }

Prioris meminit in relatiuorum disputatione, ubi scibile scientia, & sensibile sensu prius esse affirmabat. eam ob rem itaq; diuersa hic eius significata enumerat, & quatuor numero esse ait. Ac primū quidem tempore prius, secundū natura, tertium ordine, quartū dignitate. { Nam primum quidem ac maxime proprie, tempore; quatenus antiquius aliud alio ac uetustius dicitur. quod enim plus intercesserit temporis, & antiquius & uetustius nominatur. } Primū quidem ac maxime pprie inquit prius dicitur quod tempore antiquius & uetustius est. tēpore enim Socratem esse dicimus Aristotele priorem. Primum autē & maxime pprie hoc prioris significatū dicit, quoniam quod antiquius est tempore, id consuetudo quoq; prius maxime appellare solita est. Sciēdum porrō uetustius, id est to palæoteron, tum in animatis, tum in inanimatis: antiquius autem seu magis, ut ita dixerim, senius hoc est to presbyteron, in solis animatis dici consueuisse. { Secundū est quod per existendi consequentiam non recipit: ut unum duobus prius. } Secundū est hoc significatum prioris, quod per existendi consequentiam non recipit, hoc est in quo existēdi non reflectitur cōsequentia: nempe q; simul infertur quidem, sed secum non infert: ut si sint duo, erit ex necessitate unum. nam simul unū infertur, at unum si sit, non ex necessitate duo erunt. nō enim simul cum uno inferunt. quare prius est unum duobus. Rursus existente homine, erit animal necessario. nam simul animal cum homine infertur. at si sit animal, non prorsus erit homo. siquidē non simul homo cum illo infertur: cum animalia quæ homines non sunt complura existant, prius igitur quā homo est animal natura, non tēpore. { Tertio loco, secundū ordinem quēdam prius, quēadmodum in scientiis atq; orationibus, dicitur. } Tertium hoc est significatum prioris, nempe prius ordine, quēadmodum habet se inquit res in scientiis. Nam præcedunt & in demonstratiua scientia propositiones, conclusiones consequuntur. & in Geometria priora sunt inquit descriptionibus elementa. Vocant autē Geometræ elementa, punctū, lineam, superficiem, & similia, quæcūq; Theorematum demonstrationem antecedere consueuerunt. Descriptiones uero, quas diagrammata greci nomināt, ipsa theoremata. Et uero in literis priores sunt syllabæ diōisibus: elinta syllabis. Idē & iōonibus dicemus. nā pcedūt exordia: pōstitutio seq̃t: dein constitutio: proxime sunt his narrationes: mox certamina. hæc autem ut priora sint omnia solo obtinet ordine: neq; uero natura, neq; tempore. Potest nāq; & artis expert orator primum uti certaminibus: deinde exordiis: & tunc narratione. Et Geometra speculamen prius exponere: de hinc elementa. q; propter hæc ordine dūtaxat, prioris obtinent rōnem. De aliis igit prius ordine solo fortassis dici concesserit: uerū in literis non ordine etiam solo esse uidēt syllabis elementa, uel nominibus, uel orationibus priora. Neq; enim licet ordine obuerso primū nomina discere, deinde syllabas, postremo elementa. siquidem nota reliqua esse non cognitis elementis nullo modo possunt: percuntq; simul reliqua sublati elementis. at manere possunt elementa uel si reliqua illa tollantur. Quo fit ut sint elementa iis priora quæ ex ipsis constāt elementis nō solum ordine, sed etiam natura. non recte igit in grāmatica solo ordine elementa prima esse dicit. nisi forte ad illud respexit, q; & orationes neclere, & pferre nomina, elntorum autem uim ignorare queant literarū rudes. sed quāquam uidelicet ex usu loquātur, ac significata uocū teneant, ipsam tamē quæ est in uoce uim nesciant orationis: cum ex quibus oster nequaquā intelligāt. { Item præter ea q; diximus, quod melius honorabiliusq; est id natura esse prius uidetur. } Quartus est hic prioris modus. honorabilius inquā: quod consuetudo prius nominat, est autem hoc inter prioris significata, prius alienum. quāobrem & id ipse reprobat. quintū autem quēdam modū huius loco deinceps affert, ut q;tuor prioris significata expleat. Idcirco cū diuersa quoq; simul aduerbii significata enumerādo unū huius modū prioris singulis opponat, huic soli, nullum obiecit, à prioris ipm significatis prorsus exterminās. { Videri autem quis possit præter enumeratos alius esse prioris modus. } Quintum hūc addit. nam qrtus ut diximus à prioris significatis erat alienus: quoniam à nostra electione, nō à rerū natura pficiscabatur. Quintum autē est secūdo strarium nam cum illud fm ipsius esse cōsequentiam nō reciprocet, neq; sit alterū alteri causa, hoc & reflectitur, & alterum alteri cā est, ut pater & filius. quippe hæc inter se cōmeant in existēdi consequētia. siquidē

Ham. in Predica.

N iii

D

utrouis posito, oīno alterum sequit̃: test tamē reliquo alterum cā, filio inquā pater. Ratio in re quoq; similis est & uera de re ipsa ofone: nā & horū in existendi consequentia reciprocantium alterū alteri causa est: ut Phs est Socrates: & oratio de eo q̃dam est quæ ipsum esse Phm dicit. utrum ergo ex his fuerit positum, alterum quoq; ex necessitate consequitur. Si enim uera est oratio quæ Phm esse pronunciat, Socratem necesse est esse Phm, & si sit Socrates Phs, uera ex necessitate oratio erit quæ illum eē Phm perhibet. Verum hæc tametsi mutuo conuertuntur, res tamē orationi quo uera sit causam præstat: nam nisi res sit, uera esse de re ipsa nō potest oratio. Potest igitur modis quinque aliud alio prius dici. Cæterum de eo quod prius est sermone habito, non de posteriore etiam meminit, siquidē cum de priore ageretur, p̃ceptio quoq; posterioris enituit: hæc enim simul habētur, suntq; ad aliqd, proinde & uno cognito, alterū quoq; est notum: nā prius posteriore prius dicitur, & posterius priore posterius. Quare quot modis uocatur prius, totidem & posterius nuncupabitur. siquidem quocūq; alterum modo sese habeat relatiuorum, eodem habet & reliquum.

FDE SIMVL ADVERBIO.

74

E

Imul autē dicūtur simpliciter quidē & propriissime quorū generatio in eodē est tempore, neutrū enim eorū neq; prius neq; posterius est. simul autē secūdū tēpus hæc dicuntur. Natura uero simul sunt quæcūq; conuertuntur quidē secūdum eius qđ est esse consequentiā, sed nequaquā alterum alteri causa est ut sit, ut in duplo & dimidio, cōuertūtur etenim hæc. nā cum duplū sit, dimidiū est: & cū dimidium sit, duplū est: sed neutrū alteri causa est ut sit. Dicuntur autē simul natura & quæ ex eodē genere ē diuerso abinuicē diuiduntur, ē diuerso autē diuidi abinuicē dicuntur quæ secūdū eandē sunt diuisionē: ut volatile gressibile, & aquatile. hæc enim abinuicē ē diuerso diuiduntur: cū sint ex eodē genere. Animal nāq; diuiditur in hæc, in uolatile, gressibile, & aquatile. & nihil horū prius vel posterius est, sed simul hæc natura esse videntur. Diuiditur autē & vnūquodq; horū in spēs rursus: ut volatile, gressibile, & aquatile. Erūt ergo & illa simul natura quæcūq; ex eodē genere secūdum eandē sunt diuisionē. Genera uero speciebus semper priora sunt, neq; enim cōuertuntur secūdum eius qđ est esse cōsequentia: ut cū quidē aquatile sit, animal est: cū uero sit animal, nō necesse est ut aquatile sit. Simul ergo natura dicuntur quæcūq; quidē conuertuntur secūdum eius quod est esse cōsequentiam, sed nequaquā alterū alteri ut sit causa est: & ea quæ ex eodem genere ē diuerso diuidūtur abinuicem. Simpliciter autem simul sunt, quorum generatio in eodem est tempore.

F

Simul simpliciter quidē & maxime proprie dicūtur ea quorū generatio in eodē est tēpore. Meminit & uerbi simul in relatiuorū disputatione, ubi dicebat, Videntur autē quæ sunt ad aliqd simul esse natura, quapropter merito de eo nūc sermonē instituit. Quoniā uero simul aduerbiū est priori oppositū, triplicem eius aduerbii differentiā tradit. ac primum quidē modum primo prioris modo opponit: secūdum scđo & quinto, tertiū tertio: quarto autē nullum aduersum statuit modū. etenim hūc esse ante iam diximus ex prioris significatis alienissimū. Primū igitur simul aduerbii modum, quē maxime quoq; p̃prium dicit, eum esse, p̃nunciat qui ad tēpus pertinet: uerbi causa si duo quidam aut plures eodē in tempore generationē obtinerent. Hunc autē iure maxime p̃prium affirmat: siquidē fert etiā uerbum simul cōsuetudo in his maxime, nepe iis quæ eodem tēpore existunt. Cæterū primo prioris uti docuimus significato est aduersus hic modus: quod ipsum quoq; prius esse maxime ac p̃cipue dicebatur, id inquā quod penes tempus intelligit: ut Socrates & Alcibiades, est enim Socrates prior tēpore. Ergo si quod tēpore ipso est, id prius dici magis ac potissimū ualet, obstat autē uerbū simul priori, poterit & quod simul est tēpore peculiarius nūcupari. sunt autē simul ea quæ neq; priora neq; posteriora habentur. Simul autē natura sunt ea quæ secūdū ipsius quidē esse reciprocant cōsequentiam. Secūdus est hic simul aduerbii modus, qui secūdo & quinto prioris significato repugnat. secūdo quidem, quoniā prius id esse illic dicebamus qđ in existendi cōsequentia nō reflectitur, ut unū & duo, neq; enim ut unū duobus, sic & duo uni sunt cōsequentia. hic uero simul id esse p̃nunciat quod in ipsius esse cōuertitur sequela, ut duplū & dimidium. Ut enī duplo existente cōsequens est esse dimidiū, ita si dimidiū sit, duplum esse ex necessitate cōsequitur. Quinto autem

autem

autem est oppositū, quoniā prius quidē illud esse pdebatur quod in ipsius quidē esse obābulabat
 cōsequētia, causa tamē alteri ut esset reliquū erat; uelut in patre ac filio dicebat. hęc enim q̄q̄ in exi/
 stendi reciprocant sequela (nam utrouis posito alterū quoq̄ subsequitur) causa tñ ut sit est filio pater.
 iccirco & prior esse ferebatur. hic uero simul dicunt quā in existēdi cōmeant cōsequētia, nullo autē
 pacto alterū alteri est causa, duplū inquā ac dimidiū. hęc enim tum reflectuntur. nāq̄ uno posito
 inferitur & alterū necessario. tum neutrū ut sit causa est alteri. Porro uerbis illis, Nullo autē pacto al/
 terum alteri est causa, aduerbiū duntaxat addendū. quoniā pater ac filius, & duplum ac dimidiū dif/
 ficultatem in re pariunt. est enim causa duplū dimidio, q̄q̄ non ita solum. etenī causatum quoq̄ est, à
 dimidio causam obtinens. similiter filio quoq̄ cum causa sit pater, causam obtinet filiū. adiectū itaq̄
 sit aduerbiū duntaxat conuenit. quippe & causa pprie est ea quā causa est duntaxat, sed non eius
 quoq̄ causa tum cuius est causa. } Et quā ex eodem genere à se mutuo disincta in aduersum sunt
 simul dicuntur natura. } Hic tertius simul existendi modus est, qui tertio significato prioris repu/
 gnat, ordine inquā priori. qualia sunt in syllabis elementa, syllabæ in dictionibus, in orationibus, pœ/
 mia. Hic uero simul ea sunt q̄ eūdem ex priore ordinem possident, qualia genera sunt ex diuisione
 eadem sumptat; ut corpus & incorporeū. distant enim æqualiter hęc & à substantia, & speciebus spe/
 cialissimis, homine inq̄ & equo, angelo & anima. Simul quoq̄ animatū & inanime rōne eadem. dicū/
 tur: siquidē hęc pari, tū à corpore simplr dicto, tum ab aīali, interuallo recedūt. Terrestre quoq̄ & uo/
 lucre & aquatile atq̄ id genus oīa simul dicunt. eorum enī nullum alterū altero est prius. nā & à su/
 premo genere parē distantiam eādemq̄, obtinent. similiter & à specie specialissima. Qd si quis forsitā
 uolucres in aues & locustas diuiderit non etiā auis & uolucres simul dicunt sed prius uolucres, quoniā
 ex aīalis diuisione acceptū est; auis autē ex uolucris sectione pdiit. Sunt uero priora semper speciebus
 genera: quoniā in nulla existendi reciprocant cōsecutione. nā specie posita sequitur genus necessario:
 at positis generibus species non necesse est cōsequantur.

DE MOTV.

Motus autem species sunt sex, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, et secundum locum mutatio. 75

Sex motus sunt species: generatio, corruptio, auctio, decretio, alteratio, ac loci mutatio. }

Non est sub p̄dicamētis motus, q̄ in ipsis uisitetur. in suba enim generatio corruptioq̄ spectatur.
 sed nec suba generatio & corruptio, neq̄ auctio & decretio q̄tū, nec alteratio qualitas, nec localis mo/
 tus ubi dicitur. sed neq̄ ad aliqd: quoniā nec ipm esse obtinet in eo motus q̄ sese quodā pacto ad ali/
 quid habeat. Nec uero illud nos p̄tereat, disputationē de motu uiro eē naturæ rōnes perscrutātī cō/
 sentaneam. siq̄dem habent ipm esse res naturę oēs in motu. est enim & natura, ut finiuit ipse, motus
 principiū & getis. q̄propter & in naturali auscultatione sermonē de eo pducit longius, atq̄ exactius
 differit. Ceterū quārendū est cuius rei gratia hoc loco motionis meminerit. Quidā ergo q̄ p̄dica/
 menta facere & pati motiones essent, de q̄bus est nihil locutus, eapropter hic ab eo sermonē de mo/
 tu institutū affirmarūt. quodā mō enim motus inquit genus est. spēs eius, tum alia plura, tum facere
 & pati. sic igitur de his nōnulli definiuere. Sed non admittēda id genus rō est. non. n. propositū Phō
 est plus quid de p̄dicamentis facere & pati q̄ à principio dixerit p̄fari. Præterea, ut inter initia quoq̄
 dicebamus, mouere ad facere p̄dicamentū refert: moueri ad pati. ipse uero motus non itē. non est. n.
 motus facere. Motus quoq̄ non p̄dicamenta, sed uias in p̄dicamenta eē dicebamus. Quam ergo nos
 sniam ferimus; nepe ut in p̄sumptis uocibus p̄ceptionem fecit, qm earum cum de p̄dicamentis p̄cipe
 ret meminisset, ita nobis sanē & de motu dictū iri. Habuit. n. in sermone de suba mentionē de motu,
 cum ppriū assignauisset sube, unū idemq̄; numero capax uicissim cōtrariorū eē. dubitationemq̄; ad
 hoc ptulisset non eē hoc pprium forsan suba, quādoq̄dem nō soli ipsi, sed orationi quoq̄ & opioni
 competat. nam & hęc unū idemq̄; numero manētia, cōtrariorū sunt alternis capacia, ueritatis inq̄ ac
 falsitatis, dubitationē soluens intulit, nō eodē hęc mō capacia cōtrariorū cum suba esse. fit. n. capax cō/
 trariorum suba, motum patiens ipsa. illa uero, nō ipsa motū agitata, sed aliis motū sustinētibus uerita/
 tem falsitatemq̄; accipiūt. Proinde igit qm meminit motionis, necesse de ea eē nos docere arbitratus
 est. Decet itaq̄ physicū uirū, ut iam ante dixi sermo de motu. quāobrem q̄tuor & ipse posteriores ex
 octo physice auscultationis libris in disputationē de motu cōsumpsit. hic uero tñ de eo disputat quā
 tum Logico uiro scrutari ouenit, in quot spēs diuidatur motus: & q̄ sint; & q̄ quas cōsequatur, uel nō

D

consequatur. Sex motus sunt species: generatio, corruptio, auctio, decretio, alteratio, ac loci mutatio. Cur in sex partes motus discernitur? quoniam motus alienatio quidam ac demutatio est. Deturbatur autem uel a sua ipsius quodqua substantia, & generatione ac corruptione facit. uel ab iis quae in ipsa sunt suba penes quantitatem, facitque augmentum ac decrementum. uel penes qualitatem, & fit alteratio. aut ab iis quae circa seipsam sunt, & mutatio loci efficitur. Quae autem haec tria in disputatione de motu sciendum est, quot species sint motionis, quibus mutuo discernantur, & ad haec tertium. quali species motus qualis sit opposita. Quot igitur species sint motionis iam ipse enumerauit, sex esse pronuncians. Verum quo nos scientiaria quoque ratione intelligamus cur species motus sex, nec plures sint, nec pauciores, rationem in medium ex diuisione afferamus. Tria igitur esse dicimus quae circa naturam nostram spectantur ipsa suba: quae in suba habentur, quae sunt circa subam. Sunt ergo in ipsa, si magnas partes diuidas, quantum & quale. magnas propterea diximus, quoniam etsi predicamenta alia sint in suba, habet tamen ex his generationem ut ante perdidimus: circa substantiam uero sunt locus & tempus. Haec tria cum sint, generatio & corruptio est subiecti motus: qualitatis alteratio: incrementum ac decrementum quantitatis: ubi uero predicamenti, localis mutatio, quae latius notatur. Porro latius quidam recta appellatur, quae sursum uidelicet ac deorsum tendit: nonnulla circularis, quae in orbe circūagitur: ut caeli latius, recta, & in gyrum. Sex itaque species hic tradit motionis, latius in recta & circulari nequaquam diuides. At in naturali auscultatione, genus esse uult mutationem. eiusque tres esse species, motum, generationem, corruptionem. motum namque a generatione & corruptione illa in aduersum distinguit. Non enim uult illic generationem aliorum manentium mutationem esse formamque: obtinentium, uerum secundum illorum aliquod quod circa eam accidit. Idcirco quae mouentur, ea secundum quantum, uel quale, uel locum inquit moueri, substantialē formam quae ab initio fuerat seruantia. in generatione uero ac corruptione uetus forma in eo quod mutatur non manet. quoniam generatio uia est a quoquo modo non ente in ens quodammodo. hoc est ab eo quod potestate est in ens actu. corruptio contra uia est ab ente in non ens. Verum hic quoniam introductorius liber est, & logicus magis, non physicus, exacta de his ratione non differit: sed generationem quoque & corruptionem motiones esse pronunciat. quandoquidem non ut physicus hoc loco, sed ut logicus disputat, quaerens in his quae quibus sint, uel non sint consequentia.

E

76

Alii itaque motus palam est quod abinuicem diuersi sunt. non enim est generatio corruptio: neque augmentum diminutio, neque secundum locum mutatio: similiter autem et alii. In alteratione uero habet quādam dubitationem, ne sit forte necessarium id quod alteratur per aliquam reliquarum motionum alterari. hoc autem non uerum est. nam secundum omnes penes passionem aut complures accidit nos alterari, nulla aliarum (sic inter motionum). nam neque augeri necessarium est quod per passionem mouetur, neque diminui. similiter autem et in aliis. quare alia propter alios motus erit alteratio. nam si esset eadem, oporteret id quod alteratur, mox et augeri, uel minui, uel quādam aliarum motionum sequi: sed non necesse est. Similiter autem et quod augetur, aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oporteret. sed sunt quidam quae augmentantur quae non alterantur: ut quadratum gnomone circūposito creuit quidem, alteratum uero nihil factum est. sic et in aliis huiusmodi. quare alii motus sunt abinuicem. Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium. is uero quod per singula sunt et singula. generationi quidem corruptio contrarium: augmentationi uero diminutio: secundum locum mutationis: ut ei quae inferius est, ea quae superius est: et ei quae superius est, ea quae inferius est. reliquo uero assignatorum motuum non facile est assignare quid forte est contrarium. uidetur autem nihil esse ei contrarium. nisi quis et in hoc secundum qualitatem quietem opponat: aut in contrarium qualitatis mutationem. sicut et in mutatione secundum locum, quietem secundum locum: aut in contrarium locum mutationem. est enim et alteratio mutatio secundum qualitatem. quapropter opponitur motui secundum qualitatem, quies secundum qualitatem: aut in contrarium qualitatis mutatio: ut album fieri ad id quod nigrum est fieri, alteratur enim, in contraria qualitatis mutatione facta.

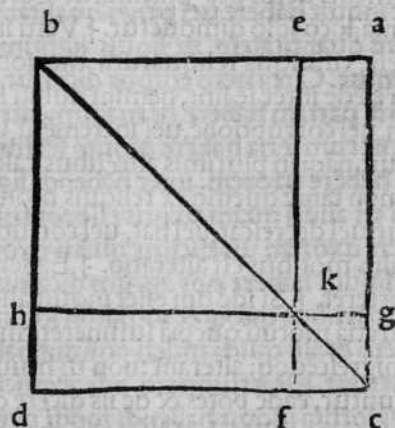
F

§ Motus itaque alios inter se diuersos esse constat. §

Postquam species enumerauit motus, hic eas deinceps a se mutuo distinguit, ostenditque quoniam pacto non sint eadem. neque enim generatio inquit corruptio est. neque augmentum diminutio. quo modo enim quoniam quidem sunt & contraria? sed nec auctio est generatio. ens enim augetur: non ens fit. nec decrementum corruptio. nam & in his eadem ratio congruit. significat enim decretio remissionem entis secundum

quātitatē: corruptio absolutā entis abolitionē. Neq; uero rursus localis mutatio cuiq; supradictorū
 25 sentit. nā qd à loco in locū demigrat, id neq; gignit, neq; corrūpit, neq; auget, neq; minuit. neq; enī
 si Athenis uerbi grā p̄fiscatur Corinthū Socrates, aliqd ex dictis patiet unū: sed idem manens p
 omnia, loco solo dimouetur. { Verū in alteratione dubitatio habetur nōnulla, sit ne id quod alterat
 necesse cuiusquā reliquarum motionū modo alterari. } Quod aliā quidē inquit motiones omnes
 non eadē inter se sint, nemini dubiū fuit. at in alteratione q̄rendū est, an qd alterascit, id fm ḡratio/
 nem, uel corruptionē, uel incrementū, uel decrementū, uel aliq; ceterarū alteretur. Sed nō est uerū hoc
 inquit. nāq; in plurimis affectibus, calefactione inq; perfrictione ac similibus, alteramur q̄dem pror/
 30 sus, non tamē quemq; ex reliquis motū perferimus. neq; enī augeatur omnino qd calefcit aut refrige/
 ratur, uel decrefcit, uel fiat, uel corrūpatur, aut reliquorū quodpiā oportet sustineat. quare seiuncta
 ab aliis motibus est alteratio. { Eadem enim si esset, protinus quod alteratur uel augeri uel minui
 35 oporteret. } Si idē uni esset inquit aliorū motuū alteratio, opus esset omnino qd alteratur, reliquo/
 rum etiā motuū quēpiā sustineret. minime uero id nūc accidit. nā corpora qdē in sole uersata calefcē/
 do nigrescēdoq; alterant: non tñ huiusce rei gratia augent, minuunt uē, aut ceterorū aliquod per/
 40 petiuntur. eadē potes & de iis dicere q̄ à frigore, aut quouis aliter mō alterant. { Similiter & quod
 augetur, aut aliis q̄busdam cietur moribus, alterari. } Sermone uice inuersa pbat. non enim inquit
 solum si idē aliis motibus esset alteratio, id p̄tinus quod alterat unoquoq; aliorū motuū cieri opor/
 45 teret, sed cōtra etiā si quid fm augmentū, uel decrementū, uel ceterorum aliq̄ue motum esset, id sta/
 tim quoq; alterari q̄q; maxime ceteris motibus alteratio prior existat, siue ipsos cōsequatur. nā altera/
 50 tius quoq; omnino fiat oportet qd augetur. siquidē cibum alterari primū in sanguinē opus est auge/
 scentibus: atq; illū in carnem: nec fieri aliter nō p̄cedente alteratione incrementū posset. Sed antecē/
 dit quoq; alteratio q̄ generant. nam semē alterari in sanguinē pōt: sanguis in carnē: ac quouis aliter
 mō leges postulēt naturæ. Et uero in motibus aliis oībus est alterationē uel cōtē uel aīcedēte cōtēpla/
 55 ri. Nam q̄ locali cietur motu, p̄sertim si plus sint cōtētiūsq; agitata, alteratio sequit: nimirum iis quæ
 mouentur cōcalescentibus. Tamen si ergo alios ut dixit motus sequit alteratio, nō idem tamē ex hoc
 aliis motibus alterationē esse affirmamus. Quādoquidē uel localis motus alios oēs comitat. nā & qd
 gignitur, & q̄ corrūpitur, locali quoq; agitato prorsus mouet. similiter augefcēs quoq; ac decrefcēs.
 nam singulis his localis motus necesse est antecedit. qui nisi sit, aliorū quemq; fieri haudquāq; potest.
 Nam siue in cōe rem æstimes, appropinquāte sole & recedente uniuersalis generatio corruptioq; cō/
 60 sistit, siue priuatim perpendas, semē uidelicet in terrā, uel etiā in uterū cadat oportet. aut mas quoq;
 fœminā adeat. hoc autē localis est motus. & in corruptiōe uidelicet cōgressa elemēta à se inuicē opus
 est discernant. Porro in augmēto & decremēto prospicua est loci mutatio. siquidē maiore ex mino/
 re locū obtineat oportet quod augetur: & minore ex maiore qd deminuitur. Sed id etiā q̄ alterascit:
 65 tum q̄ à profundo ad superficiē qualitas, ut in erubescētib; uel pallefcētib; permeet: tum q̄ al/
 terans appropinquare alterascēti sit necesse. Verū etsi motū oēm localis cōsequitur motus, q̄ tamē
 sit ab iis alius, plane dilucet. quādoquidē & si luci expositū corpus omnino comitat umbra, nō ob id
 tamē & umbra iam corpori in luce posito est idē. sic ergo & in alteratione, quī motus hæc alios oēs
 70 sequatur, nō ea tamē de re idē quoq; est illis: quādo ne motiōis quidē omnis comes est alteratio. Nā
 quæ p additionē augentur, crescūt quidē (euadūt enim ex minoribus maiora) ut si aq; cisternæ ad/
 datur. sed nō fiunt alterationiora. qppe aq; in ea cōtēta, affusa alia creuit nō alterata. Et q̄ extrahit recta
 linea, nō alterascens auget. Verū nec quidqd alteratur augefcit: si qui irascit, q̄ metuit, nō augefcēdo
 alteratur, id quod uel ipse declarās subiungit, atq; inquit. { Quadrāgulus circumposito ipsi gnomō/
 75 ne augefcit quidē, at nō alteratius euadit. } Nā & auctus, manet etiā q̄drangulus. q̄re ne decremētū
 quidē est alteratio. siquidē detractō à q̄drato gnomone, q̄dratum quod reliquū est mās sit. Verū quo/
 niam alterationis à ceteris motibus diuersitatem ostēdere uolens Aristoteles quadranguli gnomō/
 nisq; commemorat, age uerba illa exponamus. Gnomonem igitur Geometræ unum quempiam ex
 80 ambientibus diametrum quadrangulis nominant, ubi cum duobus simul completis fuerit, quo
 autem plana ea quæ dicimus fiant, sermonem in hoc ipso descripto meditemur. Spatium eē dicitur
 quadrāgulus quod ab lateribus quatuor inuicem eq̄libus, & rectis angulis cōtinetur. Sit ergo qua/
 85 drangulum spacium. a b c d. quod equales quatuor angulos, & æqualia totidem habeat latera. du/
 raturq; per ipsum diametret. b c. in latere autem. a b. sumatur punctum. e. uerbi causa. atq; ab ipso. e.
 puncto, ab utrauis a c. b d. costarum æque distans ducatur linea: sitq; hæc e f. ab a c. uero latere ab/
 90 strahatur. a g. linea æqualis lineæ. e b. perducaturq; a g. puncto linea quæ ab utrolibet a b. c d. late/
 rum pariter distet, sitq; hæc. g h: quæ e f. lineā in. k. pūcto interfecet. fiunt quatuor itaq; intra a b. c d.

D quadrāgulū spatia. quorum duo diametrum ambientia, nempe & e b. h k. & k g. c f. sunt quadranguli reliqua duo, complementa nuncupantur. Vnum ergo utrūvis quadrangulorum. g c. f k. uerbi gratia cum ambobus complementis, quę sunt. a e. k g. & k. h. d f. gnomon uocatur. Quo autem modo similis e b k h. quadrāgulus a b c d. quadrāgulo sit, haud obscura est probatio. Gnomonem igitur contemplare. nam e b h k. quadrangulus per. a b c d. quadrangulum auctior euasit, alteratusq; minime est. siquidem paruus auctus quadrangulus, similiter existens quadrāgulus mansit. At uero tamen si à toto quadrangulo, qui est. a b c d. gnomonem. a e g h c d. detraxeris, quadrangulus tamen. e b k h. relinquitur. atq; id totum quidem quod ab initio fuerat decreuit ac minus euasit. nequaquā uero est alteratum sed species ipsa mansit quadranguli. Quod si neq; decretio, neq; augmentum, qui motus est in quantitate, speciei quadranguli proprietatem dimouit, patet motum alium secundum qualitatem, aliud augmentum decrementumq; esse. at si sint hęc mutationes diuersę, multo magis quę per generationem atq; interitum fiunt. } Est porro simpliciter motui quies cōtrarium. } Nunc tertium deinceps horum quę diximus querit in disputatione de motu, quali nam motus inquam speciei qualis reputet. atq; omni quidem inquit comuniter motui opposita est quies. Nam si motus transgressio quędam ac uia est uel ex entibus in non esse, uel contra ex potestate in actum, uel à loco in locum, uel à minore in maius, & econtrario, uel ab esse tali in tale esse, ut ab albo in nigrum, quies autem status est quidam, iure omni motui contrarium est quies. Specialius uero motus obiacent inquit ex opposito inter sese distincti generationi quidem corruptio: diminutioni augmentum. locali uero motui obstat quies præcipue. neq; iniuriat quandoquidem notior aliis est potissimum hic motus: atq; in hoc maxime motus nomen fert multitudo. Cæterum specialius quoq; ipse sibi ipsi potest hic motus opponi secundum diuersas loci dimensiones partitur: ut latio ascēdens sit descendenti opposita: pro cedens recedenti: dextrorsum tendens in læuam deflectenti. } Reliquo autem proditorum motuū non facile est quodnam sit cōtrarium assignare. } In motuum quoq; discretionem is tuit rursus de quo quærebamus, alteratio inquam. Et huic igitur inquit opponenda est qualitatis quies, perinde ac locali, & mutatio qualium in contrarium, ut albedine in nigriciem.

DE VERBO HABERE.

77 **H**abere secundum plures modos dicitur. Aut enim ut habitū & dispositioē, aut aliam aliquam quātitatē. dicimur enim disciplinā aliquam atq; uirtutē habere. Aut ut quātum, ut quā contingit aliquis habens magnitudinē. dicitur enim tricubitā habere magnitudinem, vel quadricubitā. Aut ut ea quę circa corpus sunt, ut uerimentū vel tunicā. Aut ut in parte, ut in manu annulū. Aut ut partē, ut manū vel pedē. Aut ut in uase, ut modius grana tritici, aut amphora uinū. uinum enim habere amphora dicitur, & modius grana tritici. hęc enim omnia habere dicuntur, ut in uase. Aut ut possessionē. habere enim domū & agrū dicimur. Dicitur autē & uir uxore habere: & uxor uirū. Sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius quod est habere. nihil enim aliud uxore habere significamus, q̃ quod cohabitāt. Forte tamē & alij quidā eius quod est habere apparebunt modi: sed qui dici consueuerunt, pene omnes enumerati sunt.

§ Habere autem pluribus dicitur modis. nam aut perinde atq; habitum & dispositionem, uel qualitatem quamlibet aliam. }

Aequiuoca uox est habere. non enim decem prædicamentorū unū tantū significat sed alia quoq; complura. nam & habere scientiā dicimur, & uirtutē, ac quotquot enumerantur alia. Proprie uero habendi prædicamentū substantiæ circa substantiā amictum declarat: ut cum circūpositum palliū, uel annulum, uel calceos dicimus. habere autē uxore, uel agrum, uel id genus aliquid, aliud qddam est. Ergo ne ex equiuocatione fallamur, distincte nobis hoc loco quot nam modis habere dicatur, exposuit. An uero quoniā de substantia, & quāto, & quali, & relatione, & faciēdo, & patiēdo superius

locutus, sermonē de cæteris prædicamentis ut minime obscurum. prætermisit, finiuit autē & habēdi prædicamentū, substantiæ circa substantiā esse obuolutionem inquit, diciturq; aliis etiā modis habere, iccirco nunc de eo sermonē repetit. atq; habere ait pluribus modis dicere cōsueuimus. nam dicitur inquit habere uel penes qualitātē, quippe habitū, aut dispositionē habere, aut scientiā dicimur. uel fm quantitatem, ut si quis lignum habere tres uerbi gratia cubitos dicat. hæc quidē in corpore habentur. Circa uero corpus dicimur, ut uestem, uel locum uel tantum habere temporis. Dicimur uero & partem habere, ut manum, aut pedem. & ut possessionem, ut domum, aut fundum. & ut in uase, ut cum seria habere uinum fertur. ac quotquot aliis modis dici potest habere. Dicere autem inquit habere uxorem, inter habendi significata uidetur esse alienissimum. siquidem uxorem habere nihil est aliud quā uxoris esse contubernalem. alienissimum autem uocat, quoniam nihilo magis habere uxorem uir dicitur quā uxor uirum. Sed respondere ad hoc licet, q; uel in possessionibus, non solum habere nos agrum dicamur, aut seruum, sed ager etiam, & seruus, & uestis dominū habet at. In partibus quoq; & toto, non solum habet partes totum, sed etiam partes integritatem. { Fortassis uero & alii quidā uideri possunt habendi modi, cæterū enumerati ferme sunt omnes qui dici consueuerunt. } Rursus uero nisi acquiescere eius uerbis uelimus, modeste nobiscū agens, sunt quidē & alii forsità inquit habendi modi, uerū nos tamē eos qui dici cōsueuere omnes recensuimus.

F I N I S.

S E R I E S C H A R T A R V M

A B C D E F G H I K L M N.

Omnes sunt Duerni, N. uero Ternus.

Venetis apud Hieronymum Scotum.

I 5 4 4.

